

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cengiz AKÖZCAN

RUSYA FEDERASYONU'NUN AZERBAYCAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ
FAALİYETLERİ: 2000-2019

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cengiz AKÖZCAN

RUSYA FEDERASYONU'NUN AZERBAYCAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ
FAALİYETLERİ: 2000-2019

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cengiz AKÖZCAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (İmza)

Tez Başlığı: Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: 2000-2019
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 09/07/2020

Mezuniyet Tarihi : 20/08/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Rusya Federasyonu’nun Azerbaycan’daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: 2000-2019” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Cengiz AKÖZCAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Cengiz AKÖZCAN
Öğrenci Numarası	20175238005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK
Tez Başlığı	Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: 2000-2019
Turnitin Ödev Numarası	1363579936

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 155 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 29/07/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 14'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orjinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

29/07/2020

(imzası)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
HARİTALAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETLERİN BAŞLICA DIŞ POLİTİKA ARACI: DİPLOMASİ

1.1. Diploması Kavramı	4
1.2. Diplomasının Doğuşu	5
1.3. Uluslararası İlişkilerde Diploması	6
1.4. Diploması Aktörleri	7
1.4.1. Devletler	8
1.4.2. Dışişleri Bakanlıkları	8
1.4.3. Diplomatlar	9
1.4.4. STK'ler	10
1.4.5. Kamuoyu	11
1.4.6. Çok Uluslu Şirketler	12
1.4.7. Uluslararası Örgütler	13
1.4.7.1. Birleşmiş Milletler (BM)	14
1.4.7.2. Avrupa Birliği (AB)	15
1.4.7.3. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)	15
1.4.8. Uluslarüstü Örgütler	16
1.4.8.1. Uluslararası Para Fonu (IMF)	17
1.4.8.2. Dünya Bankası (WB)	17
1.4.8.3. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)	18
1.5. Diploması Türleri	18
1.5.1. Ad-hoc Diploması	18
1.5.2. İkili (Bilateral) Diploması	19

1.5.3. Çoklu (Multilateral)-Parlamenter Diplomasi	19
1.5.4. Sessiz Diplomasi	20
1.5.5. Zirve Diplomasi.....	21
1.5.6. Önleyici Diplomasi.....	21
1.5.7. Ticari Diplomasi.....	22
1.5.8. Zorlayıcı Diplomasi.....	22
1.5.9. İnsani Diplomasisi	23
1.5.10. Dijital Diplomasi	24
1.5.11. Kamu Diplomasisi	25

İKİNCİ BÖLÜM

21. YÜZYILIN ETKİN DİPLOMASİ TÜRÜ: KAMU DİPLOMASİSİ

2.1. Kamu Diplomasisi Kavramı	27
2.2. Uluslararası İlişkiler ve Kamu Diplomasisi.....	31
2.3. Kamu Diplomasisinin Hedef Kitlesi	32
2.4. Kuramsal Açıdan Kamu Diplomasisi.....	34
2.4.1. İnşacı Kuram ve Kamu Diplomasisi.....	34
2.4.2. Realizm ve Kamu Diplomasisi	34
2.4.3. Liberalizm ve Kamu Diplomasisi.....	35
2.5. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak güç	35
2.5.1. Yumuşak Gücün Unsurları	39
2.5.1.1. Kültür.....	39
2.5.1.2. İdeoloji.....	40
2.5.1.3. Dış Politika	40
2.6. Kamu Diplomasisi Yöntemleri.....	41
2.6.1. Monolog	42
2.6.2. Diyalog	42
2.6.3. İş Birliği.....	42
2.7. Kamu Diplomasisi Türleri.....	43
2.7.1. Kültürel Diplomasi	43
2.7.2. İnanç Diplomasisi	47
2.7.3. Eğitim Diplomasisi	48
2.7.4. Vatandaş Diplomasisi	50
2.7.5. Lobi Faaliyetleri	50
2.7.6. Spor Diplomasisi	51

2.7.7. Ticaret Diplomasisi.....	52
2.7.8. Medya Diplomasisi.....	53
2.7.9. Sağlık Diplomasisi.....	54
2.8. Kamu Diplomasisinin Temel Propaganda Aracı: Medya.....	54
2.8.1. Geleneksel Medya	54
2.8.1.1. Radyo.....	54
2.8.1.2. Sinema	55
2.8.1.3. Televizyon	56
2.8.1.4. Gazete	57
2.8.2. Yeni Medya	57
2.8.2.1. Sosyal Medya ve İnternet Siteleri.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU İLE AZERBAYCAN'IN BİRBİRLERİ AÇISINDAN STRATEJİK ÖNEMLERİ

3.1. SSCB'nin Dağılıma Süreci	60
3.2. Bağımsızlığın İlk Yıllarında Rusya Federasyonu.....	62
3.3. Bağımsızlığın İlk Yıllarında Azerbaycan	64
3.4. Bağımsız Devletler Topluluğunun Kurulması.....	66
3.5. Azerbaycan'ın Jeopolitik Konumu ve Rusya Açısından Stratejik Önemi	67
3.5.1. Hazar Havzası'nın Önemi	70
3.5.2. Hazar Havzası'nın Hukuki Statüsü	71
3.5.2.1. Rusya Federasyonu'nun Hazar Havzası'nın Hukuki Statüsüne Yaklaşımı... 72	
3.5.3. Azerbaycan'ın Petrol Rezervleri	74
3.5.3.1. Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı.....	76
3.5.4. Azerbaycan'ın Doğal Gaz Rezervleri.....	76
3.5.5. Gebele Radar İstasyonu'nun Statüsü.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU'NUN AZERBAYCAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI: DEVLETLER ARASI İLİŞKİLER VE KURUMSAL FAALİYETLER

4.1. Ulusal Güç Kavramı	80
4.2. Rusya Federasyonu Dış Politikasının Kamu Diplomasisi Eksenine Yaklaşması	80
4.3. Rusya Federasyonu Açısından Azerbaycan'daki Soydaş Faktörü	82

4.4. Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'daki Yumuşak Güç Araçları.....	82
4.4.1. Eğitim Alanındaki Rusça Etkisi	82
4.4.2. Medyanın Etkisi.....	83
4.4.3. Diaspora İlişkileri	85
4.5. Devletler Arası İlişkilerin Kamu Diplomasisi Uygulamalarına Katkısı.....	86
4.5.1. Ekonomik İlişkiler	86
4.5.1.1. İş İmkânları.....	88
4.5.2. Askerî İlişkiler	89
4.5.3. Kültürel Diplomasi Kapsamında İş Birliği Faaliyetleri.....	91
4.5.3.1. Zhara Festivali	94
4.5.3.2. Azerbaycan Yılı ve Rusya Federasyonu Yılı	94
4.6. Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'a Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Kurumlar Bazında İncelenmesi	94
4.6.1. Russkiy Mir Vakfı (Rus Dünyası Vakfı).....	95
4.6.2. Rossotrudnichestvo.....	98
4.6.2.1. Bakü Dünya ve Cennet Yarışması.....	100
4.6.2.2. Bakü Rus Bilim ve Kültür Merkezi Yeni Yıl Programı	101
4.6.2.3. Yaşayan Klasikler 2020.....	101
4.6.2.4. NAUKA 0+ Rusya Bilim Festivali.....	102
4.6.2.5. Elektronik Dünyada Rusya Projesi.....	102
4.6.3. Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu	103
4.6.3.1. Kafkas Diyalogu	104
4.6.3.2. Hazar Gençlik Okulu	104
4.6.4. Rus Ortodox Kilisesi	104
4.6.5. Üniversiteler	106
4.6.5.1. Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesi (RUDN).....	107
4.6.5.2. MV Lomonosov Üniversitesi	107
4.6.6. VTB Bank.....	109
4.6.7. Interfax Ajansı	111
4.6.8. Sputnik.....	115
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	122
ÖZGEÇMİŞ	138

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Üç Kamu Diplomasisi Boyutu Kapsamında STK'lerin İnsani Yardım Ve Kalkınma Faaliyetleri.....	11
Tablo 1.2. Kamu Ve Diplomasisi Oryantasyonu.....	26
Tablo 2.1. György Szondi Tarafından Gerçekleştirilen Geleneksel Kamu Diplomasisi Ve 21. Yy Kamu Diplomasisi Kavramlarının Karşılaştırılması.	29
Tablo 2.2. Nicholas J. Cull Tarafından Gerçekleştirilen Eski Kamu Diplomasisi Ve Yeni Kamu Diplomasisi Kavramlarının Karşılaştırılması.	30
Tablo 2.3. Yumuşak Güç Kaynakları, Araçları Ve Hedef Kitleleri.....	33
Tablo 2.4. Joseph S. Nye Tarafından Sınıflandırılan Güç Tablosu	37
Tablo 2.5. Joseph S. Nye Tarafından Tanımlanan Güç Spektrumu	38
Tablo 2.6. Geleneksel Medya İle Sosyal Medyanın Karşılaştırılması	59
Tablo 3.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler	67
Tablo 3.2. Asrın Anlaşması'na Dâhil Olan Şirketlerin Yüzdelik Payları.	69
Tablo 3.3. Bdt Ülkelerinin Petrol Rezervleri Ve Üretim Miktarları	75
Tablo 3.4. Bdt Ülkelerinin Doğal Gaz Rezervleri Ve Üretim Miktarları.....	77
Tablo 4.1. Azerbaycan İle Rusya Federasyonu Arasındaki Ticaret Verileri.....	87

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1. SSCB Haritası.....	60
Harita 3.2. Rusya Federasyonu Haritası	62
Harita 3.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Haritası	64
Harita 3.4. Bağımsız Devletler Topluluğu Haritası.....	67
Harita 3.5. Hazar Havzası'nın Orta Hat Esasına Göre Paylaşımı.	71
Harita 3.6. Hazar Havzası'nın Deniz Kabulü Esasına Göre Paylaşımı.	72
Harita 3.7. Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı'nın Güzergahı.....	76
Harita 4.1. Russkiy Mir Vakfının Dünya Genelindeki Merkezlerinin Dağılımı.	98

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Anadolu Ajansı	Rossotrudnic	Rusya Bağımsız Devletler
AB	Avrupa Birliği	hestvo	Topluluğu, Yurtdışında
ABD	Amerika Birleşik Devletleri		Yaşayan Yurttaşlar ve
BBC	British Broadcasting Company (İngiliz Yayıncılık Şirketi)		Uluslararası İş Birliği İşlerinden Sorumlu Federal
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu		Ajansı
BM	Birleşmiş Milletler	RUDN	Rusya Halkların Dostluğu
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	SOCAR	Üniversitesi State Oil Company of
BP	British Petroleum		Azerbaijan Republic
CNN	Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)		(Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi)
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu	SSCB	Sovyet Sosyalist
IFRC	International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu)	STK ŞİÖ T.C. TDK	Cumhuriyetler Birliği Sivil Toplum Kuruluşu Şanghay İşbirliği Örgütü Türkiye Cumhuriyeti Türk Dil Kurumu
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)	THY TİKA	Türk Hava Yolları Türk İşbirliği ve
İKSV	İstanbul Kültür Sanat Vakfı		Koordinasyon Ajansı
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	TOBB	Başkanlığı Türkiye Odalar ve Borsalar
KGB	Sovyetler Birliği Devlet Güvenlik Komitesi	TRT	Birliği Türkiye Radyo Televizyon
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği	TÜSİAD	Kurumu Türk Sanayici ve İş Adamları
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)	WB	Derneği The World Bank (Dünya Bankası)

WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖZET

Diplomasi kavramı tarih boyunca devletlerin kendi çıkarlarını korumak adına başvurdukları en önemli yöntemlerden birisi olmuştur. Diplomasinin uluslararası ilişkilere en büyük katkısı ise hiç şüphesiz devletlerin çıkar politikaları adına gerçekleşen kanlı savaşların yerine iletişim ve iş birliğini getirmesidir. İlk çağlardan beri var olan diplomasi kavramı küreselleşme ile birlikte sürekli bir değişim ve gelişim içerisine girmiştir. Diplomasi kavramının geçirdiği bu değişimlerle beraber birçok yeni diplomasi türü de uluslararası sahnede boy göstermeye başlamıştır. Bu diplomasi türleri arasındaki en etkili yöntemlerden birisi de hiç kuşkusuz kamu diplomasisi olarak addedilmektedir. Kamu diplomasisi kavramı, en temel anlamıyla bir devletin, başka bir devlete ve o devletin halkına karşı izlediği politikalarda yumuşak güç unsurlarını kullanarak cazibe kazanması ve bu sayede sert güç kullanımına oranla daha barışçıl ve daha az maliyetli bir şekilde hedeflediği politikalara ulaşması olarak ifade edilmektedir. Kamu diplomasisi özellikle 21. yüzyılda devletler tarafından daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Gün geçtikçe önem kazanan kamu diplomasisi kavramına SSCB döneminde pek rastlanmazken SSCB'nin halefi olan Rusya Federasyonu'nda ise 2000 yılından sonra Vladimir Putin'in girişimleriyle beraber bu diplomasi türüne verilen önem artmaya başlamıştır. Zira küreselleşme ile beraber uluslararası ilişkilerde artık sert güç yerine yumuşak güç uygulamaları daha somut çözümleri de beraberinde getirmiştir. Bu noktada Rusya Federasyonu her ne kadar kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vermiş olsa da geleneklerine duyduğu bağlılıklar sebebiyle tamamen rafa kaldırmadığı sert güç unsurlarını da kullanmaya devam etmiştir.

Rusya Federasyonu, kamu diplomasisi faaliyetlerini özellikle eski SSCB coğrafyası olan BDT ülkelerinde uygulamaya öncelik vermiştir. Rusya Federasyonu açısından bakıldığında ise BDT içerisinde yer alan en önemli devletlerden birisi de hiç kuşkusuz Azerbaycan olarak görülmektedir. Bu sebeple Rusya Federasyonu, Azerbaycan'a karşı sert güç unsurlarını uygulayarak Azerbaycan'ın Batı devletlerine yaklaşmasına sebebiyet vermek yerine, dış politikasında değişikliklere giderek yumuşak güç uygulamaları vasıtasıyla Azerbaycan devleti ile iş birliği sağlamayı ve Azerbaycan halkı tarafından da sempati kazanmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Kültür, BDT, Diaspora.

SUMMARY
PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES OF THE RUSSIAN FEDERATION IN
AZERBAIJAN: 2000-2019

The concept of diplomacy has been one of the most important methods used by states to protect their interests throughout history. The greatest contribution of diplomacy to international relations is undoubtedly the communication and cooperation of states instead of bloody wars in the name of interest policies. The concept of diplomacy, which has existed since the early ages, has entered a continuous change and development with globalization. Along with these changes in the concept of diplomacy, many new types of diplomacy have begun to appear internationally. One of the most effective methods among these diplomacy types is undoubtedly considered as public diplomacy. The concept of public diplomacy is expressed in the most basic sense as a state's gaining attraction by using the power of soft power in the policies it pursues against another state and its people, and thus reaching its targeted policies in a more peaceful and less costly manner compared to the use of hard power. One of the most effective methods among these diplomacy types is undoubtedly considered as public diplomacy.

While the concept of public diplomacy gaining importance day by day was not encountered in the USSR period, the importance given to this type of diplomacy started to increase in the Russian Federation, the successor of the USSR, after the initiatives of Vladimir Putin after 2000. Because, with globalization, soft power applications have brought more concrete solutions instead of hard power in international relations. At this point, although the Russian Federation has accelerated its public diplomacy activities, it has continued to use hard power elements that it did not completely shelve due to its commitment to its traditions.

The Russian Federation has given priority to implementing public diplomacy activities, especially in the CIS countries of the former USSR . From the point of view of the Russian Federation, one of the most important states in the CIS is undoubtedly seen as Azerbaijan. For this reason, instead of leading Azerbaijan to approach the western states by applying hard power elements against Azerbaijan, the Russian Federation aims to cooperate with the Azerbaijani state through soft power practices and to gain sympathy by the people of Azerbaijan by making changes in its foreign policy.

Keywords: Public Diplomacy, Soft Power, Culture, CIS, Diaspora.

TEŞEKKÜR

Üniversite hayatım ve tez çalışmam boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyerek yoluma ışık tutan, fikir dünyamın zenginleşmesine vesile olan, bilgi birikimleri ve tecrübelerini benimle paylaşarak çalışmamın tamamlanmasına büyük katkı sağlayan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde yadsınamaz emekleri bulunan Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda görev yapan değerli öğretim üyeleri ile araştırma görevlilerine ve Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün kıymetli çalışanlarına en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemi sağlayarak beni ben yapan ve hayatım boyunca sonsuz desteklerini her daim hissettirerek teşekkürlerin en özelini hak eden babam Haluk AKÖZCAN, annem Suna AKÖZCAN ve kardeşlerim Burak AKÖZCAN ile Esila AKÖZCAN'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

ÖNSÖZ

Yapılmış olan bu tez çalışmasında insanların ve devletlerin tarih boyunca başvurdukları bir yöntem olan diplomasi kavramının üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasının ilk bölümünde devletlerin en önemli dış politika araçlarından birisi olan diplomasi kavramına değinilirken ikinci bölümde ise diplomasi kavramının türlerinden birisi olan kamu diplomasisi kavramı incelenerek genelden özele bir geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Tezin asıl amacı ise 1991 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından dağılmış olan SSCB'nin halefi niteliği taşıyan Rusya Federasyonu'nun, yine bir başka Post-Sovyet ülkesi olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nde gerçekleştirmeye çalıştığı kamu diplomasisi faaliyetlerinin incelenmesidir. Bu noktada iki devletin tarihsel ilişkileri ve diplomatik açıdan mevcut bulunan stratejik önemleri tez çalışmasının üçüncü bölümünde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan Cumhuriyeti'nde uygulamayı amaçladığı kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında gerçekleşen devletler arası ilişkilerden, kamu diplomasisi kurumlarından ve bu kurumların belirli projelerinden bahsedilmektedir.

GİRİŞ

Devletler tarih boyunca birbirleriyle olan ilişkilerinde her daim diplomasi sanatına başvurmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca diplomasi kavramı sadece devletlerle sınırlı kalmayıp ilk çağlardan itibaren gerek bireylerin kendi aralarında gerekse devletler ile bireyler arasında gerçekleşen ilişkilerin baş mimarı olmuştur. İlkel kabile topluluklarının hüküm sürdüğü ilk çağlardaki diplomasi kavramı, genellikle kabileler arasında gıda paylaşımının gerçekleştirilmesi, yaşanan çatışmalara ara verilmesi ya da sona erdirilmesi gibi konularda başvurulan bir yöntem olmuştur. Diplomasi kavramı hiçbir zaman durağan olmamakla beraber sürekli bir değişim ve gelişim içerisine girmiştir. Zaman ilerledikçe yükselen nüfus, gelişen teknoloji ve iletişime artan talep gibi olgular diplomasi kavramının gelişmesini elzem kılmıştır.

İlk çağlarda sadece belirli gruplar arasındaki iletişimi ve anlaşmaları ifade eden diplomasi kavramı, zaman içerisinde birçok farklı türünün ortaya çıkmasıyla devletlerin en önemli dış politika kozu haline gelmiştir. Kelime anlamı kısa süreli, geçici ve tek bir amaç için kurulan komite olan “ad-hoc” kavramı tarihteki ilk diplomasi türüne de ismini vermiştir. “Ad-hoc” diplomasi olarak adlandırılan ve tarihteki ilk diplomasi örnekleri olarak kabul edilen bu diplomasi türü tek yanlı ve geçici ve bir yöntem olmuştur. Bu yöntemde diplomatik temsilciler, belirli bir amaç uğruna kısa süreliğine yurt dışına gönderilerek bağlı buldukları devletlerin amaçlarına ulaşması adına gereken iletişimin sağlanması noktasında büyük pay sahibi olmuştur. Zaman içerisinde tek yanlı ve geçici nitelik taşıyan “ad-hoc” diplomasi kavramı, yerini ikili diplomasi kavramına bırakmıştır. İkili diplomasi kavramında ise devletler karşılıklı temaslarda bulunarak kalıcı diplomatlar görevlendirmiştir. Diplomatlar nezdinde gerçekleştirilen bu görüşmeler, büyükelçiliklerin de kurulmasıyla beraber kalıcı ve sürekli bir hale evrilerek iki devlet arasında daha sağlam diplomatik temellerin oluşmasına katkı sağlamıştır. Devletler arasında iletişim imkanlarının artmasıyla ikili diplomasi kavramının temelini oluşturan iki devlet arasındaki ilişkilere artık üçüncü ülkeler de dâhil olmaya başlamıştır. Gerek iki devlet arasında yaşanan anlaşmazlıkların çözülmesi için üçüncü bir devletin arabulucu konumunu üstlenmesi gerekse çoklu anlaşmaların hayli artmasıyla beraber iki devlet arasındaki diplomatik süreçlere üçüncü devletlerin de dâhil olması gibi durumlar diplomasi kavramına yeni bir soluk getirerek çoklu diplomasi türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uluslararası siyasette çoklu diplomasi yönteminin kullanılması günden güne artmış ve sorunların çözümü noktasında devletlere büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Devletler, yetiştirdikleri elit diplomatik temsilciler nezdinde yürüttükleri diplomasi faaliyetleri sayesinde savaşmak yerine iletişim seçenekleri ile gayelerine ulaşma noktasında büyük ilerleme sağlamıştır. Ancak küreselleşmenin hızla arttığı dünya siyasetinde devletler arasında yaşanan sorunlarda ya da anlaşmalarda zaman zaman diplomatların da etkisiz kaldığı durumlar yaşanmıştır. Bu tür durumlarda tıkanan diplomasi yolunu tekrar açabilmek için devlet başkanı, cumhurbaşkanı ya da başbakanlar gibi en üst düzey devlet temsilcileri bir araya gelerek en yetkili koldan sorunlara çözüm arayışına girmiştir. En üst düzey temsilcilerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen diplomasi türüne ise “zirve diplomasisi” adı verilmiştir. Bu diplomasi yöntemi, kilitleme noktasına gelen birçok anlaşmazlığın çözülmesi açısından hayli etkili bir diplomasi türü olarak siyaset sahnesinde yer edinmiştir. Diplomasi kavramı durmaksızın gelişirken birbirinden farklı birçok diplomasi türünün doğuşu da kaçınılmaz olmuştur. Bu diplomasi türlerinden birisi olan önleyici diplomasi, zaman zaman yaşanması muhtemel olan anlaşmazlıkların ve çatışmaların önüne geçmek amacıyla gerçekleştirilen görüşmeleri kapsamaktadır. Önleyici diplomasi türünün en çok kullanıldığı arenalar ise uluslararası örgütlerin belirli konularda toplandığı zirveler olmuştur. Bu noktada hayli etkili bir uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler ise en yetkili diplomatik unsur halini almıştır. Zaman içerisinde doğan diplomasi türlerinden birisi olan ticari diplomasi ise devletlerin en önemli unsurlarından birisi olan ekonomi alanında gerçekleştirilen ilişkileri kapsayan önemli bir diplomasi yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu önemli diplomasi türlerinin yanı sıra bir devletin ya da uluslararası örgütün bir başka devlete karşı baskı unsurlarını kullanarak gerçekleştirdiği diplomatik atılımları ifade eden zorlayıcı diplomasi, gelişen teknoloji ile beraber sanal dünyanın çok önem kazandığı günümüz uluslararası sisteminde teknolojiyi ve sanal dünyayı hedefine koyan dijital diplomasi gibi türler de ortaya çıkmıştır. Ayrıca diplomasi türleri sadece bir devletin başka devletle olan ilişkilerini değil aynı zamanda bir devletin başka bir devletteki kamuoyunu hedef aldığı diplomatik faaliyetler de bulunmaktadır. İnsan onurunu korumak amacıyla gerçekleştirilen bu faaliyetler ise insani diplomasi olarak adlandırılmıştır.

Zamanla ortaya çıkan diplomasi türleri arasındaki en önemli kavramlardan birisi de hiç kuşkusuz kamu diplomasisi kavramı olmuştur. En temel haliyle bir devletin başka bir devletteki kamuoyuna hitap ederek sempati kazanması ve o kamuoyu nezdinde cazibe merkezi haline gelmesi olarak tanımlanabilecek bu diplomasi türü, özellikle 21. yüzyılda teknolojik imkânların da artmasıyla beraber bireyler arasındaki iletişimin hızlanması neticesinde önceden var olan soyut sınırların ortadan kalması sonucunda devletler açısından çok önemli bir diplomasi türü haline gelmiştir. Ancak bu yüzyılda stratejik iletişim ve kamuoyu etkisi büyük önem kazansa

dahi askerî faaliyetlerin oluşturduğu askerî diplomasi kavramı da önemini kaybetmeyerek devletler nezdinde elzem bir diplomatik unsur oluşunu sürdürmüştür. Kamu diplomasisi kavramının devletler açısından en büyük getirisi yumuşak güç unsurlarının kullanımıyla beraber hedef ülkenin halkında oluşturulan sempati sayesinde hedeflenen politikalara ulaşmaktır. Zira kamu diplomasisi kapsamında yumuşak güç uygulamalarıyla beraber elde edilen sonuçlar sert güç ve askerî müdahaleler ile elde edilen sonuçlara nazaran daha az maliyetli, barışçıl, sürdürülebilir ve meşru sonuçlar doğurmaktadır.

Bu çalışmada incelenmiş olan Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi uygulamaları ise Batı devletlerinin eş değer politikalarından daha uzun bir süre sonra uygulanmaya başlanmıştır. Bunun sebebi ise günümüzde bağımsız birer devlet olan 15 Post-Sovyet ülkesinin SSCB döneminde tek çatı altında yaşaması ve SSCB'nin dışa kapalı bir politika izlemesidir. 1991 yılına kadar varlığını sürdüren SSCB dışa kapalı bir siyaset izlediği için Sovyet Cumhuriyetleri'nin dışındaki herhangi bir ülkeye yönelik ciddi kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürmemiştir. Ancak 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonraki süreçte Rusya Federasyonu ve 14 devlet bağımsız birer ülke haline gelmiştir. SSCB'nin halefi niteliğinde olan Rusya Federasyonu ise SSCB geleneklerine olan bağlılığını kaybetmemek ve Post-Sovyet coğrafyalardaki eski nüfuzuna tekrardan kavuşmak amacıyla başta Güney Kafkasya olmak üzere Post-Sovyet coğrafyalarını arka bahçesi olarak nitelendirmiştir. Post-Sovyet ülkelerin içerisinde Türkiye'yi en çok ilgilendiren devlet ise hiç kuşkusuz Azerbaycan olmaktadır. Ayrıca Azerbaycan sahip olduğu enerji kaynakları ile nakil hatları ve Asya ile Avrupa arasındaki stratejik bir geçiş güzergâhı olması sebebiyle Rusya Federasyonu açısından da yadsınamaz bir öneme sahiptir. Marco Polo'nun "Ateş Ülkesi" olarak adlandırdığı Azerbaycan, enerji konusunda incelendiğinde de dünyada petrolün ilk çıkarıldığı nokta olma özelliğini taşımaktadır. Rusya Federasyonu ise SSCB geleneğinin aksine sert güçten vazgeçerek artık yumuşak güç unsurlarının kullanımının çok daha önemli olduğunun farkına varmıştır. Rusya Federasyonu'nda özellikle Putin iktidarından sonra kamu diplomasisi uygulanması amacıyla kurulan merkezlerin sayısı önemli derecede artmıştır. Bu kurumlar Rusya Federasyonu tarafından Post-Sovyet coğrafyalarda tekrar etkin olmak adına faaliyetler sürdürmeye başlamıştır. Rusya Federasyonu'nun uygulamayı amaçladığı kamu diplomasisi faaliyetlerine en büyük katkıyı Post-Sovyet coğrafyalarda halen etkisi görülen Rusça faktörü sağlamaktadır. Bu noktada Azerbaycan'da da bu kurumların faaliyetleri gün geçtikçe daha etkin bir şekilde gözlemlenmektedir. Ancak kamu diplomasisi faaliyetlerine nispeten geç bir sürede başlamış olan Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetleri haliyle kısıtlı kalmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETLERİN BAŞLICA DIŞ POLİTİKA ARACI: DİPLOMASI

1.1. Diplomasi Kavramı

Devletler, ulusal çıkarlarını korumak, uluslararası arenada varlıklarını sürdürerek güç sahibi olmak ve diğer devletlerle aralarındaki ilişkileri artırarak devam ettirmek zorundadır. Devletler bu gayelerini silahlı güç kullanmadan tamamen barışçıl yöntemlerle gerçekleştirme yolunda dış politika araçlarından birisi olan diplomasi sanatına başvurmak zorundadır. Diplomasi, yönetilmesi çok güç olan devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin barışçıl yollarla ve karşılıklı menfaatler çerçevesinde güçlendirilmesi ve ilerletilmesi açısından âdeta bir sanat niteliği taşımaktadır¹.

Morgenthau'ya göre bir ulusun gücünü meydana getiren öğeler arasında istikrarsız da olsa en önemlisi diplomasi niteliğindedir. Ulusal gücü meydana getiren diğer tüm faktörler ulusal gücün hammaddesi niteliğindedir. Diplomasi ise, tüm bu faktörleri bir araya getirir, onlara yön verir, bir kalıba sokar ve gerçek bir güç haline dönüştürür; onları sadece potansiyel güçler olmaktan çıkarır. Diplomasi aynı zamanda, ulusal gücü meydana getiren farklı öğeleri ulusal çıkarı ilgilendiren uluslararası sorunlar ortaya çıktığında en yüksek etkiyi yapabilecek bir yapıya kavuşturma sanatıdır².

Diplomasi kavramı denilince akla gelen ilk şey siyasetin ta kendisi olsa siyaset ve diplomasi arasında temel farklar bulunmaktadır. Diplomasi kavramı aslında uluslararası alanda devletlerin siyasetlerinin işleniş biçimi olarak tanımlanabilmektedir. Bundan dolayı diplomasi ile uluslararası hukuk arasında kuvvetli bir bağ bulunmak zorundadır.

Uluslararası arenayı güç ve çıkar mücadelesi olarak tanımlayan realist teoriye karşın diplomasi inşacılık teorisini temel alarak devletlerin dış politikada aldıkları kararların esas olarak mantıksal bir çerçevede olması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle uluslararası alanda devletler arası ilişkilerin gerilerek çatışmalara sebep olmaması için diplomasi sanatının kullanılması elzemdir. Bu yüzden özenle yetiştirilmiş diplomatlara tevdi edilen bu zor ve bir o kadar da önemli olan diplomatik misyonlar uluslararası hukuk kurallarına uygun olmak zorundadır. Böylece diplomasi sanatı sayesinde uluslararası hukuk kurallarına saygılı bir uluslararası siyasetin oluşması kaçınılmaz hale gelerek barışçıl yollardan devletlere hizmet edecektir³.

¹ G. Yıldırım, 2014: 81.

² Arı, 2013: 150.

³ TUIÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/kamu-diplomasisi-yoluyla-yeni-bir-turkiye-algisi/> (erişim tarihi: 02.02.2019).

Devletlerin varlığının devam etmesi ve bu süreçte savaşımlardan olabildiğince kaçınarak barışçıl yollar izlenmesi tarih boyunca birçok devletin ana gayesi olmuş olsa da değişen uluslararası dengeler zaman zaman ülkeleri savaşın eşiğine getirmiş ve hatta savaşlara sebep olmuştur. Bu tür olumsuz olaylar diplomasi sanatının gerekliliğini daha net bir şekilde gözler önüne sermiştir⁴.

1.2. Diplomasinin Doğuşu

Diplomasi sanatını tarihsel olarak ele aldığımız takdirde kökeninin ilkel kabilelere kadar dayandığını görmemiz mümkündür. Diplomasi ilk olarak bu ilkel toplumlar arasında gıda ürünlerinin takas edilmesi, yaşam alanı olan toprak meselelerinin ortaya çıkması, balıkçılık ve avcılık gibi faaliyetlerin artmasıyla bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu ilkel topluluklardan oluşan bölgelerde kabileler arası ilişkilerde sorunlar yaşanmış ve bu sorunlar neticesinde çatışmalar patlak vermiştir. Bu sorunlar baş gösterdiğinde çatışarak sorunu gidermeyi hedefleyen ilkel kabileler daha sonraları bu süreklilik gösteren çatışma ortamının kalıcı bir çözüm oluşturmayacağını ve istenilen kalıcı çözümler için sorunların iki taraflı anlaşmayla çözülebileceğini fark edip uygulamaya koymuşlardır. Böylelikle diplomasi sanatının ilk adımları atılmıştır. Diplomasi faaliyetlerini yürütecek olan ve tarihteki ilk diplomatlar niteliğinde olacak kişiler ise kabilelerin yaşça büyük olan ve önde gelen isimlerinden oluşmaktaydı. İlkel toplumlardaki bu söz sahibi kişilerin birbirleriyle müzakerelerde bulunmaları üzerine varılan mutabakatlar ise tarihin ilk diplomatik anlaşmaları niteliğini taşımaktaydı⁵.

İlkel toplumlarda rastlanan bu diplomatik adımlardan her ne kadar tarihin ilk diplomatik faaliyetleri olarak bahsedilmiş olsa da aslında diplomasi niteliği taşıyan bu adımlar, sanata ve bilime dayanmayarak sadece hayatta kalma amacıyla zaruri olarak yapılan pratik diplomasiydi. Günümüzde olduğu gibi ilk çağlarda da toplumlar arasında haberleşme ihtiyacı elzemdi. Bu doğrultuda dönemin şartları gereğince bir toplumdan diğer topluma mesajları taşıyan elçiler vardı. Dönemlerinin diplomatları sayılabilecek bu elçiler tüm toplumlar tarafından kutsal ve dokunulmaz sayılırlardı. Ancak bu diplomatik faaliyetler kalıcı kurumlar tarafından oluşturulmadığından dolayı süreklilik arz etmesi söz konusu değildi. Bu yüzden de bahsi geçen dönemlerin diplomatik faaliyetleriyle kesin kanıtlar bulunamamıştır⁶.

---

⁴ Esercan, 2006: 4.

⁵ Zharmukhanbetova, 2010: 8.

⁶ Tuncer, 1995: 13.

Diplomasinin doğuşuyla ilgili ilk elle tutulur verilere Doğu Akdeniz Bölgesi'nde varlık göstermiş olan topluluklarda rastlanmıştır. Mezopotamya'da varlık göstermiş şehir devletlerinin kendi aralarında yaptıkları anlaşmaların MÖ 2850 yılında yapıldığı görülmüştür.

MÖ 12. yüzyılda ise Mısır ile Hitit medeniyetleri arasında yapılan yazışmalarda iki medeniyetin de kendi dilleri olmayan Akadça diline rastlanmıştır. Bu bulgu ise bahsedilen dönemde devletler arası etkileşimlerde ortak bir diplomatik dilin kullanıldığını göstermektedir. Yine Mısır ve Hitit medeniyetleri arasında MÖ 1274 yılında vuku bulan Kadeş Savaşı sonrasında gerçekleşen antlaşmanın yazıldığı tablet metinler bulunmuştur. Günümüzde bu tarihi antlaşma metni Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Akdedilen bu antlaşmanın en önemli maddesi günümüzde varlığını sürdüren NATO antlaşmasının 5. maddesiyle paralellik göstermektedir. Bu madde “iki devletten birisinin yaşayacağı iç isyanlar dâhil herhangi bir saldırı veya tehdit durumunda diğer devlet yardımıda bulunacaktır.” maddesidir.

MÖ 4. yüzyıla gelindiğinde ise Asya Bölgesi'nde özellikle Hindistan medeniyetinde daha gelişmiş bir diplomasinin varlığına rastlanmaktaydı. Sanskrit dilinde düşünmek anlamına gelen “man” sözcüğünden türetilen, sözcük anlamıyla “insan” anlamına gelen ve Hint mitolojisinde insan soyunun atası sayılan Manu tarafından yazıldığına inanılan dinsel, bilimsel ve toplumsal yasalar kitabı olan Manu Kanunları'na göre uluslararası ilişkiler ve diplomasi, bir sanat olarak benimsenmiştir. Bu Kanun'a göre Hindistan medeniyetinin diğer devletler ile ilişkilerini barışçıl bir şekilde yürütmek adına görevlendirilen elçiler birer diplomat sayılarak barışı sağlamak ve Hint medeniyetinin zarar görebileceği savaşların engellenmesi için diplomatik müzakerelerde bulunmak gibi görevlere sahip olmuşlardır. Hint medeniyetindeki diplomat niteliği taşıyan bu elçiler diplomasi alanında mesleki eğitime tabi tutulmuşlardır⁷.

1.3. Uluslararası İlişkilerde Diplomasi

Uluslararası ilişkilerde devletler, ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde dahi durmaksızın devam eden görüşmeler içerisinde dirler. Devletler arasında gerçekleşen bu görüşmelere en temel ifadeyle “diplomasi” denir. Uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan diplomasi süreci, taraf ülkelerin hükümetlerinin veya devlet başkanlarının nezdinde genellikle diplomatların ve dış politika uzmanlarının dâhil olmasıyla dışişleri bakanları tarafından resmîyet çerçevesinde gerçekleşir. Gerçekleştirilen bu diplomatik görüşmelere iki ya da daha fazla ülke taraf olurken bu ülkelerin halkları genellikle diplomasi sürecine doğrudan dâhil olmamaktadırlar. Devletler arasında anlaşmazlıklar yaşanmasının çok olağan olduğu günümüz uluslararası sisteminde

---

⁷ İskit, 2018: 69.

diplomasi biliminin sorunları çözüme noktasında en etkili yöntem olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ülkeler arasındaki problemlerin giderilmesinde bu denli önem arz eden diplomasi bilimi âdeta bir sanat niteliği taşımaktadır.

BM raporuna göre gözlemci statüsünde bulunan Vatikan ve Filistin'in de dâhil olmasıyla beraber toplam 195 ülkenin mevcudiyetini sürdürdüğü bir uluslararası sistemde kaçınılmaz olarak ekonomi, savaş, demokrasi, insan hakları ihlali, uluslararası hukukun çiğnenmesi, terörizm, iklim değişikliği ve cinsiyet eşitsizliği gibi birçok sorun patlak vermektedir. Evrensel nitelik taşıyarak tüm insanlığı ilgilendiren böylesine uluslararası sorunlarda ise genellikle devletlerin temsilcileri belirli zirvelerde bir araya gelip ilgili bakanlıkları, kurumları ve diplomatlarıyla beraber müşterek planlamalar dâhilinde adımlar atarak bu sorunları çözüme arayışına girerler⁸.

Diplomasi, ana hatları ile devletler arasında yaşanan sorunların resmî iletişim makamları aracılığıyla çözülmesini ifade ediyor olsa da zaman zaman iletişim seçeneklerinin yetersiz kaldığı ya da sonuç vermediği durumlar da olabilmektedir. Böylesi durumlarda devletler özellikle istihbarat faaliyetleri kapsamında değerlendirdikleri askerî güçlerini ya da ekonomik güçlerini bir politika üretme aracı olarak kullanabilmektedirler. Devletler bu güç unsurlarını kullanarak anlaşmazlık yaşanan diğer bir devlet ya da devletlerle aralarındaki sorunu çözüme konusunda başarılı olabilirler. Bu noktada istihbarat faaliyetleri kapsamında bir devlet diğer devlet ya da devletler hakkında bilgiler toplayabilir, bu bilgileri analiz edebilir ve bu analizler sonucunda taraf devletlere karşı mevcut politikalardan daha makul ve başarı odaklı politikalar üretebilir. Bu sebeple uluslararası arenada başarı yakalamak isteyen devletler her geçen gün istihbarat faaliyetlerine daha fazla önem vererek büyük bütçeler ayırmaktadır⁹.

1.4. Diplomasi Aktörleri

Uluslararası ilişkilerde diplomasi faaliyetleri tüzel veya gerçek kişiler ya da resmî kurumlar tarafından yürütülmektedir. Belirli bir resmiyet kapsamında yürütülmekte olan diplomasi faaliyetlerini kişi ya da kurumlardan oluşan bu diplomatik aktörler gerçekleştirir. Diplomasi aktörleri en genel ifadeyle devletler, dışişleri bakanlıkları, diplomatlar, STK'ler, kamuoyu, çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler ve uluslarüstü örgütler olarak değerlendirilebilir.

---

⁸ Tuncer, 2009: 84.

⁹ Dinçer, 2016: 11.

1.4.1. Devletler

Temel amacı, devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesi olan diplomasi sanatını uygulamakla görevli birçok aktör vardır. Hans Morgenthau'ya göre diplomatik amaçların gerçekleştirilebilmesi için üç temel yol izlenmelidir. Bu üç temel yol: uzlaşmak, ikna etmek ve sert güç unsurları ile tehdit etmektir. Diplomasi kavramını bir sanat haline getiren olgu ise diplomasinin doğru zamanda, doğru planlamalarla ve bu üç temel yoldan en makul olan seçeneğe daha çok ağırlık verilerek uygulanmasıdır¹⁰.

Diplomasinin amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlamak adına kullanılan bu üç temel yol, zaman geçtikçe küreselleşmenin ve özellikle iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerin de etkisiyle uluslararası alandaki diplomasi sistemine yeni aktörler dâhil etmiştir. Günümüze kadar gelen bu diplomasi sisteminde en önemli ve en etkili aktör hiç şüphesiz ki devlettir. Devlet, mevcut diplomatik sistem içerisindeki diğer tüm aktörlerin bağlı olduğu ve yönetildiği en temel aktördür.

Devlet kavramı, Hukuk Doktoru olan Münci Kapani'ye göre: “Belli bir ülke üzerine yerleşmiş, zorlayıcı yetkiye sahip bir üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasal kuruluş.”¹¹ olarak tanımlanırken siyaset bilimci yazar Ahmet Taner Kışlalı'ya göre ise: “Toplum adına hareket edebilen ve bu amaç için güç kullanabilen, ülkesi ve insanı ile birlikte bütün bir ülkeyi temsil edebilen ve ülkenin simgesi olan bir siyasi kurum.”¹² olarak tanımlanmıştır.

Diplomasinin en temel aktörü olan devletlerin yürüttükleri diplomasi süreci, sadece anlaşmazlıkları çözmek ya da gerilen ilişkileri tekrardan rayına oturtarak kuvvetlendirmek amacıyla gerçekleştirilen görüşmelerle sınırlı değildir. Bu görüşmeler aynı zamanda yeni diplomatik ilişkilere yelken açmak amacıyla da kullanılmaktadır. Devlet aktörünün sürdürdüğü diplomasi faaliyetlerindeki en temel amaç kuşkusuz ki güvenlik ve mevcudiyetini sürdürebilme ihtiyacıdır.

1.4.2. Dışişleri Bakanlıkları

Diplomasi sürecinde devlet başkanları ya da başbakanlardan sonra gelen en önemli aktörlerden birisi de dışişleri bakanlıklarıdır. Bir dışişleri bakanlığı, uluslararası ilişkilerde bağlı olduğu devletin dış politikasını oluşturmak ve uluslararası alandaki çıkarlarını aktif bir şekilde savunarak yeni politikalar üretmek gibi görevlerde bulunmaktadır. Ayrıca dışişleri bakanlıkları karşılıklı diplomasi amacıyla, bir başka ülkede kendi devleti adına kurduğu resmî statüdeki

¹⁰ Morgenthau, 1970: 434-435.

¹¹ Kapani, 2018: 35.

¹² Kışlalı, 2016: 105.

büyükçelikler vasıtasıyla ikili ilişkiler hususunda ülke politikalarının oluşturulmasına ve yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca dışişleri bakanları ise başbakan veya devlet başkanlarının dış politikada atılacak adımlar konusundaki en önemli ve resmî yardımcısı konumundadır. Bu sebeple dışişleri bakanları, devletler hukukunda uluslararası ilişkilerin iç organı olarak kabul edilmektedir¹³.

Dışişleri bakanları ve bakanlıkları günümüzdeki diplomasi sürecindeki en yetkili aktörlerden birisi olsa da tarihsel sürece baktığımızda diplomasi kavramının dışişleri bakanlığı kavramından daha önce ortaya çıktığını ve uzun bir süre boyunca dışişleri bakanlıkları olmadan diplomasi faaliyetlerinin yürütüldüğünü görmekteyiz. Bu bağlamda diplomatik faaliyetlerin ve diplomatların resmî bir üst kuruma bağlı olması süreci 17. yüzyılın başında Fransa'da kurulan ilk dışişleri bakanlığı niteliğindeki kurumla başlamıştır fakat Kardinal Richelieu tarafından 1626'da kurulan bu dışişleri bakanlığı niteliğindeki kurumun dış politikada tam yetki ile donatılması 20. yüzyıla kadar pek mümkün olmamıştır¹⁴.

1.4.3. Diplomatlar

Tarihsel süreçle beraber devlet ve insan sayısının gittikçe artmasıyla, devletler arası ilişkilerin önemi de gittikçe artmaya başlamıştır. Artan bu ilişkileri, devletlerin görevlendirdiği ve diplomat olarak nitelendirdiğimiz kişiler şekillendirmişlerdir. Bu bağlamda hızla gelişen ve küreselleşen dünyada uluslararası ilişkiler de haliyle genişleyip çeşitlenmiştir ve bu ilişkiler devletler için hayati önem arz eden bir hale gelmiştir. Bu sebeple küreselleşen sistemde artık bu ilişkileri yürüten diplomatların da daha nitelikli kişiler olması gerekliliği baş göstermiştir. Diplomatlık görevi artık daha çok bilgi, tecrübe ve uzmanlık gerektiren bir görev haline gelmişti. Ayrıca artık diplomatlık görevini sürdürecekt kişilerin bu görevi bir meslek olarak yaşam tarzı haline getirmesi gerekiyordu. Gelişen uluslararası sistemde artık bir meslek ve yaşam tarzı haline dönüşen diplomatlık görevi ilk olarak Batı toplumunda ortaya çıkmıştır. Sanayi ve ticareti geliştirmek için uğraşan Batı toplumunda diplomatlar diğer toplumlar ile bağlantılar kurarak bu gelişime katkı sağlamışlardır. Nicholson'a göre diplomatlarda bulunması zaruri olan yedi özellik vardır. Bu özellikler: doğruluk, kesinlik, sükûnet, iyi huy, sabır, alçakgönüllülük ve sadakat olarak sıralanmaktadır¹⁵.

Bu özelliklere sahip olan diplomatlar yürüttükleri uluslararası ilişkilerde temsil ettikleri devletlere zaman kazandıracak ve güç vereceklerdir. Bunun için diplomatların öncelikle muhatabı konumunda olan ülke hakkında doğru ve önemli bilgiler edinmesi gerekmektedir.

¹³ İskit, 2018: 291-293.

¹⁴ Altınbaş, 2015: 18.

¹⁵ Altınbaş, 2015: 19.

Diplomatların görevleri geniş bir yelpazede açıklanabilir. Bu görevler kısaca: bilgi edinmek, edinilen bilgileri analiz etmek, müzakere süreçlerini sükûnet çerçevesinde dostane bir şekilde yürütmek ve görevli olarak bulunduğu ülkede varlıklarını sürdüren kendi devletinin vatandaşlarının çıkarlarını gözetmek olarak açıklanabilir¹⁶.

1.4.4. STK'ler

Sivil toplum kavramı aslında tarihsel öneme sahip eski bir kavramdır. İlk kez Aristoteles tarafından kullanılmış olan sivil toplum kavramı halkı merkeze alıyor olmasından dolayı temelde modernitenin bir ürünü olarak görülmektedir. Bu tarihten sonra sivil toplum kavramı gittikçe daha fazla gelişerek önemli bir figür haline gelmiştir, öyle ki bu sivil toplumlar bir süre sonra siyasal iktidarları dahi denetleyebilir hale gelmişlerdir. Bu bağlamda vatandaşlar tarafından oluşturulan meslek odaları, vakıflar, sendikalar, dernekler ve federasyonlar sivil toplum örgütü statüsü taşımaktadırlar. Günümüz uluslararası sisteminde her ülkenin vatandaşları o ülke tarafından belirlenmiş olan yasal çerçeveyi aşmamak suretiyle birçok sivil toplum örgütleri kurarak faaliyet gösterebilirler. Kurulan bu sivil toplum örgütleri zaman zaman kitleleri peşinden sürükleme veya onları etkileme gibi güçlere sahip olmuşlardır¹⁷.

Sivil toplum kuruluşlarına, devletin müdahale etmediği ekonomik ve sosyal alanı tanımlamak için de gerek duyulmaktadır. Bu alan kendi iç yapısını düzenleyerek kendi kurallarını oluşturan fakat bunu yaparken de yasalara uygun davranılması gereken özerk bir alandır¹⁸.

Küreselleşme ile beraber sivil toplum örgütlerinin yankısı ve gerekliliğine duyulan inanç daha da artarak dünya çapında konuşulur hale gelmiştir. Bunun en önemli sebebi ise bu sivil toplum örgütlerinin küresel etkisinin siyasiler tarafından değil bizzat vatandaşlar tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır. Bu durum devlet dışındaki aktörlerin de uluslararası alanda etkisinin olduğunu göstermiştir. İletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi sonucu bu sivil toplum örgütlerinin etkisi hızla yayılmaya başlamıştır ve bu sayede sayılarında olağanüstü bir artış yaşanmıştır. Bu artış sonucunda kurulan ve güçlenen bazı sivil toplum örgütleri zaman zaman hükümetlerden dahi daha etkili hale gelmiştir¹⁹.

Sonuç olarak global düzenin hızla gelişmesiyle yeni diplomatik aktörler ortaya çıkarak ve birçok alana etki ederek dengelerin değişmesini sağlamıştır. Bu alanda dengelerin değişmesini sağlayan aktörlerden birisi olan sivil toplum kuruluşları, aslında bunu yaparak

¹⁶ Altınbaş, 2015: 19.

¹⁷ Eyüpoğlu, 2018: 7-8.

¹⁸ Biber, 2003: 15.

¹⁹ Tuncer, 2009: 28.

gelecekte yeni aktörlerin de ortaya çıkabileceğini ve kendisine rakip olabilecek alternatif aktörlerin de varlık gösterebileceğini hissettirmiştir.

Tablo 1.1. Üç Kamu Diplomasisi Boyutu Kapsamında STK'lerin İnsani Yardım ve Kalkınma Faaliyetleri²⁰.

Amaç	Reaktif	Proaktif	İlişki Geliştirme
Siyasi/Askerî	Devlet eliyle gerçekleştirilen şiddete karşı kınama, taziye açıklaması, geçmiş olsun dilekleri.	Afet bölgesi ile ilgili belirlenen resmî politika doğrultusunda uzun vadeli strateji.	Diplomatik Ziyaretler.
Ekonomik	Ekonomik destek yapılacağına dair açıklamalar, acil insani yardım gönderme.	İnsani yardımların devamlılığı için kampanya girişimleri.	Kalkınma yardımları.
Sosyal/Kültürel	Acil rehabilitasyon yardımı, barınma ve yiyecek yardımı.	Eğitim, derslik yardımı, ibadethane inşası.	Değişim programları, el becerisi kursları, tasarım kursları.

1.4.5. Kamuoyu

Durmaksızın değişen ve gelişen uluslararası ilişkilerdeki diplomasi algısına baktığımız zaman ortaya çıkan en son aktörlerden birisi de bireylerden oluşan kamuoyu kavramıdır. Bireylerin bir konuya karşı yaklaşımlarındaki ortak davranışı, toplum yaşamında ortaya çıkan olaylara karşı verilen ortak tepkiyi ve düşünce sistemi sonucunda buluşulan ortak paydayı ifade ederek diplomatik aktör niteliği kazanan kamuoyu kavramı, özellikle kamu diplomasisi alanında en etkili aktörlerden birisidir

Kamuoyu kavramı da sivil toplum kavramı gibi eski bir kavramdır. İlkın Montaigne tarafından 16. yüzyılda kullanılan kamuoyu kavramı da merkeze vatandaşı aldığı için modernitenin bir ürünü olarak aydınlanma ile önemi vurgulanmış olan bir kavramdır²¹.

Kamuoyunu oluşturan halk, teknolojik gelişmelerin hızla artması sonucunda farklı devletlerin etkilerine karşı daha kırılğan hale gelmiştir. Bu sayede bir devletin teknolojik araçlar

²⁰ Çakır, 2018: 7.

²¹ Ekşi, 2014: 61.

kullanarak hedef olarak gördüğü bir başka devletin kamuoyunu etkilemesi her zamankinden daha kolay bir hal almıştır. Gelişen teknolojinin getirisi ile kamuoyu artık kendi devletinin de hem iç politikada hem de dış politikada attığı adımlardan anında haberdar olma şansı yakalamıştır. Bu sebeple artık devletler kamuoyunu karşısına alacak hamlelerde bulunma konusunda daha ihtiyatlı bir yol izleyerek kamuoyu tepkisini dikkate almaya başlamışlardır. Özellikle sosyal medya alanında hayli aktif olan bir kamuoyuna sahip olan devlet, attığı adımlarda kamuoyu iradesini de göz önüne almaya başlamıştır²². Çünkü kamuoyunun eski dönemlere nazaran çok daha hızlı bir şekilde örgütlenebilme ve sivil toplum kuruluşları etrafında birleşebilme ihtimalleri artık devlet politikalarının oluşumlarını daha fazla etkileyen bir durum haline gelmiştir.

1.4.6. Çok Uluslu Şirketler

Eski dönemlerde devletler, diplomasi trafiğini yalnız bir şekilde sürdürüyor olsa da küreselleşmenin getirisiyle beraber farklı aktörlerin de diplomasi sistemine etkisi yadsınamaz bir hale gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve kamuoyu aktörleri gibi küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan uluslararası nitelikte çalışmalar sürdüren çok uluslu şirketler de diplomasi sisteminin bir aktörü olarak adlandırılmaya başlamıştır²³. Uluslararası alandaki gerçekleştirilen ticaretler, büyük miktarlarda verilen krediler, girişimciliğin teşvik edilmesi, devletlerin üye oldukları uluslararası ekonomik ve iş birliği örgütlerinin varlığı gibi ekonomik alanda atılan uluslararası adımlarla beraber küreselleşme kavramı daha etkin bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır ve bu küreselleşmenin getirisiyle çok uluslu şirketler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Normal şartlarda diplomasi sisteminin en temel aktörü devlet olarak görünmesine rağmen devlet dışındaki aktörlerin de diplomasi sistemine dâhili gittikçe artmaktadır. Devlet dışı aktörlerin bu denli etkili olması tamamen yeni ortaya çıkmış bir durum değildir fakat bu aktörlerin etkilerinin çok hızlı bir şekilde artması dikkat çeken bir unsur haline gelmiştir. Etki alanında yaşanan bu hızlı artışın sebebinin teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişmeler olduğu su götürmez bir gerçektir.

Çok uluslu şirketler küresel anlamda faaliyet gösterdikleri için diplomasi alanında önemli bir etkiye sahiptirler. Ekonomik alanda fazlasıyla önem arz eden ticaret hacmi meselesi her daim ülkelerin birer yumuşak güç aracı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple zaman zaman çok uluslu şirketler belirli ticari politikalar uygulayarak devletlerin dahi gerçekleştirmekte zorlandıkları bazı hedefleri daha kolay bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

²² Ekşi, 2014: 63.

²³ Tuncer, 2009: 134.

Ayrıca çok uluslu şirketler, yabancı devletlerin halkları üzerinde etki sağlama ve iletişim kurma gibi konularda çok önemli bir diplomatik etkiye sahiptir²⁴.

Küreselleşen dünyada çok uluslu şirketler hakkında girilen tartışmalarda ise bazı şirketlerin devletlerden bile daha fazla ekonomik ve siyasi etkiye sahip oldukları belirtilmektedir. Etki alanının bu denli geniş olmasının en önemli sebeplerinden olan sermaye ve ticaret gibi kavramları kullanan şirketler, bir devlet üzerine doğrudan etki ederek iç işlerine dahi müdahale edebilmektedir. Etki alanı böylesine geniş şirketler, karar mercilerini de etkilemek suretiyle müdahale ettiği devletlerin halkları üzerinde de bir bakıma söz sahibi olabilmektedir. Bu süreçte şirketlerin, başka devletlerin halkları üzerinde kurmuş olduğu etki alanına “yönetişim” adı verilir. Ayrıca bazı şirketlerin kurmuş olduğu ya da desteklediği fonların veya vakıfların atılımları ile ortaya çıkan siyasi partiler de bulunmaktadır. Şirketler, kurulma aşamasında destek oldukları bu siyasi partilere gözle görülür bir şekilde etki etmektedirler. Bu tarz şirketlerin desteklediği bir siyasi partinin, gelecek dönemlerde iktidara geldiği takdirde belirli bir şirketin çıkarlarını korumaya yönelik ekonomik adımlar atabileceği ihtimalleri mevcuttur. Bu ihtimaller dahi devlet politikasını ciddi anlamda etkileyecek bir mesele haline gelmektedir²⁵.

1.4.7. Uluslararası Örgütler

Devletlerin üye sıfatıyla buldukları ve siyasi, askerî, ekonomi gibi alanlarda iş birliği ile entegrasyonu hedefleyen örgütlere “uluslararası örgütler” denir. Uluslararası örgütlerin asli amacı iş birliği sayesinde üye ülkeler arasında yönetsel düzeni sağlamaktır. Bu sebeple uluslararası örgütler gerektiği takdirde kendisi ile ters düşen ve bu hususta ısrarcı olan üye bir devlete karşı resmî müdahale hakkını da bünyesinde barındırmaktadır²⁶.

Uluslararası sistemde uzun yıllar boyunca devletler arasında en önemli kavram ulusal birliği sağlamak adına dile getirilen egemenlik kavramı olmuştur. Devletler için ekonomik, siyasi ve sosyolojik açılardan özgürlüğü belirten bu egemenlik kavramının önemi Soğuk Savaş sonrasında yavaş yavaş azalmaya ve yerini entegrasyon kavramına bırakmaya başlamıştır. Bu süreçte devletler arasında “karşılıklı bağımlılık” terimi güç kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda karşılıklı bağımlılık kavramının önemi arttıkça devletler birbirleri ile iş birliği ve örgütlenme yoluna başvurmuşlardır. Uluslararası sistemde var olan ve devletler arası iş birliğine dayanan örgütlerin en başında Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği gelmektedir. Uluslararası sistemde birçok örgüt mevcutken en başta bu isimlerin gelmesinin

²⁴ Sancar, 2012a: 20.

²⁵ Sancar, 2012b: 19.

²⁶ Sönmezoğlu vd., 2011: 141.

sebebi sahip oldukları ekonomik, kültürel ve sosyolojik iş birliğinin yanı sıra yaptırım gücüne de sahip olmalarıdır²⁷.

Uluslararası örgütlerin genel anlamda temel amacı dünya barışını tesis etme ve mevcut sorunları çözme konularıdır. Bu konuların gerçekleştirilmesi konusunda en etkili aktörler uluslararası örgütlerdir. Çünkü genelde devletlerin en yetkili temsilcilerinin bir araya geldiği ve doruk diplomasininin uygulandığı müzakereler yaşanmaktadır. Barış konusunda en etkili örgütlerden olan Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın;

Biz Birleşmiş Milletler halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve bu ereklere ulaşmak için: Hoşgöröyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barışı ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya kara verdik²⁸.

Şeklinde başlıyor olması uluslararası örgütlerin birçok devlete etki ederek diplomasi konusunda söz sahibi olduğu gerçeğini göstermektedir.

Diplomaside uluslararası örgütlerin rolü göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Örnek vermek gerekirse; diplomatların nispeten uzun süreler sonucunda ulaşacağı hedeflere, uluslararası örgütler kısa süre içinde zirveler oluşturup konunun muhataplarını bir araya getirerek ulaşabilmektedir.

1.4.7.1. Birleşmiş Milletler (BM)

Uluslararası örgütler arasındaki en kapsamlı örgütlerden birisi de hiç kuşkusuz Birleşmiş Milletler olarak görölmektedir. Birleşmiş Milletler uluslararası örgütler alanında en yetkili örgüt konumundadır ve bu bağlamda dünyayı ilgilendiren tüm konularda yetkili kılınmıştır. İlk Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 10 Ocak 1920 tarihinde Milletler Cemiyeti ismiyle İsviçre'de kurulan ve ölkeler arasında yaşanabilecek anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözme amacı taşıyan Cemiyet yine de İkinci Dünya Savaşı'na engel olamamıştır. Bunun

²⁷ Sönmezöglü, 2019: 50-53.

²⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, 1945: 3.

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 29.06.2019).

üzerine etkisiz kalan Milletler Cemiyeti yerine 24 Ekim 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Hem Milletler Cemiyeti'ni hem de Birleşmiş Milletler'i Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan ülkeler barışı sağlama amacı güttüklerini ifade ederek kurmuşlardır²⁹.

1.4.7.2. Avrupa Birliği (AB)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında birbirleri ile savaşan Avrupa devletleri tekrar anlaşmazlıklara düşüp savaşlar yaşamamak adına ekonomik ve ticari iş birliğini merkeze alan bir topluluk kurma çabasına giriştiler. Savaştan sonra büyük bir yıkımla mücadele eden Avrupa devletleri, bugünün Avrupa Birliği'nin temelini atacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmuşlardır. Daha sonradan ise Avrupa Ekonomik Topluluğu, yerini 1 Kasım 1993 tarihinde imzalanan diğer adı da Avrupa Birliği Antlaşması olan Maastricht Antlaşması ile kurulan Avrupa Birliği'ne bıraktı³⁰.

Uluslararası bir örgüt olan Avrupa Birliği küreselleşmeyi değil, bölgeselleşmeyi şiar edinmiş durumdadır. Küreselleşme dünya çapında olan ve gelişmiş ya da gelişmemiş ayrımı yapmadan tüm ülkelerin katıldığı bir entegrasyon süreci iken bölgeselleşme ise ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin birbirlerine yakın olmasını amaçlayan bir entegrasyon sürecidir.

Bölgeselleşme hedefiyle kurulan, 28 ülkeden oluşan ve yaklaşık 506 milyon nüfusa sahip olan Avrupa Birliği, üye ülkelerinin arasında az da olsa hala devam eden rekabete rağmen uluslararası alanda âdeta tek bir ülkeymişçesine küresel bir güç olarak varlığını sürdürmektedir³¹. Avrupa Birliği gibi bölgesel entegrasyonu hedefleyen başka uluslararası örgütler de vardır. Bunlar Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Avrupa Serbest Ticari Bölgesi (EFTA) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi uluslararası örgütler, bölgesel iş birliği çerçevesinde oluşturulan ve bölgesel entegrasyonu sağlayan uluslararası örgütlerden bazılarıdır. Bu tarz uluslararası örgütler genellikle ekonomik iş birliği ve ticaret gibi konular doğrultusunda oluşturulmuştur.

1.4.7.3. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

Kısaltması NATO olarak adlandırılan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü 4 Nisan 1949 tarihinde Washington DC.'de 12 ülke tarafından imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na binaen kurulan bir uluslararası örgüttür. NATO'nun kurulma amacı İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan çift kutuplu küresel sistemde etkisi görünen Sovyet etkisinin bertaraf edilerek ABD

²⁹ Kılıçaslan, 2018: 20.

³⁰ TUIÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/avrupa-birliginin-kurulumu/> (erişim tarihi: 29.06.2019).

³¹ Avrupa Komisyonu, 2014: 16.

öncülüğünde komünizm karşıtı ve komünizmin yayılmasını engelleyen bir örgüt oluşturmaktır. Bu bağlamda NATO temel anlamda askerî iş birliği alanında oluşturulmuş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır³².

NATO'nun en temel amacı, SSCB'nin izlediği komünizmi yayma politikasına engel olarak Avrupa'yı bir tehlike olarak gördüğü komünizm tehdidinden korumaktır. SSCB ise ABD öncülüğünde oluşturulan NATO'ya karşı hamle olarak 8 sosyalist devlet ile beraber 14 Mayıs 1955 tarihinde Varşova Paktı'nı kurmuştur³³.

Türkiye ise uluslararası ilişkilerin bu denli gergin olduğu Soğuk Savaş döneminde kendi menfaatleri doğrultusunda, ülkeye yönelebilecek tehditlere karşı güvenlik sağlamak amacıyla 18 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya üye olmuştur.

1.4.8. Uluslarüstü Örgütler

Uluslarüstü örgütler, devletler tarafından oluşturulduğu halde devletlerden bağımsız olarak hür bir şekilde faaliyet gösteren ve belirli bir amaç ya da amaçlar uğruna kurulabilen örgütlerdir. Tüzel kişiliğe sahip olan bu tarz örgütler genelde uluslararası hukukun aktif bir şekilde uygulanması konusunda girişimlerde bulunmak durumundadır. Ayrıca Uluslarüstü örgütler, diplomaside en temel aktör olarak görünen devletlerin tek başlarına birer aktör olmasını engeller ve gerekli gördüğü durumlarla yaptırım kararları da alarak devletlerin hareketlerini kısıtlandırabilmektedir³⁴.

En az iki devletin bir araya gelerek yaptıkları antlaşmalar sonucunda kurulması neticelendirilen uluslarüstü örgütler, ülkelerin yanı sıra uluslararası örgütleri de üyesi olarak kabul edebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra şekillenen uluslararası sistemde uluslarüstü örgütlerin sayısı da artmaya başlamıştır. Oluşan bu yeni dünya sisteminde devletlerin kısıtlanması noktasında en etkili oluşum olan uluslarüstü örgütler en çok da ekonomik alanlarda devletler üzerindeki etkisini net bir şekilde hissettirmiştir. Bu uluslarüstü örgütlerin en önemlilerini ise Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) olarak addedebiliriz³⁵.

³² T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi--notu.pdf> (erişim tarihi: 29.06.2019).

³³ <https://www.dw.com/tr/tarih-natoya-kar%C5%9F%C4%B1-var%C5%9Fova-pakt%C4%B1/a-2524916> (erişim tarihi: 13.06.2019).

³⁴ Hasgüler ve Uludağ, 2015: 10-15.

³⁵ Sönmezoğlu, 2019: 55-60.

1.4.8.1. Uluslararası Para Fonu (IMF)

1944 yılının Temmuz ayında ABD'nin New Hampshire eyaletindeki Bretton Woods kasabasında, o dönemin Birleşmiş Milletler'i mahiyetinde olan Milletler Cemiyeti tarafınca finansal nitelik taşıyan Bretton Woods Konferansı gerçekleştirilmiştir. Uluslarüstü bir örgüt niteliğinde olan Uluslararası Para Fonu (IMF) da bu konferansa katılan 44 üye ülkenin temsilcileri vasıtasıyla, uluslararası alandaki ekonomik iş birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1944 yılında temelleri atılan Uluslararası Para Fonu (IMF) 27 Aralık 1945 tarihinde 29 üye ülkenin kuruluş sözleşmesini imzalamasıyla beraber resmen kurulmuştur fakat 1947 yılına kadar aktif olarak çalışmamıştır. Ayrıca gerçekleştirilen bu konferansta aynı zamanda bir başka uluslarüstü örgüt olan Dünya Bankası'nın da temelleri atılmıştır³⁶.

Uluslararası Para Fonu (IMF) temel anlamda uluslararası alandaki sermaye iş birliğini, ekonomik istikrarı, ticaretin kolaylaştırılmasını, istihdamın artmasını ve sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanmasını amaçlamaktadır. Günümüzde 189 ülkenin finansal piyasalarındaki hareketleri izleyerek ülkelere mevcut ekonomik riskler hakkında tavsiyelerde bulunan Uluslararası Para Fonu (IMF), bu ülkelerin talepleri doğrultusunda gerekli gördüğü takdirde somut adımlar da atmaktadır³⁷.

1.4.8.2. Dünya Bankası (WB)

Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulmasını sağlayan ve 1944 yılında gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansı'nda temeli atılan fakat 1945 yılında resmen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD adıyla kurulmuş olan uluslarüstü nitelikte bir örgüttür fakat 1947 yılına kadar aktif olarak çalışmamıştır. Günümüzde 189 ülkenin üye olduğu Dünya Bankası'nın merkezi Washington DC.'de bulunmaktadır³⁸.

Dünya Bankası³⁹ (WB) da diğer uluslarüstü ekonomik örgütler gibi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ve fiziki tahribatın yanında ekonominin de âdeta bir enkaza dönüştüğü coğrafyalarda yaşanan ekonomik sorunlara çare bulmak amacıyla kurulan uluslarüstü bir örgüttür. Günümüzde 189 devletin üye olduğu Dünya Bankası (WB), özellikle ülkelerin yaşam için elzem olan alanları başta olmak üzere çeşitli sektörlerde yaşadıkları

³⁶ <https://www.doviz.com/makale/uluslararasi-para-fonu-imf-nedir/81> (erişim tarihi: 30.06.2019).

³⁷ Sancar, 2012a: 18-19.

³⁸ The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services> (erişim tarihi: 30.06.2019).

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. World Bank Annual Report 2019. <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report#anchor-annual> (erişim tarihi: 08.12.2019).

ekonomik aksaklıkları tespit ederek uzun vadeli mali desteğin yanı sıra teknik destek de sağlamayı amaçlamaktadır⁴⁰.

1.4.8.3. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)

1 Ocak 1995 tarihinde kurulan ve merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan Dünya Ticaret Örgütü (WTO)⁴¹, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) ile beraber uluslararası ekonominin en önemli kurumlarından. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üye ülkelerin ticari konularda yaşadığı ya da yaşayabileceği anlaşmazlıkları belirli müzakereler çerçevesinde çözerek küresel ekonomide istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü (WTO), küresel sistemde kabul görmüş ticari kuralların da oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlayan uluslararası bir örgüttür⁴².

1.5. Diplomasi Türleri

Eski çağlardan beri insanların ve devletlerin birbirleriyle iletişim kurmaları zaruri bir ihtiyaç olmuştur. Diplomasinin temelini oluşturan taraflar arası iletişim olgusu eski çağlarda bile zaman zaman savaşların çıkmasını dahi engellemiştir. Binlerce yıllık insanlık tarihinin hemen hemen her safhasında yer alan diplomasi kavramı zaman geçtikçe birtakım değişikliklere uğramış ve bununla beraber yeni diplomasi türleri de ortaya çıkmıştır. Zamanla ortaya çıkan ya da değişime uğrayan çeşitli diplomasi türleri, her ülkenin elinde bulundurduğu envanterlere, sahip oldukları kültüre veya oluşturduğu politikalara göre farklı şekillerde uygulanabilmektedir.

1.5.1. Ad-hoc Diplomasi

Latince "Geçici" anlamına gelen "Ad-hoc" diplomasi kavramı tarihte uygulanan ilk diplomasiyi ifade etmektedir.

Ad hoc diplomasi, tek yanlı ve geçici bir diplomasi yöntemiymiş yani diplomasi temsilcileri, belirli bir amacı ya da görevi gerçekleştirmek üzere, geçici bir süreyle ülke dışına gönderilirler ve bu görevi yerine getirdikten sonra, ülkelere geri dönerlerdi⁴³.

Ad-hoc diplomasi yöntemi genellikle eski Yunan şehir devletleri olarak bilinen Polis isimli kentlerde uygulanmıştır. Genellikle Polis kentlerinde faaliyet sürdüren, günümüz diplomatlarının keskin özelliklerine sahip olmayan ve haber taşımakla görevli olan ad-hoc

⁴⁰ The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/who-we-are> (erişim tarihi: 30.06.2019).

⁴¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-dto.tr.mfa> (erişim tarihi: 30.06.2019).

⁴² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü. <http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Ticaret-Orgutu-WTO> (erişim tarihi: 04.07.2019).

⁴³ Tuncer, 2009: 30.

diplomasisinin uygulayıcıları sayılan diplomat mahiyetindeki bu kişilere günümüzdeki adıyla “diplomatik dokunulmazlık” ilkesinin ilk hali uygulanmıştır⁴⁴.

Ad-hoc diplomasi sadece Polis kentlerinde değil aynı zamanda tarih öncesi devirlerde var olan ilkel kabileler arasında da uygulanmıştır. İlkel kabileler arasında yaşanan savaşlarda belirli bir süre için ateşkes yapılır ve bu ateşkes süresinde yaralıları toplamış, ölüleri ise gömmüşlerdir. Taraflar, birbirlerine bu ateşkes haberini gönderebilmek amacıyla bazı habercileri görevlendirmiştir. Fakat habercilerin savaş esnasında ölmesi durumunda iletişim yaşanmayacağından ve bu sebeple ateşkes ilanı mümkün olmayacağından, ilkel kabilelerde de habercilere zarar gelmemesi için oldukça dikkatli davranılmıştır⁴⁵.

1.5.2. İkili (Bilateral) Diplomasi

Temel anlamda uluslararası sistemdeki iki devlet ya da aktör arasında uygulanan diplomatik faaliyetlere “ikili (bilateral) diplomasi” denir. İkili diplomasi yöntemiyle iki diplomatik aktör arasında yaşanan anlaşmazlıklar yine bu iki aktör arasında, üçüncü bir aktörün dâhil olmadığı diplomatik süreç ile çözülmektedir. Ayrıca ikili diplomasi yönteminin en temel uygulayıcısı dışişleri bakanlıkları olarak addedildiği için genel anlamda devletlerin en yetkili kişilerinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri doruk diplomasisi kavramına uzaktır. Tarihsel süreç içerisinde sık sık kullanılmış olan ikili diplomasi yöntemi, günümüz uluslararası ilişkiler sisteminde devletlerin ve diğer aktörlerin sayılarındaki hızlı artıştan dolayı yavaş yavaş çoklu diplomasiye evrilmiştir⁴⁶.

1.5.3. Çoklu (Multilateral)-Parlamenter Diplomasi

Diplomasi tarihinde önemli bir yere sahip olan çoklu diplomasi de iki taraflı diplomasi gibi ilkin eski Yunan şehir devletleri olan polis kentlerinde ortaya çıkmıştır. Farklı polis kentleri, müşterek adımlar atarak mevcut sorunları çözmeye çalışmışlardır. Diplomasi niteliği taşıyan bu görüşmeler kapalı kapılar ardında yapılmadığı için açık diplomasi örneği sergilemektedir ve bu görüşmelerde varılan mutabakatlar halk nezdinde açıklanmaktadır⁴⁷.

İlk olarak polis kentleri arasında uygulanan çoklu diplomasi, günümüzde de diplomatik faaliyetlerin birçok devleti etkiliyor olmasından dolayı oldukça önem arz etmektedir. Genellikle yazılı iletişim yerine diplomatların bir araya gelerek yüz yüze ve sözlü şekilde yürüttükleri bir

⁴⁴ Tuncer, 1995: 15-20.

⁴⁵ Öz, 2017: 8-9.

⁴⁶ Akyol, 2018: 25.

⁴⁷ Erzen, 2012: 30-32.

diplomasi süreci olduğu için konferans diplomasisi ya da parlamenter diplomasi olarak da adlandırılmaktadır.

Tarihte çoklu diplomasinin uygulandığı en önemli süreçlerden birisi de Otuz yıl Savaşları sonrasında gerçekleştirilen Vestfalya Kongresi olmuştur. 1618-1648 yılları arasında yaşanan ve çoğu Avrupa devletinin katıldığı Otuz Yıl Savaşları, Avrupa devletlerine ve halklarına çok zorlu süreçler yaşatmıştır. Bu zorlu süreç sonucunda gerçekleştirilen kongre, Avrupa devletlerini bir araya toplayarak önemli bir çoklu diplomasi örneği sergilemiştir⁴⁸.

17. ve 18. yüzyıllar çoklu diplomasi için büyük önem arz etmiştir. Zira Vestfalya Kongresi'nin yanı sıra Karlofça Kongresi ile Utrecht Kongresi'nde de çoklu diplomasi yöntemi uygulanmıştır. Bu kongrelerden çıkan sonuçlarının da etkisiyle 18. yüzyıldan sonra Avrupa'da yaşanan özgürlükçü hareketlerle birlikte birçok ulus-devlet siyaset sahnesine çıkmıştır. Böylesi bir uluslararası ortamda yaşanan anlaşmazlıklar, birçok devletin katılımıyla beraber çoklu diplomasi yöntemi ile çözülmeye başlanmıştır⁴⁹.

Günümüz küresel dünyasında ise Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği gibi bölgesel ya da küresel güce sahip örgütler, düzenledikleri zirveler sayesinde gerçekleştirilen toplantılarda çoklu diplomasi türünü uygulamaktadırlar. Uluslararası örgütler tarafından düzenlenen bu tarz diplomatik zirveler çok sayıda devletin iştiraki ile gerçekleşmektedir. Böylelikle çoklu diplomasi yönteminin uygulandığı bu zirvelerde bölgesel ya da küresel çaptaki birçok sorun ele alınmakta ve çözüm yolları üretilmektedir⁵⁰.

1.5.4. Sessiz Diplomasi

Genellikle diplomatik görüşmeler amacıyla bir araya gelinmemiş olan gayriresmî ortamlarda gerçekleşen diplomasi türüdür. Sessiz diplomasinin gerçekleştiği yerler genellikle devlet temsilcilerinin ya da diplomatların belirli davetler sonucunda katıldıkları resepsiyon, balo, ödül töreni ya da kutlama gibi amaçlarla bir araya gelinen otel salonları, toplantı salonları veya restoran gibi yerlerdir. Resmî olmayan ve geleneksel yöntemleri barındırmayan bir diplomasi yöntemi olan sessiz diplomasi, genellikle gizli şekilde yapılmakta ve kamuoyu ile paylaşılmamaktadır⁵¹.

⁴⁸ Tuncer, 2009: 54-55.

⁴⁹ Tuncer, 2009: 53-56.

⁵⁰ İskit, 2018: 258-260.

⁵¹ TUIÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim/> (erişim tarihi: 06.07.2019).

1.5.5. Zirve Diplomasi

Uluslararası ilişkilerde devletlerin liderleri arasında doğrudan bir şekilde gerçekleşen diplomasi türüdür. Bu nedenle doruk diplomasisi olarak da adlandırılmaktadır. Uzun yıllar boyunca diplomatlık yapmış olan Hüner Tuncer'e göre zirve diplomasisi kavramı "İkinci Dünya Savaşı sırasında, İngiltere Başbakanı Winston Churchill tarafından ortaya atılmıştı. Churchill, bu deyimini, en üst düzeydeki önderlerin arasında yapılan bir toplantıyı tanımlamak üzere kullanmıştı."⁵².

Devletlerin liderleri tarafından gerçekleştirilen bu diplomasi türü, İkinci Dünya Savaşı esnasında ortaya çıkan kavramla beraber zirve diplomasisi ismini almış olsa da uygulama yöntemi açısından 15. yüzyıldan beri kullanılmıştır. Eski zamanlarda varlıklarını sürdüren krallar, imparatorlar, padişahlar ve kağanlar gibi devlet yöneticileri de bu diplomasi yöntemini uygulamışlardır. Devletlerin en yetkili temsilcileri tarafından gerçekleştirilen diplomasi yöntemi olması sebebiyle zirve diplomasisini organize etmek nispeten zor olsa da sorunların çözümü noktasında hayli etkili bir yöntem olarak bilinmektedir⁵³.

1.5.6. Önleyici Diplomasi

Birçok devletin varlık sürdürdüğü uluslararası sistemde zaman zaman devletler arasında anlaşmazlıklar yaşanması ve bu anlaşmazlıkların çözülmemesi halinde çatışmalara dönüşmesi sorunu her zaman göz önünde bulundurulmuş bir ihtimaldir. Bu hususta devletler arasında yaşanan anlaşmazlıkların bir an önce çözülmesini ve oluşabilecek çatışmaların önüne geçilmesini hedefleyen diplomasi türü ise önleyici diplomasi⁵⁴.

Uluslararası ilişkilerde devletlerin hem sayılarının hem de birbirleriyle olan ilişkilerinin giderek artması sonucunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklardan dolayı Önleyici diplomasi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda önleyici diplomasi kavramı, Diplomat Hüner Tuncer'e göre "yalnızca çatışmaların olabileceğine ilişkin erken uyarıda bulunmak, çatışmaların geniş çaplı şiddet hareketlerine dönüşmesini önleyebilmektir. Bu diplomasi yöntemi uluslararası barışı sağlamada önemli bir rol oynamıştır."⁵⁵.

Önleyici diplomasi kavramı ilk olarak BM genel sekreteri Dag Hammarskjöld tarafından 16 Haziran 1959 tarihinde hazırlanmış olan BM yıllık raporunda kullanılmıştır. Bu hususta en yetkili uluslararası örgüt olarak addedilen BM gerek devletler arasında gerekse devletlerin içinde yaşanan anlaşmazlıkları erkenden fark ederek önleyici diplomasi yöntemiyle

⁵² Tuncer, 2009: 84.

⁵³ Tuncer, 2009: 42-43.

⁵⁴ Tuncer, 2009: 86.

⁵⁵ Tuncer, 2009: 86.

çözüm sağlayacak adımlar atmaya amaçlamaktadır. BM bu amaçla devletler arasında âdeta bir hakem ya da ara bulucu niteliğinde diplomatik faaliyetler yürüterek asli amacı olan barışı tesis etme ve bu barışın devamlılığını sağlama amaçlarını gerçekleştirmeye devam etmektedir⁵⁶.

1.5.7. Ticari Diplomasi

Uluslararası ilişkilerde devletlerin hem kendi içlerinde hem de birbirleri arasında en çok önemseydiği konuların başında ekonomi ve ticaret gelmektedir. Tarihsel süreçte diplomasi kullanımının başladığı ilk andan itibaren ekonomi olgusu taraflar için her daim önem arz etmiştir.

İlk çağlarda kabileler arasında gerçekleşen takas işlemleri dahi birer ticari diplomasi faaliyeti olarak görülmektedir. Ticari faaliyetler zamanla devletlerin birbirlerine yakınlaşarak ortak paydada buluşmalarını ve çıkarlarını korumak adına müşterek adımlar atmalarını sağlamıştır. 1554 yılında Rusya Çarlığı ile İngiltere arasında imzalanan Ticari Antlaşma ile iki devletin yakın ilişkilerinin başlaması olayı, ticari diplomasi bir sonucu olarak ekonomik çıkarlar doğrultusunda devletlerin birbirleriyle yakın ilişkilerde bulunduğuna örnek teşkil etmektedir. Ayrıca deniz ticaretinin geliştiği bir Akdeniz ülkesi olan İtalya'da da yüzyıllar öncesinde ticari diplomasi faaliyetleri uygulanmıştır. Bu hususta İtalya, ticareti geliştirmek amacıyla Doğu ülkelerine diplomatlar göndermeye başlamıştır⁵⁷.

Ticari diplomasi, küreselleşen uluslararası ilişkiler sisteminde çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Devletleri temsil eden diplomasi aktörleri diğer devletlerin yetkilileriyle birlikte ticari ortaklık antlaşmaları tahsis etme amacıyla girişimlerde bulunmaktadır. Günümüzde faal olarak çalışan uluslararası örgütlerin de en temel amaçları ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirerek finansal istikrarı sağlamaktır.

1.5.8. Zorlayıcı Diplomasi

Diplomatik yöntemler uluslararası ilişkilerde eski çağlardan günümüze kadar gelen süre boyunca hem daha barışçıl hem de daha az maliyetli yöntemler olduğu devletler tarafından sıkça tercih edilmektedir. İletişim araçları vasıtasıyla müzakerelerde bulunmayı merkez noktasına alan diplomasi kavramı sık sık değişime ve gelişime uğramaktadır. Diplomasi yöntemlerinde en çok değişimin yaşandığı zamanlardan birisi de insanlık tarihinin en sarsıcı süreçlerinden birisi olan İkinci Dünya Savaşı olmuştur.

---

⁵⁶ Aydemir, 2015: 66-67.

⁵⁷ Hamilton ve Langhorne, 2010: 115-118.

Diplomasinin değişimiyle ortaya çıkan zorlayıcı diplomasisin temel gayesi, bir devletin başka bir devlet üzerinde belirli çalışmalar sonucunda genellikle demokrasi kavramının kullanılmasıyla meşru bir zemin hazırlayarak nispeten sert güç unsurlarını kullanma tehdidi ile istediğini yaptırma veya bir politikadan caydırma gibi amaçlara ulaşmak adına atılan adımlar olarak görülmektedir. Bu sebeple zorlayıcı diplomasi yöntemi genellikle küresel ya da bölgesel güç konumunda olan devletler ile uluslararası örgütler tarafından kullanılırken nispeten güçsüz bir sert güç unsuruna sahip olan devletlerin ciddi anlamda sert güç sahibi olan devletlere karşı bu yöntemi kullanması düşünülememektedir⁵⁸. Fakat devletler zorlayıcı diplomasi yöntemini uygularken caydırıcı nitelikteki sert güç unsurlarını ve karşı devletten buldukları talepleri orantılı bir şekilde tesis etmektedirler, aksi halde karşı devletin bağımsızlık gibi hayati önem arz eden kırmızı çizgilerinin aşılması durumunda ilişkilerin savaş pozisyonuna gelecek kadar gerilebileceği göz ardı edilmemektedir⁵⁹.

Zorlayıcı diplomasi, uluslararası örgütlerin de zaman zaman başvurdukları bir diplomasi yöntemidir. Örneğin, Avrupa Birliği üyelik konusunda müzakereler gerçekleştirdiği devletlere karşı baskı araçlarını kullanarak zorlayıcı diplomasi yöntemini uygulamaktadır. Zorlayıcı diplomasi yönteminin en büyük temsilcilerinden birisi şüphesiz ki ABD olarak görülmektedir. Devletlerde diplomatik amaçlarla bulunan ABD elçilikleri, genelde buldukları ülkede ABD tarafından birer baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin ABD-Irak Savaşı'ndan önce ABD tarafından görevlendirilerek Türkiye'ye gelen bir heyet, ABD'nin Irak'a müdahalesi konusundaki tezkerenin Türkiye tarafından da geçirilmesini talep etmiştir. Bu talebin gerçekleştirilmemesi halinde ABD heyeti sözde Ermeni soykırımının kabul edilmesi, Kuzey Irak'ta Kürt devletinin kurulmasının desteklenmesi ya da ekonomik ambargo uygulanması gibi baskı unsurlarının kullanılacağını belirterek zorlayıcı diplomasi yöntemini uygulamıştır⁶⁰.

1.5.9. İnsani Diplomasisi

Uluslararası ilişkilerde küreselleşmenin artmasıyla beraber önem kazanan insani diplomasi kavramı, genel hatlarıyla devletler arasında ya da bir devletin kendi içinde yaşanan sorunlarla beraber vatandaşlar adına oluşabilecek mağduriyetlerin önlenmesi adına atılan diplomatik adımları ifade etmektedir. Özellikle iç savaşların yaşandığı toplumlarda başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere vatandaşların mağduriyetleri had safhaya çıkmaktadır. Bu durumlarda insani diplomasi, bahse konu olan böylesi mağduriyetlerin önlenmesi ve vatandaşların haklarının korunması noktasında uluslararası örgütler ya da diğer devletler

⁵⁸ Aksu, 2008: 28-30.

⁵⁹ Şener, 2018: 170-171.

⁶⁰ Zharmukhanbetova, 2010: 36.

tarafından söz konusu olayların yaşandığı devletin yetkilileriyle iletişime geçilerek sorumlulukların hatırlatılması gibi diplomatik faaliyetleri içermektedir⁶¹.

Kısacası hiçbir ayırım yapmaksızın insanların mevcut sorunlarını çözme emeli taşıyan insani diplomasi kavramı, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nun (IFRC) yaptığı “İnsani diplomasi, karar vericileri ve kanaat önderlerini her zaman savunmasız insanların çıkarları doğrultusunda ve temel insani ilkelere tam saygı gösterecek şekilde harekete geçirmektedir.” şeklindeki tanım ile uluslararası alanda kabul görmektedir⁶².

Ülkemizde ise insani diplomasi faaliyetleri genel anlamda başta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), ve Türk Kızılay gibi kurumlarla beraber STK'lerin de katkıları ile yürütülmektedir.

1.5.10. Dijital Diplomasi

Diplomasi tarihi çok eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Zamanla gelişen ve değişen uluslararası sistemde ise diplomasi kavramı sürekli olarak değişime uğramış ya da farklı kavramlarla beraber yeniden doğmuştur. Diplomasi kavramının ortaya çıktığı tarihten beri en temel aktör olan devlet, zamanla bu baskın rolünü başka aktörlerle de paylaşmaya başlamıştır. Yakın tarihte ise teknolojik anlamda yaşanan hızlı gelişmeler, dijital diplomasi kavramının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Çağımızda özellikle internet kullanımının yaygınlaşması ve sosyal mecraların popüler hale gelmesi, insanlar arasındaki iletişimin ve bilgi transferinin hızlanmasına katkı sağlamaktadır. Genel anlamda sanal ortamda yürütülen dijital diplomasi faaliyetleri aynı zamanda siber diplomasi olarak da adlandırılmaktadır. Dijital diplomasiyi geleneksel diplomasiden ayıran üç temel fark vardır, bu farklar: teknolojik olanakların getirisiyle beraber daha fazla bilgi sahibi olma, daha kalabalık kitlelere hitap etme ve daha fazla şeffaflık olarak ifade edilebilmektedir⁶³.

Dijital diplomasi yöntemiyle devletler, gelişen teknolojik imkânların getirisi sonucunda interneti ve sosyal mecraları daha fazla kullanmaya başlamışlardır. Devlet yetkilileri artık Twitter başta olmak üzere birçok sosyal medya platformunu kullanarak belirli açıklamalarla halka hitap etmeye başlamışlardır. Ayrıca bu sosyal medya platformlarında uluslararası alana hitap eden açıklamalara da sıkça rastlanmaktadır çünkü devletler internetin sahip olduğu

⁶¹ <https://www.afam.org.tr/gecmisten-gunumuze-bati-sahra-sorunu/> (erişim tarihi: 12.07.2019).

⁶² <https://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (erişim tarihi: 10.07.2019).

⁶³ <http://turksam.org/sosyal-medyadan-sanal-diplomasiye> (erişim tarihi: 15.07.2019).

önlenemez iletişim imkânları sayesinde farklı devletlerin halklarıyla da kısmi şekilde olsa dahi rahatlıkla iletişime geçebilmektedirler⁶⁴.

Sosyal medya platformlarının gözle görülür bir şekilde katkı sağladığı dijital diplomasi yöntemi, elbette ki sadece sosyal medya platformlarından ibaret değildir. Dijital ortam sayesinde gerçekleşen en ses getirici olaylardan birisi de Julian Assange tarafından kurulan Wikileaks adlı internet sitesinden ABD ile Afganistan arasında yaşanan savaş ile ilgili yaklaşık 92 bin ve ABD ile Irak arasında yaşanan savaş ile ilgili de yaklaşık 400 bin ABD aleyhine belgenin sızdırılması olayı olmuştur⁶⁵.

1.5.11. Kamu Diplomasisi

Tarih boyunca devletler için her zaman büyük bir öneme sahip olan diplomasi kavramının bileşenleri küreselleşme ile beraber büyük değişimlere uğramıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak kamuoyu öneminin artması ile ortaya çıkan ve kamuoyunu ön plana alarak bir devlet ile başka bir devletin halkı arasındaki ilişkiyi merkeze alan diplomasi türüne kamu diplomasisi denmektedir.

Devletlerin kamu diplomasisi uygulamalarındaki en büyük amaç, yumuşak güç unsurlarını kullanarak küresel bir kamuoyu oluşturup sempatik bir profil çizmektir. Kamu diplomasisi kavramının ortaya çıkmasında teknolojik gelişmeler anahtar bir role sahiptir.

Devletler kamu diplomasisi vasıtasıyla kendi kültürleri, idealleri veya politikaları gibi iç işlerinde mevcut olan unsurları yabancı kamuoyuna aktararak kendi devletlerini birer cazibe merkezi haline getirmeyi ve böylelikle diplomatik faaliyetlerde bulunulacak bir başka devletin halkını da etkisi altına alarak istediğini elde edebilmeyi amaçlamaktadır⁶⁶.

Kamu diplomasisi kavramı ilk kez 1965 tarihinde Tuft Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okuluna bağlı olan Edward Murrow Merkezi'nin Başkanı olan Edmund Gullion tarafından yapılmıştır. Gullion'a göre kamu diplomasisi; "Kamuoyu davranışlarının dış politika oluşumunda ve yürütmesindeki etkisidir. Geleneksel diplomasisin ötesinde uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarını (diğer ülkelerdeki kamuoyunun etkilenmesi, bilginin ve fikirlerin akışı, ülkelerdeki çıkar gruplarının etkileşimi gibi) kapsar."⁶⁷

⁶⁴ "Dijital diplomasinin 'en iyileri' Türkiye'den", *Anadolu Ajansı*, 29.03.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dijital-diplomasinin-en-iyileri-turkiyeden/781999> (erişim tarihi: 13.07.2019).

⁶⁵ "10 soruda Julian Assange ve WikiLeaks davası", *TRT Haber*, 12.04.2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/10-soruda-julian-assange-ve-wikileaks-davasi-411674.html> (erişim tarihi: 13.07.2019).

⁶⁶ T. E. Öztürk, 2011: 3-4.

⁶⁷ T. E. Öztürk, 2011: 2.

ABD’li siyaset bilimci Joseph Samuel Nye’a göre kamu diplomasisinin asli amacı karşılıklı kurulan kültürel, ticari ya da siyasi ilişkilerde halk kozunu da kullanarak stratejik mutabakatlara varmaktır. Bu tarz stratejik ortaklıkların gerçekleştirilmesi için gereken kamu diplomasi faaliyetlerinin uygulanması konusunda en önemli unsur olan yumuşak güç unsuruna ihtiyaç duyulmaktadır. İlk Kez Joseph Samuel Nye tarafından kullanılan yumuşak güç kavramı en temel haliyle “kalpleri ve akılları kazanmak” olarak tanımlanmaktadır⁶⁸.

Yumuşak güç unsurları kullanarak gerçekleştirilen kamu diplomasisi kavramı direkt olarak halka ettiği için zaman zaman sert güç unsurlarından daha etili olabilmektedir. Bu bağlamda yumuşak güç uygulamalarının en önemli alanlarından birisi olan sinema ve televizyon hakkında Joseph Nye, şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: “Televizyon ve sinema Berlin Duvarı’nı, 1989 yılından çok daha önce delip geçmişti. Duvarı yıkmadan önce ihlal eden Batı’nın popüler kültürüne ait imgeler uzun yıllar boyunca iletilmeseydi, çekiçler ve buldozerler hiçbir işe yaramazdı.”⁶⁹.

Yapılmış olan “Rusya Federasyonu’nun Azerbaycan’daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: 2000-2019” isimli bu tez çalışmasının ana hatlarından birisi de kamu diplomasisi kavramı olduğu için çalışmanın ikinci bölümünde kamu diplomasisine, unsurlarına, bileşenlerine ve yumuşak güç kavramına detaylı olarak değinilecektir.

Tablo 1.2. Kamu ve Diplomasisi Oryantasyonu⁷⁰.

Kamu	Diplomasi
Aktör: Hükümet dışı	Aktör: Hükümet
Uygulayıcılar	Dışişleri Uzmanları
Gayrı resmî ilişkiler	Resmî, dikkatli, bilimsel
Aktif kamuoyu	Pasif kamu ya da izleyici kitle
Karşılıklı anlayış	Kavrama, anlayış
Diyaloga dayalı iletişim	Tek yönlü, bilgilendirici
İki yönlü simetrik iletişim	İki yönlü asimetrik iletişim
Kaynağın davranışında değişim	Kaynağın davranışında değişim yok

⁶⁸ Nye, 2005: 11.

⁶⁹ Nye, 2005: 54

⁷⁰ Snow, 2009: 8.

İKİNCİ BÖLÜM

21. YÜZYILIN ETKİN DİPLOMASİ TÜRÜ: KAMU DİPLOMASİSİ

2.1. Kamu Diplomasisi Kavramı

Kamu diplomasisi kavramı devletlerin bir başka devlet ve halkı üzerinde sert güç kullanmaksızın özellikle ekonomi, sosyoloji, kültür ve eğitim gibi alanları etkin bir biçimde kullanmasıyla o devletin ve halkının üzerinde söz sahibi olma avantajını sağlayarak isteklerini gerçekleştirebilme yeteneği olan yumuşak güç kavramına bağlı olarak işleyen diplomatik bir kavramdır. Çatışma ya da yaptırım gibi eyleme dayalı müdahaleler içermemesinden dolayı sert güç unsuru olan kaba kuvvetten ayrılır. Yumuşak gücün ortaya çıkmasıyla beraber önem kazanan kamu diplomasisi faaliyetlerinde sert güç içeren unsurların aksine etkilenecek olan tarafta bir rıza hali mevcuttur⁷¹.

Güç kavramı büyük dünya savaşlarına da sahne olmuş uluslararası toplumda gün geçtikçe değişmektedir. Yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramlarının uluslararası sahnede boy göstermesinden önce var olan klasik diplomasinin tanımı, kısaca devletlerin uluslararası ilişkilerinin genellikle başka bir devlette görevlendirilen diplomatik temsilcileri aracılığıyla yürütülmesi olarak tanımlanabilirdi. Ancak gün geçtikçe değişen uluslararası alanda şirketler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler gibi devlet dışı ve uluslararası yapıların gün geçtikçe artması devletlerin diplomatik hamlelerinde değişikliklere gitmesi gerekliliğini zaruri hale getirmiştir. Özellikle medya alanında yaşanan önlenemez gelişmeler kitleleri etkileme potansiyeline çok kısa sürede ulaşmıştır⁷².

Son yıllarda büyük bir hızla değişen ve gelişen dünyada kamu diplomasisinin arz ettiği önem de hızla artmıştır. Bu bağlamda kamu diplomasisi alanında yapılan incelemeler ve çalışmalarda büyük bir artış görülmüş olsa da bu kavram ilk olarak 1963'te Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD'nin kamu diplomasisi politikalarını yürüten ABD Bilgi Ajansı Direktörü Edmund Murrow tarafından ortaya atılmıştır.

Murrow, kamu diplomasisi ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır⁷³: “Kamu diplomasisi geleneksel diplomasiden sadece hükümetleri değil daha çok diğer hükümet dışı öznelerle etkileşime geçmesiyle ayrılır. Dahası, kamu diplomasisi resmî söylemin yanı sıra sivil Amerikalıların farklı görüşlerinin iletilmesinde de rol oynar.”

⁷¹ Nye, 2005: 14-15.

⁷² Demir, 2012: 13-15.

⁷³ Demir, 2012: 13.

ABD Bilgi Ajansı'nın strateji grubu 1997'de yaptığı açıklamada kamu diplomasisini: “Kamu diplomasisi yabancı kesimleri anlama, bilgilendirme ve etkileme yollarıyla ABD'nin ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeyi amaçlar.” şeklinde tanımlamaktadır.

İngiltere’de dönemin Avrupa Birliği Daimî Temsilcisi Michael Butler ise 2002 yılında verdiği demeçler ile: “Kamu diplomasisinin amacı hedef ülkenin görüşlerini etkileyerek İngiliz Hükümeti'nin, İngiliz şirketlerinin ve diğer İngiliz organizasyonlarının amaçlarına ulaşmalarını kolaylaştırmaktır.” diyerek aracın çok yönlü etkisine vurgu yapmaktadır⁷⁴.

Günümüzden onlarca yıl önce dahi önemi vurgulanan kamu diplomasisi kavramının öneminin günümüze kadar gelen sürede uluslararası sistemdeki değişikliklerle beraber daha da arttığı aşikârdır. Kamu diplomasisi kavramı, sanat, tasarım, bilişim, teknoloji, strateji ve bilgiye erişim gibi konularda oldukça etkili olabileceği günümüz uluslararası sisteminde daha fazla önem teşkil etmesiyle beraber diplomatik alanda yeni metotların ve araçların üretilerek uygulanmasına sebep olmuştur.

Günümüzde var olan çok kutuplu küresel sistemde devletlerin her daim diğer devletlerden daha önde olma amacı mevcuttur. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmeleri kamu diplomasisinin ne kadar doğru ve etkin kullanılmasına bağlıdır. Bu doğrultuda devletler uluslararası sistemdeki önemli değişimler karşısında vizyon ve misyon planları hazırlayarak iç ve dış politika bir bütünmüş gibi hareket etmek zorunda kalırlar. Çünkü devletler sadece kendi kamuoyunu etkilemenin artık yetersiz olduğunu bilirler ve bu yüzden diğer ülkelerin de kamuoylarını etkilemek durumunda kalırlar.

Kamu diplomasisi kavramı SSCB'nin dağılması sonrasında yaşanan gelişmelerle beraber revizyona uğramıştır. Devrimsel niteliği bulunan bu olayın ardından uluslararası alandaki büyük rekabetin bitmesiyle beraber birçok otorite tarafından kamu diplomasisi kavramının devletler üzerindeki etkisinin giderek azalacağı düşünülmeye rağmen kamu diplomasisi ve etki alanı giderek artmıştır. Bu tarihten sonraki zamanlarda demokrasi kavramının giderek yaygınlaşması, globalleşen dünyada medya özgürlüğünün artması ve kitle iletişim araçlarına ulaşımın kolaylaşması gibi sebeplerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının ve inisiyatiflerinin artması da kamu diplomasisi kavramının önemini giderek arttırmıştır⁷⁵.

Özellikle milenyum çağının başlamasıyla büyük değişiklikler gösteren bu kavram “geleneksel kamu diplomasisi” ve “yeni kamu diplomasisi (21. yüzyıl kamu diplomasisi)” olarak ikiye ayrılmıştır. Geleneksel kamu diplomasisinin var olduğu dönemlerde ana aktörlerin devletler olduğu ve devletler arasındaki güç mücadelesinden doğan gerilimin devam ettiği

⁷⁴ S. Yıldırım, 2014: 25.

⁷⁵ T. E. Öztürk, 2011: 5.

görülmüştür. Fakat bu gergin ortam yeni kamu diplomasisi ile beraber yerini daha barışçıl bir ortama bırakmıştır. Ayrıca geleneksel kamu diplomasisinde genel olarak devletler birbirlerinin muhatapyken yeni kamu diplomasisinde devletlerin muhatapları sadece diğer devletler değil o devletlerin bünyesinde bulunan halk ve sivil toplum kuruluşları olmuştur⁷⁶.

Kamu diplomasisi kavramının ikiye ayrılması sonucunda ortaya çıkan iki yeni kavram arasındaki temel farklılıklar 2009 yılında György Szondi tarafından bir tablo halinde formüle edilmiştir.

Tablo 2.1. György Szondi Tarafından Gerçekleştirilen Geleneksel Kamu Diplomasisi ve 21. yy Kamu Diplomasisi Kavramlarının Karşılaştırılması⁷⁷.

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	21. Yüzyıl Kamu Diplomasisi
Ortam	Çatışma, gerilimler	Barış
Amaç	Hedef kitlelerde davranış değişikliği yaratarak politik değişim sağlamak	Ülkenin dışarıda politik ve ekonomik çıkarlarını yükseltecek uygun çevre ve olumlu izlenim yaratmak
Strateji	İkna Kamuların idaresi	İlişki kurmak ve geliştirmek Kamularla kaynaşmak
İletişimin Yönü	Tek yönlü iletişim Monolog	İki yönlü iletişim Diyalog
Araştırma	Çok az	Bilimsel araştırma, geribildirim değerlendirmesi
Mesajın İçeriği	İdeolojiler ve çıkarlar	Düşünceler ve değerler
Hedef Kitle (Kamular)	Hedef ülkenin genel kamusu	Sınıflandırılmış kamular
Kanal	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni kitle iletişim araçları
Bütçe	Kamusal kaynaklar	Kamusal ve özel ortaklıklar

Geleneksel kamu diplomasisi daha çok propaganda faaliyetleri şeklinde işlemiştir ve bu dönemin kısıtlı imkânları sebebiyle kamuoyunun bilgiye ulaşmasındaki zorluklar da

⁷⁶ Erzen, 2012: 52-55.

⁷⁷ Szondi, 2009: 305.

muhataplara geleneksel kamu diplomasisi faaliyetlerinin yeterli olduğunu düşündürmüştür. Ancak yeni kamu diplomasisinin ortaya çıktığı dönemde özellikle teknolojik imkânların artmasıyla beraber bilginin hızla yayılması ve kamuoyunun bilgiye kolayca ulaşabilmesi gibi durumlar propaganda araçlarını yetersiz bıraktığı için geleneksel kamu diplomasisinin yerini yeni kamu diplomasisi almıştır⁷⁸.

Tablo 2.2. Nicholas J. Cull Tarafından Gerçekleştirilen Eski Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi Kavramlarının Karşılaştırılması⁷⁹.

Baskın Özellikler	Eski Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
1) Uluslararası aktörün kimliği	Devlet	Devlet ve Devlet Dışı
2) Teknik ortam	Kısa dalga radyosu Yazılı basın Sabit hatlı telefonlar	Uydu İnternet Gerçek zamanlı haberler Mobil telefonlar
3) Medya ortamı	Yurt içi ve uluslararası haber çevreleri arasında net bir çizgi	Yurt içi ve uluslararası haber çevreleri arasında net bir çizgi yok
4) Yaklaşım kaynağı	Politik savunuculuk ve propaganda teorisi	Kurumsal markalaşma ve ağ teorisi
5) Terminoloji	Uluslararası imaj İtibar	Yumuşak güç Ulus marka
6) Rolün yapısı	Yukarıdan aşağıya, aktörden yabancı ülke halkına	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılan
7) Rolün Niteliği	Hedeflenen mesajlaşma	İlişki inşa etme
8) Genel Amaç	Uluslararası çevrenin idaresi	Uluslararası çevrenin idaresi

⁷⁸ Er, 2018: 10-12.

⁷⁹ Cull, 2009: 14.

2.2. Uluslararası İlişkiler ve Kamu Diplomasisi

Günümüzdeki uluslararası ilişkiler sisteminde kamu diplomasisi, değişen ve gelişen teknolojik imkânlarla beraber büyük önem arz etmektedir. Kısaca devletlerin iletişim türü olarak lanse edilen kamu diplomasisinde, devletler kendi geçmişlerinden gelen ve halkının benimsediği ideolojiler ile kültürel yaşamlarını yabancı devletlerin halklarına aktararak o devlet üzerinde etki alanı kurmayı amaçlar. Bu sebeple kamu diplomasisi türü uluslararası ilişkiler kapsamında hayli önem arz etmektedir. Temel olarak devletler tarafından iletişim faaliyetleri ile gerçekleşen kamu diplomasisinin uygulanabilmesi tamamen karşılıklı iletişimin sağlıklı bir şekilde kurulabilmesine bağlıdır⁸⁰.

Bir devletin başka devletlerin halkları üzerinde kamu diplomasisi ile etki sağlaması adına kullanabileceği en büyük silah şüphesiz ki kültür transferi olmaktadır. Bu kültür transferi anlamında yapılan kültürel anlaşmalar ve kültüre dayalı şekilde kurulan karşılıklı ilişkiler büyük önem taşımaktadır⁸¹.

Günümüz uluslararası ilişkiler sisteminde birçok devlet ve uluslararası örgütün varlığını sürdürdüğü gibi uluslararası bir kamuoyunun da varlığını sürdürdüğüne dikkat çekmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda oluşan uluslararası kamuoyunun da kamu diplomasisi alanındaki önemi her geçen gün artmaktadır. Örneğin ABD’de yaşanan ve 9/11 saldırıları olarak da bilinen 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından sözde bir İslami terör ifadesi dile getirilmiştir. ABD hükümeti ise dile getirdiği bu kavramla beraber saldırılara misilleme olarak gerçekleştirilmeyi hedeflediği karşı müdahaleyi terörle mücadele kapsamında nitelendirerek uluslararası kamuoyunu ve devletleri yanına çekmeyi, böylelikle girişeceği müdahaleler için meşru bir zemin hazırlamayı amaçlamaktaydı. ABD devleti bu hamleler ile sert güç unsurunun yanı sıra uluslararası kamuoyunun da ideolojik desteğini alarak gücüne güç katmayı amaçlamaktaydı⁸².

Kamu diplomasisi kavramının doğduğu yer olarak kabul edilen ABD’de dışişleri bakanlığı tarafından kurulmuş olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nde bir dönem koordinatör olarak görev yapan Christopher Ross’a göre kamu diplomasisinin yedi temel üzerine kurulmuş olması gerekmektedir. Bu inşa süreci şöyle gerçekleşmelidir:

Politikaların savunuculuğunu yaparak, başkalarının anlatmasına fırsat bırakmadan, yabancı halklara Amerikan politikalarını en iyi şekilde anlatmak.

Politika tercihlerinin sebep ve mantığını açık bir şekilde ortaya koymak ve bunların ABD’nin temel değer ve kültürleriyle uyumlu olması.

⁸⁰ Yağmurlu, 2007: 16.

⁸¹ Sancar, 2012b:148.

⁸² Yılmaz, 2014: 78.

Uluslararası mesajların tutarlı, doğru ve güvenilir olması, uluslararası iletişimde güvenilirliği sağlamak. Mesajların farklı hedef kitleler için uyumlu hale getirilmesi, güvenilirliği zedelemeyen, farklı kitleler için farklı söylem ve imajların kullanılması.

Mesajların iletilmesi için, radyo ve televizyon yayıncılığından basına, internet tabanlı medyadan eğitim ve kültürel değişim programlarına kadar tüm iletişim kanallarının etkin bir biçimde kullanılması.

Uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin artan önemini fark ederek ittifaklar ve ortaklıklar kurma yoluna gidilmesi, özel sektör, küresel işletmeler, insani örgütler gibi kurumlar ve uluslararası ittifaklar aracılığıyla daha fazla kitleye ulaşılması.

Diyaloga gerçek bir bağlılıkla, güven ve karşılıklı anlayışın temelini inşa ederek bunların kurumsallaştırılması, konuşmak kadar dinlemenin de içselleştirilmesi⁸³.

Uluslararası ilişkilerde devletler ve halklar arasındaki iletişimin gerçekleşebilmesi için birçok araç bulunmaktadır. Bu noktada tüm insanların ulaşım sağlayabildiği radyo, televizyon ve gazete gibi iletişim araçları büyük önem arz etmektedir. Tüm insanlığın nispeten daha kolay ulaşım sağladığı bu kitle iletişim araçlarından sonra ise sinema ve internetle beraber hayatımıza giren sosyal medya platformları gelmektedir. Bu bağlamda artık devletler bile gerek liderler arasında yaşanan olaylarda gerekse halklara hitap edilmesi gibi durumlarda sosyal medya platformlarına başvurmaktadır. Bu yüzden devletler artık kamu diplomasisi faaliyetlerini daha kolay gerçekleştirebilmek adına teknolojik gelişmeleri ve özellikle internetin gelişerek dünyadaki her noktaya ulaşması fikrini desteklemektedir. Örneğin tüm akıllı telefonlarda bulunan ve ABD menşeli Google firması tarafından geliştirilen “Haritalar” isimli uygulama için ABD her yıl çok büyük bütçeler ayırırken bu uygulamayı dünyanın her yerinde bulunan kullanıcılara ücretsiz bir şekilde sunmaktadır. Bu noktada ABD’nin sergilediği bu politika, internet uygulamaları sayesinde kullanıcılar için kolaylıklar sağlayarak gerçekleştirilen yumuşak güç unsurlarının kullanımına örnek verilebilmektedir.

2.3. Kamu Diplomasisinin Hedef Kitlesi

Kamu diplomasisinde hedef kitle genel anlamıyla yabancı devletlerin halkları ya da uluslararası kamuoyu olarak belirtilmektedir. Bir devletin yabancı devlet halkına karşı bölgesel kapsamda yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri olduğu gibi daha geniş bir alanda uluslararası kamuoyuna karşı yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerine de rastlanmaktadır⁸⁴. Örnek vermek gerekirse ABD’nin Meksika halkına karşı yürüttüğü faaliyetler bölgesel kamu diplomasisi niteliği taşıırken Orta Doğu’da yaşayan halklara ya da 23 ülkeden oluşan Arap dünyasına karşı başta enerji hususunda olmak üzere etki sağlamak amacıyla yürüttüğü kamu

⁸³ Kurtuluş, 2014: 172.

⁸⁴ <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/94-tuerk-di-poltkasi-ve-kamu-dplomass> (erişim tarihi: 01.08.2019).

diplomasisi faaliyetleri birçok devleti ve uluslararası kamuoyunu ilgilendirdiği için uluslararası nitelik taşımaktadır. Bölgesel ya da uluslararası olarak addedilen bu ayırım devletlerin amaçladıkları hedeflerle ilişkilidir. Devletler uluslararası alanda kamu diplomasisi faaliyetleri yürütebilecek konumda olmalarına rağmen genelde bölgesel faaliyetler yürütmektedir. Ancak uluslararası sivil toplum kuruluşları ise dikkat çekip farkındalık oluşturma amacı gütmelerinden dolayı genelde bölgesel faaliyetlerden ziyade uluslararası faaliyetler yürütmektedir. Genelde uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları zaman zaman sadece bir ülkenin kamuoyunu ilgilendiren hususlar yaşandığında elbette ki bölgesel faaliyetlerde de bulunmaktadır⁸⁵.

Bazı durumlarda ise bölgesel nitelik taşıyan kamu diplomasisi faaliyetleri uluslararası kamuoyunu da ilgilendiren hususlarda yürütüldüğünden dolayı her iki niteliğe de uygun bir şekilde gerçekleşmektedir. Örnek vermek gerekirse Türkiye'nin gerçekleştirdiği Afrika açılımı sonucunda Afrika Bölgesi'nde yaşayan birçok halkın gönlünü kazanmaya yönelik uyguladığı diplomatik faaliyetler aynı zamanda uluslararası kamuoyunda da Türkiye adına iyi bir imaj çizmektedir. Zira günümüz uluslararası ilişkiler sisteminde gelişen teknolojinin getirisiyle beraber dünyanın herhangi bir yerinde yaşanmakta olan olaylar hemen uluslararası kamuoyuna da yansımaktadır. Bu yüzden bölgesel olarak yürütülen ve insani yardımların gerçekleştirildiği kamu diplomasisi faaliyetleri derhal uluslararası kamuoyuna da yansiyarak yardım faaliyetlerini gerçekleştiren devlet için bir sempati kazanma durumuna sebep olmaktadır⁸⁶.

Tablo 2.3. Yumuşak Güç Kaynakları, Araçları ve Hedef Kitlesi⁸⁷.

Yumuşak Güç Kaynakları	Güvenilirlik veya Meşruiyet Sağlayıcıları	Yumuşak Güç Alıcıları
-Dış politika	-Hükümetler -Medya -Sivil Toplum Kuruluşları -Uluslararası Örgütler	-Yabancı hükümetler ve halklar
-İç siyasi değerler ve politikalar	-Medya, -Sivil Toplum Kuruluşları -Uluslararası Örgütler	-Yabancı hükümetler ve halklar
-Yüksek Kültür	-Hükümetler	-Yabancı hükümetler ve halklar

⁸⁵ Kurtuluş, 2014: 48-49.

⁸⁶ Kurtuluş, 2014: 49.

⁸⁷ Nye, 2008: 107.

	-Sivil Toplum Kuruluşları	
-Popüler Kültür	-Medya -Piyasa	-Yabancı Halklar

2.4. Kuramsal Açıdan Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi kavramı uluslararası ilişkiler disiplini için büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bu kavram sadece uluslararası ilişkiler değil aynı zamanda halkla ilişkiler, kamu yönetimi, ekonomi, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinler için de önemli bir kavramdır. Böylesine geniş ve multidisipliner bir alan olan kamu diplomasisini sadece bir kuram ile açıklamak pek olası değildir. Buna binaen kamu diplomasisi kavramını bu disiplinlere ait en güçlü ve ortak teorileri kullanarak kuramsal açıdan açıklayabiliriz. Bu yüzden kamu diplomasisini kuramsal açıdan incelediğimizde konstruktivizm (inşacılık), realizm ve liberalizm kavramları ile karşılaşmaktayız.

2.4.1. İnşacı Kuram ve Kamu Diplomasisi

Uluslararası ilişkiler disiplininde kamu diplomasisi kavramını inşacı kuram üzerinden açıkladığımız zaman en temel noktada devletin davranışlarını biçimlendiren unsurların ideolojiler ve menfaatler olduğunu görmekteyiz. Bahsedilen menfaatler tam anlamıyla somut veriler üzerinden değil, fikriyat kavramı üzerinden ele alınmaktadır. Bu düşünceye göre devletlerin sahip oldukları sert güç unsurları tek başına bir güç olgusunu oluşturamamaktadır. Bu yüzden devletlerin, sahip oldukları askerî ya da ekonomi gibi sert güç unsurlarının yanı sıra uluslararası alanda bir sempatiye ve ideolojiye de sahip olmaları gerekmektedir. Bu sebeple inşacı kuramın kamu diplomasisi alanında yenilikler getirerek devletleri politika değişikliğine sürüklediği görülmektedir. Bu şekilde devlet politikalarının ya da söylemlerinin değiştirilmesi ve böylece daha çok ideolojik anlamlarda politikalar üretilmesi sağlanmaktadır⁸⁸.

2.4.2. Realizm ve Kamu Diplomasisi

Uluslararası disiplinde var olan kamu diplomasisine realist kuramdan yaklaşıldığında iki temel argümana rastlamaktayız. Bunlardan ilki uluslararası ilişkilerde temel aktörün devlet olduğunu ve devlet dışı aktörlerin önemsiz olduğunu savunan görüş, ikincisi ise realist görüşün temelini oluşturan ve devletleri hayatta tutan yegâne unsurun güç olduğunu savunan görüştür. Kamu diplomasisindeki realist kurama göre devletler, kendileri dışında kalan diplomasi aktörlerini göz ardı ederek onları realpolitik çıkarlar doğrultusunda yardımcı aktör olarak

⁸⁸ Özdemir, 2008: 134-135.

görmektedirler. Kamu diplomasisindeki bir başka realist görüşe göre, karmaşanın hâkim olduğu uluslararası sistemde temel amaç, güvensizlik ortamının oluşmaması adına merkezi otoritenin güçlenmesi ve bu sayede çıkarların korunmasının elzem bir hale gelmesidir⁸⁹.

Devletlerin varlıklarını sürdürebilmek için yapmaları gereken en temel şeyin güç maksimizasyonu olduğunu savunan realist kurama göre kamu diplomasisi de devletin sahip olduğu güç politikalarına hizmet ederek gücü maksimize etme noktasında devlet aktörüne yardımcı olan bir araç olmaktadır. Bu bağlamda realist kuram kamuoyunun fikirlerinin değişmesine önem vermektedir⁹⁰.

2.4.3. Liberalizm ve Kamu Diplomasisi

Liberalist teoriler, gücü temele alan realist teoriye karşı şekillenen kuramlardır. Liberal görüşün ele alındığı kamu diplomasisinde realizmin tersine devlet tek aktör olarak görünmemektedir. Bu teoriye göre devletin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, uluslararası örgütler, şirketler ve kamuoyu gibi diplomatik aktörler de diplomaside hayli önem arz etmektedir. Realizm kuramının temelinde devletin devamlılığını sağlaması için gereken en önemli şey güç iken, liberalist teorinin temelinde yatan noktalar salt güçten ziyade ekonomi, sosyoloji ve kültür gibi olgular olmaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisindeki liberalist kurama göre diplomasi aktörleri, realist teorinin gerekliliği olan güç maksimizasyonu yerine iletişim maksimizasyonunu hedeflemektedir. Çünkü gün geçtikçe küreselleşen uluslararası sistemde devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın gerekliliği gittikçe artmaktadır⁹¹.

2.5. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak güç

Uluslararası ilişkiler teorilerinde her daim var olan yegâne olgu güçtür. Gücün amacı tarih boyunca bir devletin diğer bir devlete ya da devletlere kendi amaçları doğrultusunda hedeflediği şeyleri muhatabı olan devlet istemiyor olsa dahi yaptırabilmektir. Devletlerin tarih boyunca her zaman başvurmak zorunda kaldıkları güç kavramı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Bu doğrultuda eskiden var olan güç unsurlarındaki fiziksel eylem ve kaba kuvvet unsurları gün geçtikçe yerini daha barışçıl olan yumuşak güç kavramına bırakmak zorunda kalmıştır⁹².

---

⁸⁹ Sargina, 2019: 6-7.

⁹⁰ Sargina, 2019: 7-8.

⁹¹ Sargina, 2019: 9-10.

⁹² Yılmaz, 2011, 31.

Yumuşak güç kavramına ilk kez ABD’li siyaset bilimci Joseph Nye tarafından 1990 yılında yayımlanan “Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası” isimli eserde rastlanılmaktadır. Daha sonra tekrar Nye tarafından yayımlanan “Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu” isimli eserde ise yumuşak güç detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu eserde Nye yumuşak gücü en temel haliyle “senin istediğin sonuçları başkalarının da istemesini sağlamak” olarak ifade etmiştir.

Joseph Nye yine aynı eserinde yumuşak gücün sert güçle ilişkili olduğunu belirterek;

Yumuşak güç ve sert güç birbirleriyle ilişkilidir çünkü başkalarının davranışlarını etkileyerek amaçlarına ulaşması becerisinin her iki kolunu oluşturur. Aralarındaki fark hem davranışın türünde hem de kaynakların somutluğundadır. Emir gücü, zorlama ve ikna etme yoluna dayanabilir. Kendi yanına çekme gücü ise o kişinin kültürünün ve değerlerinin çekiciliğine ya da siyasi tercihler gündemini kendi amacına göre kullanabilme, böylelikle de gerçek dışı gördükleri için başkalarının tercihlerini ifade edememelerini sağlama becerisine dayanabilir. Emir ve kendine çekme arasındaki davranış çeşitleri, zor kullanmadan ekonomik baskıya, gündemi oluşturmaktan salt cazibeye kadar geniş bir spektrumda sıralanabilir⁹³.

İfadelerine yer vermiştir

Aynı eserinde Joseph Nye, yumuşak gücü;

Yumuşak güç başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır. Kişisel düzeyde, hepimiz çekiciliğin ve baştan çıkarmanın gücünü biliriz. Bir ilişkide ya da evlilikte güç, daha büyük olan partnerde değil, cazibenin gizemli kimyasındadır. İş dünyasında da zeki yöneticiler liderliğin, sadece emir vermekten ibaret olmadığını, örnek teşkil ederek diğerlerinin senin istediğini yapmalarını sağlamayı gerektirdiğini de bilirler. Büyük bir organizasyonu sadece emirlerle yönetmek zordur. Aynı zamanda başkalarının sizin değerlerinize ortak olmalarını sağlamanız gerekir. Benzer bir şekilde, çağdaş topluluk tabanlı polis örgütlerinin uygulamaları, polisi, arkadaş canlısı ve çekici hale getirmeye dayanır böylece toplum, polisin ortak amaçlara ulaşmasına yardım etmek ister⁹⁴.

İfadeleriyle tanımlamıştır.

Yumuşak güç kavramını sert güç kavramından ayıran en belirgin özellik ise sert gücün diğer devletlere baskı kurarak uygulanmasına rağmen yumuşak gücün bir başka devletin halkı için cazibe merkezi haline gelerek ve ikna yeteneğiyle de bunu taçlandırarak uygulanacak olmasıdır. Bu yüzden bir devlet diğer devlete karşı yumuşak güç unsurlarını uygularken muhatap olan devletin kültürel ve sosyolojik ortamına en uyumlu olacak şekilde yumuşak güç araçlarını belirlemelidir. Ayrıca bilginin hızla yayıldığı milenyum çağında sadece yabancı devletlere karşı tutumlarda değil aynı zamanda kendi halkına karşı olan tutumlarda da sert güç

⁹³ Nye, 2005: 16-17.

⁹⁴ Nye, 2005: 15.

kullanılmamak büyük önem arz etmektedir. Bunun sebebi kendi halkına karşı sert güç unsurlarını devreye sokan devletlerin bu anlamda uluslararası alanda saygınlığını, güvenilirliğini ve var olan cazibesini kaybetme ihtimalidir⁹⁵.

Kamu diplomasisi ile yumuşak güç kavramı birbirine sıkı sıkıya bağlı kavramlardır kamu diplomasisinin gelişmesinden önce daha sık uygulanan geleneksel diplomasi faaliyetlerinde en önemli unsur sert güç unsuru olarak dikkat çekmekteydi. Sert güç unsurlarından birisi olan askerî güç bu bağlamda devletlerin sıkça başvurdukları önemli bir yol olarak addedilmekteydi. Günümüzde ise geleneksel diplomasideki sert gücün araçlarından birisi olan askerî güç varlığını halen devam ettiriyor olmasına rağmen yerini daha çok uluslararası alanda ikna kabiliyetlerinin kullanılmasıyla beraber kamuoyunun etkilenmesi neticesinde sağlanan sempati kazanma gibi yumuşak güç unsurlarına bırakmıştır. Kavram olarak güç niteliğinde belirtilmesine rağmen yumuşak güç uygulamalarında herhangi bir zorlama ya da tehdit unsuru bulunmamakta ve bu olguların yerine ikna kabiliyetlerinin kullanılmasıyla istenen sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır⁹⁶.

Tablo 2.4. Joseph S. Nye Tarafından Sınıflandırılan Güç Tablosu⁹⁷.

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askerî Güç	-Zorlama -Caydırma -Koruma	-Tehdit -Kuvvet	-Zorlayıcı diplomasi -Savaş -İttifak
Ekonomik Güç	-Teşvik -Zorlama	-Para verme -Yatırım	-Yardım -Rüşvet
Yumuşak Güç	-Hayranlık uyandırma -Gündem yaratma	-Değerler -Kültür -Politikalar -Kurumlar	-Kamu diplomasisi -İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

İkinci Dünya Savaşı ile başlayan ve Soğuk Savaş ile devam eden süreçte büyük oranda kullanılan ve önem arz eden sert güç kavramı, küreselleşmeyle beraber değişiklik yaşayan uluslararası sistemde yerini yumuşak güce bırakmıştır. Artık ülkeler hem zor hem de maliyetli

⁹⁵ Kurtuluş, 2014: 27.

⁹⁶ Tüylüoğlu, 2019: 20.

⁹⁷ Nye, 2005: 37.

olan sert güç unsurlarının yerine iletişim seçenekleri vasıtasıyla ikna etmeyi amaçlayan yumuşak güç uygulamalarına geçmeye başlamaktaydı. Böylece bir devlet doğru kamu diplomasisi uygulamaları sayesinde askerî müdahalelere gerek kalmadan başka bir devleti nispeten daha kolay ve maliyetsiz şekilde etkileyebilmekteydi. Bu bağlamda devletleri cazibe merkezi olarak kılacak ve başka devletler ile halklarını etkileyecek en önemli faktörlerden birisi güvenlik unsuru olmaktadır.

Ayrıca ekonomik iş birliği de kamu diplomasisi için en önemli faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi faktörünün yanı sıra devletlerin sahip oldukları şeffaf siyasal sistemin sağladığı temel hak ve özgürlükler de cazibe yaratmakta ve kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır⁹⁸.

Bu şekilde güvenlik kavramının sağlandığı bir devlette başta kültür sanat alanında olmak üzere birçok alanda gerçekleştirilen faaliyetler yumuşak güç unsuru vasıtası ile kamu diplomasisi olarak uygulanmaktadır. Birçok disiplinde önem arz eden ve kamu diplomasisinin ayrılmaz bir parçası olan yumuşak güç ile ilgili uluslararası literatürde herkes tarafından genel kabul görmüş salt tanım bulunmamaktadır. Bu sebeple yumuşak güç kavramı bazı otoriteler tarafından kamu diplomasisi kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak kamu diplomasisi kavramı genel hatları itibarıyla yumuşak güç kavramından çok daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Zira bu noktada yumuşak güç kavramı, kamu diplomasisi uygulamalarını gerçekleştirmek adına başvuru bir araç olarak görülmektedir.

Tablo 2.5. Joseph S. Nye Tarafından Tanımlanan Güç Spektrumu⁹⁹.

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu	-Zorlama -İkna Etme Emir	-Gündem Yaratma -Cazibe Yanına çekme
En Uygun Kaynaklar	-Baskı -Ödemeler -Yaptırımlar -Rüşvet	-Kurumlar -Değerler -Kültür -Politikalar

⁹⁸ Kalın, 2011: 9.

⁹⁹ Nye, 2005: 17.

2.5.1. Yumuşak Gücün Unsurları

Devletler kamu diplomasisini uygulayabilmek için yumuşak güce ihtiyaç duymaktadırlar. Bu noktada yumuşak gücün doğru bir şekilde uygulanması ancak belli alanlarda atılacak adımlarla mümkün olmaktadır. Yumuşak gücün uygulanmasını sağlayan en temel üç unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar kültür, ideoloji ve dış politika olarak belirtilmektedir¹⁰⁰.

2.5.1.1. Kültür

Joseph S. Nye'a göre kültür: "Bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünüdür."¹⁰¹.

Yumuşak güç unsurları içinde yer alan kültür kavramı, kamu diplomasisi uygulayıcısı olan devletler için büyük arz eden ve kamu diplomasisi faaliyetlerini çekici hale getiren en önemli kavramlardan birisidir. Bir devletin tarihsel süreciyle beraber birikmiş olan değer yargılarından oluşan kültür kavramı, kamu diplomasisinde hedef ülkelere yönelik diplomatik faaliyetlerde kamuoyunu etkileme anlamında stratejik bir öneme sahiptir.

Bir toplumun tarihsel süreci ile biriken değer yargılarını içeren kültür kavramı temel anlamda ikiye ayrılmaktadır: Bu iki kavramdan ilki genel anlamda elitist kesimin benimsediği edebiyat, sanat, resim, heykel vb. alanlarda oluşan kültür yapısı iken; ikicisi ise daha çok güncel konulara ve eğlenceye dayalı olan popüler kültür yapısı olarak adlandırılmaktadır. Bazı otoritelere göre popüler kültür yumuşak güç sayesinde uygulanan kamu diplomasisinin bir unsuru olmamaktadır çünkü popüler kültürün emareleri bir devletin tam anlamıyla sempati sahibi olmasını sağlayamazken üst kültür dalları olan sinema, edebiyat, sanat gibi alanlar bu sempati kazanımını somutlaştırabilmektedir¹⁰². Bu konuda örnek vermek gerekirse halkları nezdinde ABD karşıtlığının yüksek olduğu Rusya'da veya İslam ülkelerinde mevcudiyetlerini sürdüren ABD menşeli markalara (Nike, Polo, Hugo Boss, Calvin Klein, Starbucks, Coca Cola, McDonald's, Burger King, Intel vb.) rastlanırken bu markaların ABD devletini sempatik bir hale getirdiği söylemek pek mümkün değildir. Ancak özellikle Hollywood sinemasının Amerikan Rüyası etkisi, halklar üzerinde ABD'ye yönelik sempati kazandırma konusunda hayli başarılı olmuştur. Buna rağmen yine de popüler kültür kavramının kamu diplomasisine etkisini tamamen yok saymak mümkün değildir¹⁰³.

¹⁰⁰ Nye, 2005: 20.

¹⁰¹ Nye, 2005: 20.

¹⁰² Nye, 2005: 20-21.

¹⁰³ Nye, 2005: 21.

Kamu diplomasisinde kültürün etkisinin önemli şekilde hissedildiği konulardan birisi de eğitim alanındaki değişim programlarıdır. Örneğin bir devlete eğitim görmek amacıyla gelen yabancı öğrencilerin eğitim gördükleri ülkenin kültüründen etkilenmeleri ve bu etkiyi kendi ülkelerine taşıyarak dolaylı yoldan kültür transferine katkı sağlamaları konusu, kamu diplomasisi alanında önem verilen bir faaliyettir.

2.5.1.2. İdeoloji

Uluslararası kamuoyunu etkileme hususundaki en önemli yumuşak güç unsurlarından birisi de devletlerin sahip oldukları ideolojilerdir. Bu konuda devletlerin yönetim biçimleri, demokrasiye verdikleri önem ve insan hakları konusundaki titizlik gibi kendi içlerinde önemsedikleri değer yargıları ile uluslararası alandaki faaliyetlerinin barış ve insan hakları kapsamında olması gibi durumlar, devletlerin ideolojilerinin yumuşak güç unsuru olarak kullanılmasını ve dolayısıyla başka halklar nezdinde cazip birer devlet haline gelmesini sağlamaktadır¹⁰⁴.

Devletlerin sahip oldukları en önemli ideolojik kavramlardan birisi hiç şüphesiz demokrasi kavramıdır. Bu sebeple bir devletin hukukun üstünlüğü ilkesi sağlanarak demokratik bir şekilde yönetilmesi kendi kamuoyunun memnuniyetini sağlayacağı gibi aynı zamanda uluslararası kamuoyunun da memnuniyetini sağlayacaktır. Ayrıca bir devletin uluslararası toplumu ilgilendiren sorunlar hakkında adımlar atması, insan hak ve hürriyetlerinin savunuculuğunu yapması, yeni küresel projelere öncülük etmesi ve insani yardım faaliyetlerinde bulunması gibi politikalar gerçekleştirmesi o devletin uluslararası alandaki prestijini ve sempatisini artırma potansiyelinde çalışmalar olarak görünmektedir. Bu tarz politikalar gerçekleştirilmeyen devletlerde ise sahip olunan sert güç unsurları fazla olsa dahi yumuşak güç unsurları etkisiz kalacağı için uluslararası sistemde çekiciliğin kaybedileceği düşünülmektedir¹⁰⁵.

2.5.1.3. Dış Politika

Devletler dış politikalarını temel olarak başbakanların ya da devlet başkanlarının nezaretinde dışişleri bakanları ve diplomatlar gibi diplomatik aktörler ile yürütmektedirler. Devletlerin dış politika uygulayıcılarının başında yer alan bakanlar ve diplomatlar, yürüttükleri dış politika faaliyetleriyle yumuşak güç adına olumlu veya olumsuz etki yapmaktadırlar. Joseph S. Nye'a göre;

---

¹⁰⁴ Arpacioğlu, 2012: 41-42.

¹⁰⁵ Aydemir, 2015: 122.

Hükümet politikaları bir ülkenin yumuşak gücünü güçlendirebilir ya da çarçur edebilir. Diğerlerine göre ikiyüzlü, kibirli veya kayıtsız olan ya da ulusal çıkarlar konusunda dar görüşlü bir yaklaşım üzerine kurulan yerel ve yabancı politikalar, yumuşak gücü baltalar. Örneğin 2003 yılındaki Irak Savaşı'ndan sonra yapılan anketlere göre, ABD'nin çekiciliğinin hızla azaldığı gözlemlendi ve çoğunlukla olumsuz görüş bildiren insanlar, tepkilerin genel olarak ABD'ye karşı değil, Bush yönetimine karşı olduğunu söylediler. Şimdiye kadar Amerikan halkını ve kültürünü, Amerikan politikalarından ayrı tutmuşlardı. Birçok ülke halkı, Amerika'nın teknolojisine, müziğine, sinemasına ve televizyonuna hayranlık duymayı sürdürdü. Fakat çoğu ülkede halkın büyük bir bölümü, Amerika'nın ülkeleri üzerinde artan nüfuzunu sevmediklerini söylediler¹⁰⁶.

Kamu diplomasisi ve yumuşak güç alanında büyük bir otorite olan Joseph S. Nye'nin aktardıklarına göre, bir devletin politika yapıcıları ve diplomatik aktörleri yumuşak güç unsurlarından birisi olan dış politika konusunda attıkları adımlarda sert güç unsurlarını kullanmaya başlayarak yıkıcı etkiler oluşturdukları takdirde yumuşak gücün getirisi olan çekicilik kavramını zamanla kaybedeceklerdir.

2.6. Kamu Diplomasisi Yöntemleri

Uluslararası ilişkilerde devletler tarafından sıkça kullanılan kamu diplomasisi yönteminde asıl amaç, ulaşılmak istenen sonuca iletişim seçeneklerinin ve yumuşak güç unsurlarının yardımıyla yürütülen politikalar sayesinde, geleneksel diplomasiye göre daha hızlı ve kolay şekilde ulaşmaktır. Devletler kamu diplomasisini uygulamadan önce belirli planlamalar yaparak faaliyetlerin yürütüleceği halklar üzerinde en etkili olacak yöntemi seçmeye ve uygulamaya çalışmaktadırlar.

Kamu diplomasisi yöntemleri arasında monolog ve diyalog yönteminin gerekliliğine dikkat çeken Cowan ve Arsenault aynı zamanda iş birliğinin de önemini vurgulamışlardır. Üçüncü seçenekte belirtilmesine rağmen devletler arası ilişkilerin gelişmesiyle beraber zaman zaman iş birliği yönteminin monolog ve diyalog yöntemlerine nazaran daha etkili olduğu durumlar da ortaya çıkmaktadır¹⁰⁷.

Monolog, diyalog ve iş birliği yöntemlerinden hepsinin belirli uygulanma alanları ve amaçları bulunmaktadır. Ancak yöntemler arasında herhangi bir hiyerarşik düzen bulunmamaktadır. Zira uygun şartlar oluşturulduğu takdirde her yöntem istenilen şekilde etki sağlayabilmektedir. Ayrıca her yöntem tek başına etkili olsa da en büyük etkinin sağlanması için üç yöntemin de dengeli bir şekilde uygulanması elzemdir¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Nye, 2005: 22.

¹⁰⁷ Kurtuluş, 2014: 206.

¹⁰⁸ Çubukçuoğlu, 2018: 27.

2.6.1. Monolog

Kelime anlamı olarak monolog, kendi kendine konuşma anlamı taşımaktadır. Bir kamu diplomasisi yöntemi olarak ise monolog, politika yapımcıların ve diplomatların tek taraflı söylemlerini ifade etmektedir. Politika yapımcılar tarafından tek yönlü olarak gerçekleştirilen bildirgeler, basın açıklamaları ve mitingler gibi hareketler temel hatlarıyla monolog yöntemi olarak görülmektedir. Ayrıca monolog yöntemi bir savunma aracı olarak da kullanılabilir¹⁰⁹.

Ayrıca hitabet sanatının da önemli sayılabileceği monolog yöntemine, zaman zaman politika yapımcılar tarafından gerçekleştirilen sosyal medya paylaşımları da tek yönlü nitelik taşıdığı takdirde örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu bağlamdaki her sosyal medya paylaşımını kamu diplomasisinin monolog yöntemi olarak görmek mümkün değildir. Bu sebeplerden dolayı monolog yöntemi kamu diplomasisi için büyük önem arz etmektedir ve alternatifi bulunmamaktadır.

2.6.2. Diyalog

Kamu diplomasisinde tek yönlü iletişimi belirtmekte olan monolog yönteminin aksine; diyalog yöntemi, karşılıklı iletişimi baz alan bir yöntemdir. Diyalog yönteminde diplomatik temsilciler genellikle yüz yüze görüşerek ikili iletişimi anbean uygulamaktadırlar. Bazen de temsilciler yüz yüze gerçekleştirmedikleri halde farklı iletişim kaynakları vasıtasıyla (telefon, mektup vb.) diyalog yöntemini gerçekleştirmektedirler. Diplomatik temsilciler tarafından ilk elden gerçekleştirilen diyalog yöntemi, kamu diplomasisi yöntemlerinden en önemlisi olarak görülmektedir. Zira bu yöntem sayesinde diplomatik görüşmelerin konusu olan sorunların direkt olarak karşılıklı iletişimle çözülmesi durumu, diyalog yöntemini en önemli yöntem haline getirmektedir. Diyalog yöntemi birçok farklı şekilde uygulanmaktadır. Bu açıdan diplomatik düzeydeki resmî davetler, uluslararası zirvelerde gerçekleştirilen karşılıklı görüşmeler ve konferanslar gibi faaliyetler kamu diplomasisindeki diyalog yöntemine dair örnek teşkil etmektedir¹¹⁰.

2.6.3. İş Birliği

Kısaca, devletlerin yumuşak güç unsurları vasıtasıyla iletişim seçeneklerini ve ikna kabiliyetlerini kullanarak bir başka devletin halkı üzerinde etki kurması olarak tanımlanan kamu diplomasisi kavramı kapsamında, uluslararası alanda gerçekleştirilecek olan iş birliği yöntemi büyük önem arz etmektedir. Birçok devletin ve halkın mevcut olduğu uluslararası

¹⁰⁹ T. E. Öztürk, 2011: 8.

¹¹⁰ Kılıçaslan, 2018: 67-68.

ilişkiler sisteminde küreselleşmenin getirisiyle beraber devletler, her daim birbirleriyle iş birliğine açık hale gelmişlerdir. Devletler arsında büyük önem arz eden iş birliği kavramı önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Devletlerin kamu diplomasisi uygulamalarında iş birliği yöntemini doğru ve etkili kullanmaları ile kamuoyuna etki edebilme potansiyelleri doğru orantılı bir şekilde artmaktadır. Kamu diplomasisi yöntemlerinden birisi olan iş birliği yönteminde devletler sadece diğer devletlerle değil aynı zamanda diğer devletlerin halklarıyla da iş birliğinde bulunma fırsatına erişmektedirler¹¹¹.

İş birliği yönteminin en önemli olduğu durumlardan birisi de tüm insanlığı etkileyebilecek olan uluslararası sorunlarda, devletlerin bir araya gelerek iş birliği yönteminin yardımıyla ortak adımlar atarak sorunlara çözüm bulma gayesine girişmeleri olarak görülmektedir. Bu bağlamda özellikle uluslararası nitelikteki sorunlara çözüm bulma noktasında iş birliğine girişen devletler kamuoyu nezdinde sempati kazanmaktadır.

2.7. Kamu Diplomasisi Türleri

Birçok alt başlığa ayrılan diplomasi kavramının türlerinden birisi olan kamu diplomasisi kavramı da kendi içinde birçok alt başlığa ayrılmaktadır. Kamu diplomasisi kavramı birkaç alt başlığa ayrılmış olsa da çok geniş bir kavram olmasından dolayı sadece bu başlıklardan ibaret olduğunu düşünmek mümkün değildir. Örnek verecek olursak kamu diplomasisinin bir türü olan spor diplomasisi kavramının da birçok alt başlıktan oluştuğu ve bu başlıklardan birisinin futbol diplomasisi olarak adlandırıldığı, futbol diplomasisinin ise yine kendi içinde farklı organizasyonlar sayesinde alt başlıklara ayrıldığı görülmektedir¹¹².

2.7.1. Kültürel Diplomasi

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından kabul görülen tanımlardan birisine göre kültür: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.”¹¹³ olarak tanımlanmaktadır.

Bir devletin gerek bölgesel gerekse küresel çapta çekici bir devlet haline gelme ihtimali, o devletin uyguladığı kamu diplomasisinin bir türü olan kültür diplomasisi kavramının başarısı ile ilintilidir. Kültürel diplomasi başlıca amaçlarından birisi kültür ihracatında bulunarak başka devletlerin kamuoylarını etki altına almaktır. Çünkü bir devletin başka bir devlete kültür

¹¹¹ Cowan ve Arsenault, 2008: 21-22.

¹¹² Kurtuluş, 2014: 110-111.

¹¹³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=k%C3%BClt%C3%BCr> (erişim tarihi: 13.11.2019).

ihracatı yaparak kamuoyunu etkilemesindeki başarısı, o devlete karşı oluşturulan dış politikanın daha da başarılı olmasını sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Kültürel diplomasisi faaliyetlerinde sert güce yer yoktur ve yumuşak güç unsurları ise olabildiğince fazla kullanılmaktadır.

Kültürel diplomaside diplomatik aktörler, kendi toplumlarına ait kültürel birikimleri farklı devletlerin kamuoylarına başarılı bir şekilde aktarma suretiyle başka toplumları etkileme amacı taşımaktadırlar¹¹⁴.

Devletler arasında diplomatik iletişim yöntemlerinin uygulanmadığı zamanlarda dahi kültürel diplomasi faaliyetleri genellikle sürüncemeye takılmadan uygulanabilmektedir. Ayrıca kültürel diplomasi uygulayıcıları nasıl görünmek istiyorlarsa hedef kitleye kendilerini o şekilde yansıtmaya çalışmaktadırlar. Böylece kültürel diplomasi uygulayıcılarının sempati kazanma ve cazibedar hale gelme gayeleri başarıya ulaşmaktadır.

Kültürel diplomasi kavramının etkin şekilde uygulanmasını sağlayan birçok yöntem vardır. Örneğin dans, müzik, sinema, tiyatro, sergi ve fuar gibi kültür sanat faaliyetleri kültürel diplomasi uygulayıcıları için en etkili yöntemlerdir. Kültürel diplomasi faaliyetlerine hizmet etme noktasında en etkili araçlardan birisi de hiç şüphesiz dil faktörüdür. Bu bağlamda en etkili dil İngilizce olarak bilinmektedir ve İngilizce sadece bir dilden ibaret değildir¹¹⁵.

Uluslararası arenadaki en önemli dil olan İngilizce sadece diplomatik alanlarda değil aynı zamanda gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan teknolojik cihazlarda, oyunlarda ve uluslararası kültür etkinliklerinde de birinci dil görevi görmektedir. Küreselleşen uluslararası ilişkiler sisteminde İngilizce faktörü her geçen gün daha da gelişmekte ve elzem bir hal almaktadır.

Kültürel diplomasi faaliyetlerine ülkemiz odaklı örnek verecek olursak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından dış politikada uygulanan;

Kültür İşleri başlığı altında;

- Yurt Dışında Düzenlenen Kültürel Etkinlikler
- Yurt Dışındaki Türk Kültür Varlığı
- Yurt Dışındaki Türk Kültür Merkezleri, Türkçe ve Türkiye Çalışmaları
- Türkiye Bursları
- Uluslararası Kuruluşlarla Kültürel İlişkilerimiz
- Yabancı Uyruklu Kişilerin Ülkemizdeki Kültürel ve Bilimsel Faaliyetlerine İlişkin

¹¹⁴ Cull, 2009: 19-20.

¹¹⁵ Er, 2018: 24.

İzinler

-Suna Çokgür Ilıcak Sergi Salonunda Düzenlenen Sergiler¹¹⁶.

Yurt Dışı Tanıtım başlığı altında;

-Ülkemizin Yurt Dışında Tanıtımı

-Dünya Sergileri / Uluslararası Sergiler / Botanik Sergileri (EXPO)

-Yurt Dışında Son Zamanlarda Düzenlenen Geniş Kapsamlı Kültürel Etkinlikler

-Dışişleri Bakanlığı Üstün Hizmet Ödülü ile Devlet Nişan ve Madalyaları¹¹⁷.

Gibi faaliyetler kültürel diplomasi kapsamında örnek olarak gösterilebilir.

Kültürel diplomasinin en önemli araçlarından birisini sanatsal faaliyetler oluşturmaktadır. Sanatsal faaliyetler etkili bir yumuşak güç unsuru olmasına rağmen yine de kültürel diplomasinin diğer araçlarına göre daha sınırlı bir topluma hitap etmektedir. Kültürel diplomasi kapsamındaki sanatsal faaliyetler genelde sergi, bienal, konser, tiyatro ve başarılı sanatçıların ülkeye davet edilmesi gibi sanatsal faaliyetlerden oluşmaktadır. Sanatsal faaliyetler sınırlı bir kitleye hitap ediyor olsa da devletler tarafından öncelikli olarak görülen ve titiz bir şekilde yürütülen kültürel diplomasi faaliyetlerindedir. Bu tarz faaliyetler genellikle gelişmiş ülkelerde daha yaygın bir şekilde uygulanmaktadır¹¹⁸.

En önemli sanatsal faaliyetlerden birisi de uluslararası nitelik taşıyan büyük çaplı organizasyonlar olarak görülmektedir. Bu kapsamda İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından 1987 yılından beri birçok sanatçının katılımıyla her iki yılda bir düzenlenen İstanbul Bienal'i etkinliği, ülkemizde kültürel diplomasinin uygulanmasına yardımcı olan sanatsal faaliyetler kapsamındaki önemli organizasyonlardan birisi olarak örneklendirilebilir. 2019 yılı içerisinde İstanbul'da;

25 ülkeden 56 sanatçının 220'den fazla eserinin sergileneceği Bienal'e, Türkiye'den 8 sanatçı katılıyor. Birbirinden farklı alanlarda çalışan sanatçıların Bienal için özel olarak ürettiği 36 yeni eser de İstanbul'da ziyaretçilerini bekliyor. Eserler Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin Tophane'deki yeni binasının yanı sıra Pera Müzesi ve Büyükkada'da görülebilecek.¹¹⁹.

Kültür diplomasisi için önemli unsurlardan birisini de sinema faktörü oluşturmaktadır. Sinema, görsel yollar vasıtasıyla insanların zihin yapılarını değiştirerek onları etkilemek

¹¹⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?57a66466-ce7f-4a60-9587-eb1ff64b06cb> (erişim tarihi: 10.08.2019).

¹¹⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?914d34d8-82c7-4aad-94a0-6f9af3e81cc2> (erişim tarihi: 10.08.2019).

¹¹⁸ Arslan, 2014: 62-63.

¹¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 16. İstanbul Bienali. <https://bienal.iksv.org/tr/haberler/yedinci-kita-ya-yolculuk-basliyor-16-istanbul-bienali-14-eylul-de-kapilarini-aciyor> (erişim tarihi: 12.08.2019).

hususunda önemli bir yere sahiptir. Sinema temel anlamda kültürel bir aktivite olduğu için sahip olduğu eğlence unsurları sayesinde seyircilere hissettirmeden propaganda uygulanmasını sağlamaktadır. Sinema kavramı sadece uzun metrajlı filmleri değil aynı zamanda belgeselleri, kısa filmleri ve animasyon filmlerini de kapsamaktadır.

Devletler için özellikle uluslararası alanda vizyona giren filmler hayli önem arz etmektedir. Çünkü sinema, bulunduğu toplumun mevcut halini yansıtmaya yetisine sahip bir unsur olarak görülmektedir. Bu yüzden sinema unsuru devletler tarafından aktif olarak propaganda amacıyla kullanılmaktadır.

Sinemanın bir propaganda aracı olarak kullanılmasını sağlayan en önemli film endüstrilerinden birisi “Hollywood” sineması olarak kabul edilmektedir. 1910 yılında “Eski Kaliforniya’da (In Old California)” adlı film ile ilk kez sinema faaliyetlerine başlamış olan Hollywood endüstrisi, 1918 yılından itibaren ABD devletinin de ciddi desteğini alarak sinema sektöründe günümüze kadar öncü olarak gelmiştir¹²⁰. ABD devletinin etkisiyle beraber Hollywood film endüstrisi, projelerinde genel olarak refah seviyesi yüksek olan bir Amerikan Rüyası portresi çizmektedir. Bu endüstri özellikle ABD menşeli ürünlerin başka devletlerde satışı için pazarlama anlamında büyük etki sağlamıştır¹²¹.

Rusya sinemasında da uluslararası alanda etki eden ve diplomatik propaganda niteliği taşıyan filmlere rastlamak mümkündür. Örneğin Sergei M. Eisenstein tarafından beyaz perdeye aktarılan 1925 tarihli Potemkin Zırhlısı (Bronenosets Potyomkin) filmi, tarihin en iyi propaganda filmlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bir propaganda niteliği taşıyan ve devrim kavramını Rus sineması ile ilk kez tanıştıran “Devrim Üçlemesi” ismiyle tanınan üç filmden ikincisi olan “Potemkin Zırhlısı” filminin gösterimi birçok Avrupa devletinde yasaklanmıştır. Bu durum, sinemanın uluslararası alandaki diplomatik etkisine gösterilen kanıtlardan birisidir¹²².

Türkiye’de de sinemanın diplomatik etkisinin öne çıktığı birçok film çekilmiştir. Örneği dünya sinemasının en tanınan simalarından birisi olan Jackie Chan’ın başrolünde yer aldığı Türkiye ve Hong Kong ortak yapımı olan “Altın Yumruk İstanbul’da”¹²³ filmi uluslararası alanda vizyona girmesiyle beraber filmin bir kısmının Türkiye’de geçmesi sebebiyle kültür diplomasisi anlamında Türkiye açısından önem arz eden filmlerden olmuştur. Yine bir kısmı İstanbul’da geçen filmlerden birisi olan, ABD ile İngiltere ortaklığında çekilen, başrolünde ünlü aktör Daniel Craig’in bulunduğu ve dünya çapında 1.108 milyar dolar hasılat eden “Skyfall”

¹²⁰ <https://www.imdb.com/title/tt0001264/> (erişim tarihi: 15.08.2019).

¹²¹ Alemdar, 2018: 19.

¹²² <http://www.turkrus.com/343568-rus-sinemasini-nasil-bilirsiniz-xh.aspx> (erişim tarihi: 15.08.2019).

¹²³ https://www.imdb.com/title/tt0271946/?ref_=tt_sims_tt (erişim tarihi: 15.08.2019).

filmi Türkiye açısından sinema sektörünün kültür diplomasisine etkisi bağlamında önemli bir çalışma olmuştur¹²⁴.

Kültürel diplomasi faaliyetlerinin kapsamına giren en önemli olgulardan birisi de dünya üzerindeki en evrensel dillerden birisi olan müzik sanatı olarak görülmektedir. Zira bu evrensel sanat türü hemen hemen her toplumda bulunmaktadır. Neredeyse her toplumda bulunan bir unsur olmasından dolayı müzikal faaliyetler de iletişimin bir yöntemi olarak kültürel diplomasi faaliyetlerinden birisi olarak görülmektedir.

Kültür diplomasisinin uygulama alanlarından birisi olan müzikal çalışmalar hakkında, bir dönem Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği görevini yürüten Kofi Annan şu ifadeleri kullanmıştır: “Müzik çok çeşitli duyguları yakalayabilir, şeylerin özüne gidebilir ve ruhla konuşabilir. İnsanları bir araya getirme ve ortak duygular aracılığıyla toplumdaki hislerini güçlendirme gücüne sahiptir.”¹²⁵.

Devletlerin halkları nezdinde, genellikle toplumun değer yargılarından oluşan, uzun yılların kültürü ve birikimiyle süregelen geleneksel bir müzik ruhu bulunmaktadır. Devletlerin kendilerine özgü olan müzikleri yine o devletlerin kültürlerinden öğeler içermektedir. Kamu diplomasisi uygulamaları çerçevesinde hazırlanan ve ülke tanıtımına katkı sağlayan kısa filmler veya reklamlarda da müzikal öğeler sıkça kullanılmaktadır.

Diplomasiye katkı sağlayan müzikal çalışmalardan en önemlilerini ise şüphesiz ki devletlerin ulusal marşları oluşturmaktadır. Bu noktada bir ulusal marş, toplumu kenetleyici bir unsur olması açısından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bir devletin ulusal marşı, toplumun sahip olduğu millî ve manevî değerleri özellikle içeriğindeki sözler vasıtasıyla uluslararası topluma göstermek için de önemli bir araçtır. Ulusal marşlar bağımsızlığın emarelerinden birisi olduğu için her bağımsız devletin kendine has bir millî marşı bulunmaktadır¹²⁶.

2.7.2. İnanç Diplomasisi

İnanç diplomasisi kavramı temel anlamda dini inançları kapsamaktadır. Din kavramı ise devletlerin hem iç hem de dış politikalarını etkileyen bir unsur olarak görülmektedir. Bu sebeple devletlerin uluslararası ilişkiler bağlamında yürüttükleri politikalar zaman zaman din kavramı ile de ilintili olmaktadır¹²⁷.

Miyarlarca insanın varlık sürdürdüğü günümüz dünyasında birçok farklı din mevcuttur fakat bu dinlerin arasından en yaygın olanları semavi dinlerdir. Semavi dinler Hristiyanlık,

¹²⁴ <https://www.imdb.com/title/tt1074638/> (erişim tarihi: 15.08.2019).

¹²⁵ Ansari, 2019: 53-54.

¹²⁶ Ansari, 2019: 54-55.

¹²⁷ Gün, 2014: 28.

Musevilik ve İslamiyet dinlerini kapsamaktadır. Dünya üzerinde en çok mensubu bulunan dinler de bu semavi dinlerdir. Bu kadar çok mensubu olan din kavramının diplomatik alanda etkili olması da gayet olağan görünmektedir.

Din kavramı yer yer devletler arasında yaşanan sorunların çözümünde ve ikili ilişkilerin iyileştirilip geliştirilmesinde hayli etkili olmaktadır. Özellikle toplumları aynı dinin mensubu olan devletler arasında din faktörü büyük önem arz etmektedir. Bu tarz devletler arası ilişkilerde dinî liderler de diplomatik misyonlar yürütmektedir¹²⁸.

Din kavramı sadece devletler çapında değil uluslararası çapta da etkili bir faktör olmuştur. Örneğin 57 ülkenin üyeliğinin bulunduğu İslam İşbirliği Teşkilatı, din faktörünün diplomasiye etkisinin yüksek olduğu bir oluşumdur ve bu sebeple İnanç diplomasisi kavramına örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı kurulduğundan beri teşkilatın üyesidir¹²⁹.

Tarihsel sürece bakıldığında, kavram olarak inanç diplomasisi terimi kullanılmamış olsa da gerçekleşen bazı tarihî olaylar inanç diplomasisi niteliği taşımaktadır. Üç semavi din için de kutsal olan tek mekân özelliği taşıyan Kudüs şehrinde hâkimiyet kurmak amacıyla gerçekleştirilen savaşlar, Orta Doğu'da yaşanan iç ve dış savaşlar ya da sekiz defa gerçekleştirilen haclı seferleri gibi olaylar inanç faktörünün küresel çaptaki etkisine örnek olarak gösterilebilir¹³⁰.

Günümüzde de İnanç diplomasisinin gereği olan kutsal merkezler büyük önem taşımaktadır. Örnek vermek gerekirse İslam dininin mensupları olan Müslümanlar için İslamiyet'in en önemli inanç merkezi olan Suudi Arabistan sınırları içerisindeki kutsal şehir olarak kabul edilen Mekke şehrindeki Kâbe, Katolik Hristiyanlar için kutsal mabet olan ve Roma sınırları içerisinde bulunan Vatikan ile her üç semavi din için de kutsal kabul edilen ve Filistin sınırları içerisinde yer alan Kudüs şehri inanç diplomasisi için önemli merkezlerdir¹³¹.

2.7.3. Eğitim Diplomasisi

Kamu diplomasisinin başarılı bir şekilde uygulanması noktasında en gerekli araçlardan birisi de özellikle dil alanında olmak üzere eğitim faaliyetleridir. Bu eğitim faaliyetlerinin genel anlamda öğrenci değişip programları ve misafir öğretim üyeleri uygulamalarıyla gerçekleştirilen diplomatik birer faaliyet olduğu görülmektedir. Bu noktada her yıl binlerce

¹²⁸ Sancar, 2012a: 197.

¹²⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> (erişim tarihi: 15.08.2019).

¹³⁰ Türkiye Kültür Portalı. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/hacli-seferleri-ve-anadolu-da-hacli-devletleri> (erişim tarihi: 21.08.2019).

¹³¹ "İslam İşbirliği Teşkilatından 'Kudüs Filistin'in başkentidir' vurgusu", *Anadolu Ajansı*, 21.08.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/islam-isbirligi-teskilatindan-kudus-filistin-in-baskentidir-vurgusu/1561509> (erişim tarihi: 10.09.2019).

öğrenci kendi ülkesi dışında bir ülkeye eğitimini sürdürmek amacıyla gitmektedir. Eğitim diplomasini başarıyla uygulamak isteyen devletler ise yabancı öğrencileri kendi ülkelerine daha çok çekmek amacıyla propagandalar ve tanıtım faaliyetleri düzenleyerek öğrenciler için birer cazibe merkezi haline gelmeyi amaçlamaktadır¹³².

Eğitim diplomasisi faaliyetleri sonucunda gerçekleştirilen bu öğrenci değişim programları sadece eğitim diplomasisinin çatısı altında olmamakla beraber uygulama şekli itibarıyla kültürel diplomasi ve vatandaş diplomasi faaliyetlerine de katkı sağlamaktadır. Eğitim diplomasisinde devletlerin en büyük amaçlarından birisi de kültürel anlamda etkisi altına aldığı bir öğrencinin kendi ülkesine döndüğü zaman eğitim aldığı ülke hakkında beslediği sempatiyi ve özümsemiği kültürü çevresine de nakletmesidir¹³³.

Eğitim diplomasisinin en iyi uygulayıcılarından birisi olarak görülen ve ABD tarafından akademik alanda düzenlenen Fulbright Eğitim Komisyonu programı bu anlamda uluslararası alandaki en prestijli öğrenci değişim programlarından birisidir. Ülkemizde de Ankara'da merkez ofisi ve İstanbul'da irtibat ofisi bulunan Fulbright Eğitim Komisyonu programı, Fulbright Türkiye temsilcileri tarafından şöyle tanıtılmıştır;

Türkiye Fulbright Eğitim Komisyonu ya da diğer bir adıyla Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Kültürel Mübadele Komisyonu, 1949 yılında Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan ikili anlaşma ve Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçen 13 Mart 1950 tarih ve 5596 sayılı kanun çerçevesinde çalışmalarına başlamıştır. Komisyonumuz, Türk ve Amerikalı üniversite mezunlarını, akademisyenleri, sanatçıları ve kamu görevlilerini eğitim, yaşam ve seyahat masraflarını kapsayan burslarla desteklemekte ve ABD'de eğitim almak isteyen Türk öğrencilere eğitim danışmanlığı hizmeti sunmaktadır. Komisyonumuz, Türk ve Amerikan halkları arasında eğitim ve kültürel değişim yoluyla ortak bir anlayış geliştirmek için kurulmuştur.

Komisyonumuzun bütçesi 1949 yılındaki kuruluşu itibarıyla, Türk ve Amerikan Hükümetleri tarafından ortaklaşa oluşturulmaktadır. 2019 yılında kuruluşunun 70. yılını kutlayacak olan Türkiye Fulbright Eğitim Komisyonu, kurulduğundan bu yana yaklaşık 6.500 Türk ve Amerikalı öğrenci ile akademisyene burs olanağı sağlamıştır. Fulbright mezunu Türk öğrenci ve öğretim üyeleri, ABD'deki çalışmalarını tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönerek ülkemize faydalı çalışmalar yapmaktadırlar. Türkiye'ye gelen Amerikalı akademisyenler de çeşitli dallarda gerçekleştirdikleri araştırmalar ve aldıkları eğitim ile alanlarına önemli katkılarda bulunmaktadırlar. Programlarını tamamlayıp ülkelerine dönen Fulbrightliler, görev aldıkları önemli pozisyonlarda, Türkiye ile bağlarını sürdürerek Fulbright'ın amacını uygulamış ve gerçekleştirmiş olmaktadır¹³⁴.

¹³² Eren, 2018: 35.

¹³³ Karagöz, 2016: 31-32.

¹³⁴ <https://fulbright.org.tr/hakkimizda> (erişim tarihi: 22.08.2019).

Dünya çapında Fulbright Eğitim Komisyonu gibi eğitim diplomasisi amacıyla kurulan birçok program bulunmaktadır. İngiltere'nin British Council, Almanya'nın Goethe Institut, Çin'in Confucius Institute ve Türkiye'nin Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kurumları eğitim diplomasisi amacıyla faaliyetler gerçekleştiren kurumlara örnek olarak gösterilebilir.

2.7.4. Vatandaş Diplomasisi

Vatandaş diplomasisi yani diğer adıyla yurttaş diplomasi, sadece devletlerin değil aynı zamanda bireylerin de diplomatik süreçlere katılması sonucu ortaya çıkan diplomatik bir kavramdır.

Vatandaş diplomasisi vasıtasıyla devletin yanı sıra kamuoyunun da diplomasi sürecine katılması durumu, devletler açısından avantaj teşkil eden diplomatik bir hamle olarak görülmektedir. Vatandaş diplomasisinde sadece devlet ile kamuoyu ilişkisi değil aynı zamanda kamuoyu ile kamuoyu ilişkisi de kurulmaktadır. Vatandaş diplomasisine göre bazı vatandaşlar resmî olmayan diplomatlar niteliği taşımaktadır. Bu diplomasi türünün aktörlerine; yurt dışında eğitim gören öğrenciler, ünlü sanatçılar, işçiler, film yapımcıları ve yurt dışında bulunan dernekler gibi aktörler örnek olarak gösterilmektedir¹³⁵.

2.7.5. Lobi Faaliyetleri

En kısa anlamıyla “etkileme” olarak ifade edebileceğimiz lobicilik kavramı kamu diplomasisi faaliyetlerinde zaman zaman kullanılan bir unsurdur. Lobicilik faaliyetlerinde devletler ya da otorite sahibi oluşumlar uyguladıkları faaliyetler sonucunda karar mekanizmalarını etkileyerek verilecek olan kararları kendi lehlerine olacak şekilde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada devletlerin veya çıkar gruplarının bir başka devlete karşı uyguladığı lobicilik faaliyetleri hedefteki devletin kamuoyuna da etki ettiği için kamu diplomasisi niteliği taşımaktadır. Fakat kamu diplomasisi teşkil eden bu faaliyetlerin kamuoyuna etkisi dolaylı yoldan gerçekleşmektedir¹³⁶.

Kamu diplomasisinin uygulama şekillerinin tamamında olduğu gibi lobicilik faaliyetlerinde de en önemli etken etkili iletişimidir. Ayrıca etkili iletişim kabiliyetinin yanı sıra doğru anda, doğru yerde ve doğru iletişimi gerçekleştirmek de lobicilik faaliyetlerinin başarıya ulaşması için hayati önem taşımaktadır. Bu yüzden bir devlet adına başka bir devlette lobicilik faaliyetleri düzenleyecek olan en önemli aktörlerden birisi de şüphesiz ki lobicilik uygulayacak

¹³⁵ Sancar, 2012a: 194-196.

¹³⁶ Sancar, 2012a: 198-199.

olan devlet tarafından hedef ülkeye akredite edilen ve o ülkede kendi devlet başkanını temsil eden büyükelçilerdir¹³⁷.

2.7.6. Spor Diplomasisi

Yumuşak güç vasıtasıyla uygulanan kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde en barışçıl yollarla uygulanan faaliyetlerinden birisi de spordur¹³⁸.

Spor, zaman zaman devletler arasında bir güç yarısının unsuru dahi olmuştur. Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve 1991 yılına kadar süren Soğuk Savaş Dönemi'nde birbirleriyle sürekli yarış halinde olan Doğu ve Batı bloğu, birbirlerine karşı üstünlük kurma konusunda ekonomi ve askerî gibi önemli alanların yanı sıra spor alanında da yarışa girmişlerdir. Bu dönemin uluslararası spor faaliyetlerinden birisi olan 1980 yılındaki Moskova Olimpiyatları, Batı bloğu ülkelerinin boykot kararıyla karşı karşıya kalmıştır ve bunun sonucunda düşük katılımın sağlandığı bir olimpiyat organizasyonu gerçekleşmiştir. Bu olaya karşılık ise Doğu bloğu ülkeleri, 1984 yılında yapılan Los Angeles Olimpiyatları'nı boykot etme kararı alarak misilleme yapmışlardır¹³⁹.

Günümüzde gerçekleştirilen küresel spor organizasyonlarından olan olimpiyat, branş bazında "Dünya Kupası" ve "Avrupa Kupası" gibi organizasyonlar dünya çapında milyarlarca insan tarafından takip edilmektedir. Bu yüzden devletler bu spor organizasyonlarına fazlasıyla önem vererek şampiyon sporcular yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Zira küresel spor organizasyonlarında bir devletin sporcularının elde ettiği başarılar ne kadar fazla olursa o devletin dünya çapında isminin duyulması ve cazibedar hale gelmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca devletler için bir spor organizasyonunda başarı kazanmanın yanı sıra o organizasyonu düzenleyen devlet olması da spor diplomasisi ile ilgili önemli bir kazanç olacaktır. Bu konuda Türkiye'nin atılımları sayesinde Mersin şehrinde gerçekleştirilen 17. Akdeniz Oyunları, Erzurum şehrinde gerçekleştirilen Avrupa Gençlik Olimpik Kış Festivali¹⁴⁰, İstanbul şehrinde gerçekleştirilen 2005 UEFA Şampiyonlar Ligi Finali ve 2019 UEFA Süper Kupa Finali¹⁴¹ gibi organizasyonlar ülkemizin spor diplomasisi alanında gerçekleştirdiği faaliyetlere örnek olarak gösterilmektedir.

Spor diplomasisinin uygulanma şekillerinden birisi de spor kulüplerine, sporculara ya da doğrudan spor organizasyonlarına sponsorluk desteğinin sağlanması olarak görülmektedir.

¹³⁷ Aydın, 2017: 33.

¹³⁸ Gök, 2016: 77.

¹³⁹ Kurtuluş, 2014: 134.

¹⁴⁰ Tüylüoğlu, 2019: 103.

¹⁴¹ T.C. İstanbul Valiliği. <http://www.istanbul.gov.tr/uefa-super-kupa-finali-istanbulda> (erişim tarihi: 30.08.2019).

Bu tarz sponsorluklar devletlerin uluslararası alandaki tanınırlığına katkı sağlamaktadır. Örneğin Türk Hava Yolları (THY) sponsorluk anlaşması sayesinde Avrupa'nın bir numaralı basketbol organizasyonu olan Euroleague organizasyonuna ismini eklemiş ve organizasyon Turkish Airlines Euroleague ismini almıştır¹⁴². Aynı şekilde Türk Hava Yolları'nın dünyaca ünlü sporculardan Amerikalı basketbolcu Kobe Bryant ve Arjantinli futbolcu Lionel Messi ile reklam filmleri çekerek adını uluslararası alanda milyonlarca kişiye duyurma başarısında spor diplomasisinin etkisi görülmektedir¹⁴³.

2.7.7. Ticaret Diplomasisi

Devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerindeki en önemli faktörlerden birisi de ekonomik ilişkilerdir ve bu ekonomik ilişkilerin sürdürülmesini sağlayan yegâne olgu ise ticarettir. Ekonomik güç devletler için uluslararası alandaki en prestijli konulardan birisi olduğu için zaman zaman sert güç unsuru olarak da kullanılmaktadır. Devletlerin devamlılığını sağlayabilmesi ve mevcut toplumlarının refah içerisinde yaşayabilmesi için gereken en temel unsurlardan birisi ekonomi olarak görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı küreselleşen uluslararası ilişkiler sisteminde devletler ekonomik unsurlar sebebiyle birbirlerine bağımlı hale gelmektedir.

Örnek verecek olursak Türkiye ile Rusya arasındaki ticaret faktörüne değinen Rusya Federasyonu Enerji Bakanı Aleksandr Novak'ın 26 Temmuz 2019 tarihinde dile getirdiği;

Hükümetlerimiz arasındaki yoğun temaslar, ikili ticaret hacmimizin artmasında büyük rol oynuyor. Özellikle enerji ve tarım ile diğer alanlarla ilgili düzenli görüşmeler ve temaslar çok önemli. 2018 yılında 25,5 milyar dolarlık bir ticaret hacmine ulaştık. 2019 yılının ilk 5 ayında ise iki ülke arasındaki dış ticarete şimdiden 10 milyar doları yakaladık. Bizler ticaretin artırılması ve bu konudaki engellerin kaldırılması için çalışmalar yürütmeliyiz ve bu amaçla dün bir adım daha atıldı. Özellikle ticari engellerin kaldırılmasına yönelik. Vize konusunda Cumhurbaşkanı Putin önemli bir karar imzaladı. Bu karar, bizler için güzel bir hediye oldu. Türk Akımı ve Akkuyu Nükleer Santrali önemli projelerimiz arasında yer alıyor. Şu ana kadar 10 milyar dolar Rusya'da, 10 milyar dolar da Türkiye'de yerleşik yatırımlar oldu ancak bu rakamlar potansiyelimizin büyüklüğü açısından yeterli değil. İş Bankası ile ortaklaşa yapılan Mir Kart Projesi'ni de önemsiyoruz. İki ülkenin refahı için Türk iş insanlarını Rusya'ya davet ediyoruz. Türk şirketleriyle yapılan ortak projeleri ve iş birliklerini destekliyoruz. 2-5 Ekim 2019 tarihlerinde Moskova'da gerçekleşecek İş Forumu'na Türk iş dünyasını davet ediyoruz¹⁴⁴.

Sözleri, ticaret diplomasisinin önemini gözler önüne sermektedir.

¹⁴² <https://mediacat.com/euroleaguein-adi-artik-turkish-airlines/> (erişim tarihi: 28.08.2019).

¹⁴³ <https://webrazzi.com/2015/06/03/10-yilin-en-begenilen-youtube-reklam-thy-kobe-messi/> (erişim tarihi: 29.08.2019).

¹⁴⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-ile-rusya-100-milyar-dolarlik-ticaret-hacmine-kenetlendi> (erişim tarihi: 25.08.2019).

Ayrıca Türkiye’de faaliyet gösteren Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi sivil toplum kuruluşları da uluslararası alanda ticaret diplomasisinin gelişimine katkı sağlamaktadırlar.

2.7.8. Medya Diplomasisi

Medya Diplomasisi radyo, televizyon, sinema, dizi, gazete ve sosyal medya platformları gibi medya araçlarının diplomasiye etki etmesi sebebiyle ortaya çıkan diplomatik bir kavramdır. Medya diplomasisi, bu tarz medyatik araçlar sayesinde geniş kitlelere hitap edebilmeyi sağladığı için kamu diplomasisi alanında büyük önem arz etmektedir

. Devletler tarafından bir diplomatik araç olarak kullanılan medya kavramı, dış politikada devletlerin hedefledikleri kamuoyları üzerinde etki kurmalarını sağlayabilecek unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Başta sinema ve dizi ihracatı olmak üzere medya unsurları vasıtasıyla uygulanan kamu diplomasisinde devletler kültür aktarımı konusunda başarılı oldukları takdirde sempati kazanma konusunda avantaj elde etmektedirler¹⁴⁵.

Diplomaside medya faktörü hem kamu diplomasisi uygulama aracı hem de ülke tanımları kapsamında kullanılabilir. Birkaç örnek verecek olursak;

1932’de temelleri atılan İngiliz yayın kuruluşu BBC (British Broadcasting Corporation), 1954 yılına kadar televizyon alanında tekel olarak ünlenmiştir¹⁴⁶. BBC, İngiltere adına özellikle İkinci Dünya Savaşı dönemi hem uluslararası kamuoyunu etkileme hem de ülke tanıtımı yapma faaliyetlerinde bulunmuştur ve bu diplomatik etkisi günümüzde de halen devam etmektedir¹⁴⁷.

Türkiye’nin devlet televizyonu olan TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) bünyesinde 2009 yılında kurulan TRT Avaz, Avrasya Bölgesi’ndeki Türklere yönelik kültür, sanat ve haber niteliğinde yayınlar yaparak bölgesel kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürmektedir. Aynı zamanda yine TRT bünyesinde 2015 yılında kurulan TRT World ise tamamen İngilizce yayın yapması sayesinde uluslararası kamuoyuna hitap ederek uluslararası kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürmektedir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Eren, 2018: 36.

¹⁴⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/haberleri/bbc> (erişim tarihi: 01.09.2019).

¹⁴⁷ https://www.bbc.com/turkce/kurumsal/2010/10/000001_hakkimizda (erişim tarihi: 02.09.2019).

¹⁴⁸ <https://www.trt.net.tr/kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx> (erişim tarihi: 01.09.2019).

2.7.9. Sağlık Diplomasisi

Sağlık diplomasisi kavramı temel anlamda ilk kez 20. yüzyılın sonlarında ABD’de ortaya çıkan diplomatik bir kavramdır. Sağlık diplomasisi de uluslararası ilişkilerde ve kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Bunun sebebi ise bazı gelişmiş devletlerin, sağlık alanında geri kalmış devletlerde meydana gelen ciddi sorunlara karşı müdahale edecek kapasiteye sahip olmaları ve müdahale ederken de kamuoyu üzerinde bir diplomatik ilişki yürütmeleri olarak görülmektedir. Bu noktada devletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler (BM) ve UNICEF gibi örgütlerin çatısı altında toplanarak hem kendi aralarında hem de sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyan devletlerin kamuoyları ile diplomatik ilişkilerde bulunmaktadır. Bu noktada sağlık diplomasisi uygulamalarıyla devletler, sağlık sistemi gelişmemiş devletlerde halk sağlığı adına sürdürdükleri faaliyetler sayesinde uluslararası alanda sempati kazanmaktadırlar. Bu yüzden sağlık diplomasisi kavramı hem insanlığa fayda sağlaması noktasında hem de devletlerin saygınlık kazanması adına çok önemli bir diplomatik faaliyet olmuştur¹⁴⁹.

2.8. Kamu Diplomasisinin Temel Propaganda Aracı: Medya

2.8.1. Geleneksel Medya

Kamu diplomasisinin etkin bir şekilde uygulanması konusunda devletlerin en büyük yardımcıları, hitap ettiği kişi sayısının oldukça fazla olmasından dolayı kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde kitle iletişim araçları temel olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Bunlardan ilki geleneksel yöntemleri içeren kitle iletişim araçlarıyken ikincisi ise gelişen teknolojiyle beraber hayatımıza giren ve internet ile sosyal medya platformlarını kapsayan yeni medya olarak kabul edilmektedir.

Medyanın böylesine etkili ve güçlü oluşu ilk kez 18. yüzyılda İngiliz düşünür Edmund Burke tarafından dile getirilmiştir. Edmund Burke’ye göre yasama, yürütme ve yargı güçlerinden sonra gelen dördüncü güç kavramı ise medyayı ifade etmekteydi¹⁵⁰.

2.8.1.1. Radyo

Özellikle İkinci Dünya Savaşı şartlarında okuma yazma oranının günümüz kadar yüksek olmadığı dönemlerde radyo, yazılı basın unsurlarından olan gazete ve dergilere göre daha revaçta olan bir kitle iletişim aracı özelliği taşımaktaydı. Bu sayede radyo, çoğu zaman devletlerin propaganda araçlarından birisi olarak kullanılmaktaydı.

¹⁴⁹ Kahraman ve Cinman, 2019: 64-65.

¹⁵⁰ Erdoğan, 2013: 188.

Özellikle tarihin en karanlık dönemlerinden birisi olan İkinci Dünya Savaşı'nda radyo, başta Sovyetler Birliği ve ABD tarafından olmak üzere savaşın tarafları olan devletlerce sık sık askerî propaganda amacıyla kullanılmıştır. Günümüze kadar gelen süreçte ise birçok önemli radyo istasyonu teknolojiye yenik düşerek önemini kaybetmiştir ancak uluslararası çapta yayın yapan radyolar gelişime ve değişime ayak uydurmaya çalışarak varlıklarına devam etmişlerdir. Buna rağmen bu tarz radyo istasyonları da eski zamanlardaki kadar ilgi görmemiştir. Bu yüzden günümüzde radyo faktörü kamu diplomasisinde hayati bir öneme sahip olmamaktadır¹⁵¹.

Örneğin 1929 tarihinde Stalin döneminde kurulan Rusya'nın Sesi Radyosu, İkinci Dünya Savaşı Dönemi ve sonrasında Moskova'nın resmî yayın organı olarak propaganda amacıyla kullanılmıştır. Rusya'nın Sesi Radyosu, İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra yayın faaliyetlerini 84 dilde sürdürerek uluslararası alandaki en büyük ve en etkili radyo yayını olmuştur. Rusça dışındaki bir dilde ilk yayını Almanca olarak yapan radyo, daha sonradan İngilizce, Fransızca ve İtalyanca dillerinde de yayın hayatını devam ettirmiştir. Türkçe yayın hayatına da 1941 tarihinde başlayan Rusya'nın Sesi Radyosu, Rusya Federasyonu'nun selefi olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği için önemli bir propaganda aracı olmuştur¹⁵².

2.8.1.2. Sinema

Sinema, eğence unsuru taşıyan kültürel bir aktivite olduğu için diğer medya unsurlarıyla karşılaştırıldığında daha gözde bir aktivite olarak görülmektedir. Bundan dolayı sinema, medyaya göre daha etkili bir propaganda biçimidir. Sinema vasıtasıyla genel anlamda izleyici kitlenin bilinçaltına etki edilmektedir. Sinema filmlerindeki esas propaganda yöntemi verilmek istenen mesajı izleyiciye fark ettirmeden bilinçaltına yönelik bir şekilde vermektir. Kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında sinema faktörünün en etkili şekilde kullanıldığı örneklerden birisi de ABD sinemasını ifade eden Hollywood sineması olarak kabul edilmektedir. ABD devleti bu bağlamda Hollywood sinemasına destek vererek sinema faktörünü bir dış politika aracı olarak kullanma konusunda adımlar atmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nca, Hollywood filmlerinin diğer devletlere ihracatı konusunda faaliyetler yürütülmesi durumu bu konuya örnek olarak gösterilmektedir¹⁵³.

1991 yılında sona erene kadar iki kutuplu dünya düzeninin hâkim olduğu Soğuk Savaş Dönemi'nde, bu iki kutbu ifade eden ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki güç yarışında sinema faktörü bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde ABD filmleri genel anlamda

¹⁵¹ Karagöz, 2016: 57-58.

¹⁵² Karagöz, 2016: 63-64.

¹⁵³ Sancar, 2012b: 212-213.

refah seviyesi yüksek bir Amerika figürü çizerek Sovyetler Birliği çatısı altında yaşayan halklara etki etmeye ve komünizmin güçlenmesini engellemeye çalışmıştır¹⁵⁴.

Hollywood sineması gibi Bollywood (Hindistan) ve Çin sinemaları da kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında örnek gösterilebilir. Hollywood sineması yüksek refah seviyesine sahip gelişmiş bir Amerika profili çizerken Bollywood sineması ise Hindistan'ın gelişmekte olan ülke profilini yansıtmaktadır. Bu noktada Çin sineması ise gelişmişlik ya da refah düzeyi gibi cazibedar faktörler yerine kültür ihracatı propagandası uygulamaktadır. Çok eski bir tarihe sahip olan Çin'in, geleneksel kültürlerini diğer devletlerin kamuoylarına yansıtmak amacıyla kullandığı faktörlerden birisi de sinema faaliyetleri olarak görülmektedir¹⁵⁵.

Günümüzden spesifik bir film ile örnek vermek gerekirse ABD menşeli bir şirket olan The Walt Disney Company şirketinin alt grupları arasında yer alan Marvel Entertainment tarafından kurgulanan, birçok süper kahraman karakterinin bir araya gelmesiyle oluşan ve dünyayı korumak adına savaşlar veren “Yenilmezler (Avengers)” ekibinin başında “Kaptan Amerika” isimli karakterin bulunması sayesinde ABD sineması tarafından Amerika faktörünün dünya adına önemini yansıtılması propagandası, günümüzde de sinema vasıtasıyla gerçekleştirilen kamu diplomasisi uygulamalarına verilebilecek önemli örneklerden birisi olarak gösterilebilir¹⁵⁶. Ayrıca 4 filmde oluşan bu serinin son filmi dünyanın en çok hâsılat elde edilen filmi unvanını kazanmıştır ve elde edilen 2,79 milyar dolarlık hâsılatın 1,6 milyar doları ABD dışındaki devletlerde gerçekleştirilen gişe rakamlarından oluşmaktadır¹⁵⁷. Bahsedilen sayısal veriler, ABD menşeli bu filmin uluslararası alanda çok sayıda insan tarafından izlendiğini ve bu sayede başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti olduğunu göstermektedir.

2.8.1.3. Televizyon

Televizyon, kamuoyu tarafından kullanımı çok yaygın olan bir kitle iletişim aracıdır. Günümüzde hemen hemen herkesin ulaşabileceği bir konumda olan televizyon faktörü, gelişen teknolojiyle beraber radyonun yerini almıştır. Televizyon hem görsel hem de işitsel bir araç olması ve kolaylıkla ulaşılması sebebiyle en yaygın kullanılan kitle iletişim aracı konumundadır.

Televizyonun kamu diplomasisi alanında bir propaganda aracı olarak kullanılması noktasındaki ABD menşeli Cable News Network (CNN), Katar menşeli Al Jazeera (El Cezire), İngiltere menşeli British Broadcasting Corporation (BBC) ve ABD menşeli olmasına rağmen

¹⁵⁴ G. Yıldırım, 2014: 93.

¹⁵⁵ Erzen, 2012: 136-137.

¹⁵⁶ https://www.imdb.com/title/tt0848228/?ref=ttls_li_tt (erişim tarihi: 07.09.2019).

¹⁵⁷ <https://www.vox.com/2019/7/22/20703487/avengers-endgame-avatar-biggest-movie-all-time-box-office> (erişim tarihi: 08.09.2019).

Arap televizyonu olarak yayın yapan Al Hurra kanalları en önemli örneklerden bazıları olarak gösterilmektedir¹⁵⁸.

2.8.1.4. Gazete

Gazeteler çoğunlukla ülke içerisinde faaliyet sürdürmektedir. Bu yönüyle devletlerin isteklerine yönelik bir şekilde kullanılması durumunda ülke içindeki halkı etkileme ve gündem yaratma konularında başarılı bir propaganda aracı olmaktadır. Ancak iletişim olanaklarının artmasıyla beraber uluslararası yayın yapan gazeteler de ortaya çıkarak kamu diplomasisi alanında etkili hale gelmiştir¹⁵⁹.

Teknolojinin gelişmesi durumu kitle iletişim araçlarından birisi olan radyonun önemini kaybetmesine sebep olmuş olsa da bu olumsuz durum gazeteyi pek etkilememiştir. Ancak yine de teknolojinin gelişimi gazete faktöründe şekil değişimine sebep olmuştur. Bu bağlamda varlıklarını sürdürmek isteyen gazeteler bir noktadan sonra internet ortamına taşınmış ve telefonlara da yüklenebilen uygulamalar haline gelmişlerdir¹⁶⁰.

Gazeteler her ne kadar ülke içerisinde faaliyet gösteren propaganda araçları olsa da gelişen teknolojinin getirisiyle beraber internet ortamına taşınmaları durumu artık gazetelerin uluslararası alanda da erişilebilirlik kazanmalarına sebep olmuştur. Ayrıca bu teknolojik gelişmelerden bağımsız olarak başka ülkelerde faaliyetler sürdüren gazeteler de bulunmaktadır. ABD menşeli Wall Street Journal, New York Times, Washington Post gibi gazeteler ile İngiliz Financial Times ve The Guardian gibi gazeteler uluslararası nitelikte yayın yapan gazeteler olarak örneklendirilmektedir¹⁶¹.

2.8.2. Yeni Medya

Geleneksel medya ve yeni medya ayrımındaki yeni medya kavramını oluşturan temel kavramlar internet ve sosyal medya olmaktadır.

2.8.2.1. Sosyal Medya ve İnternet Siteleri

Günümüz uluslararası sistemindeki en önemli iletişim araçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemen hemen dünyanın her noktasından erişimin sağlanabildiği internet sayesinde artık insanlar uluslararası alanda sınırları kaldırarak anlık iletişimin kolaylığından yararlanabilmektedir. Böylece insanlar iletişimin bu denli kolay olmasından dolayı çok kısa sürelerde etkileşime geçebilmekte ve birbirlerinden etkilenebilmektedir. Ayrıca

¹⁵⁸ Sancar, 2012a: 211-212.

¹⁵⁹ Kurtuluş, 2014: 101.

¹⁶⁰ Yılmaz, 2015: 24.

¹⁶¹ Karagöz, 2016: 55.

internet teknolojisinin gelişimiyle beraber yaşamımıza dâhil olan sosyal medya platformları da kişilerin kendi görüşlerini dünyanın her yerinden insanlara aktarabilme konusunda büyük önem arz etmektedir.

Uçsuz bucaksız internet dünyası, devletler için de bir araç olarak kullanılmaktadır. Örneğın liderler zaman zaman sosyal medya üzerinden paylaşımlar gerçekleştirerek gerek ulusal gerekse uluslararası kamuoyu ile monolog yöntemle iletişime geçebilmektedir. Aynı zamanda kamu diplomasisi uygulayıcıları da özellikle insani yardımlar başta olmak üzere gerçekleştirdikleri faaliyetler ile sağladıkları yardımları internet sayesinde milyonlarca insana kolaylıkla duyurma olanağına sahiptir. Böylece devletler ve diğeri diplomasi aktörleri geleneksel medya araçlarına göre çok daha kolay ve etkili bir propaganda yürütülmesini sağlayan internet unsurunu kullanarak kamu diplomasisi faaliyetlerinde elde edilen başarı oranını artırabilmektedir¹⁶².

Devletler için internetin eşsiz faydalarının olduğu gibi zararlarının da olması çok muhtemel bir durumdur. Örneğın 2008 tarihinde Julian Assange tarafından kurulan “Wikileaks” adlı internet sitesinden ABD-Afganistan ve ABD-Irak arasında yaşanan savaşlara dair binlerce belgenin internet dünyasına sızması olayı, ABD’nin uluslararası prestijinin sarsıldığı bir olay olmuřtur¹⁶³.

2010 yılında Tunus’ta fitili ateşlenen, etkisi günümüzde de devam eden Arap dünyasındaki halk ayaklanmalarının genel ismi olan ve Arap Baharı olarak adlandırılan gösterilerde yerel halk özellikle Twitter başta olmak üzere sosyal medya platformlarını kullanarak örgütlenmişlerdir. Bu gösterilerin sonucunda yaşanan birçok can ve mal kaybının yanı sıra bazı Arap ülkelerinin liderleri de devrilmiştir¹⁶⁴.

Ayrıca sosyal medya platformlarının hem devletler arasında hem de halk ile devlet arasında bir iletişim aracı olarak kullanılması durumu günden güne yaygınlaşmaktadır. Böylece kamu diplomasisi uygulayıcısı pozisyonundaki devletler de sosyal medya platformlarında gerçekleştirdikleri propaganda faaliyetleri sayesinde hedef ülkenin halkı üzerinde olumlu etkiler oluşturabilmektedir.

¹⁶² Yılmaz, 2015: 30-31.

¹⁶³ “10 soruda Julian Assange ve WikiLeaks davası”, *TRT Haber*, 12.04.2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/10-soruda-julian-assange-ve-wikileaks-davasi-411674.html> (erişim tarihi: 13.07.2019).

¹⁶⁴ Erzen, 2012: 150.

Tablo 2.6. Geleneksel Medya ile Sosyal Medyanın Karşılaştırılması¹⁶⁵.

GELENEKSEL MEDYA	YENİ MEDYA
İtibar indeksi yüksektir	İtibar indeksi düşüktür
Gündemi geriden takip eder	Gündemi anlık olarak takip eder
Haberi doğru	Haber doğrulanmadan da yayınlanabilir
Arşive ulaşmak için prosedür gerekir	Gazete arşivi elinizin altındadır
Haber düzeltilmesi için gün geçmesi gerekir	Haber anlık düzeltilebilir, güncellenebilir
Ölçümler varsayımsaldır ve kesin değildir	Ölçümler kesin sayılara dayanır
Maliyet yüksektir ve yükselmektedir	Maliyet düşüktür ve düşmektedir
Etkileşim gecikmeli ve azdır, tek yönlüdür	Etkileşim yoğun ve çok yönlüdür
Zengin medyalardan yoksundur	Video, resim, metin ve ses dosyaları vardır
Paylaşma imkânı kısıtlıdır	Anlık paylaşım ve bilgilendirme yapılabilir
Kamuoyu oluşturma zaman alır	Çok kısa sürede kamuoyu oluşur
Yorum yapılamaz	Yorum yapılabilir
Eşik bekçileri kurumsaldır	Eşik bekçileri, kurumlar ve fenomenlerdir.
Katkı sunulamaz	İçerik gönderilebilir ve katılım sağlanabilir.

¹⁶⁵ <https://www.slideshare.net/MRdvanZDEMR/yeni-medya-sunumu> (erişim tarihi: 01.11.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU İLE AZERBAJCAN'IN BİRBİRLERİ AÇISINDAN STRATEJİK ÖNEMLERİ

3.1. SSCB'nin Dağılma Süreci

Harita 3.1. SSCB Haritası¹⁶⁶.

1917 yılında Vladimir İlyiç Lenin önderliğindeki Bolşevikler tarafından Ekim Devrimi ile yıkılan Rus imparatorluğunun yerine 30 Aralık 1922 tarihinde kurulmuş olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, ömrünü 1991 yılına kadar sürdürebilmiştir. Birliği'nin dağıldığı tarih her ne kadar 1991 yılı olsa da esasen 1980'lerde Sovyetler Birliği'nin çöküşü için çanlar çalmaktaydı. Bu yıllarda Sovyetler Birliği'nde başta ekonomik alanda olmak üzere birçok sıkıntı yaşanmaktaydı. Sovyetler Birliği, uzun yıllar süren Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD ile girişilen güç yarışında artık eksiklik göstermekteydi. Bu yarışta ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı üstünlük sağlayacak hale gelmesindeki en önemli faktör ise teknolojik gelişmeler olmaktadır¹⁶⁷.

1980'li yıllarda birtakım sorunlarla baş başa kalan Sovyetler Birliği'nde Mihail Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle beraber yeni bir dönem başlamış oldu. Gorbaçov göreve geldikten kısa bir süre sonra Glasnost (Açıklık) ve Perestroyka (Yeniden Yapılandırma) politikalarını gerçekleştirmeye başladı. Açıklık anlamına gelen Glasnost politikası, 1922

¹⁶⁶ <https://www.yatirimkredi.com/post-sovyet-ulkelerde-ekonomik-durum.html> (erişim tarihi:18.03.2020).

¹⁶⁷ <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310> (erişim tarihi: 15.12.2019).

yılında kurulduğundan beri dışa kapalı bir çizgide varlığını sürdüren Sovyetler Birliği'ni küresel siyasete açmayı amaçlamaktaydı. Ancak Glasnost politikası başarısız olduğu için bu hedef gerçekleştirilememiştir. Yeniden yapılandırma anlamına gelen Perestroyka politikası ise başka ekonomik olmak üzere siyasi ve askerî konularda Sovyetler Birliği'nin yeniden yapılandırılmasıyla küresel sisteme uygun bir hale gelinmesini amaçlamaktaydı. Ancak Perestroyka politikası da Glasnost politikası gibi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Özellikle sekteye uğrayan ekonominin düzeltilememesi durumu Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından gelen eleştirilere yol açmıştır. Bu sebeple Gorbaçov, oluşturduğu politikalar sonucunda karşısında çıkan siyasi engelleri aşarak kendisine ve politikalarına halk desteği sağlamayı amaçlamıştır. Ancak bu adımlar otoritenin sarsılması gibi durumlara sebebiyet vermiştir ve bunun sonucunda Sovyetler Birliği sistemi, dağılmaya gidecek olan bir çöküş sürecine girmiştir¹⁶⁸.

Başarısızlıkla sonuçlanan bu politik süreçlerin ardından 1991 yılına gelindiğinde ise Sovyetler Birliği'nde büyük enflasyon artışları ve bütçe sıkıntısı gibi olayların meydana gelmesi zaten sekteye uğramış olan Sovyet ekonomisine geri dönülmesi güç hasarlar vermiştir. Ayrıca bütçe açığının kapatılması amacıyla bu tarihe kadar alınmış olan dış borçlar da ekonomiyi olumsuz etkileyen unsurlardan birisi olmuştur. Tüm bu gelişmelerin ardından Estonya, Litvanya ve Letonya; Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu ayrılmalar Sovyetler Birliği'nde yaşanan ilk ayrılmalar olmuştur ancak son ayrılmalar olmayacaktır ve bu süreç Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla noktalanacak olan ayrılmaların ilk habercileri olmuştur¹⁶⁹.

1991 yılının Ağustos ayına gelindiğinde ise Gorbaçov karşıtı olan ve komünizmin tekrardan canlandırılmasını arzulayan bir grup, dönemin istihbarat birimi olan KGB'nin ve ordunun da desteğini arkasına alarak Gorbaçov'a karşı darbe girişiminde bulunmuşlardır. Gorbaçov'un yakın arkadaşlarından olan Gennady Yanayev öncülüğünde gerçekleştirilmeye çalışılan darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu olayın ardından Gorbaçov iktidarı devam etmiştir. Başarısız olan bu darbe girişiminde Gorbaçov'a destek olarak darbenin bastırılmasında önemli role sahip isimlerden birisi de daha sonradan Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı olacak olan Boris Yeltsin'dir. Yeltsin'in bu darbeyi bastırma hususundaki büyük etkisi halk nezdinde destek olarak geri dönmüştür. Böylece Yeltsin gittikçe güçlenirken Gorbaçov ise güç kaybetmeye devam etmiştir. Bu yaşananların üzerine ise Gorbaçov 25 Aralık 1991 tarihinde bir televizyon programından ulusa sesleniş niteliğindeki konuşmasında istifa

¹⁶⁸ TUIÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/sscb-nin-cokusu-ve-gorbacov-bilal-tastan/> (erişim tarihi: 15.12.2019).

¹⁶⁹ Mikayılzade, 2019: 11.

ettiğini belirtmiştir¹⁷⁰. Bu istifa olayının hemen ardından Boris Yeltsin devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur ve Sovyetler Birliği, Kremlin’deki Sovyetler Birliği bayrağının 26 Aralık 1991 tarihinde indirilmesiyle beraber lağvedilmiştir¹⁷¹. Sovyetler Birliği’nin hem nüfus ve yüzölçümü bakımından en büyük hem de kurucu cumhuriyeti olan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti de bu tarihten sonra Rusya Federasyonu ismiyle uluslararası sahneye yeni ve bağımsız bir devlet olarak çıkmıştır.

SSCB sonrası yeni kurulan Rus Devleti’nin ulusal güvenlik ve dış politikası bazı temeller üzerine oturtulmuştur. Bunlar¹⁷²;

- Rusya’nın toprak bütünlüğünü korumak
- Yakın çevredeki Rus azınlıklarının korumak
- Uluslararası teşkilatlarda yer almak
- Ekonomik reformlar için Batı’dan olabildiğince destek almak
- Diğer büyük güçlere özellikle ABD’ye karşı denge politikası yürütmek

gibi politikalarır.

3.2. Bağımsızlığın İlk Yıllarında Rusya Federasyonu

Harita 3.2. Rusya Federasyonu Haritası¹⁷³.

¹⁷⁰ TUİÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/sscb-nin-cokusu-ve-gorbacov-bilal-tastan/> (erişim tarihi: 15.12.2019).

¹⁷¹ Çapa, 2019: 5-6.

¹⁷² Sadigova, 2016: 173.

¹⁷³ “Ülke Profilleri: Rusya”, *Anadolu Ajansı*, 06.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/rusya/902427> (erişim tarihi: 18.03.2020).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Sovyetler Birliği çatısı altında yaşayan 15 devlet bağımsızlık ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanı gerçekleştiren devletlerden birisi de Rusya Federasyonu olmuştur. İlk devlet başkanı Boris Yeltsin olan Rusya Federasyonu'nda bağımsızlık sonrası yapılan ilk hamleler ekonomi alanında gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Rusya ekonomisinin ilk olarak “üreticilerin ve tüketicilerin, arz ve talep koşullarına bağlı olarak aldıkları ekonomik kararlara uygun kaynak dağılımının gerçekleştiği ekonomik yapı”¹⁷⁴ olan piyasa ekonomisine geçişi için gerekli adımlar atılmıştır. Yeltsin bu dönemde liberal ekonomi siteminin bir parçası olan piyasa ekonomisine geçiş için gerekli adımların atılması amacıyla çalışmalara girişmiştir. Kendisini Sovyetler Birliği'nin vârisi ve halefi olarak gören Rusya Federasyonu, bu dönemde dış dünyaya kapalı politikalardan vazgeçerek Batı dünyasına yakınlaşma çizgisinde politikalar üretmiştir. Batı dünyası ise bu politikaları olumlu karşılayarak destek vermiştir¹⁷⁵.

Yeltsin ekonomik alanda olumlu işler yapma amacıyla hızlı bir şekilde yaşanacak özelleştirmeyi ifade eden şok tedavi yöntemi politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu yöntem ile her ne kadar ekonominin iyileştirilmesi amaçlansa da başarısız bir şekilde sonuçlanmıştır. Zira bu süreçle beraber burjuvazinin boy göstermeye başlaması, doğal kaynakların tahribi, gelir dağılımının adaletsizliği, tüketim fiyatlarının artışı ve üretimin yavaşlaması gibi sorunlar ortaya çıkarak ekonomik bunalıma sebep olmuştur. Bu başarısız politikalar sonucu olarak 1998 yılında Rusya Federasyonu'nda ortaya çıkan ağır ekonomik krizle baş edemeyen Yeltsin 1999 yılına gelindiğinde istifa etmiştir¹⁷⁶.

SSCB'nin dağılmasının ardından Ruslar bir anda kendilerini 20. yüzyılın en zor dönemlerinden birisi içerisinde bulmuşlardır. Zira Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin yönetiminin ilk yıllarındaki dış politika anlayışının Batı güdümünde oluşturulması da Rusya Federasyonu için bir zayıflık göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bir yandan iç siyasetteki karışıklıklarla uğraşmaya gayret gösterirken diğer yandan da ekonomik krizin üstesinden gelmeye çalışan Rusya Federasyonu, SSCB dönemindeki güçlü halinden bir hayli uzaklaşmıştır. Ancak “tarih boyunca Ruslar birçok kez çöküş dönemi yaşamış fakat daha sonra tekrar eski ihtişamına kavuşmuşlardır.”¹⁷⁷ tezine güvenen kesim yine haklı çıkmıştır.

Zira hemen hemen her zorlu süreci daha da güçlenerek atlatan Ruslar, bu zor dönemlerden da güçlenerek çıkmayı bilmişlerdir. Rusya Federasyonu'nun tekrar eski ihtişamlı

¹⁷⁴ <https://www.paraborsa.net/i/piyasa-ekonomisi-nedir/> (erişim tarihi: 17.09.2019).

¹⁷⁵ Karabayram, 2007: 71.

¹⁷⁶ Çelebi, 2011: 74.

¹⁷⁷ Kamalov, 2011: 18.

günlerine yaklaşmasını sağlayan en önemli faktörün Vladimir Putin olması gerçeği de yadsınamaz bir hal almıştır¹⁷⁸.

Rusya Federasyonu Vladimir Putin döneminde özellikle ekonomik alanda ciddi bir kalkınma sürecine girmiştir. Putin bu süreçte ortaya çıkan bazı ciddi avantajları etkili şekilde değerlendirerek Rusya Federasyonu'nda istikrar ortamı sağlamıştır. Bu avantajlardan ilki, bir önceki Devlet Başkanı Boris Yeltsin döneminde yaşanan krizin sonlanması olarak görülmektedir. Elbette ki Yeltsin döneminde gerçekleşen bu kaos ortamının sonlanmasında iktidar değişikliği ile beraber Putin liderliğinde kurulan hükümetin güven vermesi durumu da hayli etkili olmuştur. Kaos ortamının dağılmasının hemen ardından Rusya Federasyonu'nun en önemli ekonomik araçlarından birisi olan petrolde yaşanan fiyat artışlarıyla beraber ekonomik istikrar da sağlanmıştır. İkinci avantaj ise Putin'in karakter yapısına bağlı olarak kazandığı avantajlar olarak görülmektedir. Zira otoriter özelliklere sahip bir lider olan Putin, merkezi hükümetin güçlendirilmesi için hızlı bir şekilde çalışmalara başlamıştır. Bu doğrultuda merkezi otoriteyi güçlendirme amacıyla hareket eden Putin, oligarkların üzerinde otorite kurmaya başlamış, yolsuzluğa son vermeyi amaçlamış ve ekonomide devletçiliği ön plana çıkarmıştır¹⁷⁹.

3.3. Bağımsızlığın İlk Yıllarında Azerbaycan

Harita 3.3. Azerbaycan Cumhuriyeti Haritası¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Kamalov, 2011: 18.

¹⁷⁹ Ekmekci, 2016: 43.

¹⁸⁰ “Ülke Profilleri: Azerbaycan”, *Anadolu Ajansı*, 05.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/azerbaycan/901996> (erişim tarihi: 01.11.2019).

1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra Azerbaycan Türkleri, bağımsızlık arzusunun bir getirisi olarak 1918 yılında Mehmet Emin Resulzade önderliğinde Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Fakat Rusya ordusu Bolşevik İhtilali'nden sonra da yayılmacı politikalarına devam etmiştir. Bu yayılmacı politikaların devam etmesi sonucunda Rusya ordusu 1920 yılında Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'ni işgal etmiştir ve Azerbaycan Türkleri 1922 yılında kurulan Sovyetler Birliği çatısı altındaki Azerbaycan Cumhuriyeti'nde varlıklarını sürdürmeye başlamıştır¹⁸¹. 1980'li yıllarda Gorbaçov tarafından yürütülen fakat başarısızlığa uğrayan Glasnost ve Perestroyka politikaları ile başlayıp ekonominin gittikçe kötüleşmesi sonucunda Sovyetler Birliği'nde baş gösteren ayrılıkçı hareketlere Azerbaycan Türkleri de milliyetçilik ve bağımsızlık arzusu sonucunda katılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu noktada;

21 Mayıs 1990 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın fermanı ile Azerbaycan bağımsız demokratik bir devlet olarak yeniden kurulmuştur. Bu bağlamda 28 Mayıs günü, Azerbaycan Devleti'nin kuruluşunun yıl dönümü olarak ilan edildi. 18 Ekim 1991 tarihinde Azerbaycan Parlamentosu'nun kabul ettiği Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet bağımsızlığı hakkında Anayasa Kararnamesi'nin 2. maddesinde ise Azerbaycan Cumhuriyeti, 28 Mayıs 1918 tarihinden 28 Nisan 1920 tarihine kadar yaşamış olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin vârisi olduğu yönünde resmî karar alınmıştır¹⁸².

Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet ise Türkiye olmuştur. Bu süreçten sonra Azerbaycan, 8 Aralık 1991 tarihinde İslam Konferansı Örgütü'nün ve 20 Ocak 1992 yılında ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın üyesi olmuştur. Ayrıca Azerbaycan, 2 Mart 1992 tarihinde ise Birleşmiş Milletler tarafından üye olarak kabul edilmiştir¹⁸³.

Azerbaycan'da bağımsızlıktan sonra ilk devlet başkanlığına Ayaz Muttalibov seçilmiştir. Rusya Federasyonu ile yakın bir isim olan Ayaz Muttalibov iktidarı döneminde Ermenistan'ın Azerbaycanlı sivillere saldırısıyla tarihin kara lekelerinden olan Hocalı Katliamı yaşanmıştır. Rusya Federasyonu ile yakınlığı meclis ve halk nezdinde olumsuz karşılanan Ayaz Muttalibov, yaşanan bu katliamların da sorumlusu olarak gösterilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Azerbaycan Halk Cephesi tarafından istifaya zorlanan Ayaz Muttalibov 1992 yılında istifa ederek Rusya Federasyonu'na kaçmıştır. Daha sonra tekrar başkan olan Muttalibov, 4 gün başkanlık koltuğunda kaldıktan sonra istifa etmiştir. Ardından 7 Haziran'da gerçekleştirilen seçim sonucunda Ebulfez Elçibey oy çokluğu ile seçimi kazanarak devlet başkanı seçilmiştir¹⁸⁴.

¹⁸¹ Mammadov, 2009: 11-13.

¹⁸² <http://turksam.org/31-aralik-hemreyluk-gunu-ve-azerbaycan-halk-cumhuriyetinin-100uncu-kurulus-yildonumu-kutlu-olsun> (erişim tarihi: 20.09.2019).

¹⁸³ Tutak, 2014: 16.

¹⁸⁴ Deniz, 2014a: 217-218.

Ebulfez Elçibey, Ayaz Muttalibov'un Rusya Federasyonu yakınlaşmasının aksine dış politikasını daha çok Türkiye ile Azerbaycan yakınlaşması ekseninde yürütmüştür. Bu dönemde Azerbaycan ile Türkiye arasında başta ekonomik olmak üzere siyasi ve kültürel ilişkilerde hızla büyüyen bir ivme yakalanmıştır. Ebulfez Elçibey bu dönemde soydaş kavramının da etkisiyle Türkiye'yi gerçek ve doğal bir müttefik olarak lanse etmiştir. Bu noktada milliyetçilik fikrinin de katkı sağladığı Türkiye-Azerbaycan ilişkileri gelişmeye devam etmiştir ve Ebulfez Elçibey ilk resmî ziyaretini de Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Ayrıca Ebulfez Elçibey döneminde gerçekleştirilen en önemli icraatlardan birisi de Azerbaycan petrolünün Avrupa'ya taşınması noktasında Türkiye'nin bir köprü niteliği taşıdığı Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın temellerini atmak olmuştur¹⁸⁵.

3.4. Bağımsız Devletler Topluluğunun Kurulması

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan ve Sovyetler Birliği dönemindeki iş birliğinin devam ettirilmesini amaçlayan bir topluluktur. BDT'nin temel gayesi her ne kadar iş birliği olarak görünse de Rusya Federasyonu'nun asıl amacı Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber ortaya çıkan devletleri nüfuzu altına alarak bölgedeki eski etkisini sürmeye çalışmaktır. Bu sebeple BDT Rusya Federasyonu için önemli bir topluluk olmaktadır. BDT'nin kuruluş aşamasında;

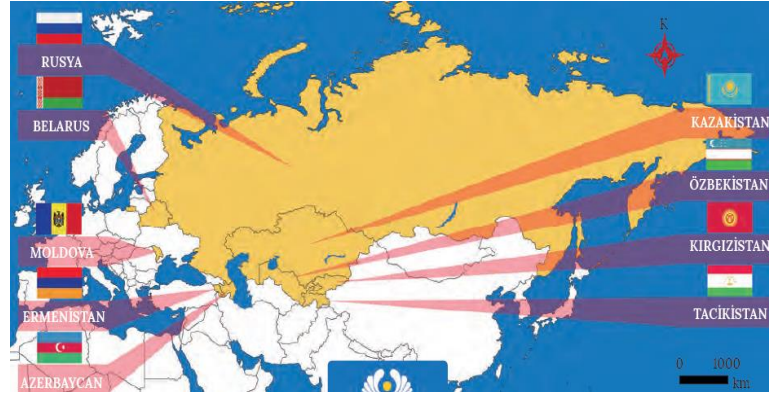
8 Aralık 1991 tarihinde Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Beyaz Rusya; Bağımsız Devletler Topluluğu'nun oluşturulması anlaşmasını imzalayarak Sovyetler Birliği'ne son vermişlerdir. 21 Aralık 1991 tarihinde Baltık Devletleri ve Gürcistan hariç, tüm eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri, son olarak da 1993 yılında Gürcistan bu anlaşmayı imzalamıştır. Üye ülkeler sırasıyla: Azerbaycan, Beyaz Rusya (Belarus), Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna (de facto) devletleridir. 2008 Güney Osetya Savaşı ile başlayan ve Rusya ile aralarında çıkan savaş sonrası Gürcistan Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili, Bağımsız Devletler Topluluğundan (BDT) çıkmaya karar verdiklerini açıklamıştır. 15.08.2008 tarihinde de Gürcistan Meclisi, Bağımsız Devletler Topluluğundan ayrılma kararını onaylamış ve topluluktan ayrılmıştır. Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu üyeliği resmen 17.08.2009 tarihinde sona ermiştir.¹⁸⁶

Ayrıca Türkmenistan 2005 yılında tam üyelikten çıkarak gözlemci üye konumuna gelirken BDT'nin bir diğer üyesi olan Ukrayna ise 2014 yılının Mart ayında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra topluluktan ayrılacağını açıklamıştır¹⁸⁷.

¹⁸⁵ Kadimoğulları, 2019: 18.

¹⁸⁶ Avatkov, 2012: 780.

¹⁸⁷ <https://ankasam.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-dusanbe-zirvesi-sovyetler-birliigi-ruhu-geri-mi-donuyor/> (erişim tarihi: 04.12.2019).

Harita 3.4. Bağımsız Devletler Topluluğu Haritası¹⁸⁸.

BDT üyesi ülkelerde, Rusya Federasyonu ve Gürcistan arasında yaşanan sorunların dışında Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkiler de gergin boyutta sayılmaktadır. Bu noktada Gürcistan'ın topluluktan ayrılmasıyla beraber üye ülkeler içinde gergin siyasi ilişkilere sahip olan devletler sadece Azerbaycan ve Ermenistan devletleridir. Bu noktada Azerbaycan devleti, topluluk üyesi devletler içerisinde Ermenistan haricindeki hiçbir devlet ile ciddi anlaşmazlıklar yaşamamaktadır¹⁸⁹.

3.5. Azerbaycan'ın Jeopolitik Konumu ve Rusya Açısından Stratejik Önemi

Tablo 3.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler¹⁹⁰.

Resmî Adı	Azerbaycan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Nüfus	10 060 000
Dil	Azerbaycan Türkçesi
Din	İslam
Başkent	Bakü
Yüzölçümü	86.600 km ²
Başlıca şehirleri	Sumgayt, Gence, Mingaçevir, Khirdalan, Şirvan
Cumhurbaşkanı	İlham Aliyev
Başbakan	Ali Asadov
Para Birimi	Manat

¹⁸⁸ <https://www.fikir.gen.tr/bagimsiz-devletler-toplulugunu-ne-zaman-neden-kurmudur-bdt/> (erişim tarihi: 04.12.2019).

¹⁸⁹ Tutak, 2014: 68-69.

¹⁹⁰ T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020: 2. <https://ticaret.gov.tr/data/5eb6749913b8767e5c4b1fcd/Azerbaycan.pdf>

Güney Kafkasya Bölgesi gerek zengin kaynakları gerekse stratejik konumu sebebiyle Rusya Federasyonu için büyük önem arz etmektedir. Böylesine ciddi bir öneme sahip olan bu coğrafya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birçok bölgesel ve küresel gücün ilgi odağı haline gelmiştir. Bu coğrafyanın ilgi çekici olmasındaki en önemli stratejik unsur ise Asya ve Avrupa kıtalarını birleştirici özellik taşıyan bir bölge olmasıdır. Güney Kafkasya Bölgesi SSCB döneminde Sovyetler Birliği sınırları içerisinde yer almaktaydı ve SSCB'nin izlediği dışa kapalı siyasetten dolayı diğer devletler SSCB döneminde bu bölgeye karşı nüfuz oluşturamamışlardır. Ancak 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan ve SSCB'nin halefi niteliğinde olan Rusya Federasyonu bölgedeki nüfuzunu gün geçtikçe kaybetmekteydi. Rusya Federasyonu bu dönemde başta ekonomi olmak üzere birçok sorunla mücadele ederken ABD Güney Kafkasya Bölgesi'nde etki kurmak adına adımlar atmaya başlamaktaydı. Rusya Federasyonu ise ABD'nin bölgede nüfuz oluşturmak adına giriştiği hamlelerden rahatsız olmaktadır zira bu bölge Rusya Federasyonu için kendi arka bahçeleri olarak addedilmekteydi¹⁹¹.

Güney Kafkasya Bölgesi stratejik öneminin yanı sıra enerji kaynakları açısından da ciddi bir ekonomik öneme sahiptir. Bölgede yer alan ve dünyanın en büyük gölü olan Hazar Denizi'nin sahip olduğu enerji kaynakları da Rusya Federasyonu için hayli önem arz etmekteydi.

Siyaset bilimci ve ABD Ulusal Güvenlik Eski Danışmanı Zbigniew Brzezinski, Azerbaycan'ın stratejik önemini şöyle belirtmiştir;

Sınırlı büyüklüğüne ve az nüfusuna rağmen çok çeşitli enerji kaynaklarıyla Azerbaycan da jeopolitik olarak önemlidir. Eğer Azerbaycan tamamen Moskova'nın hâkimiyeti altına girerse Orta Asya devletlerinin bağımsızlığı neredeyse anlamsız bir hale gelebilir. Azerbaycan'ın bağımsızlığı geçersiz kılındıktan sonra, son derece önemli petrol kaynakları da Rusya'nın hâkimiyetinin öznesi olabilir. Rusya'nın kontrolündeki bölgeden geçmeyen boru hattıyla Batı pazarına bağlanmış bağımsız Azerbaycan, ileri ve yüksek enerji tüketimi olan ekonomilerle enerji kaynakları zengin Orta Asya arasında ulaşımı sağlayan ana yol olabilir. Ukrayna kadar, Azerbaycan'ın ve Orta Asya'nın geleceği de Rusya'nın ne olacağını tanımlamakta önemli olacaktır¹⁹².

Güney Kafkasya Bölgesi'nin sahip olduğu stratejik ve ekonomik önemden Azerbaycan da kendi payını almıştır. Zira Azerbaycan'ın, Hazar Havzası'nın bir kısmına sahip olması ve ulaşımın elverişli olduğu ticaret yollarının üzerinde bulunması Rusya Federasyonu için büyük önem arz etmekteydi. Ayrıca Güney Kafkasya Bölgesi'nin en büyük ülkesi sıfatına sahip olan

¹⁹¹ Ceferli, 2019: 8-9.

¹⁹² Brzezinski, 2016: 72.

Azerbaycan, Asya ile Avrupa'yı bağlayan verimli topraklar üzerinde yer aldığı için tarih boyunca birçok imparatorluğun hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur¹⁹³.

Bu sebeplerle Rusya Federasyonu, kendisi için hayli önemli bir konumda bulunan Azerbaycan üzerindeki etkisini tekrardan sağlamayı amaçlamıştır. Sovyetler döneminde de gerçekleştirilen toplam petrol üretim miktarının %70'i Azerbaycan tarafından sağlanmıştır. Bağımsızlıktan sonra da sahip olduğu enerji kaynaklarının etkisiyle bölgede adından söz ettiremeye başlayan ve siyasi bir güce dönüşen Azerbaycan'ın gerçekleştirdiği ya da dâhil olduğu enerji nakil hatları projeleri de Rusya Federasyonu için önemli bir hal almıştır. Azerbaycan'ın Hazar Havzası'nda bulunan devasa miktarlardaki petrol ve doğal gaz varlığı, bölgede yeniden hegemonya kurmayı amaçlayan Rusya Federasyonu için Azerbaycan'ı daha da cazip hale getirmiştir¹⁹⁴.

Enerji konusundaki kozunu iyiden iyiye kullanmaya başlayan Azerbaycan, 20 Eylül 1994'te Asrın Anlaşması ile ilk kez uluslararası çapta büyük bir anlaşma yaparak keskin bir ekonomik hamle ile enerji sahnesinde boy göstermeye başladı. Azeri-Çırac-Güneşli Havzası'ndaki petrolün çıkartılarak dünya enerji piyasasına aktarılmasını sağlamak için 7 ülkeden 11 şirketin taraf olduğu bu anlaşma, Azerbaycan ekonomisinin gelişiminde büyük pay sahibi olmuştur¹⁹⁵.

Tablo 3.2. Asrın Anlaşması'na Dâhil Olan Şirketlerin Yüzdeler Payları¹⁹⁶.

Azerbaycan (Ey Si Ci) Limited	%11.6461
BP Exploration (Caspian Si) Limited	%35,7828
Statoil Abşeron A.Ş.	%8.5633
Inpex Sausvest Caspian Si,Ltd	%10,9644
Türkiye Petrolleri A.O.	%6,75
Exxon Azerbaijan Limited-ExxonMobil	%8.0006
ITOCHU Oil Exploration Azerbaijan Limited	%4.2986
Chevron Texaco	%11,2729
Amerada Hess Corporation	%2,7213

¹⁹³ Kadimoğulları, 2019: 15.

¹⁹⁴ Laçiner, 2008: 69-70.

¹⁹⁵ “‘Asrın Anlaşması' 25 Yaşında”, Anadolu Ajansı, 20.09.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/asrin-anlasmasi-25-yasinda/1589095> (erişim tarihi: 24.09.2019).

¹⁹⁶ <http://www.socar.az/socar/az/activities/production/azeri-chirag-deep-water-gunashli> (erişim tarihi: 26.09.2019).

Rusya Federasyonu ise dünya pazarına dağıtılacak olan Azerbaycan enerjisinin Bakü-Novorossisk hattından geçmesini arzulamakta ve bu bağlamda adımlar atmaktaydı. Zira bu devasa anlaşmayla dünya enerji piyasasına taşınacak olan petrolün, Rusya Federasyonu'nun Karadeniz kıyılarında bulunan Novorossisk Limanı'ndan geçmesi Rusya Federasyonu açısından güçlü bir avantaj olarak görünmekteydi. Ancak Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi, Azerbaycan enerjisinin dağıtımı için tek alternatif olan ve bu yüzden sadece Rusya Federasyonu üzerinden gerçekleşmesi mümkün olan enerji nakil güzergâhı açısından Rusya Federasyonu'nun tekeli sonlandırmıştır¹⁹⁷.

Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle beraber Rusya Federasyonu'nun Hazar enerjisi ile ilgili politikaları birtakım değişikliklere uğramıştır. Enerji politikalarına hayli önem veren Putin döneminde Rusya Federasyonu, Hazar Havzası'nda aktif bir politika yürütmeye başlamıştır ve bu hamlelerin sonucunda Rusya Federasyonu'nun Hazar Havzası'nın statü problemine yaklaşımında değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemden önce Hazar Havzası'ndaki statü tartışmalarında Azerbaycan, Hazar'ın kıyıdaş ülkelere pay edilmesini savunmaktaydı ancak buna karşın Rusya Federasyonu ise kıyıdaş ülkelerin sadece kendi karasuları içerisinde yer alan kısımlara sahip olmasını ve bu karasularının dışında kalan deniz altı alanının ise ortak kullanıma ait olması gerekliliğini savunmaktaydı¹⁹⁸.

3.5.1. Hazar Havzası'nın Önemi

Dünyanın en büyük ve en önemli enerji üreticilerinden birisi konumunda olan Rusya Federasyonu, Hazar Havzası'ndaki enerjiye tüketim anlamında asli olarak ihtiyaç duymamaktadır. Rusya Federasyonu'nun Hazar Havzası'nda yer alan enerji kaynakları üzerindeki en temel arzusu ise bu enerjiyi tüketici olarak kullanmak değil, Avrupa'ya nakli gerçekleştirilen enerji piyasasında söz sahibi olmaktır. Rusya Federasyonu bu yüzden enerji nakil hatlarının kendi sınırlarından geçmesi için çaba göstermekte ve böylelikle Hazar enerjisinin tüketicisi konumunda olan devletler üzerinde etki kurmayı amaçlamaktaydı. Rusya Federasyonu böylelikle tüketici konumunda olan Avrupa devletlerini kendine bağımlı hale getirerek Hazar enerjisini bir dış politika kozu olarak kullanmayı hedeflemekteydi. Bu amaçla Rusya Federasyonu, Hazar enerjisinin Batı'ya taşınması için yeni boru hatlarının inşa edilmesine engel olmaya çalışarak kendi sınırları içerisinde yer alan ve SSCB zamanından kalan boru hatlarının kullanılmasını arzu etmekteydi¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Ceferli, 2019: 10-11.

¹⁹⁸ Ceferli, 2019: 12.

¹⁹⁹ Kocaman, 2018: 163-164.

3.5.2. Hazar Havzası'nın Hukuki Statüsü

SSCB'nin dağılmasına kadar sadece Sovyetler Birliği ve İran'a kıyısı olan Hazar Denizi'nin çehresi 1991 tarihinde SSCB'nin dağılmasının ardından çok büyük oranda değişim göstermiştir. Bu tarihten sonra bağımsızlıklarını kazanan Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan da Hazar Denizi'ne kıyıdaş olan devletler haline gelmişlerdir. Elbette SSCB'nin halefi niteliğinde olan Rusya Federasyonu da Hazar Denizi'ndeki kıyıdaş devletlerden olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Hazar'ın hukuki statüsü sorunu yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir²⁰⁰.

1991 yılına kadar sadece 2 devletin kıyıdaş olduğu Hazar Denizi'ne 1991'den sonra beş devlet kıyıdaş olmuştur. Bu değişim Hazar Denizi adına bir statü sorununu da beraberinde getirmiştir. 1991 yılından önce iki devlet arasında da tam olarak belirlenemeyen Hazar Denizi'nin statüsüne dört farklı yeni devletin dâhil olması ve bir devletin de resmî olarak ortadan kalkması gibi durumlar, bu statü sorununun tekrar ve daha ciddi bir şekilde dile getirilmesine sebep olmuştur²⁰¹.

Harita 3.5. Hazar Havzası'nın Orta Hat Esasına Göre Paylaşımı²⁰².

²⁰⁰ Taganova, 2019: 11.

²⁰¹ Yıldız, 2016: 73.

²⁰² Deniz, 2014b: 34.

Harita 3.6. Hazar Havzası'nın Deniz Kabulü Esasına Göre Paylaşımı²⁰³.

3.5.2.1. Rusya Federasyonu'nun Hazar Havzası'nın Hukuki Statüsüne Yaklaşımı

SSCB'nin dağılmasından sonra ciddi şekilde gündeme gelen Hazar Denizi'nin statü sorunundaki en etkili aktör Rusya Federasyonu olmuştur. Rusya Federasyonu 1993 yılında Hazar Denizi'nin statüsü hakkında öne sürdüğü görüşte SSCB ve İran arasında 1921 yılında yapılan Moskova Anlaşması ile 1940 yılında yapılan Tahran Anlaşması sonucunda belirlenen en fazla 12 deniz mili mesafesiyle sınırlanan kıyı şeridi sınırının devam etmesini ve bu sınırın dışında kalan bölgenin de kıyıdaş devletler tarafından ortak kullanım alanı olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu'na göre Hazar Denizi kapalı bir havza olduğundan dolayı tam anlamıyla bir deniz sayılamayacağı için 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) de Hazar Denizi için uygulanamayacaktı. 1996 yılında tekrar görüşülmeye başlanan Hazar Denizi'nin statü sorununda Rusya Federasyonu yeni bir görüş belirtmiştir. Bu görüşe göre Rusya Federasyonu en fazla 12 deniz mili olan kıyı şeridi sınırının en fazla 45 deniz miline çıkarılması ve bu sınırın dışında kalan bölgenin yine kıyıdaş devletler tarafından ortak kullanım alanı olması gerekliliği minvalinde bir tez öne sürmüştür. Rusya Federasyonu'nun Hazar Denizi'nin statü sorununa yönelik belirttiği kıyı şeritleri dışında kalan bölgenin ortak kullanım alanı olarak kullanılması görüşü 1998 yılına kadar devam etmiştir²⁰⁴.

²⁰³ Deniz, 2014b: 33.

²⁰⁴ <https://kafkassam.com/hazara-kiyidas-ulkelerin-tutumu.html> (erişim tarihi: 03.10.2019).

Rusya Federasyonu'nun Hazar Denizi'nin statüsü hakkında bu tarihe kadar devam eden görüşündeki temel amaçlar;

- İran'a doğrudan müdahale edebileceği tek yol, deniz yolu olması nedeni ile bu avantajını korumak.
- Askerî gücünü kullanarak Orta Asya ve Hazar devletlerinin Batı ve Türkiye ile yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmesine engel olmak.
- Ortak kullanım ilkesi geçerli olduğu sürece, Kazak ve Türkmen petrol ve gazının deniz dibinden Azerbaycan aracılığı ile Batı'ya akmasına kıyıdaş devletlerin bundan menfaati olacağı için engel olmak.
- Yeni kıyıdaş devletlerin Hazar'daki doğal kaynakları geliştirerek ekonomik olarak Rusya'dan bağımsız olmalarına mâni olmak.
- Batılı devletlerin bölgeye büyük yatırımlar yapması sonrasında, bölge üzerindeki kontrolünü kaybetmemek için bu yatırımların yapılmasına engel olmak.
- Hazar'daki doğal kaynaklardan daha çok pay alabilmek²⁰⁵.

Olarak görülmektedir.

SSCB'nin dağılmasından sonraki süreçle beraber önemli bir hal alan Hazar Denizi'ndeki statü sorununa karşı Rusya Federasyonu, 1998 yılından itibaren daha yumuşak faydacı yöntemler izlemeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren statü sorununa karşı ileri sürülen görüşlerin değiştirilerek daha faydacı bir yol izlenmesindeki asıl sebep ise Azerbaycan ve Kazakistan'da çıkarılan petrolün Rusya Federasyonu'nun topraklarından geçen botu hatları vasıtasıyla ithalatçı ülkelere nakledilmesini sağlayarak geçiş güzergâhında olmanın avantajlarını yakalama gayesi olmuştur.

2000 yılında Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle beraber Rusya Federasyonu'nun Hazar Denizi'ndeki statü sorununu yaklaşımı daha keskin bir şekilde değişiklik göstermiştir. Önceki dönemlerde bu statü sorununa karşın baskı siyaseti izleyen Rusya Federasyonu'nun görüşleri, Putin ile beraber yerini iş birliği anlayışına bırakmıştır. Rusya Federasyonu'nun dış politika alanındaki en temel unsurunun enerji olduğunu belirten Putin, Rusya Federasyonu'nun da bölgedeki diğer devletler gibi Hazar Havzası'nda aktif olacağını ve bu süreçte izlenecek politikaların daha önceden olduğu gibi baskı kurma yöntemiyle değil, iş birliği yöntemiyle yürütüleceğini belirtmiştir²⁰⁶.

²⁰⁵ <https://kafkassam.com/hazara-kiyidas-ulkelerin-tutumu.html> (erişim tarihi: 03.10.2019).

²⁰⁶ Telli, 2015: 138-139.

3.5.3. Azerbaycan'ın Petrol Rezervleri

Güney Kafkasya'da yer alan ve SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan devletlerden birisi olan Azerbaycan çok zengin petrol ve doğal gaz rezervlerine sahiptir. SSCB döneminde dahi ülke coğrafyasının tamamından çıkarılan petrolün yaklaşık %70'i bugünkü Azerbaycan topraklarından sağlanmaktaydı. Bağımsızlığını kazanmasının ardından Azerbaycan'da ekonominin temel yapı taşı da enerji sektörü oluşturmuştur ve bu enerji sektörü Azerbaycan ekonomisinin zenginleşmesine katkı sağlamıştır²⁰⁷.

Sahip olduğu enerji kaynaklarını verimli bir şekilde ve akılcı politikalar ile kullanan Azerbaycan'da kanıtlanmış olarak yaklaşık 7 milyar varil petrol rezervi bulunmaktadır. Özellikle Azeri-Çırac-Güneşli petrol havzasından çıkarılan petrolün 1994 yılında yapılan Asrın Anlaşması sayesinde birçok Batılı ülkeye ihraç edilecek şekilde dünya enerji piyasasına sunulması, Azerbaycan'ın politik ve ekonomik gücünü artırmıştır. Azerbaycan'da petrol çıkarılan sahaların çoğunluğu karada bulunmaktadır fakat yine de Hazar Denizi enerji açısından çok büyük önem teşkil etmektedir zira ülkede çıkarılan toplam petrolün yaklaşık %27'si Hazar Denizi'nden elde edilmektedir²⁰⁸.

Güçlü bir petrol ihracatçısı konumunda olan Azerbaycan, gerçekleştirdiği enerji ihracatında Rusya Federasyonu'na bağlı kalmak istememekteydi. Bu noktada Azerbaycan, farklı devletler ve şirketler ile anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmalar gerek enerji kaynaklarının çıkarılması gerekse çıkarılan enerji kaynaklarının nakledilmesi konularında gerçekleştirilmiştir. Enerji kaynaklarından birisi olan petrolün nakledilmesi konusunda birçok farklı petrol boru hattı kullanılmıştır. Bu hatlardan birisi de Rusya Federasyonu'nu yakından ilgilendiren Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı olmuştur. Zira bu petrol botu hattı ile Rusya Federasyonu, Batı'ya nakledilecek Azerbaycan petrolünün kendi topraklarından geçmesini arzulamıştır²⁰⁹.

Hâlihazırda zengin enerji rezervlerine sahip olan Azerbaycan'da günden güne teknolojinin gelişmesiyle beraber daha çok petrol rezervinin bulunması ihtimali de hayli yüksektir.

---

²⁰⁷ Laçiner, 2008: 69.

²⁰⁸ Sojoudi, 2014: 38-39.

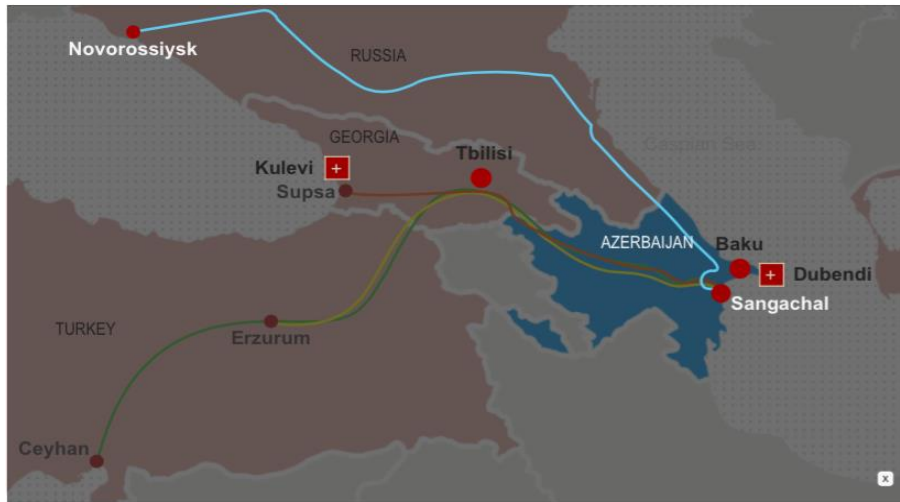
²⁰⁹ Taganova, 2019: 31-32.

Tablo 3.3. BDT Ülkelerinin Petrol Rezervleri ve Üretim Miktarları²¹⁰.

PETROL					
Rezerv (Bin milyon varil)	Ülkeler	1998	2008	2017	2018
	Azerbaycan	1.2	7.0	7.0	7.0
	Kazakistan	5.4	30.0	30.0	30.0
	Rusya Federasyonu	113.1	106.4	106.3	106.3
	Türkmenistan	0.5	0.6	0.6	0.6
	Özbekistan	0.6	0.6	0.6	0.6
	Diğer BDT Ülkeleri	0.3	0.3	0.3	0.3
Üretim (Günlük bin varil)	Ülkeler	2008	2012	2015	2018
	Azerbaycan	916	882	851	795
	Kazakistan	1485	1664	1695	1927
	Rusya Federasyonu	9965	10656	11007	11438
	Türkmenistan	208	234	262	222
	Özbekistan	102	68	59	64
	Diğer BDT ülkeleri	37	35	36	38

²¹⁰ BP Statistical Review of World Energy, 2019: 14-16. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf> (erişim tarihi: 21.12.2019).

3.5.3.1. Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı.

Harita 3.7. Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı'nın Güzergahı²¹¹.

Yaklaşık 1330 km uzunluğundaki Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı, günde 100 bin varil petrol taşıma kapasitesine sahiptir. 1996'dan bu yana işleyen hat ile Azeri petrolü, Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki Novorossisk Limanı'na taşınmaktadır. Hattın Azerbaycan kısmını SOCAR, Rusya kısmını ise TRANSNEFT şirketi işletmektedir²¹².

Azerbaycan devleti Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı'nın kapasitesinin düşük olduğunu belirterek yeni alternatifler arayışına girmiştir. Rusya ise Azerbaycan'ın petrol nakliyesi konusunda özellikle Batılı devletlerle anlaşmalar yapmasını engellemek adına kendi topraklarında bulunan Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı'na yatırımlar yaparak geliştirebileceğini belirtmiştir. Rusya Federasyonu bu noktada dış politika alanında bir güç olan petrol boru hatlarının sağladığı avantajı korumayı amaçlamıştır çünkü petrol boru hattına sahip olmak, bir devletin ithalatçı devletler üzerinde etkisini hissettirebileceği bir faktör olarak görülmektedir²¹³.

3.5.4. Azerbaycan'ın Doğal Gaz Rezervleri

Azerbaycan'daki doğal gaz rezervleri aslında bilinçli bir şekilde doğal gaz ararken değil, petrol arama faaliyetleri sırasında keşfedilmiştir. Bu keşiflerden önce Azerbaycan, Rusya Federasyonu ve İran'dan doğal gaz ithalatı gerçekleştiriyordu. Keşfedilen bu doğal gaz rezervleri sayesinde Azerbaycan, ithalatçı konumunu sonlandırarak Rusya Federasyonu ve İran'a karşı olan bağımlılığın kurtulmuştur. Hazar Denizi'nde gerçekleştirilen petrol

²¹¹ <http://econ318-ka.bilkent.edu.tr/> (erişim tarihi: 17.03.2020).

²¹² "Ülke Profili: Azerbaycan", *Aljazeera Türk*, 12.12.2013. <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-azerbaycan> (erişim tarihi: 10.10.2019).

²¹³ Telli, 2015: 316-317.

aramaları sonucunda doğal gaz bakımından keşfedilen en önemli saha Şahdeniz yatağı olmuştur²¹⁴.

Azerbaycan'daki en büyük doğalgaz rezervi olan ve 1999 yılında keşfedilen Şahdeniz²¹⁵ yatağının yanı sıra zaman ilerledikçe ve teknoloji geliştikçe yeni doğal gaz yatakları da keşfedilmiştir. Bu doğal gaz yataklarından bazıları ise Abşeron ve Ümid doğal gaz yataklarıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi olan SOCAR'a göre;

Şahdeniz doğal gaz yatağı; Azerbaycan'ın en büyük doğal gaz yatağıdır, dünyada ise sayılı doğal gaz yataklarından biridir. Bu yatağın keşfiyle birlikte Azerbaycan'ın doğal gazla ilgili iç talebi tamamen karşılanmış ve Azerbaycan ilk kez ihracat yapabilecek konuma gelmiştir. Bu yatak için üretim platformu 2006 yılında kurulmuştur ve aynı yıl doğal gaz üretimine başlanmıştır.

Abşeron doğal gaz yatakları; Hazar Denizi'nin Azerbaycan kıyısından 100 km uzaklıktadır, yatağın derinliği 500 metredir. Abşeron bloğunda Sovyetler döneminde arama-bulma çalışmaları yapıldıysa da kuyuların derinliği ve teknolojik yetersizlik yüzünden sondaj çalışmaları devam ettirilememiştir. 2000 yılının başlarında ise yeniden Abşeron bloğunda büyük gaz rezervlerinin bulunması yönünde keşif çalışmalarına başlanmıştır. Abşeron doğal gaz yatağı Azerbaycan'ın doğal gaz ihracatçısı olarak gelecekte oldukça büyük gelirler elde etmesini sağlayacaktır.

Ümid doğal gaz yatağı; potansiyeline göre, bağımsızlık sonrası Azerbaycan'da Şahdeniz'den sonra bulunmuş ikinci büyük doğal gaz yatağıdır. Bu yatakta suda yüzen sondaj aygıtı sayesinde 9 kuyu kazılmıştır. Sondaj kuyusu kazma faaliyetleri SOCAR tarafından yürütülmektedir. Bu yatağın kullanılması ile Azerbaycan'ın doğal gaz potansiyeli daha da artacaktır²¹⁶.

Tablo 3.4. BDT Ülkelerinin Doğal Gaz Rezervleri ve Üretim Miktarları²¹⁷.

DOĞALGAZ					
	Ülkeler	1998	2008	2017	2018
Rezerv (Trilyon m³)	Azerbaycan	0.7	1.1	1.3	2.1
	Kazakistan	1.3	1.3	1.0	1.0
	Rusya Federasyonu	33.4	34.0	38.9	38.9
	Türkmenistan	2.5	8.2	19.5	19.5
	Özbekistan	1.2	1.3	1.2	1.2
	Diğer BDT ülkeleri	*	*	*	*
	* = 0.05'ten daha az				

²¹⁴ Sojoudi, 2014: 39.

²¹⁵ Azerbaycan Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı. <http://www.minenergy.gov.az/index.php/en/29-energetika/gas/322-shah-deniz> (erişim tarihi: 15.10.2019).

²¹⁶ <http://www.socargas.com/azerbaycanin-gaz-yolculugu/> (erişim tarihi: 15.10.2019).

²¹⁷ BP Statistical Review of World Energy, 2019: 30-32. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf> (erişim tarihi: 21.12.2019).

Üretim (Milyar m ³)	Ülkeler	2008	2012	2015	2018
	Azerbaycan	15.9	16.8	18.8	18.8
	Kazakistan	18.3	19.8	22.0	24.4
	Rusya Federasyonu	611.5	601.9	584.4	669.5
	Türkmenistan	61.6	59.0	65.9	61.5
	Özbekistan	61.0	56.5	53.6	56.6
	Diğer BDT ülkeleri	0.3	0.3	0.3	0.3

3.5.5. Gebele Radar İstasyonu'nun Statüsü

Kıtalararası balistik füzelerin tespitine yönelik olarak kurulan Gebele Radar İstasyonu, Hint Okyanusu'ndaki denizaltılardan fırlatılabilecek her türlü füze sistemini tespit etme yeteneğine sahiptir. Bu sebeple istasyon Rusya Federasyonu hava savunma, erken uyarı ve nükleer savunma sistemleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı 30765 sayılı Askerî Birliği'ne bağlı olan istasyon, aynı zamanda Devlet Başkanı'nda bulunan nükleer çanta ile de doğrudan bağlantı hâlinindedir. Rusya'nın böyle bir istasyondan mahrum bırakılması bu ülkenin savunma sisteminin güney kanadını kör ve sağır bir duruma sokabilecektir²¹⁸.

Bu sebeplerden dolayı Gebele Radar İstasyonu, Azerbaycan için stratejik bir öneme sahiptir. Bağımsızlık sonrasında Rusya Federasyonu'nun Ermenistan ile yakın ilişkiler kurması ve Güney Kafkasya ülkeleri üzerinde egemenlik kurma çabası, Azerbaycan cephesinde tepki ile karşılanmıştır. Bu sebeple bağımsızlık sonrasında Putin dönemine kadar geçen zaman diliminde iki devlet arasındaki ilişkilerde zaman zaman gerginlik yaşanmıştır. Bu süreçte yaşanan gerginlikler tabii olarak Gebele Radar İstasyonu'nun statüsüne de yansımıştır.

Dış politikada önceki iktidarlara göre daha pragmatist bir yol izleyen Putin, 9-11 Ocak 2001 tarihleri arasında Rusya Federasyonu'ndan Azerbaycan'a devlet başkanı seviyesinde gerçekleştirilen ilk ziyaretin de mimarı olmuştur. Gerçekleştirilen bu ziyaretten sonra ise 24-26 Ocak 2002 tarihleri arasında Haydar Aliyev'in Rusya Federasyonu'na bir ziyareti söz konusu olmuştur. Putin ve Haydar Aliyev'in görüşmelerinden sonra Gebele Radar İstasyonu'nun statü sorunu da geçici bir süreliğine çözüme kavuşmuştur. 2002 yılında gerçekleştirilen bu görüşmeler sonucunda Gebele Radar İstasyonu konusunda 10 yıllık anlaşma imzalanmıştır²¹⁹.

Anlaşma süresi olan 10 yıllık periyot dolmak üzereyken Gebele Radar İstasyonu statüsü sorunu tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Ancak taraflar bu sefer 2002 yılındaki gibi bir yaklaşım

²¹⁸ <http://turksam.org/gebele-radar-istasyonu-biri-bizi-gozetliyor> (erişim tarihi: 30.10.2019).

²¹⁹ İsmayılov, 2006: 34.

sergilememiştir ve bu yüzden anlaşma sağlanamamıştır. Bu noktada Azerbaycan, daha da bağımsız bir hale gelebilmek adına bu anlaşmanın devam etmesini zorlaştırmak için 2002 yılında imzalanan anlaşmaya göre yıllık ücreti 7 milyon dolar olan kiralama bedelini 300 milyon dolara çıkararak yeni bir anlaşmanın önüne âdeta set çekmiştir²²⁰. Bunun sonucunda 9 Aralık 2012 tarihinde Azerbaycan ve 11 Aralık 2012 tarihinde ise Rusya Federasyonu kanadından gelen açıklamalar ile anlaşmanın süresinin bittiği, yeni anlaşmanın yapılmayacağı ve üssün faaliyetlerinin durdurulacağı belirtilmiştir²²¹.

---

²²⁰ Telli, 2015: 320.

²²¹ “Rusya radar üssünü kapattı”, *Aljazeera Türk*, 11.12.2012. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-radar-ussunu-kapatti> (erişim tarihi: 30.10.2019).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU'NUN AZERBAJCAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI: DEVLETLER ARASI İLİŞKİLER VE KURUMSAL FAALİYETLER

4.1. Ulusal Güç Kavramı

Devletlerin bir başka devlet üzerinde rızaya dayalı egemenlik kurmalarındaki en önemli faktör sahip oldukları ulusal güç kapasiteleridir. Bu noktada Prof. Dr. Tayyar Arı, ulusal güç ve kapasite kavramını;

K. J. Holsti ve Frankel gibi birçok yazar tarafından kapasite olarak tanımlanan, Morgenthau'ya göre ise bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvete sahip kılan faktörler ve doğrudan ulusal güç olarak kabul edilen unsurlar nicel ve nitel unsurlardan oluşmaktadır. Bunlardan coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askerî hazırlık derecesi ve nüfus nicel öğeleri, ulusa moral, ulusal karakter, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği nitel öğeleri oluşturmaktadır. Ancak bir devletin bu unsurlara sahip olması Morgenthau mantığından hareket edildiğinde tek başına yeterli görünse bile Holsti ve diğerleri için bunların güç olarak tanımlanabilmesi diğer ülke ve ülkelerin davranışları üzerinde etki yapabilecek biçimde başka bir deyişle devletin bunları siyasal amaçları doğrultusunda kullanabilmesi halinde söz konusu olabilmektedir. Çünkü geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük devletler sıralamasında devletlerin sahip oldukları gerçek kapasitelerden çok bunları dış politika amaçları için kullanabilmeleri esas alınmaktadır²²².

İfadeleriyle açıklamaktadır.

4.2. Rusya Federasyonu Dış Politikasının Kamu Diplomasisi Eksenine Yaklaşması

Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetleri rakip devletlere nazaran çok daha sonra başlamıştır. Bu noktada Rusya Federasyonu, uygulamaya başladığı kamu diplomasisi faaliyetleri sayesinde SSCB döneminin sebep olduğu olumsuz Rus algısını değiştirmeyi de hedeflemektedir²²³.

Rusya Federasyonu, özellikle Kafkasya Bölgesi'nin kontrolü noktasında zaman zaman zorlanmaktaydı. Bu sebeple bölgede otoriteyi ve asayişini sağlamak adına öncelikle askerî gücünü kullanmaya karar vermiştir. Ancak askerî güç uygulama seçeneği, sorunları çözme noktasında başarısız olmakla beraber Rusya Federasyonu'na karşı gösterilen direnişin de artmasına sebep olmuştur. Bu durumla beraber Putin artık sert güç unsurlarının yerine yumuşak

²²² Arı, 2013: 139.

²²³ M. M. Arslan, 2019: 82.

güç unsurlarıyla beraber kalıcı çözümler sağlayacak olan kamu diplomasisi uygulamalarının getirilmesini savunarak politika değişikliğine gitmiştir. Hızlı bir şekilde başlatılan kamu diplomasisi faaliyetlerine başlayan Rusya Federasyonu, öncelikli olarak kültür ve dil unsurunu, medya ve eğitim aracıyla aktarmayı hedeflemiştir. Ancak bölgede uzun yıllardır başat güç konumunda olan ve bu konumunu sert güç sayesinde gerçekleştirdiği sömürgecilik ile asimilasyon faaliyetleri sayesinde kazanan Rusya, bu geleneklerinden tam olarak kopamadığı için kamu diplomasisi faaliyetlerini yumuşak güçten ziyade “zorunda bırakma” kavramı ile uygulamaktadır²²⁴.

Kamu diplomasisi uygulamalarına rakiplerine oranla daha geç başlayan Rusya Federasyonu’nda yumuşak güç unsurları ve kamu diplomasisi faaliyetleri belirli temellere oturtulmuştur. Bu noktada Rus kamu diplomasisine en büyük katkı sağlayacak unsur ise hiç kuşkusuz Rus kültürü olarak görülmektedir. Rusya Federasyonu’nun sahip olduğu sosyal, kültürel ve tarihi miras kültür alanındaki kamu diplomasisi uygulamaları adına büyük katkı sağlamıştır. Edebiyat, sinema, mimari, müzik ve tiyatro gibi birçok kültürel olgu hem geçmişte hem de günümüzde bir halk üzerinde etki kurma noktasında avantaj sağlayabilecek faktörlerdendir. Bu noktada Rusya Federasyonu’nun sahip olduğu kültürel unsurlar hem SSCB döneminde hem de SSCB’nin yıkılmasının ardından Post-Sovyet Cumhuriyetlere karşı etki kurma noktasında kolaylıklar sağlamıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu’nda “2013-2018 yıllarını kapsayan Devletin Kültürel Politikalarının Temelleri” isminin verildiği belgede, kültür unsurunun uluslararası ilişkiler ve dış politikaya sağladığı katkılardan bahsedilmektedir²²⁵.

Rusya Federasyonu açısından kamu diplomasisi faaliyetlerinin ilk uygulanması gereken bölge Post-Sovyet coğrafyada yer alan ülkeler olarak görülmektedir. Zira bu bölgede yer alan devletler Rusya Federasyonu açısından sıradan birer ülke olarak görülmemekte, aksine birer tarihi ve kültürel miras özelliği taşımaktadır. Böylece Rusya Federasyonu, yıllar boyunca sahip olduğu mirası devam ettirmek ve bölgede kaybettiği nüfuzunu tekrar kazanarak SSCB dönemindeki ihtişamlı günlerine geri dönmek amacıyla kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vermeye başlamıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu, uzun yıllar SSCB döneminde tek çatı altında yaşadığı devletlerin bağımsızlık kazanmasından sonra bu bölgeyi arka bahçesi olarak ilan ederek tabiri caizse bölgeye ilgi duyan Batı devletlerine karşı aba altından sopa göstermiştir. Böylece tarihi ve kültürel mirası olarak gördüğü Post-Sovyet topraklarında Batı tehdidini

---

²²⁴ A. Arslan, 2019: 112-113.

²²⁵ M. M. Arslan, 2019: 83.

hissettiği takdirde yumuşak güç unsurlarıyla uygulamakta olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerine son vererek sert güç unsurlarını kullanabileceği ihtimalini de hissettirmektedir.

4.3. Rusya Federasyonu Açısından Azerbaycan'daki Soydaş Faktörü

SSCB döneminde de Ruslar çoğunlukla bugünkü Rusya Federasyonu coğrafyasının sınırları içerisinde yaşamıştır ve Güney Kafkasya ülkelerinde en yoğun Rus nüfusunun bulunduğu zamanlarda dahi bu Rus nüfusu oranı %10 civarında kalmıştır. Nispeten düşük Rus nüfusunun bulunduğu bu Güney Kafkasya ülkelerinde SSCB'nin dağılma tarihi olan 1991 yılına yaklaştıkça mevcut Rus nüfusunda azalmalar meydana gelmiştir²²⁶.

Günümüzde Güney Kafkasya ülkeleri içerisinde en fazla Rus nüfusuna sahip olan Azerbaycan'da dahi Rus nüfusunun oranı yaklaşık %1,3 civarındadır²²⁷. Bu sebeplerle Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'da ve diğer Güney Kafkasya ülkelerinde gerçekleştirmeye çalıştığı diaspora politikası, genellikle bu ülkelerde bulunan Rus azınlığından ziyade kültürel ve ekonomik ilişkiler ile alakalıdır.

Rusya Federasyonu'nun, Azerbaycan'da bulunan Rus azınlıklara yönelik gerçekleştirdiği diaspora faaliyetleri için Azerbaycan devleti herhangi bir kısıtlama yoluna gitmemiştir. Bilakis bu diaspora faaliyetlerinin karşılıklı bir şekilde devam edilmesine destek olmuştur²²⁸.

4.4. Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'daki Yumuşak Güç Araçları

4.4.1. Eğitim Alanındaki Rusça Etkisi

Rusya Federasyonu'nun Post-Sovyet bölgelerde yeniden etki kurma arzusuna katkı sağlayacak en büyük kozlarından birisi de bu coğrafyada uzun yıllardır kullanılan Rusça faktörüdür. Rusya'nın bölgede yüzyıllardır başat güç konumunda olması durumu Rusçanın da bölgede konuşulan ortak bir dil konumuna gelmesine vesile olmuştur²²⁹.

Azerbaycan için de Rusça önemli bir yere sahip olmasına rağmen 1991 yılında kazanılan bağımsızlık sonrası ülkede yaşanan milliyetçilik hareketi ile Rusya Federasyonu'ndan tam anlamıyla koparak bağımsız olmayı amaçlayan ve bu bağlamda politikalar üreten Azerbaycan'da 1992 yılında Latin alfabesine geçilmesi olayı ülkedeki Rusça varlığının önemini nispeten azaltmıştır. Ancak son yüz yılda dört kez alfabe değişikliği yaşayan Azerbaycan'da Latin alfabesine geçiş süreci hemen gerçekleşmemiş ve bundan dolayı Rusça,

²²⁶ S. Yıldırım, 2014: 81.

²²⁷ "Ülke Profilleri: Azerbaycan", *Anadolu Ajansı*, 05.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/azerbaycan/901996> (erişim tarihi: 01.11.2019).

²²⁸ S. Yıldırım, 2014: 81.

²²⁹ R. Öztürk, 2011: 134

eskisi kadar olmasa da önemini korumaya devam etmiştir. Bu sebeple resmî alfabedeki Rusçanın etkisini keskin bir şekilde ortadan kaldırmayı amaçlayan Azerbaycan cephesinde Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev tarafından 18 Haziran 2001 tarihinde yayımlanan kararname ile 1 Ağustos 2001 tarihinden itibaren Latin alfabesinin kullanılmasının zorunlu hale getirildiği ilan edilmiştir. Bu karar doğrultusunda 1 Ağustos 2001 tarihine kadar hem Rusça alfabesi olan Kiril alfabesinin hem de Latin alfabesinin kullanıldığı Azerbaycan'da artık Latin alfabesinin kullanılması devlet tarafından zorunlu hale getirilmiştir. Bu tarihten itibaren Azerbaycan'daki tüm gazeteler, dergiler, kitaplar, sokak tabelaları, yer isimleri ve resmî yazışmalar dâhil her şeyde Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır²³⁰. Buna rağmen Rusya Federasyonu, Azerbaycan'da Sovyetler Birliği zamanındaki etkisini geri kazanmak ve pozitif bir imaj çizmek amacıyla dil gücünü kullanmaya devam etmiştir. Bu noktada Rusçanın Post-Sovyet coğrafyalarda ortak dil olması da Rusça dilinin Azerbaycan açısından önemini halen devam ettiğini göstermektedir²³¹.

Rusya Federasyonu'nun Rusça dilini yaygınlaştırma noktasında yararlandığı en önemli araçlardan biri de şüphesiz ki eğitim dili olmuştur. Post-Sovyet bir devlet olan Azerbaycan'da Sovyetler Birliği Dönemi'nden kalan eğitim ve kültür alanındaki etkisi sayesinde Rusça, eğitim alanında önemli bir yer tutmuştur. Özellikle yumuşak gücün önemini Rusya Federasyonu tarafından daha iyi anlaşılıp uygulanmasından dolayı son yıllarda Azerbaycan'da eğitim alanındaki Rusça faktörünün önemi artmıştır. Bu noktada Bakü'de Rusçanın eğitim aracı olduğu devlet okullarındaki öğrenci oranı, 2013/14 eğitim-öğretim yılında %14,8 iken 2015/16'da bu oran %15,8'e kadar yükselmiştir²³². Genel olarak ise, "Azerbaycan'da eğitim dilinin Rusça olduğu devlet okullarında okuyan öğrencilerin sayısı, 2010/11 eğitim yılında 90000'den, 2017/18 eğitim yılında 130.000 öğrenci rakamına ulaşmıştır"²³³.

4.4.2. Medyanın Etkisi

Pek çok Azerbaycan vatandaşının Rusya Federasyonu'nda ikamet eden akrabaları bulunmaktadır. Hem bu sebeple hem de kültürel, sosyal, finansal ve turizm faaliyetleri gibi sebeplerle azımsanamayacak sayıda Azerbaycan vatandaşı sıklıkla Rusya Federasyonu'na seyahat etmektedir. Rusya ile Azerbaycan arasında gidiş gelişlerin sıkça olması durumu medya alanında da etkileşime sebebiyet vermiştir. Örneğin Rusça yayınlanan bazı gazeteler,

²³⁰ "Azerbaycan'da harf devrimi", *Hürriyet Gazetesi*, 31.07.2001. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycanda-harf-devrimi-7402> (erişim tarihi 05.11.2019).

²³¹ S. Yıldırım, 2014: 94.

²³² "Azərbaycan'da Rus dilində danışmaq "problemi"", *BBC News*, 03.03.2016. https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan/2016/03/160303_russian_language (erişim tarihi: 05.11.2019).

²³³ "Ölkəmizdə Rus dilinə maraq niyə artıb?", *Azərbaycanlı Baxışı*, 22.06.2018. <https://azvision.az/news/148902/olkemizde-rus-diline-maraq-niye-artib-sebebler.html> (erişim tarihi: 05.11.2019).

Azerbaycan Türkçesi ile yayınlanan gazetelerle eşit tirajlara ulaşabilmekte ve hatta zaman zaman onları geçebilmektedir²³⁴.

Bu noktada Rusya Federasyonu medyası Azerbaycan'da ciddi bir popülariteye sahiptir. Bu etkileşim ve tarihsel bağların getirisiyle beraber Azerbaycan'da sıkça bulunan Rus medyası, önemli bir kamu diplomasisi aracı olarak görülmektedir.

Post-Sovyet bir coğrafya olması sebebiyle Azerbaycan'da Rusçanın etkisi keskin bir şekilde görülmesine rağmen yine de medya sektöründe en sık kullanılan dil Azerbaycan'ın resmî dili olan Azerbaycan Türkçesi olmaktadır. İkinci sırada ise Rusçanın yer alıyor olması kaçınılmaz bir gerçektir. Sovyetler Birliği döneminden 2001 yılına kadar ülkede kullanılan ve köklü bir maziye sahip olan Kiril alfabesinin karşısında, yeni getirilen Latin alfabesi ile yayınlanan yazılı medya yeteri kadar etkili olamamaktaydı. Bu yüzden Azerbaycan halkı dış dünya ile bağlantı kurmak adına Rusça dilini tercih etmekteydi²³⁵. Ayrıca Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kızı Leyla Aliyeva'nın Baş Editörlüğünü üstlendiği, "Her Şey Hakkında Dergi" mottosu ile yayın hayatını sürdüren Baku Magazine dergisi de hem Rusça hem İngilizce olarak faaliyet göstermektedir²³⁶.

Azerbaycan'daki yazılı medya alanında nispeten bir etkisi olan Rusya Federasyonu'nun görsel medya alanında da bir etkisi olmasına rağmen medyadaki Rusça faktörünün tamamen Rusya Federasyonu'nun güdümünde olduğu düşüncesi tam anlamıyla doğru bir tez olmamaktadır. Bilakis Azerbaycan medyasında Rusça olarak yapılan yayınların planlanması ve aktarılması Bakü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum Rusça yapılan yayınlarda zaman zaman Rusya Federasyonu karşıtı söylemlerin mevcudiyetine dahi sebep olmaktadır. Bu bağlamda devletçi bir istikamette bulunan Azerbaycan medyasında 2006 tarihinde Bakü hükümeti tarafından Rus menşeli kanallara karşı bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalar zamanla artarak 2008 yılında nihayete ermiştir ve bu tarihten itibaren Rus menşeli kanallar tamamen kısıtlanmıştır. Ancak bu kısıtlamalara rağmen kablo televizyonlarda halen Rus menşeli kanallara ulaşılmaktadır²³⁷.

Tüm bu veriler doğrultusunda, Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan üzerinde gerçekleştirmeyi amaçladığı kamu diplomasisi faaliyetleri için Azerbaycan hükümetinin güdümünde olan medya alanının yeterince elverişli olmadığı görülmektedir.

²³⁴ İsmayılov, 2020: 8.

²³⁵ S. Yıldırım, 2014: 105-106.

²³⁶ "Moskova'da "Baku" dergisinin İngilizce versiyonunun sunum töreni gerçekleşti", *Salam News Agency*, 12.11.2011. <https://salamnews.org/tr/photolents/show/203/moskovada-baku-dergisinin-ingilizce-versiyonunun-sunum-toreni-gercekleshti> (erişim tarihi: 06.11.2019).

²³⁷ Aliyev, 2019: 47-48.

4.4.3. Diaspora İlişkileri

Post-Sovyet devletlerden ikisi olan Azerbaycan ve Rusya Federasyonu uzun yıllar boyunca SSCB çatısı altında birlikte varlık sürdürmüşlerdir. Ayrıca 1721 yılında kurulan ve 1917'de gerçekleştirilen Ekim Devrimi'yle beraber lağvedilen Rusya İmparatorluğu döneminin son zamanlarında da Ruslar ve Azerbaycan Türkleri arasında etkileşimler yaşanmıştır. Bu sebeple günümüzdeki Rus devleti olan Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasında geçmiş 200 yılı aşkın bir süreye dayanan kültürel ilişkiler bulunmaktadır. Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasındaki bu kültürel etkileşime en büyük katkıyı da diaspora sağlamaktadır. Zira Azerbaycan'da Rusya Federasyonu'nun diasporası bulunduğu gibi Rusya Federasyonu'nda da Azerbaycan'ın diasporası mevcuttur. Rusya Federasyonu'nda önemli bir yer tutan Azerbaycan diasporası özellikle ekonomik alanlarda etkili olmuştur. Rusya Federasyonu'nda ekonomik faaliyetler gerçekleştiren Azerbaycan diasporası aynı zamanda Azerbaycan'a da yatırımlar yaparak ülke ekonomisinin de gelişimine katkı sağlamıştır²³⁸.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu Büyükelçiliği'nin verilerine göre;

Rusya Federasyonu'ndaki 2010 nüfus sayımına göre, ülkede yaşayan 603.070 Azerbaycan asıllı Rus vatandaşı var, bu da ülke nüfusunun yaklaşık %0,42'si ile %0,44'ü ediyor. Azerbaycanlılar esas olarak Dağıstan ve Tataristan, Moskova ve St. Petersburg, Moskova, Nizhny Novgorod, Astrakhan, Tyumen, Novosibirsk, Samara, Volgograd, Rostov, Saratov Bölgeleri, Stavropol, Krasnodar ve Krasnoyarsk Bölgeleri'nde yaşıyorlar. Azerbaycan diasporası Rusya'da federal düzeyde tüm Rusya Azerbaycan Kongresi (ARC) ve Rus Azerbaycanlıların Federal Ulusal-Kültürel Özerkliği (AzerRos) tarafından temsil edilmektedir. Rusya'da 60'tan fazla şubesi bulunan ve Haydar Aliyev Vakfı Başkan Yardımcısı Leyla Aliyeva'nın başkanlık ettiği Rusya-Azerbaycan Gençlik Birliği'nin (AYUR) Azerbaycan diasporasının faaliyetlerinde önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır²³⁹.

2015 yılında ise Rusya Federal Göç İdaresi Başkanı Konstantin Romodanovski:

Yeni dönemde Rusya'ya göç eden Azerbaycan vatandaşlarının sayısının 550 bin olduğunu açıklamıştır, fakat Dünya Bankası'nın verdiği verilerde bu rakam 743 bin olarak gözükmektedir. Bu kişilerin sadece %57'si yasal işçi olarak çalışmaktadır. Bu sebeple Azerbaycan özellikle Rusya'da bulunan Azerbaycanlılar ile ilgilenen özel bir devlet komisyonu oluşturmuştur. Bu komisyonun amacı Rusya'da çalışan Azerbaycanlıların yasal oturum ve çalışma sorunlarını çözmektir. 2017 yılında Rusya Merkez Bankası yaptığı açıklamada ülkede yaşayan 523 bin civarı Azerbaycanlının her yıl kendi ülkelerine 1,2 milyar dolar sıcak para aktardığını söylemiştir.²⁴⁰

²³⁸ Babayev, 2019: 74.

²³⁹ Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Büyükelçiliği. <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).

²⁴⁰ Babayev, 2019: 74.

4.5. Devletler Arası İlişkilerin Kamu Diplomasisi Uygulamalarına Katkısı

4.5.1. Ekonomik İlişkiler

Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasındaki ilk diplomatik ilişkiler²⁴¹ 4 Nisan 1992 tarihinde kurulmuştur ve bu diplomatik ilişkiler sayesinde hız kazanan iş birliği faaliyetleri şüphesiz ki ekonomi alanına da yansımıştır.

İki devlet arasındaki ilk ekonomik iş birliği ise 30 Eylül 1992 yılında hayata geçirilen ve daha sonra 2000 yılına kadar uzatılmış olan Serbest Ticaret Anlaşması ile resmen başlamıştır²⁴².

Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasında gerçekleşen iş birliği faaliyetlerinin en önemlilerinden birisi de ekonomi alanında gerçekleşen iş birliği faaliyetleridir. Bu ilişkiler bağlamında 1996 yılında Devletler Arası Ekonomik İşbirliği Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır. Atılan bu adımlarla beraber Rusya Federasyonu, Azerbaycan'ın en büyük ticaret ortaklarından birisi haline gelmiştir ve günümüzde de halen bu özelliğini korumaktadır²⁴³.

2012 yılında ise Azerbaycan'ın Rusya Federasyonu ile gerçekleştirdiği dış ticaret hacmi yaklaşık 1,37 milyar dolar ithalat ve 960 milyon dolar ihracat olmak üzere 2,33 milyar doları bulmuştur. 2013 yılında 1,50 milyar dolar ithalat ve 1,08 milyar dolar ihracat ile toplamda 2,58 milyar doları bulan dış ticaret hacmi, 2014 yılında ise 1,31 milyar dolar ithalat ve 640 milyon dolar ihracat ile beraber 1,95 milyar dolar seviyesine gerilemiştir²⁴⁴.

2016 yılında Azerbaycan-Rusya İş Konseyi (ARIS) kurulmuştur. Bu konseyin en temel amacı iki ülkede bulunan şirketlerin ve iş insanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirerek ortak projeler üretilmesini teşvik etmek ve böylece ekonomik gelişime katkı sağlamak olmuştur. Aynı zamanda Azerbaycan-Rusya İş Konseyi (ARIS), daha önceden kurulmuş olan Rusya-Azerbaycan İş Konseyi ile birlikte hareket ederek iş birliği faaliyetlerini de sürdürmüştür²⁴⁵.

2017 yılında Rusya İhracat Merkezi'nin Bakü temsilciliği açılmıştır ve bu temsilcilik Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasındaki ticareti üst seviyeye taşıyan adımlardan birisi olmuştur. Ayrıca bu ekonomik ilişkiler kapsamında Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasında 45'ten fazla belge imzalanmıştır. Bu belgelerden bazıları da 2018 yılında İlham Aliyev'in

²⁴¹ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).

²⁴² Babayev, 2019: 68.

²⁴³ Sadıgli, 2019: 84.

²⁴⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Büyükelçiliği. <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).

²⁴⁵ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).

Rusya Federasyonu'na gerçekleştirdiği ziyaret esnasında imzalanan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini baz alan belgeler olmuştur. Bu tarihte imzalanan belgeler;

Rusya-Azerbaycan iş birliğinin kilit alanlarının geliştirilmesi için Eylem Planı ile ticaret ve karşılıklı yatırımların, taşımacılığın artırılması ile ilgili ortak açıklaması: Ticari güzergâhların oluşturulması, kültürel ve turizm değişimleri dâhil olmak üzere insani etkileşimin genişletilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki iş birliği programının 2024'e kadar sürdürülebilir olması.²⁴⁶

Gibi konuları kapsamaktadır.

Azerbaycan'ın en büyük dış ticaret ortaklarından birisi olma konumunu sürdüren Rusya Federasyonu, 2017 verilerine göre Azerbaycan'ın dış ticaret hacminde yaklaşık %9,5'lik bir yer kaplamıştır. Bu alanda Azerbaycan'ın dış ticaret hacminde üçüncü sırada yer alan Rusya Federasyonu, Azerbaycan dış ticaretindeki ithalat noktasında ise %17,7'lik oranla ilk sırayı yer edinmektedir²⁴⁷.

Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasında bazı ana anlaşmaların da bulunduğu ekonomik anlaşmalar 1992-1994, 1994-1997, 1997-2000, 2001-2010 ve 2010-2020 yıllarını kapsayacak şekilde beş aşamaya ayrılmıştır²⁴⁸.

Tablo 4.1. Azerbaycan ile Rusya Federasyonu Arasındaki Ticaret Verileri²⁴⁹.

Bin ABD Doları Yıl	İthalat	İhracat	Ticaret Hacmi	Bakiye
2017	1 554 257,9	587 025,4	2 141 283,3	-967 232,5
2018	1 885 164,65	665 741,42	2 650 906,07	-1 219 423,23
2019	1 370 395,9	457 742,47	1 828 138,37	- 912 653,43

²⁴⁶ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).

²⁴⁷ Babayev, 2019: 71.

²⁴⁸ “Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında serbest ticaret hakkında, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında hava iletişimi ve hava taşımacılığı alanında iş birliği ilkeleri hakkında, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki elektrik alanında iş birliği ilkeleri hakkında, Azerbaycan Devlet Demir Yolu ve Rus Demiryolları Arası Demiryolu Yolcu ve Yük Taşımacılığı Anonim Şirketi organizasyonda ekonomik iş birliği hakkında, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında gelir ve emlak vergileri bakımından çifte vergilendirmenin kaldırılması hakkında, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında ara vergi toplama ilkeleri hakkında, Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında uluslararası otomobil bağlantıları hakkında ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki ekonomik iş birliğinin temel ilkeleri ve yönleri hakkında anlaşmalar.” Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmayılov, 2020: 14-20.

²⁴⁹ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).

2019 yılında GSYİH'si 48,047 milyar dolara ulaşan Azerbaycan'da kişi başı GSYİH ise 4.851 dolara yükselmiştir²⁵⁰.

Rusya Federasyonu, Azerbaycan ile gerçekleşen ekonomik iş birliklerini ve ticari faaliyetleri artırmaya çalışarak Azerbaycan'a karşı daha yumuşak bir politika izlemeyi amaçlamaktadır. Böylece Azerbaycan ekonomisine verdiği katkı ile vatandaşlar nezdinde de cazibe kazanması mümkün hale gelecektir. Zira Azerbaycan'da kişi başına düşen GSYİH, çok yüksek sayılamayacak bir düzeydedir. Ayrıca Azerbaycan'ın GSYİH'sinin nispeten düşük oluşu her ne kadar nüfusunun az olmasından kaynaklanıyor olsa da dünyanın en büyük ekonomileri sıralamasında²⁵¹ Azerbaycan'ın 89. sırada yer almasına sebep olmaktadır.

Bu sebeple ekonomik gelişime ihtiyacı olan Azerbaycan için Rusya Federasyonu ile gerçekleşen ticari faaliyetler büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu ticari faaliyetler hem Azerbaycan hükümeti hem de Azerbaycan halkı açısından sanayi, inşaat, ulaştırma, turizm, telekomünikasyon ve bilişim gibi sektörler kapsamında da önem arz etmektedir.

4.5.1.1. İş İmkânları

Rusya Federasyonu'nda Putin'in iktidara gelmesiyle beraber Yeltsin döneminde boy gösteren kaos ortamının dağılması, merkezi hükümetin güçlenmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması gibi durumlar neticesinde hızlı bir kalkınma gerçekleşmiştir.

Özellikle ekonomik alanda yaşanan gelişmeler içerisinde 1998 krizinin ardından alınan tedbirler, ücret azaltılmasına gidilmesi, endüstri etkinliğinde yaşanan gelişmeler, enerji üretkenliği ile petrol ve doğal gaz fiyatlarında görülen artışlar Rusya Federasyonu'nun ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır. Yaşanan bu ekonomik gelişmeler özellikle Post-Sovyet Cumhuriyetlerde iş bulmakta zorlanan vatandaşlar için Rusya Federasyonu'nu cazip bir hale getirmiştir. Böylece Rusya Federasyonu, yakın çevresinde yer alan ve ekonomik sorunlar yaşayan ülkelerin vatandaşları açısından bir fırsat ve cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu sayede Post-Sovyet Cumhuriyetlerden Rusya Federasyonu'na doğru bir göç hareketi başlamıştır. Rusya Federasyonu ise bu durumu aleyhine çevirerek yumuşak güç unsuru olarak kullanmayı amaçlamıştır²⁵².

Böylelikle Rusya Federasyonu izlediği politikalarla yakın çevresindeki ülkelerin vatandaşlarına iş fırsatı sunmaya devam ettiği takdirde gerçekleştirdiği yatırımlarla beraber üretim kapasitesini artırarak yeni iş imkânları da sağlayabilir ve böylece ülkeye çektiği işçiler

²⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/azerbaycan/azerbaycanin-2019-yili-gsyih-hakkinda> (erişim tarihi: 04.04.2020).

²⁵¹ <https://egezegen.com/ekonomi/dunyanin-en-buyuk-ekonomileri-siralamasi/> (erişim tarihi: 04.04.2020).

²⁵² Güven, 2012: 127-128.

arasından özellikle genç nüfusa kendi kültürünü cazip bir şekilde aktararak kamu diplomasisi faaliyetlerini başarıyla uygulayabilir. Zira işsizlik durumunda olan birisi için Rusya Federasyonu kanadından gelen iş fırsatları Rusya Federasyonu'nun sempatisini artırma noktasında hayli etkili bir durum olmaktadır.

4.5.2. Askerî İlişkiler

Azerbaycan, 2004 yılında 170 milyon dolar civarında askerî harcama gerçekleştirirken 2008 yılına gelindiğinde ise bu miktar yaklaşık 1,5 milyar dolara bandına yükselmiştir. Millî savunma alanındaki harcamalarını gün geçtikçe artırmaya devam eden Azerbaycan, 2011 yılında da yaklaşık 3,1 milyar dolar civarında askerî harcama gerçekleştirmiştir²⁵³.

Savunma sanayi bakımından önemli bir aktör olan Rusya Federasyonu silah satış pazarını canlı tutmayı arzulamaktadır. Bu amaçla Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasında 2003 yılında askerî ve teknik alanları kapsayan bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır. 2006 yılına gelindiğinde ise iki devlet arasında, askerî ve teknik alandaki iş birliğini kapsayacak şekilde iş birliği sırasında elde edilen ve kullanılan hakların karşılıklı korunması konusunda bir anlaşma daha imzalanmıştır. Ayrıca Azerbaycan SSCB döneminden kalmış olan bazı silahlarının modernizasyon işlemlerini de Rusya Federasyonu ile iş birliği halinde gerçekleştirmektedir. Yıllar geçtikçe Azerbaycan, Rusya Federasyonu'yla gerçekleştirdiği silah ticaretine yeni ürünler eklemeye devam etmiştir. Bu bağlamda 2010-2011 tarihlerinde gerçekleştirilen anlaşma ile beraber Rusya Federasyonu'ndan yaklaşık 3 milyar dolar değerinde silah alımı gerçekleştirmiştir. 2012 yılında da silah alımına devam eden Azerbaycan, bu yılda gerçekleştirdiği alımlarla beraber Rusya Federasyonu'nun en fazla silah sattığı beşinci ülke konumuna gelmiştir²⁵⁴.

Askerî alanda Rusya Federasyonu ile önemli ilişkilere imza atan Azerbaycan, silah alımına devam ederek 2013 yılında da Rusya Federasyonu'ndan yaklaşık 1 milyar dolar değerinde silah satın almıştır. Bu ticaret ile beraber Azerbaycan ordusuna Rus üretimi olan silahlar arasından “94 tank T-90S, 100 BMP-3, 18 Kundağı motorlu topçu sistemi Msta-S, 18 roket fırlatma sistemi Smerch, 18 Kundağı motorlu topçu silahı Viyana ve 6 çok namlulu roketatar sistemi TOS-1A Solntsepyok dâhil edilmiştir²⁵⁵.

Ayrıca Azerbaycan Hazar Denizi'ndeki kıyı şeridini korumak amacıyla Rusya Federasyonu'ndan Bastion füzesi satın almak istemiştir ama etkili bir silah olan Bastion füzesine gelen bu talep Moskova tarafından kabul edilmemiştir. Ancak Rusya Federasyonu,

²⁵³ Babayev, 2019: 73.

²⁵⁴ Mammadov, 2015: 26.

²⁵⁵ Babayev, 2019: 73.

Bastion füze sistemini satmamasına rağmen iki devlet arasında devam eden askerî iş birlikleri neticesinde 2014 yılında Azerbaycan'a yaklaşık 5 milyar dolar değerinde silah satışı gerçekleştirmiştir²⁵⁶.

2018 yılında Soçi'de gerçekleşen Putin ve Aliyev görüşmesinin ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından yapılan açıklamada Azerbaycan'ın Rusya Federasyonu'ndan 5 milyar dolar değerinde silah satın aldığı belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu açısından Azerbaycan ile gerçekleştirilen askerî iş birliği anlaşmaları ve silah ticareti ciddi bir öneme sahip olmaktadır. Zira Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasında gerçekleşen silah ticaretinin rafa kalkması gibi bir durum gerçekleştiği takdirde Azerbaycan'ın millî savunma ihtiyaçlarını Batı devletlerinden karşılaması gerekliliği doğacaktır. Bu durum hem Rusya Federasyonu'nun silah satışındaki pazar payını kaybetmesine hem de Azerbaycan üzerindeki etkisinin azalmasına sebep olacaktır. Azerbaycan'ın silah temini konusundaki tercihinin Batı devletlerinden ziyade Rusya Federasyonu olmasının sebeplerinden birisi de iki devlet arasında geliştirilen bu ilişkiler sayesinde Dağlık Karabağ sorununda Rusya Federasyonu'nun taviz vermesini bekliyor olmasıdır²⁵⁷.

İkili askerî ilişkilerin seviyesi devletler tarafından daha da arttırılmak istenirken Azerbaycan tarafındaki yetkili isimlerden birisi olan Savunma Bakanı Zakir Hasanov, Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasında gerçekleşen mevcut askerî ve teknik iş birliği hakkında yaptığı açıklamalarda; "Askerî-teknik alanda askerî eğitim, ortak tatbikat ve çalışma gibi kollarla işbirliğimiz gelişmeye devam ediyor. Önümüzde büyük perspektiflerin olduğunu ve bu iş birliğini ileride de geliştirmeye devam edeceğimizi düşünüyorum." ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca "Rusya ve Azerbaycan'ın Hazar Denizi'nde ortak tatbikat yaptıklarını hatırlatan Hasanov, Azerbaycan'dan birçok subay ve öğrencinin Rus askerî okullarda eğitim gördüğüne dikkat çekmiş ve Azerbaycan ordusunda Rus üretimi birçok silahın kullanıldığını vurgulamıştır"²⁵⁸.

Rusya Federasyonu ile askerî alanda gerçekleşen iş birliğinin ve silah satışının Azerbaycan açısından tek önemi sadece silah elde etmek değil aynı zamanda bu ticaret sayesinde Rusya Federasyonu'nun Ermenistan'ı aşırı silahlandırmaktan kaçınmasıdır. Rusya Federasyonu, Azerbaycan ile oluşturulan askerî ilişkilerden dolayı Ermenistan'a karşı gerçekleştirdiği silah ticaretini de belirli bir dengede tutmak suretiyle Azerbaycan ile Ermenistan arasında bir denge oluşturarak Azerbaycan'a silah satışının devamını

²⁵⁶ Mammadov, 2015: 26.

²⁵⁷ Babayev, 2019: 73.

²⁵⁸ "Moskova ve Bakü askerî iş birliğini geliştirmeye niyetli", *Sputnik Türkiye*, 12.08.2017. <https://tr.sputniknews.com/savunma/201708121029674944-moskova--baku-askeri-isbirligini-gelistirmeye-niyetli/> (erişim tarihi: 14.03.2020).

sağlamaktadır. Öte yandan Azerbaycan'ın, Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirdiği silah alımlarını tamamen rafa kaldırarak Batı devletleriyle silah ticaretine başlaması gibi bir senaryoda ise Rusya Federasyonu'nun Ermenistan'a yaptığı silah satışını artırarak Azerbaycan'ı zor durumda koyması ve Dağlık Karabağ sorununda daha sert bir tutum izlemesi gibi ihtimaller göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada iki devlet arasındaki askerî ilişkiler millî savunma noktasında özellikle Ermenistan ile yaşanması muhtemel çatışmalar açısından hayli önem arz etmektedir.

Azerbaycan açısından ulusal savunmasının gerekliliği ve devamlılığı açısından önem arz eden millî savunma faktörü, silah satışlarıyla beraber Rusya Federasyonu tarafından da desteklenmektedir. Her iki tarafın da çıkarlarının bulunduğu bu askerî ilişkilerde Rusya Federasyonu'nun asıl amacı Azerbaycan'ı etkisi altına alarak kendisine bağlı hale getirmektir.

Bu noktada silah satışlarıyla beraber Azerbaycan'ın millî savunmasına sağlanan katkılar, Azerbaycan vatandaşlarının huzurunu ve güvenliğini sağlaması açısından halk nezdinde de önemli bir katkı olarak görülmektedir. Bu sayede Rusya Federasyonu, askerî gücünü ve silah üretim kapasitesini Azerbaycan üzerinde bir kamu diplomasisi unsuru olarak kullanabilmektedir.

4.5.3. Kültürel Diplomasi Kapsamında İş Birliği Faaliyetleri

Azerbaycan ve Rusya Federasyonu arasındaki tarihsel bağlar iki devlet arasında sağlam temelleri bulunan kültürel benzerliklerin de oluşmasını sağlamıştır. Tarihsel sürece dayanan bu bağlar iki devlet açısından da ortak ve zengin bir kültürel mirasın varlığına sebep olmuştur. Bu sebeple geçmişten gelen bağların da etkisi ile iki devletin giriştiği kültürel iş birliği faaliyetlerinin uygulanması oldukça kolay bir hale gelmiştir²⁵⁹.

Bu noktada Rusya Federasyonu'nda bulunan Azerbaycan diasporası da iki devlet arasında gerçekleşecek olan kültürel etkileşim ve iş birliği gibi konularda büyük önem taşımaktadır. Mevcut diasporanın etkisi sayesinde iki devlet arasında 2000-2002 yılları arasında eğitim, kültür ve bilim gibi alanlarda uzun vadeli iş birliği programları yürürlüğe girerek kültürel anlamda etkileşimin gelişmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca 2004-2009 yılları arasında yürütülen Sosyal Alanda İşbirliği Programı da iki devletin halkları arasında kültürel etkileşimin artmasına vesile olmuştur²⁶⁰.

Bahsedilen kültürel iş birliği programları kapsamında;

²⁵⁹ Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Büyükelçiliği. <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).

²⁶⁰ Sadıgı, 2019: 112.

İki ülke arasında insani ilişkilerin hemen hemen tüm yönlerini düzenleyen ikili anlaşma ve sözleşmeler, her iki ülkenin kültür bakanlıkları arasında her yıl yenilenen iş birliği programları, eğitim bakanlıkları arasında iş birliği protokolleri ile kurulmuştur. Her iki ülkenin kültür ve sanat adamları tarafından karşılıklı olarak konser programları, tiyatro, çeşitli sergiler, sinema haftaları düzenlenmiştir²⁶¹.

Kültürel iş birliği faaliyetleri kapsamında 30 Haziran 2009 tarihinde Moskova'da Azerbaycan Kültür Günleri'nin açılış töreni gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan kültürünün Rusya Federasyonu halkına tanıtılmasını sağlayan bu etkinlikler her iki taraf için de olumlu etkilere sahne olarak cazibe oluşturma noktasında etkili olmuştur. Ancak bu etkinlikler sadece Azerbaycan kültürünün Rusya Federasyonu'nda tanıtılmasıyla sınırlı kalmamıştır. Aynı şekilde Rusya Federasyonu'nun kültürü de 23-24 Eylül 2009 tarihlerinde Azerbaycan'da gerçekleşen Rusya Federasyonu Kültür Günleri kapsamında Azerbaycan halkına tanıtılmıştır²⁶².

Bu sayede Rusya Federasyonu, Azerbaycan ile tarihsel bağların etkisiyle oluşan ortak değerleri ve bir yumuşak güç unsuru olan kültür kozunu kullanarak uzun yıllar boyunca SSCB çatısı altında birlikte yaşadığı Azerbaycan halkına yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Ayrıca iki devlet arasındaki kültürel iş birliğinin ve gerçekleştirilen kültür diplomasisi faaliyetlerinin devamı noktasında da birçok adım atılmıştır. Örnek vermek gerekirse;

Rusya'da son yıllarda Azerbaycanlı sanatçılar çok sayıda sergi açmıştır. Azerbaycan'ın genç ve yetenekli sanatçıları, geleneksel sanat eserleriyle birlikte kavramsal sanat biçimindeki eserlerini Moskova'daki en prestijli sanat mekânlarında, tematik sergilerde, festivallerde ve bienallerde sergilemiştir. Buna ek olarak, geçtiğimiz yıllarda Azerbaycan'ın güzel sanat eserleri arasında bulunan modern sanat eserlerini geniş çapta sunan Bakü'ye Uçuş sergisi de gerçekleşmiştir. Ayrıca "Azerbaycan - Bir Hoşgörü Yeri", "Azerbaycan - Gelenekler ve Modernlik", "Bakü'den Sevgiyle" isimleriyle gerçekleşen ve Azerbaycan'a adanmış olan çeşitli fotoğraf sergileri de düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak Azerbaycanlı müzisyenlerin katılımı ile Moskova'da konserlerin düzenlenmesi, Bakü'de Azerbaycan Devlet Rus Dram Tiyatrosu'nun açılması ve Azerbaycan'dan Rusya Federasyonu'na gezi turlarının düzenlenmesi gibi projeler ile kültür alanında ikili iş birliğini ilerletmek için çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir²⁶³.

Rusya Federasyonu bu tarz projelerle cazibe kazanmayı amaçlayarak bir kamu diplomasisi türü olan kültürel diplomasi uygulamalarını hayata geçirmiştir. Bu sayede Rusya Federasyonu, sanatçılar başta olmak üzere Azerbaycan halkının önemli bir kesimi için cazibe merkezi haline gelmiştir.

²⁶¹ Sadıgı, 2019: 112-113.

²⁶² Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Büyükelçiliği. <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).

²⁶³ Azerbaycan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Büyükelçiliği. <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).

Ayrıca Rusya Federasyonu'nun girişimi ve Azerbaycan'ın da katkılarıyla Bakü Uluslararası İnsani Forumu'nun düzenlenmesi noktasında ortak bir karara varılmıştır. 2011 yılından 2018 yılına kadar toplam altı kez düzenlenmiş olan ve insani meseleleri merkezine alarak küresel kalkınma hedefiyle çalışmalar sürdüren Bakü Uluslararası İnsani Forumu, Rusya Federasyonu ile Azerbaycan arasında gerçekleşen iş birliği faaliyetleri açısından önemli bir örnek olarak görülmektedir²⁶⁴. 2016 yılında beşincisi düzenlenmiş olan foruma 80 ülkeden 400'den fazla katılımcının iştirak etmesi de Bakü Uluslararası İnsani Forumunun etkisinin küresel bir düzeye çıktığına kanıt olarak görülmektedir²⁶⁵.

Ayrıca yine 2016 yılında gerçekleşen 5. Bakü Uluslararası İnsani Forumu'nda ünlü Rus tarihçi Oleg Yuryevich Kuznetsov, forum hakkında medya mensuplarına verdiği demeçlerde;

Bakü Uluslararası İnsani Forumu kendi formatına ve temsilcilerinin seviyesine göre benzeri etkinlikler arasında yüksek bir konuma sahiptir. Dünyada gezegen ölçekli entelektüellerin belirli aralıklarla kitle halinde on toplantısı yapılıyor ve bunlardan biri Bakü Forumu'dur. Azerbaycan böyle bir uluslararası etkinlik düzenleyerek tüm dünyaya bir kez daha açık şekilde gösterdi ki bu ülke entelektüeller ülkesidir, onun halkı dünya insani fikrini değerlendirmeye kadirdir²⁶⁶.

İfadelerine yer vermiştir.

Ayrıca Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından cumhurbaşkanı birinci yardımcılığı görevine getirilen eşi Mehriban Aliyeva'ya ise 21 Şubat 2017 tarihinde Azerbaycan ile Rusya arasındaki ilişkilerin iyileşmesine ve güçlenmesine verdiği katkılardan dolayı Vladimir Putin tarafından dostluk nişanesi takdim edilmiştir²⁶⁷.

Rusya Federasyonu cephesinin girişimleriyle başlatılan kültürel diplomasi uygulamaları kapsamında hayata geçirilen önemli projelerden birisi de Zhara Festivali'dir. Bu festivalin en önemli özelliği ise hiç kuşkusuz devletler tarafından halkın en önemli kesimi olarak nitelendirilen genç nüfusu hedeflemesi olarak görülmektedir. Rusya Federasyonu, bu ve benzeri kültür sanat organizasyonları ile Azerbaycan'daki gençlerin hayranlığını kazanma noktasında başarıya ulaşmayı hedeflemektedir.

²⁶⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).

²⁶⁵ <https://www.timeturk.com/5-baku-uluslararasi-insani-forumu/haber-310167> (erişim tarihi: 14.03.2020).

²⁶⁶ <http://politikaakademisi.org/2016/10/18/baku-forumu-tarihi-jeopolitik-ve-kulturel-acilardan-bakis/> (erişim tarihi: 14.03.2020).

²⁶⁷ <https://ayna.az/news/1946> (erişim tarihi: 14.03.2020).

4.5.3.1. Zhara Festivali

Zhara Festivali her yaz Bakü’de Hazar Denizi’nin kıyısında düzenlenen geniş çaplı bir uluslararası müzik festivalidir. İlk olarak Moskova ve Bakü iş birliği ile gerçekleştirilen festival daha sonrasında geleneksel bir hal almıştır. 2020 yılı etkinlik takvimine göre 29 Temmuz-2 Ağustos 2020 tarihleri arasında yapılacak olan festival²⁶⁸, ilk kez 2016 yılında gerçekleştirilmiştir²⁶⁹. Bu festivalin ilk kez yapıldığı 2016 tarihinde Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Bilgi ve Basın Dairesi Direktörü Maria Zakharova; “Ortak girişimin Moskova ve Bakü halkından gelmesinden dolayı çok minnettarım ve bu sadece ilk yıl için uygulanmadı. Festival en üst düzeyde gerçekleşecektir.”²⁷⁰ şeklinde bir demeç vermiştir.

Ayrıca Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in basın sözcüsü olarak görev yapan Dmitriy Peskov da bir demeçte şu sözlere yer vermiştir: “Zhara Festivali harika bir çaba, Azerbaycan muhteşem bir ülke, bu yüzden tüm Rus sanatçılar buraya büyük bir memnuniyetle geliyor. Bu proje birbirimize kendimizi hatırlatmayı sağlıyor.”²⁷¹.

4.5.3.2. Azerbaycan Yılı ve Rusya Federasyonu Yılı

Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasındaki kültürel ilişkiler Aralık 2006 tarihinde yeni bir boyuta taşınmıştır. Bu tarihte imzalanan İnsani Yardım Vakfı İş Birliği Programı ile iki ülke arasında 2007-2009 tarihlerini kapsayan ve birtakım diplomatik faaliyetleri içeren anlaşma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Rusya Federasyonu’nda 2005 yılı “Azerbaycan Yılı” olarak, Azerbaycan’da ise 2006 yılı “Rusya Federasyonu Yılı” olarak ilan edilmiştir. Gerçekleştirilen bu karşılıklı diplomatik adımlardan sonra her iki ülkede de kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla 100’ü aşkın faaliyet düzenlenmiştir²⁷².

4.6. Rusya Federasyonu’nun Azerbaycan’a Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Kurumlar Bazında İncelenmesi

Sovyetler Birliği’nin 1991 yılında lağvedilmesinin ardından kurulan ve SSCB’nin halefi niteliği taşıyan Rusya Federasyonu’nda bağımsızlıktan hemen sonraki süreçte izlenen politikalar arasında kamu diplomasisi faaliyetlerine gereken önem verilmemiştir. Bu kamu diplomasisi faaliyetlerinin öneminin anlaşılması ve uygulanmaya başlanması esas olarak Putin döneminde gerçekleşmiştir. 2000 yılında iktidara gelen ve pragmatist devletçi bir politika izleyen Putin, kamu diplomasisi faaliyetlerinin ciddi bir şekilde uygulanması adına 2005

²⁶⁸ <https://zhara.az/en#about> (erişim tarihi: 04.01.2020).

²⁶⁹ <https://www.escapenews.org/tag/azerbaycan-zhara-muzik-festivali/> (erişim tarihi: 04.01.2020).

²⁷⁰ <https://zhara.az/en#about> (erişim tarihi: 04.01.2020).

²⁷¹ <https://zhara.az/en#about> (erişim tarihi: 04.01.2020).

²⁷² Babayev, 2019: 75.

yılından itibaren önemli adımlar atmıştır²⁷³. Bu tarihten itibaren kamu diplomasisi alanında hizmet verebilecek kapasitede olan mevcut kurumlar yapılandırılmış ve birçok yeni kuruluş kurulmuştur. Bu minvalde gerçekleştirilen atılımlar Rusya Federasyonu'nun dış politikasında önemli bir yer tutmuştur.

Rusya Federasyonu'nun yumuşak gücünü en uygun şekilde uygulanma noktasında stratejik çalışmalar sürdüren bazı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu bağlamda;

Rossotrudnichestvo, ülkenin dış politika yönelimini belirleyen Dış Politika ve Savunma Konseyi, Uluslararası İlişkiler Konseyi ve A. M. Gorchakov Vakfı gibi kurumlarla benzer olarak düşünce kuruluşları şeklinde faaliyet göstermektedir. Alternatif dış politika stratejileri geliştiren bu merkezler aracılığıyla Rusya Federasyonu Dışişleri'nin hem yurt içinde hem de uluslararası arenada kamu diplomasisi alanında etkinliğini arttırmaktadır. Bölgesel krizlerde Moskova'nın pozisyonunun belirlenmesi, Transatlantik güvenlik yapılanmasına Rusya Federasyonu'nun dâhil edilmesi, Doğu-Batı enerji koridorunda Rusya'nın güvenilirliğinin pekiştirilmesi gibi birçok konuda bu kurumların etkinliği ciddi ölçüde artmaktadır. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ile organik bir bağa sahip olan bu kurumlar aynı zamanda akademik camia ile ortak çalışmalar yürütmektedir. İşin medya ve finans boyutu ise büyük oranda devlet tarafından desteklenmektedir. Her ne kadar küresel etkinliği yeterince güçlü olmasa da Rus medyasının nitelik ve nicelik bakımından kapasitesi her geçen gün daha da artmaktadır. Yurt dışında yumuşak gücün finansmanı noktasında ise bu alanlardaki kuruluşların önemli bir kısmının Kremlin'in kontrolünde olması, özel sektör yardımlarının devletin belirlediği alanlara akmasına neden olmaktadır²⁷⁴.

4.6.1. Russkiy Mir Vakfı (Rus Dünyası Vakfı)

Rusya Federasyonu 1993 yılında SSCB döneminde aynı çatı altında yaşadığı ülkelerin vatandaşları arasından Rusça konuşan kişilere vatandaşlık vermeyi amaçlamıştır. Ancak Rusya Federasyonu'nun bu isteği muhatap ülkeler tarafından reddedilmiştir. Ayrıca Rusya Federasyonu'nun, bazı Rus vatandaşlarını bağımsızlık kazanan eski SSCB bölgelerine yerleştirerek iskân politikası uygulama ve bu bölgeleri Ruslaştırma hedefi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısız uygulamaların ardından Rusya Federasyonu, politika değişikliğine giderek Rusça faktörünü ülkeler üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanmak yerine ulus üstü yapıya sahip olacak bir kurum oluşturmayı ve bu kurum sayesinde Rusçanın etki alanını genişletmeyi amaçlamıştır. Rusya Federasyonu'nun hedeflediği bu amaç doğrultusunda Russkiy Mir Vakfının temelleri atılmaya başlanmıştır²⁷⁵.

Rusya Federasyonu'nun yumuşak güç araçları vasıtasıyla uygulamaya başladığı kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında kurmuş olduğu en önemli kurumlardan birisi olan Russkiy

²⁷³ M.M. Arslan, 2019: 87.

²⁷⁴ Halidov, 2014: 67.

²⁷⁵ Güven, 2012: 94.

Mir Vakfının Türkçe karşılığı “Rus Dünyası” anlamına gelmektedir. Dış politikada pragmatist bir yol izleyen Putin tarafından kurulan bu vakfın temelinde Rusça olgusu yatmaktadır. Hedef kitlesi olarak ülke dışında yaşayan Rus vatandaşları ile Rus dilini benimseyen yabancıları belirleyen ve bu noktada da özellikle üniversite öğrencileri kapsamında yürüttüğü faaliyetlere önem veren bu vakfın temel amacı, bilhassa BDT’de yer alan devletlerde Rusçanın geliştirilerek yayılmasını sağlamak ve bölgedeki Rus diasporası ile devlet arasında bir köprü inşa etmek olmuştur. Ancak Vakfın hizmetleri sadece BDT ile sınırlı kalmamış ve uluslararası bir hal alarak birçok ülkenin farklı üniversitelerinde de çalışmalar sürdürmüştür²⁷⁶.

Russkiy Mir Vakfı, kurulmasını tetikleyen faktörleri resmî internet sitesinde;

Rus dünyası olgusu hem akademik çevrelerde hem de kamusal alanda ilgi odağı olmuştur. Rusya’da ancak son zamanlarda elde edilen istikrar, Rus dünyasının önemi ve değeri üzerine dikkatin yeniden odaklanmasına izin vermiş ve bu sadece kendilerini bu dünyanın katılımcıları olarak görenler için değil, aynı zamanda modern uygarlık için de geçerli olmuştur. Günümüz dünyasında Rus dilini ve kültürünü korumak ve geliştirmek için ciddi adımlar atılması gerektiği anlaşılmıştır²⁷⁷.

Şeklinde beyan etmiştir.

Bu tartışmalar sonucunda Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin, 2007 yılının Nisan ayında Federal Mecliste yaptığı bir konuşmada;

Rus dili sadece gerçek küresel başarıların tüm katmanlarını korumakla kalmaz, Rus dili aynı zamanda Rusça konuşan dünyadaki milyonlarca insanın yaşam alanıdır. Bu da Rusya’nın kendisinin çok ötesine geçen bir topluluk olduğunu gösterir. Birçok halkın ortak mirası olan Rus dili, asla nefret, düşmanlık, yabancı düşmanlığı ya da soyutlanma dili olmayacaktır. Bana göre, Rus dil bilimciler tarafından Ulusal Rus Dil Vakfı oluşturmak için ortaya koyulan girişimi desteklememiz gerekiyor, bunun asıl amacı evde Rus dilini geliştirmek, yurt dışında Rus dili eğitim programlarını desteklemek ve genel olarak dünya çapında Rus dilini ve edebiyatını teşvik etmektir²⁷⁸.

Sözlerine yer vererek Russkiy Mir Vakfının kurulması konusunda gösterdiği ehemmiyeti belirtmiştir.

Vakfın en temel amacı Rus dilinin geliştirilmesini ve yayılmasını sağlamak olsa da aynı zamanda hem yüzyılların birikimiyle elde edilen Rus kültürünü ve mirasını en iyi şekilde tanıtarak yaymak hem de Rus diasporası ile güçlü bağlar oluşturmak gibi amaçları da bulunmaktadır.

²⁷⁶ Tatlı, 2018: 86.

²⁷⁷ <https://russkiymir.ru/en/fund/> (erişim tarihi: 05.01.2020).

²⁷⁸ <https://russkiymir.ru/en/fund/> (erişim tarihi: 05.01.2020).

Russkiy Mir Vakfı, uluslararası nitelikteki çalışmalarıyla birçok üniversitede faaliyet göstererek Rusya Federasyonu tarafından oluşturulmaya çalışılan pozitif imaj için önemli bir araç olmuştur. Bu bağlamda Vakıf, özellikle Güney Kafkasya ülkelerinde ve bu ülkelerden birisi olan Azerbaycan'da yükseköğretim alanında Rus dilinde eğitim veren okullarda etkin faaliyetlerde bulunmuştur. Bu bakımdan Russkiy Mir Vakfı dil merkezli bir şekilde eğitim alanında hizmet veren önemli bir kamu diplomasisi kurumu olarak görülmektedir.

Rusya Federasyonu cephesinde Azerbaycan'daki Rus dilinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi için en önemli araç Rus diline yönelik eğitim alanında faaliyetler gösterecek olan Russkiy Mir Vakfı olmuştur. Mali yapısı Moskova tarafından oluşturulan bu Vakıf, Azerbaycan'daki eğitim kurumlarında Rusçanın temel ve ileri düzeyde yaygınlaşması için birtakım projeler başlatmıştır²⁷⁹. Bu noktada Russkiy Mir Vakfı ve Rossotrudnichestvo kurumu ile ilgili bakanlıkların girişimleri sonucunda 2011 yılı içerisinde Azerbaycan'da Rus Bilim ve Kültür Merkezi kurulmuştur. Başkent Bakü'de kurulan bu merkez Russkiy Mir Vakfının çalışmalarına destek olmuştur. Bu atılımlardan sonra kamu diplomasisi faaliyetlerine daha da hız veren Rusya Federasyonu kanadında yumuşak gücün ve kamu diplomasisinin önemi daha keskin bir şekilde fark edilmiştir. Bu kapsamda Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan büyükelçiliği ile Azerbaycan Millî Eğitim Bakanlığı arasında bir mutabakat imzalanarak iş birliği yolunda önemli bir adım daha atılmıştır. Rusya Federasyonu'nun uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetleri için önemli bir yer tutan bu anlaşmaya göre, Azerbaycan bünyesinde bulunan 50 okulda Rusça öğrenimi için özel programlar düzenlenecektir. Rusya Federasyonu'nun dil merkezli eğitim alanında amaçladığı kamu diplomasisi faaliyetleri özellikle yükseköğretim seviyesinde ayrı bir önem teşkil etmekteydi²⁸⁰.

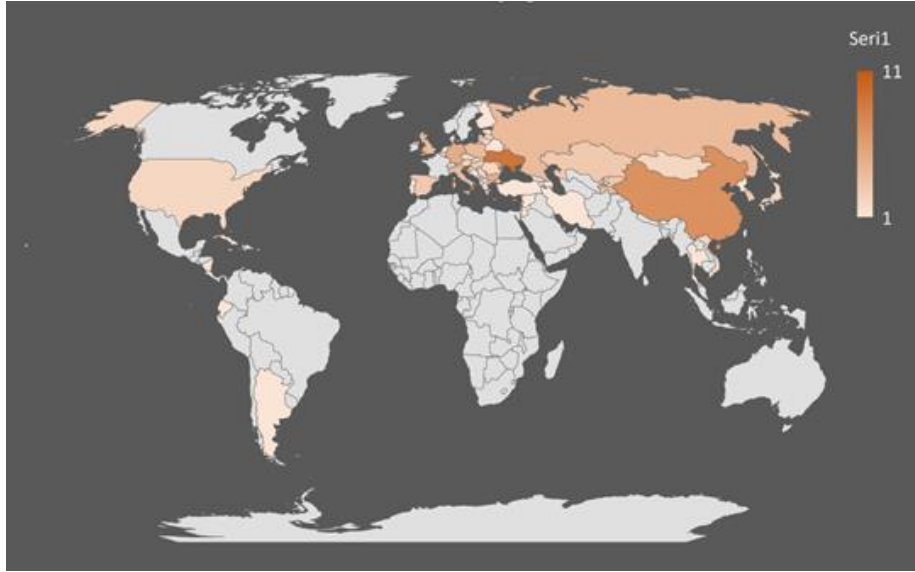
Russkiy Mir Vakfının hükümet nezdinde Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Rossotrudnichestvo ile ortaklıkları vardır. Ayrıca Vakıf, Rus Dili ve Edebiyatı Öğretmenleri Derneği (ROPRYAL), Uluslararası Rus Dili ve Edebiyatı Öğretmenleri Birliği (MAPRYAL), Puşkin Devlet Rus Dili Enstitüsü, Rus Dili Enstitüsü, Din ve Politika Enstitüsü, Puşkin Evi, Rusya Bilimler Akademisi (RAS), Moskova Devlet Üniversitesi Ukrayna Araştırmaları ve Belarus Araştırmaları Merkezi, Yurt Dışında Rusça ve Maxim Moshkov Kütüphanesi gibi Araştırma ve Eğitim Kurumları ile ortaklık sürdürmesinin yanı sıra BDT Ülkeleri Enstitüsü, Rusya Federasyonu Kamu Odası, Uluslararası Araştırma Ajansı Avrasya Monitörü, Uluslararası Slav Yazı ve Kültür Fonu, Rusya Kültür Vakfı, Rusya Adına Birlik Vakfı, Eurasia Heritage Foundation, D.S. Likhachev Vakfı, Politika Vakfı, Tarihsel Perspektif Fonu ve

²⁷⁹ M.M. Arslan, 2019: 87-88.

²⁸⁰ Aliyev, 2019: 46.

Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu gibi kamu kuruluşları ile de ortaklık sürdürmektedir. Russkiy Mir Vakfı bu organizasyonların dışında da birçok organizasyonla ortaklık faaliyetleri sürdürmektedir. Örneğin sivil toplum kuruluşları alanında faaliyet gösteren Uluslararası Rus Uyumluluk Konseyi, Uyumluluklarla İlişkiler Derneği (Rodina), Uluslararası Rus Uyum Kuruluşları Gençlik Örgütleri Birliği (MAMORS), INCORVUZ-XXI Uluslararası Eğitim Kurumları Mezunları Konseyi ve Moskova Vatandaşı gibi organizasyonlarla ve medya alanında faaliyet gösteren VGTRK, Star, ITAR-TASS, Kültür TV, Rusya Radyosu, Gerçek ve Yaşam, Neva, Yurt İçi Notlar, Elektronik Gazete Rus Şahidi, Rusya Manşetlerin Ötesinde, Welt-Zeit TV, Almanya'nın Rus Uyum Koordinatörleri Konseyi'nin Rusya Saha Portalı, LLC Forum Yayınevi, Gençlik, Yurt Dışında Rus Dili, Rus Dergisi, ve Yeni Edebiyat İncelemesi gibi organizasyonlarla da ortaklık faaliyetleri sürdürmektedir²⁸¹.

Russkiy Mir Vakfının bu kadar çok kurum ve organizasyonla ortaklık içine girmesi durumu kamu diplomasisine verilen önemi gözler önüne sermektedir. Zira bu ortaklıklar kamu diplomasisi uygulamaları noktasında iş birliğini sağlayarak başarıya ulaşma arzusu ile gerçekleşmiş olan ortaklıklar olarak görülmektedir.

Harita 4.1. Russkiy Mir Vakfının Dünya Genelindeki Merkezlerinin Dağılımı²⁸².

4.6.2. Rossotrudnichestvo

Rossotrudnichestvo, yani tam adıyla Rusya Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurt Dışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İş Birliği İşlerinden Sorumlu Federal Ajansı 6 Eylül 2008 yılında dönemin Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev tarafından 1315 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca kurulmuştur. Kurumun şu anki başkanlığını ise

²⁸¹ <https://www.russkiymir.ru/partners/> (erişim tarihi: 12.11.2019).

²⁸² Arodirik, 2019: 29.

Mitrofanova Eleonora Valentinovna yürütmektedir. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığına bağlı olan bu kurum özerk bir nitelik taşımaktadır. Temel amacı özellikle BDT coğrafyası başka olmak üzere tüm dünyada yaşayan Ruslar ile Rusya Federasyonu arasında bir köprü kurarak diaspora faaliyetleri yürütmektir. Rossotrudnichestvo, Russkiy Mir Vakfının da desteğiyle dünya çapında onlarca noktada Rus Bilim ve Kültür Merkezi kurarak Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetlerine katkı sağlayan önemli bir merkezin kuruluşunda etkili olmuştur. Bu noktada günümüzde 80 ülkede Rossotrudnichestvo çatısı altında faaliyet gösteren 97 temsilcilik bulunmaktadır. Ayrıca 62 ülkede kurulan 73 Rus Bilim ve Kültür Merkezi ile Rus büyükelçiliklerin 21'inde bulunarak büyükelçiliğin birer parçası niteliğinde faaliyet gösteren 24 temsilcilik de bulunmaktadır²⁸³.

Bu merkezler genel olarak Rus dilinin yaygınlaştırılması ve Rus diasporası ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin sağlamlaştırılması gibi temel hatlar üzerine kurulmuştur. Bu noktada bir örnek vermek gerekirse Rossotrudnichestvo tarafından uygulanan programlardan birisi olan “Yeni Nesil” programının en temel hedefleri resmî internet sitesinde şöyle açıklanmıştır:

- Rusya Federasyonu ile yabancı ülkeler arasındaki kamusal, ticari ve bilimsel ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi.
- Rus toplumunda meydana gelen sosyo-politik, sosyo-ekonomik, bilimsel, eğitimsel ve kültürel dönüşümler dünyasında nesnel algının teşvik edilmesi.
- Rusya Federasyonu'na yapıcı bir şekilde eğilimli olan yabancı devletlerin aktif genç vatandaşları çemberini genişletmek ve Rusya Federasyonu ile temsil ettikleri ülkeler arasındaki ortaklıkların güçlendirilmesine katılmalarını sağlamak²⁸⁴.

Rossotrudnichestvo'ya göre Rusya Federasyonu dışındaki coğrafyalarda yaklaşık 30 milyon Rus vatandaşı yaşamaktadır ve bu rakamlarla Rusya Federasyonu diasporası günümüz dünyasının en büyük diasporalarından birisi olmaktadır²⁸⁵. Yine bu Kurumu göre Rusça ise dünya çapında yaklaşık 273 milyon kişi tarafından konuşulması sebebiyle en çok kişi tarafından konuşulan 6'ncı dil konumundadır. Ayrıca dünyada edebiyat alanında en çok kitap çevrilen diller arasında 7'nci sırayı elde eden Rusça, uluslararası alandaki yaygınlık açısından da 8'inci sıradadır. Dünya çapında Rusça konuşabilen 273 milyon kişinin yaklaşık 146 milyonu Rusya Federasyonu sınırları içerisinde bulunurken yaklaşık 127 milyonu ise Rusya Federasyonu'nun

²⁸³ <http://rs.gov.ru/en/about> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁸⁴ <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/23> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁸⁵ <http://rs.gov.ru/en/activities/5> (erişim tarihi: 07.01.2020).

dışındaki ülkelerde bulunmaktadır. Bu noktada Azerbaycan'da ise yaklaşık 4,9 milyon kişi Rusça konuşabilmektedir²⁸⁶.

Rossotrudnichestvo kurumu ve görevlileri günden güne Rusçanın daha yaygın ve popüler bir hale gelmesi için yaptığı çalışmalarını kültürel etkinlikler ile gerçekleştirerek pozitif bir imaj çizmektedir. Yapılan bu çalışmalarla ise Rusçanın önemi katılımcıların zihinlerine Rusça sayesinde Rusya'da eğitim almak ve çalışmak gibi faktörler ile yansıtılmıştır

Rossotrudnichestvo kurumunun Azerbaycan'da da temsilciliği bulunmaktadır ve bu temsilcilik başkent Bakü'de yer almaktadır. Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'da gerçekleştirdiği ve gerçekleştireceği kamu diplomasisi faaliyetlerinin birçoğu için Rossotrudnichestvo kurumu kullanılmaktadır. Bu bağlamda Rossotrudnichestvo çatısı altında kurulan Bakü'deki Rusya Bilim ve Kültür Merkezi (RICC);

Mart 2009'dan beri faaliyet göstermektedir ve Ocak 2011'de yeni RICC binası açılmıştır. Merkezin faaliyetleri, Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan Cumhuriyeti ile kültürel, eğitimsel, bilimsel, teknik ve bilgilendirici bağlarının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ana görevleri arasında halkı, Rus ve Rusya Federasyonu'nun diğer halklarının tarihine ve kültürüne teşvik etmek ve Azerbaycan'ın yaratıcı, kültürel ve eğitim kurumlarıyla temaslar ile iş birliğini geliştirmektir. Ayrıca Rus dilini öğrenmek, yaygınlaştırmak ve karşılıklı yarar sağlayan Rus-Azerbaycan ticari iş birliğini gerçekleştirmektir²⁸⁷.

Rossotrudnichestvo çatısı altında Bakü'de kurulan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi (RICC) sayesinde Rusya Federasyonu, Azerbaycan'daki kamu diplomasisi faaliyetlerini başarılı bir şekilde yürütebilmektedir. Bu kapsamda yürütülen faaliyetlerin bazılarında Bakü Dünya ve Cennet Yarışması, Rus Bilim ve Kültür Merkezi Yeni Yıl Programı, Yaşayan Klasikler, 2020, NAUKA 0+ Rusya Bilim Festivali ve Elektronik Dünyada Rusya gibi etkinlikler örnek verilebilir.

4.6.2.1. Bakü Dünya ve Cennet Yarışması

Bakü Dünya ve Cennet Yarışması kapsamında 26 Aralık 2019 tarihinde Rusya Bilim ve Kültür Merkezi (RICC) tarafından düzenlenen etkinliklerde katılımcı çocuklara dünyevi ve ilahi sanat yarışması sonucunda kazandıkları ödüller takdim edilmiştir. Ayrıca bu program, Bakü'deki Rusya Bilim ve Kültür Merkezi (RICC) vasıtasıyla ve Rus Ortodoks Kilisesi ile Azerbaycan Bakü Piskoposunun da katkılarıyla her yıl Azerbaycan'da gerçekleştirilmektedir. Program sonunda takdim edilen ödüllerin Rus Ortodox Kilisesi'ne bağlı olan Bakü'deki Aziz Başmelek Mikail Kilisesi'nin Başpiskoposu Methodius Efendiyev tarafından bizzat verilmesi

²⁸⁶ <http://rs.gov.ru/en/activities/9> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁸⁷ <http://aze.rs.gov.ru/az/about> (erişim tarihi: 07.01.2020).

durumu da katılımcıların ilgisini hem Rusya Bilim ve Kültür Merkezi'ne hem de Rus Ortodox Kilisesi'ne çekmeye yönelik önemli bir adım olmaktadır²⁸⁸.

4.6.2.2. Bakü Rus Bilim ve Kültür Merkezi Yeni Yıl Programı

Bakü'deki Rus Bilim ve Kültür Merkezi tarafından özel olarak düzenlenen yeni yıl programı kapsamında bu sene 22-26 Aralık 2019 tarihleri arasında Azerbaycan'daki çocuklar için yılbaşı etkinlikleri düzenlenmiştir. 300'ü aşkın sayıda çocuğun katıldığı bu programda Rusya Federasyonu Büyükelçiliği ve Rossotrudnichestvo tarafından katılan çocuklara hediyeler verilmiştir. Ayrıca yeni yıl programına ilk kez katılım sağlayan Azerbaycanlı çocukların yanı sıra Rusya Eğitim ve Metodoloji Merkezi'nde Rusça eğitim gören çocukları ile Rusya Bilim ve Kültür Merkezi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren ve çocukların hayal güçlerini geliştirmeyi amaçlayan Çocuk Yaratıcılık Merkezi'nin üyeleri de katılmıştır²⁸⁹.

Böylece hâlihazırda Rusya Federasyonu'nun bu kamu diplomasisi kurumlarında eğitim gören çocuklar ile ilk kez katılım sağlayan çocuklar arasında bir kaynaşma sağlanması sonucunda oluşturulması hedeflenen sosyal bağ ile Azerbaycanlı çocuklar ve aileleri nezdinde sempati kazanılmaya çalışılmıştır.

4.6.2.3. Yaşayan Klasikler 2020

Rus edebiyatını okumaya teşvik etmek ve çocukların bu konuda ilgisini çekmek amacıyla düzenlenen Yaşayan Klasikler 2020 programı kapsamındaki etkinlikler Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı ve Rossotrudnichestvo'nun desteğiyle akredite edilmektedir. Genç okuyucular için uluslararası bir yarışma niteliğinde olan Yaşayan Klasikler 2020 yarışması, zengin bir edebi kültüre sahip olan Rus yazarlarınca yazılan eserlerin katılımcılar tarafından yüksek sesle okuması ile gerçekleşmektedir. 10 ile 17 yaş arasındaki herkesin katılabildiği ve sadece Rus dilinde gerçekleştirilen yarışmanın düzenleyicilerinden birisi de Azerbaycan Rus Gençlik Birliği'dir²⁹⁰. Rusça konuşan ya da öğrenmek isteyen Azerbaycanlı çocukların ilgisinin çekilmesi arzusuyla tamamen Rusça olarak gerçekleştirilen bu program sayesinde Azerbaycan'daki Rusça ve Rus edebiyatı faktörünün yayılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca İstanbul'da da gerçekleştirilmiş olan Yaşayan Klasikler 2020 programı hakkında Rusya Federasyonu'nun İstanbul Başkonsolosu Andrey Buravov:

Yaşayan Klasikler' yarışması, hem Rusça bilen ve Rus edebiyatını yakından tanıyanlar hem de henüz yeni dil öğrenmeye başlayanlar ile Rus edebiyatı deryasına yeni dalanlar için bildiklerini geliştirmek ve

²⁸⁸ <http://aze.rs.gov.ru/ru/news/61579> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁸⁹ <http://aze.rs.gov.ru/ru/news/61536> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁹⁰ <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/25720> (erişim tarihi: 07.01.2020).

Rus klasik edebiyatının şaheserlerini yakından tanımak için bir fırsattır. Rusya'nın klasik edebiyatı, Rusçanın bağlantı halkası olan temel zenginliktir. Ana dili olmayanlar için Rusça bilgisini geliştirme imkanındır. Bu tür yarışmaların düzenlenmesi yurt dışında Rusça öğrenme imkanını genişletme fırsattır²⁹¹.

Sözlerine yer vererek bu programın Rusça ve Rus edebiyatının yaygınlaştırılması amacı güttüğünü açıkça ifade etmiştir. Program sayesinde Rusya Federasyonu, Rusçanın yabancı halklar nezdinde yaygınlaştırılarak kamu diplomasisi uygulamalarına katkı sağlamasını amaçlamaktadır.

4.6.2.4. NAUKA 0+ Rusya Bilim Festivali

NAUKA 0+ Rusya Bilim Festivali, Rusya Federasyonu'nda 2006 yılından beri düzenlenmekte olan bilim ve teknoloji alanındaki en önemli projedir. Bu festival, bilim kavramını popüler hale getirerek gençlerin bilime olan ilgisini artırmayı ve böylece bilimsel yaratıcılığın ve yeniliğin önünün açılmasını amaçlamaktadır. Rusya Federasyonu merkezli bir şekilde bilimsel faaliyetler gerçekleştirerek gençleri bilimin içerisine çeken festival, tüm bu çalışmalarını gençlere ücretsiz bir şekilde arz etmektedir. Bir Rossotrudnichestvo projesi olan bu festivalde gerçekleştirilen yarışmalar sonucunda birinciliğe uzanan üstün zekâlı çocuklar Rossotrudnichestvo tarafından eğitim faaliyetleri noktasında önemli bir şekilde teşvik görmektedir. Eylül 2019 ile Mayıs 2020 tarihleri arasında daha çok fen bilimleri alanında 9'uncu kez gerçekleştirilecek olan festivalin sonucunda her branştan birinci olan çocuklar ABD'de yapılacak olan Dünya Bilim ve Teknoloji Fuarı'nda Rus ekibinin bir parçası olma şansını elde edecektir. Ayrıca birinciliğe ulaşan çocuklar ABD'de gerçekleştirilecek olan bu fuardan önce Uluslararası Genç Bilim Adamları Konferansı ve Pekin Gençlik Bilim Üretme Yarışması'nda da Rus takımının birer parçası olacaktır²⁹².

4.6.2.5. Elektronik Dünyada Rusya Projesi

Elektronik Dünyada Rusya Projesi, St. Petersburg şehrinde bulunan Rusya Federasyonu Başkanlık Kütüphanesi ve bazı Rus üniversitelerinin müşterek çalışmalarıyla beraber düzenlenmektedir. 19 Eylül 2019 tarihinde başlayacak olan ve elektronik alanında bir olimpiyat sayılan bu programa ortaöğretim seviyesindeki çocuklar katılabilecektir. Bu projenin Azerbaycan açısından en önemli kısmı da projenin son aşamasıdır. Zira projenin bu son aşaması

²⁹¹ “Çocuklar Rusya'nın İstanbul Başkonsolosluğunda Rus yazarların eserlerini canlandırdı”, *Sputnik Türkiye*, 12.03.2020. <https://tr.sputniknews.com/columnists/202003121041580727-cocuklar-rusyanin-istanbul-baskonsoloslugunda-rus-yazarlarin-eserlerini-canlandirdi/> (erişim tarihi: 01.06.2020).

²⁹² <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/22129> (erişim tarihi: 07.01.2020).

Azerbaycan'daki Bakü Rusya Bilim ve Kültür Merkezi'nde bulunan Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi'nin elektronik okuma odasında yapılacaktır²⁹³.

4.6.3. Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu

2 Şubat 2010 yılında Rusya Federasyonu'nda dönemin Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev tarafından kurulan ve isminde de kamu diplomasisi ibaresi taşıyarak amacını doğrudan belli eden bir kamu diplomasisi kurumudur. Küreselleşen dünyada Rusya Federasyonu'nun çıkarlarını korumayı şiar edinmiş olan bu kurum, kamu diplomasisi faaliyetlerinin geliştirilerek Rus dış politikasında başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Kurum, bu minvaldeki çalışmalarıyla Rusya Federasyonu'nun menfaatleri doğrultusunda oluşturulacak sosyal, siyasi ve ekonomik politikalara yeni bir soluk getirmeyi hedeflemektedir. Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu, bu bağlamdaki hedefleri doğrultusunda yaptığı girişimlerle beraber Rusya Federasyonu'nun dış politika faaliyetlerine STK'lerin de dâhil olmasını sağlamaktadır²⁹⁴.

Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu'nun Rusya Federasyonu kamu diplomasisi uygulamalarına verdiği en önemli destekler şunlardır:

- Uluslararası ilişkiler alanında sosyal, kültürel, eğitimsel, bilimsel ve yönetsel programların geliştirilmesine yardımcı olmak.
- Fonun yasal hedeflerine ulaşmasına odaklanan medya ve bilgi kaynaklarına destek sağlamak.
- Rusya ile yurt dışındaki ekonomik ve sosyo-politik durumun, yatırım ve inovasyon potansiyelinin analizine katılımı ile mevcut kamu diplomasisi süreçlerinin danışmanlığının yapılması ve takip edilmesi.
- Fonun yasal hedeflerine uygun şekilde hareket ederek inisiyatif önerileri sunan ilgili yerel kuruluşlara finansal, metodolojik ve örgütsel destek sağlamak.
- Fonun yasal amaçlarının uygulanması için ilgili kişi ve kuruluşların gönüllü olarak görevlendirilmesi.
- Konferans, seminer, sergi, sempozyum ve iş toplantılarının düzenlenmesi.
- Eğitim sürecine katılım.
- Medya ve yayıncılık faaliyetlerinin uygulanması ile bu çerçevedeki bilgi ürünlerinin, süreli ve bilimsel yayınların yayınlanması ve satışının organize edilmesi.
- Yurt dışındaki Rusça medya ve bilgi kaynaklarının yanı sıra Fonun yasal hedeflerine ulaşmasına odaklanan Rus medya ve bilgi kaynaklarına destek sağlanması.
- Demokrasinin teşvik edilmesi ve insan haklarının korunması da dâhil olmak üzere uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi ile uluslararası iş birliğinin uygulanmasına yardımcı olmak.
- Yurt dışında Rusya için olumlu kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olmak.
- Rusya'nın yurt dışındaki entelektüel, kültürel, bilimsel ve ticari potansiyelinin geliştirilmesine yardımcı olmak²⁹⁵.

²⁹³ <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/23941> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁹⁴ <https://gorchakovfund.ru/en/about/> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁹⁵ <https://gorchakovfund.ru/en/about/> (erişim tarihi: 07.01.2020).

Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'a yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri doğrultusunda bu kurumun etkisi nispeten zayıf olsa da içinde Azerbaycan'ın da yer aldığı bazı projeleri hayata geçirmiştir.

4.6.3.1. Kafkas Diyalogu

Kafkas Diyalogu projesi, Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu'nun resmî internet sitesi belirtilen tanıma göre “Dünya siyaseti ve Kafkasya Bölgesi ile ilgili uluslararası ilişkiler konularındaki görüş alışverişi için açılan bir uluslararası platformdur.”²⁹⁶.

Kafkas Diyalogu projesine Azerbaycan'ın dışında Ermenistan, İran, Türkiye Gürcistan, Abhazy, Güney Osetya, Slovenya ve Rusya'dan gelen Kafkasya uzmanları katılmaktadır. Kafkas Diyalogu'nun temel amacı Kafkasya Bölgesi'nde gerçekleştirilecek olan büyük projeler ile bölge devletleri arasında ekonomik bir iş birliği kurmaktır. Ayrıca “gelecekte mevcut olabilecek bölgesel sorunların ve işbirliği umutlarının daha yüksek bir düzeyde tartışılması için bir temel oluşturabilecek yapıcı tartışmalar için bir platform haline gelmeyi amaçlamaktadır.” Gerçekleştirilen programın katılımcı kitesini ise bahsedilen ülkelerden gelen 23 ile 35 yaş arasında olup Rusça bilen ve Kafkasya Bölgesi'ne ilgi duyarak Bölge hakkında çalışmalar gerçekleştirmiş olan genç bilim insanları oluşmaktadır²⁹⁷.

4.6.3.2. Hazar Gençlik Okulu

Hazar Gençlik Okulu projesi, Hazar Denizi'ne kıyıdaş olan ülkelere gelen genç araştırmacıların bölgede yaşanan tehditler, riskler, ekonomik ilişkiler ve iş birliği gibi konulardaki mevcut durum hakkında uzman görüşlerinden faydalanabildikleri ve bunu yaparken de Hazar Denizi'ne kıyıdaş olan diğer ülkelere gelen meslektaşları ile fikir alışverişinde bulunabildikleri bir eğitim projesidir. Bu projeye Hazar Denizi'nin kıyıdaş devletleri olan Rusya Federasyonu, Azerbaycan, İran, Kazakistan ve Türkmenistan'dan gelen genç araştırmacılar katılabilmektedir²⁹⁸.

4.6.4. Rus Ortodox Kilisesi

988 tarihinde Prens I. Vladimir yönetimindeki Kiev Rusya'sı tarafından resmî din olarak kabul edilmiş olan Hristiyanlık dini, kısa sürede devletin temel yapı taşlarından birisi haline gelmiştir. Zaman içerisinde önemini kaybetmeyen Rus Ortodox Kilisesi Çarlık Rusya'sının yıkılışına kadar da Ruslar nezdinde toplumu birleştirici bir misyon üstlenmiştir. Bu

²⁹⁶ <https://gorchakovfund.ru/project/view/kavkazskiy-dialog/> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁹⁷ <https://gorchakovfund.ru/project/view/kavkazskiy-dialog/> (erişim tarihi: 07.01.2020).

²⁹⁸ <https://gorchakovfund.ru/project/view/kaspiyskaya-molodezhnaya-shkola/> (erişim tarihi: 07.01.2020).

sebeplerden dolayı Rus Ortodox Kilisesi, Rusya halkı açısından millî benliklerini temsil etme noktasında büyük bir rol üstlenmiştir²⁹⁹. Dini bir kurum olmasının yanı sıra diplomatik misyonlar da yürüten Rus Ortodox Kilisesi'nin en önemli görevleri şunlardır³⁰⁰:

- Rus halkının millî benliğini tahsis etmek.
- Post-Sovyet Cumhuriyetlerdeki Rus vatandaşları için birleştirici güç unsuru olmak.
- Doğu Slav devletlerini oluşturan Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın birleşmesini sağlamak.
- Post-Sovyet Cumhuriyetlerde Rusya Federasyonu etkisinin artmasını sağlayarak entegrasyon oluşturmak.

Azerbaycan'da dini azınlıklar temel anlamda iki gruba ayrılmaktadır. Bu grupları ise Dağ Yahudileri ve Ortodox Hristiyanlar oluşturmaktadır. Azerbaycan hükümeti ise dini alanda azınlık konumunda bulunun bu iki gruba karşı herhangi bir şekilde baskı siyaseti izlemeyerek zorlama yöntemi uygulamamıştır. Bilakis Azerbaycan hükümeti tarafından geleneksel dinler sınıfına dâhil edilen bu dinlere mensup olanların dini uygulamalarını ve inançlarını özgürce yaşamaları noktasında da inanç ve ibadet hürriyetleri hükümet nezdinde garanti altına alınmıştır. Bununla beraber azınlıklar da nüfusun %93,4'ünü oluşturan Müslümanlarla aynı yasalara uymak zorundadır. Ayrıca dini azınlıkların ibadethaneleri de Müslümanların ibadethaneleri ve dini kurumlarıyla aynı yasalara uymakla yükümlüdür. Ayrıca Azerbaycan hükümeti, dini azınlık durumundaki Dağ Yahudileri ve Ortodox Hristiyanların ibadethanelerinde gerçekleşecek olan tadilat işlerine de maddi destek sağlayarak herhangi bir olumsuz ayrımcılıkta bulunmamaktadır³⁰¹.

İnanç ve ibadet hürriyetinin Azerbaycan hükümeti tarafından garanti alınması durumu Rus Ortodox kilisesi tarafından da oldukça önemli bir durum olarak değerlendirilmekteydi. Bu kapsamda Rus Ortodox Kilisesi'nin Azerbaycan vatandaşı olan Ortodox Hristiyanlar üzerinde nüfuz elde etme girişimlerinde bulunmaya başlaması kaçınılmaz bir gerçek haline gelmekteydi.

Ayrıca geçmişten günümüze süregelen Rus devletleri içerisinde daima büyük bir öneme sahip olan Rus Ortodox Kilisesi, Ortodox Hristiyanlar için büyük öneme sahip temel patriklerden 5.si olarak görülmektedir. Bu açıdan Rus Ortodox Kilisesi, nüfusunun çoğu Müslüman olan Azerbaycan'da büyük bir etki sağlayamamasına rağmen yine de Azerbaycan'da bulunan ve ülke nüfusunun yaklaşık %3,1'ini oluşturan Hristiyanlar için hayli önem arz etmektedir. Zira 2017 verilerine göre yaklaşık 9,8 milyon nüfusu bulunan

²⁹⁹ Somuncuoğlu, 2002: 1.

³⁰⁰ Güven, 2012: 143.

³⁰¹ Ganbarov, 2016: 136.

Azerbaycan'da nüfusun %3,1'lik kesimini oluşturan Hristiyan nüfus ise 300 binden fazla kişiye tekabül etmektedir³⁰².

Rus Ortodox Kilisesi de Rusya Federasyonu'nun diğer kamu diplomasisi kurumları gibi Putin döneminde yeniden bir yapılanma yaşamıştır. Sovyetler Birliği dönemindeki yapısını terk ederek daha devletçi ve muhafazakâr bir yapıya bürünen Rus Ortodox Kilisesi, 2012 yılında gerçekleştirilen seçimlerde de Putin'i desteklemiştir³⁰³.

Azerbaycan nüfusundaki dini yapının yaklaşık %94'ünü Müslümanların oluşturması sebebiyle Azerbaycan üzerinde pek etkisi olmayan Rus Ortodox Kilisesi buna rağmen Noel zamanlarında Bakü'deki Rusya Bilim ve Kültür Merkezi ile ortak çalışmalar yaparak Hristiyan kesimde bulunan Azerbaycan vatandaşı çocuklar ile kutlamalar gerçekleştirmektedir³⁰⁴.

Rusya Federasyonu'nun Putin döneminde kültürel etkisini daha da artırmasıyla beraber Rus Ortodoks Kilisesi'ne de büyük bir görev düşmüştür. Nitekim bu dönemde Rus kültürel yayılcılığının en mühim araçlarından birisi olan Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya Federasyonu'nun BDT coğrafyasında etki kurması adına da önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu noktada nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Azerbaycan'da diğer BDT ülkelerine göre daha etkisiz kalmaktadır. Ancak Rus Ortodox Kilisesi, buna duruma rağmen Azerbaycan'da sayıları yaklaşık 300 bini bulan Hristiyanlar adına faaliyetler düzenleyerek etki oluşturmaya çalışmaktadır.

4.6.5. Üniversiteler

Rusya Federasyonu tarafından uygulanmaya başlanan kamu diplomasisi faaliyetlerindeki en önemli aktörlerden birisi de eğitim faktörü olmuştur. Eğitim alanında uygulanan bu kamu diplomasisi faaliyetleri ise çoğunlukla üniversiteler nezdinde gerçekleştirilmektedir. Bu noktada Rusya Federasyonu'nun eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanmasını kolaylaştıran en önemli etken ise Sovyetler Birliği döneminden kalan toplumlar arası bağ ve ortak geçmiş olmaktadır. Bu bağlamda Azerbaycan'da var olan Rus diasporası ve Rusça etkisi, Sovyetler Birliği dönemini kapsayan ortak geçmişin parametrelerinden olarak kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır³⁰⁵.

³⁰² “Ülke Profilleri: Azerbaycan”, *Anadolu Ajansı*, 05.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/azerbaycan/901996> (erişim tarihi: 01.11.2019).

³⁰³ Arodirik, 2019: 24.

³⁰⁴ <http://aze.rs.gov.ru/news/61536> (erişim tarihi: 07.01.2020).

³⁰⁵ Sargina, 2019: 47.

4.6.5.1. Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesi (RUDN)

Sovyetler Birliği döneminde 5 Şubat 1960 tarihinde kurulan ve halen faal olarak çalışmalarına devam eden Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesi (RUDN), bir eğitim öğretim döneminde dünyanın çeşitli coğrafyalarında bulunan yaklaşık 150 farklı ülkeden gelen öğrencilere ev sahipliği yapmaktadır. Toplamda 17 fakülte ile 162 kürsüye sahip olan ve hâlihazırda 9.263'ü yabancı uyruklu olmak üzere toplam 33.024 öğrenciye ev sahipliği yapmakta olan Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesinin en temel amacı Rusya Federasyonu'na gelen yabancı öğrencilere burada eğitim aldıkları süreç içerisinde Rus kültürü ile ideolojisinin de öğretilmesidir³⁰⁶.

Rusya Federasyonu'nda eğitim gören yabancı öğrencilerin sayısı son yıllarda ciddi bir şekilde artmıştır ve bu yabancı öğrencilerin yaklaşık %75'ini BDT bölgesinden gelmiş olan öğrenciler oluşturmaktadır³⁰⁷.

Azerbaycan'da ise son zamanlarda Batı merkezli eğitim programlarının hükümet tarafından daha kısıtlı hale getirilmesiyle beraber Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesinin de yabancı öğrencilere çok düşük fiyatlara mal edilebilecek eğitim programları sağlanması gibi durumlar yurt dışında eğitim almak isteyen Azerbaycan'daki öğrenciler için büyük bir fırsat olmuştur. Böylece Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesinde eğitim görmek amacıyla Azerbaycan'dan Rusya Federasyonu'na birçok öğrenci gitmektedir. Böylece Rusya Federasyonu, mevcut bazı eğitim kurumlarını kamu diplomasisi aracı olarak kullanma noktasında başarı sağlamaktadır.

4.6.5.2. MV Lomonosov Üniversitesi

Temel amacı Rus dilini yaymak ve geliştirmek olan Russkiy Mir Vakfının bu amacını başarıya ulaştıracak en önemli faktör eğitimidir. Bu sebeple Rusya Federasyonu, Russkiy Mir Vakfı vesilesiyle Bakü'de Moskova Devlet Üniversitesine bağlı bir şube açarak önemli bir girişimde bulunmuştur. Moskova Devlet Üniversitesinin 25 Ocak 1755 tarihinde Çariçe Elizaveta Petrovna'nın emri ile Rus bilim insanı Mihail Vasilyeviç Lomonosov öncülüğünde kurulması sebebiyle Moskova Devlet Üniversitesinin Bakü Şubesine, kurucularına ithafen MV Lomonosov adı verilmiştir. Moskova Devlet Üniversitesinin Bakü şubesi olan MV Lomonosov Üniversitesi "15 Ocak 2008 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararı ile kurulmuştur. Şubenin resmî açılışı 27 Şubat 2009'da gerçekleşmiştir."³⁰⁸

MV Lomonosov Üniversitesinde 6 fakülte bulunmaktadır. Bunlar:

³⁰⁶ <https://studyinrussia.ru/tr/study-in-russia/universities/rudn/> (erişim tarihi: 08.01.2020).

³⁰⁷ Tatlı, 2018: 93.

³⁰⁸ <http://www.msu.az/postupayushim/> (erişim tarihi: 08.01.2020).

- 1) Filoloji Fakültesi
  - a. Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü
  - b. Modern Batı Avrupa Dilleri ve Edebiyatı Bölümü
- 2) Uygulamalı Matematik Fakültesi
- 3) Kimya Fakültesi
- 4) Psikoloji Fakültesi
- 5) Fizik Fakültesi
- 6) İktisat Fakültesi
  - a. Ekonomi
  - b. Yönetim

fakültelerinden ve bölümlerinden oluşmaktadır³⁰⁹. Ayrıca lisans ve yüksek lisans programlarına sahip olan ve Rusça eğitim verilen bu üniversiteden hem Azerbaycan vatandaşları hem de Azerbaycan'da yaşayan yabancı uyruklu vatandaşlar kesintisiz ve ücretsiz bir şekilde yararlanabilmektedir³¹⁰.

Rusya Federasyonu'nun eğitim alanındaki kamu diplomasisi faaliyetleri sadece Azerbaycan topraklarında kurduğu üniversitelerle sürdürülmektedir. Bu noktada Rusya Federasyonu, Azerbaycan'da Rus diliyle eğitimin yayılması dışında Azerbaycan vatandaşı olan öğrencilerin Rusya Federasyonu'ndaki üniversitelerde eğitim görmesini sağlamayı da amaçlamaktadır. Post-Sovyet topraklardan birisi olan Azerbaycan'da bulunan öğrencileri Rusya Federasyonu'na çekmek Moskova için hayli önem arz etmektedir³¹¹.

Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan itibaren ancak Putin döneminde ciddi bir şekilde uygulanmaya başlanan kamu diplomasisi faaliyetlerinin meyve verdiği döneme kadar Rusya Federasyonu, Azerbaycan'daki öğrenciler için eğitim alanındaki ilk tercih olmamıştır ve bu sebeple Azerbaycan'daki öğrencilerin yurt dışı eğitim tercihlerini genellikle Türkiye ve Batı ülkeleri şekillendirmiştir. Ancak Azerbaycan 2009 yılından itibaren öğrencilerinin Batı eksenli yurt dışı eğitim tercihlerine ve imkânlarına kısıtlama getirmiştir. Azerbaycan hükümetinin Batı eksenli eğitime sıcak bakmamasına rağmen Rusya Federasyonu'nda gerçekleştirilen eğitime karşı ılımlı oluşu, Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında Azerbaycan'daki öğrencileri kendi ülkesine çekmek istemesi ve bu öğrencilere ciddi burs olanakları sağlaması gibi durumlardan dolayı Azerbaycan'dan Rusya Federasyonu'na eğitim amacıyla giden öğrencilerin sayısında günden güne artış yaşanmaktadır.

³⁰⁹ <http://www.msu.az/postupayushim/> (erişim tarihi: 08.01.2020).

³¹⁰ <http://www.msu.az/postupayushim/> (erişim tarihi: 08.01.2020).

³¹¹ Gubina, 2016: 90-91.

4.6.6. VTB Bank

Vneshtorgbank (VTB Bank) Rusya'nın ekonomi alanındaki dış ilişkilerine hizmet etmek ve Rusya'nın küreselleşen dünyaya ekonomik entegrasyonunu sağlamak amacıyla 1990 yılının Ekim ayında Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Bankası ve Maliye Bakanlığı iş birliği ile kurulmuştur.

VTB Bank, 2 Ocak 1991 tarihinde, ruble ve diğer para birimleriyle gerçekleştirilecek her türlü bankacılık işlemi yapmasına olanak sağlayan 1000 Nolu Genel Lisans'a sahip olmuştur. Ayrıca 1994 yılında ise The Banker dergisinde hazırlanan İlk 1000 Dünya Bankası listesinde 425'inci sırada kendisine yer bulmuştur. 1997 yılında ise Rusya Federasyonu hükümeti, VTB Bank'ın bir anonim şirkete dönüşmesini sağlamıştır. Bu dönüşümün ardından ise Rusya Merkez Bankası, %96,8'lik hisse ile VTB Bank'ın en büyük hissedarı konumuna gelmiştir. Bu hamle ile beraber gittikçe güçlenen VTB Bank İlk 1000 Dünya Bankası listesinde üst sıralara tırmanarak 222'nci sırada kendisine yer bulmuştur. 2002 yılına gelindiğinde ise Rusya Federasyonu Hükümeti 1997 yılındakine benzer bir adım daha atmıştır ancak bu adım öncekine göre biraz farklı sayılmaktadır zira bu adımla beraber Rusya Federasyonu Hükümeti, Rusya Merkez Bankasının elinde bulunan VTB Bank'ın hisselerini satın alarak kendisi en büyük hissedar konumuna gelmiştir. Bu hamlenin ardından bankanın yönetim kurulu başkanlığına Andrey Kostin getirilmiştir. Andrey Kostin'in göreve gelmesiyle ve Rusya Federasyonu Hükümetini de arkasına almasıyla beraber VTB Bank gitgide güçlenmiştir. Nitekim VTB Bank 2005 yılında ülkenin en başarılı perakende bankası Guta Bank'ı ve St Petersburg merkezli Promstroybank'ı (PSB) da bünyesine katarak Rusya'nın en önemli bankacılık kurumlarından birisi haline dönüşmüştür. 2007 yılına gelindiğinde ise halka arz edilen VTB Bank, hem Rusya Federasyonu'nun halka arz edilen ilk bankası hem de küresel bankacılık sektörünün halka arz edilen en büyük bankası olmuştur. IPO³¹² sayesinde VTB Bank, bu halka arz işleminden yaklaşık 8 milyar dolar elde etmiştir. Ayrıca bu halka arz işlemi bankacılık sektöründe o döneme kadar halka arz edilen banka olmasıyla beraber VTB Bank'ın Londra Menkul Kıymetler Borsası'ndaki GDR'lerine³¹³ olan talepler de neredeyse tüm önde

³¹² "IPO (Initial Public Offering), özel bir şirket veya kuruluşun hisse senedini ilk defa halka arz ederek yatırım sermayesini artırmasına verilen isimdir. Büyümek için sermaye arayışında olan şirketler genel olarak halka arz yöntemini kullanırlar. Özel sektöre ait büyük şirketler veya halka açık ticari şirketler de bu yöntemi kullanabilirler. IPO sürecindeki ilk halka arzda sermaye artırıcı şirket, piyasaya sunulan en iyi menkul değer türü, fiyat teklifi, hisse miktarı ve piyasa teklifine ilişkin zaman dilimini belirlemeye yardımcı olmak amacıyla bir sigorta şirketi veya yatırım bankasına ihtiyaç duymaktadır." Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://koinbulteni.com/ipo-nedir> (erişim tarihi: 21.04.2020).

³¹³ "GDR (Global Depositary Receipt) yani küresel mevduat makbuzu. Mevduat bankaları tarafından verilen ve belirli bir şirketin hisselerinin mülkiyetini temsil eden ve dayanak hisselerden bağımsız olarak işlem görebilen, pazarlık edilebilir sertifikalardır. Bu araçlar genellikle gelişmekte olan piyasalardaki şirketler tarafından kullanılır ve sadece profesyonel yatırımcılara pazarlanır. Bu GDR'ler, dayandıkları orijinal mevduat makbuzu olan Amerikan depo makbuzlarının (ADR) küresel karşılığıdır." Ayrıntılı bilgi için bkz.

gelen ABD ve Avrupa yatırım fonlarına yönelik ilgi çeken tekliflerin dokuz kat üzerindeydi. Bununla beraber Rusya'da 120.000'den fazla kişinin VTB Bank'ın hisselerini satın aldığı bilinmektedir. VTB Group, BDT ülkelerinde geniş bir uluslararası ağ işletmektedir. 2011 yılına gelindiğinde ise Rusya Federasyonu hükümeti sahip olduğu VTB Bank hisselerinin %10'undan fazlasını özelleştirme faaliyetleri kapsamında elden çıkararak uzun vadeli yatırımcıları VTB Bank'a çekmeyi hedeflemiştir. Bu Özelleştirme faaliyetinin ardından ise 2013 yılında ikinci kez halka arz hamlesinde bulunan Rusya Federasyonu hükümetinin VTB Bank hisseleri %60,93'e kadar düşmüştür³¹⁴.

Ancak Rusya Federasyonu, VTB Bank hisselerindeki payının bu denli düşüşüne rağmen Federal Mülkiyet Yönetimi Ajansı³¹⁵ ile Maliye Bakanlığı ve Mevduat Sigorta Acentesinin elinde tuttuğu hisselerle beraber banka sermayesinin yaklaşık %92'sini doğrudan veya dolaylı bir şekilde yönetmektedir³¹⁶.

Rusya Federasyonu'nun en büyük ikinci bankası olarak bilinen VTB Bank, ekonomik anlamdaki faaliyetleri sonucunda bankalar nezdinde ciddi bir güç konumuna gelmiştir³¹⁷.

VTB Group ise para politikaları bağlamında en önemli noktalarda faaliyet sürdüren 20'den fazla finansal kuruluş ve şirketi bünyesinde barındırarak küresel çapta önemli bir finans aracı haline gelmiştir. VTB Group, BDT ülkelerinde de finans sektörü noktasında geniş bir faaliyet ağına sahiptir³¹⁸. Bu noktada VTB Bank'ın Azerbaycan'daki ilk şubesinin açılışı resmen 23 Kasım 2009'da gerçekleşmiştir ve bankanın Azerbaycan şubesi OJSC VTB Bank ismini almıştır³¹⁹. Ayrıca mevcut durumda VTB Bank'ın Azerbaycan'da 5 şubesi bulunmaktadır³²⁰.

OJSC VTB Bank'ın sermayesinin %99,9999'u Rusya Federasyonu'nun bir kurumu olan VTB Bank tarafından karşılanırken sadece %0,0001'i bireysel kişiler tarafından finanse edilmektedir³²¹. Yönetim Kurulu Başkanlığı Kirin Yevgeniy Anatolyevich tarafından yürütülen VTB Bank Azerbaycan şubesi olan OJSC VTB Bank'ın yönetim kurulu, denetleme

<https://www.londonstockexchange.com/traders-and-brokers/security-types/gdrs/gdrs.htm> (erişim tarihi: 21.04.2020).

³¹⁴ <https://www.vtb.com/o-banke/gruppa-vtb/istoriya/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³¹⁵ Federal Mülkiyet Yönetimi Ajansı, Rusya Federasyonu'na bağlı olarak özelleştirme faaliyetleri yürüten bir devlet kurumudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.gazetem.ru/ozellestirmede-federal-mulkiyet-yonetimi-ajansinin-rolunun-guclendirilmesi-onerisi/> (erişim tarihi: 03.04.2020).

³¹⁶ <https://www.vtb.com/o-banke/gruppa-vtb/skhema-gruppy/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³¹⁷ <http://turkrus.com/741263-rusyanin-2-buyuk-bankasi-vtbden-ronesans-holdinge-155-milyon-dolar-kredi-xh.aspx> (erişim tarihi: 04.04.2020).

³¹⁸ <https://www.vtb.com/o-banke/gruppa-vtb/skhema-gruppy/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³¹⁹ <https://en.vtb.az/about/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³²⁰ <https://en.vtb.az/about/requisites/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³²¹ <https://en.vtb.az/about/shareholders/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

kurulu ve denetim komitesini oluşturan isimlerin tamamı vatandaşlık konusunda Rusya Federasyonu'na bağlı kişilerdir³²².

VTB Group'un temel amacı Rusya ve BDT'de kurumsal ve perakende müşteri hizmetlerinde lider pozisyonuna gelmektir ve bu hedefine ulaşma noktasında güçlü bir araç olan ekonomi faktörünü kullanmaktadır³²³.

VTB Group, Azerbaycan'da da bu hedeflerine ulaşmak için:

- Menkul ve gayrimenkul satışı gerçekleştirmek.
- Orta ölçekli işletmelerin hızlı gelişimini sağlamak amacıyla kredi desteği sağlamak.
- İşletme çeşitlendirmesini sağlamak.
- Küçük işletmelerin hızlı gelişimini sağlamak amacıyla kredi desteği uygulamak.
- Satış ağlarının ve uzaktan hizmet kanallarının aktif gelişimini ve kullanımını sağlamak.
- Yenilikçi ürün ve teknolojilerin hayata geçirilerek uygulanmasını sağlamak.
- Finansal kurumlar için bankalar arası finansal krediler sağlamak.
- Bireysel krediler sağlamak.
- Müşterilerine Çevrimiçi avukat tahsisi gerçekleştirmek.

Gibi çalışmalar gerçekleştirerek Azerbaycan banka sektöründe önemli bir yere sahip olmaktadır³²⁴.

Sermayesinin çok büyük bir kısmı Rusya Federasyonu tarafından yönetilen VTB Bank'ın Azerbaycan şubesi olan OJSC VTB Bank, yumuşak güç uygulamaları noktasında önemli bir yere sahip olan ekonomi faktörünü kullanmakla beraber Azerbaycan vatandaşlarına gerek bireysel olarak gerekse ticari faaliyetler kapsamında finansal destekler sağlayarak Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan'da gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerine katkı sağlayan kuruluşlardan birisi olarak görülmektedir.

4.6.7. Interfax Ajansı

Interfax Bilgi Ajansı SSCB menşeli bir bilgi ajansı olarak BDT coğrafyasında bulunan en büyük özel bilgi grubu olma özelliğini taşımaktadır.

Medya, devlet kurumları ve politikacılar için profesyonel çalışmalar üretmeye çalışan Interfax, çözüm yolu olarak bilgi teknolojilerinin kullanımı ile beraber işletmelerin finans ve

³²² <https://en.vtb.az/about/management/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³²³ <http://vtb.az/group/strategy/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

³²⁴ <https://en.vtb.az/about/> (erişim tarihi: 02.04.2020).

emtia³²⁵ piyasalarında çalışmalarına, riskleri yönetmelerine ve dış iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır³²⁶.

Rusya'nın ilk özel haber ajansı olma sıfatını da elinde bulunduran Interfax, hâlihazırda diğer ülkelerin haber ajansları ile en fazla iş birliği yapmakta olan Rus haber ajansı konumundadır. Ayrıca ülkedeki medya sektörü içerisinde düşünce kuruluşlarına ciddi manada destek veren kuruluşlarının da başında gelmektedir³²⁷.

Takvimler 1989 yılının Temmuz ayını gösterdiğinde bir grup gazetecinin girişimiyle beraber temelleri atılan Interfax, SSCB döneminde özellikle ekonomik ve siyasi bilgileri derleyip operasyonel bir hale getirerek aktarması sonucunda ilk sivil bilgi ajansı haline gelmiştir. Zamanla gelişimini sürdüren ajans günümüzde SSCB kökenli olarak Rusya Federasyonu'na bağlı olup BDT'de varlık sürdüren en büyük bilgi ajansı statüsünü de yakalamıştır³²⁸.

Post-Sovyet Cumhuriyetler başta olmak üzere yirmiden fazla ülkede çalışmalarını sürdüren Interfax, bölgede yaşananlar hakkında eksiksiz ve güvenilir bir biçimde çalışmalarını sürdürmeyi hedeflemektedir. “Azerbaycan ve Rusya'nın tüm federal bölgelerinde Interfax markası altında oluşturulan ulusal ajanslar, küresel bir yaklaşımı ve benzersiz yerel bilgileri birleştiren bir pazar lideridir.”³²⁹ Ayrıca Interfax her gün “çeşitli dillerde 4.000'den fazla haber yayınlıyor. Rusya ve yurt dışındaki basın her gün, tüm dünya için Rusya ve BDT hakkında operasyonel haberlerin ana kaynağı olan Interfax'a atıfta bulunmaktadır.”³³⁰

Ayrıca Interfax dünya çapındaki en büyük kurumsal bilgi ajansı olarak bilinen Dun & Bradstreet ile ortak bir girişim oluşturarak Interfax-D & B markasını da kurmuştur. Bu sayede “uluslararası iş dünyasına ve Rus kullanıcılarına dünyanın tüm ülkelerinde faaliyet gösteren yabancı şirketler hakkında veri sağlayarak uluslararası ticaret ve yatırım ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır”³³¹.

Böylece Interfax, dünyanın en ünlü bilgi kaynağı şirketi olan Dun & Bradstreet ile ortaklığı sonucunda faaliyetlerine başlayan Interfax-D & B sayesinde dünyanın herhangi bir

³²⁵ “Emtia, kelime olarak ticarete konu olan tüm mallar ve ürünlere verilen isimdir. Altın, gümüş, platin, bakır vb. değerli madenler; buğday, pamuk, kakao, mısır vb. tarım ürünleri; petrol, doğal gaz gibi enerji kaynakları da emtiaya dâhil edilmektedir. Emtia piyasası kavramı ile de bu ürünlerin spot ve vadeli piyasalardaki işlem fiyatlarından bahsedilmektedir. Keza dünyada ve Türkiye’de emtia özelinde borsalar bulunmaktadır. Türkiye’de 133 adet Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’ne bağlı emtia borsası bulunmaktadır. Dünyada ise Londra Metal Borsası, New York Ticaret Borsası ve Chicago Borsası bunlardan öne çıkanlarıdır. Emtia piyasasında tarımsal emtialar, değerli metaller, petrol-doğal gaz ve kömür gibi enerji grubu emtiaları bulunmaktadır.” Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://kanalfinans.com/sorular/emtia-ne-demektir-emtia-piyasasi-nedir> (erişim tarihi: 21.04.2020).

³²⁶ <http://group.interfax.ru/> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³²⁷ Halidov, 2014: 52.

³²⁸ <http://group.interfax.ru/txt.asp?rbr=1&id=6> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³²⁹ <http://group.interfax.ru/txt.asp?rbr=1&id=6> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³³⁰ <http://group.interfax.ru/txt.asp?rbr=1&id=6> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³³¹ <http://group.interfax.ru/txt.asp?rbr=1&id=6> (erişim tarihi: 07.04.2020).

noktasında çalışmalarını sürdüren herhangi bir şirket hakkında gerekli tüm bilgileri derleyip aktarmayı, risk değerlendirmelerinde bulunmayı ve güven raporu oluşturmayı kolaylıkla gerçekleştirmekte ve bu sayede müşterilerine yardımcı olmaktadır³³².

Sadece ekonomik anlamda risk yönetimleri ve yatırım planları gibi faaliyetlerle sınırlı kalmayarak geniş bir hizmet ağına sahip olan Interfax Grubu'nun sunduğu hizmetler en temel haliyle şunlardır:

- Haber.
- Online pazar bilgileri.
- İhraç eden şirketler için bilgi açıklaması.
- Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Kazakistan'daki tüzel kişiler hakkında bilgi.
- Dünyadaki şirketler hakkında bilgi.
- Pazarlama bilgileri.
- Medya izleme.
- Kredi bürosu raporları.
- Basın toplantıları.
- Çevrimiçi reklamcılık³³³.

Özellikle toplum nezdinde büyük ilgi gören hizmetlerden birisi olan haber sektörü açısından da önem taşıyan Interfax Grup, sunduğu habercilik hizmetlerini resmî internet sitesinde “Interfax gazetecileri, politika ve ekonomideki en önemli olayları ilk bilen okuyucularımızın olmasını sağlamak için çalışıyorlar ve bu olayların sonuçlarını değerlendirebiliyorlar.” şeklinde ifade etmektedir³³⁴.

Interfax-Azerbaycan Bilgi Ajansı ise 2002 yılının Ekim ayında Rusya Federasyonu ve Azerbaycan ortaklığı ile kurulmuştur. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in ortak girişimleri sayesinde devletlerin iş birliği ile kurulan Interfax-Azerbaycan Bilgi Ajansı'nın kuruluşuna Rusya Federasyonu tarafından Interfax Bilgi Hizmetleri Grubu ve Azerbaycan tarafından ise SOCAR iştirak etmiştir³³⁵.

Bu noktada Interfax-Azerbaycan Bilgi Ajansı'nın kurulma sebebi açıklanırken “Azerbaycan'da gerçekleşen süreçler hakkında hem Azerbaycan'ı hem de yurt dışındaki diğer tüketicileri derhal, nesnel ve doğru bir şekilde bilgilendirmek ve cumhuriyet hakkındaki gerçeği uluslararası topluluğa getirmek ve ülkenin doğru ve eksiksiz bir resmini yaratmaktır.” ifadelerine yer verilirken genel merkezi Bakü'de bulunan Interfax-Azerbaycan Bilgi Ajansı'nın

³³² <http://group.interfax.ru/rbr.asp?rbr=35> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³³³ <http://group.interfax.ru/default.asp> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³³⁴ <http://group.interfax.ru/rbr.asp?rbr=14> (erişim tarihi: 07.04.2020).

³³⁵ <http://interfax.az/about> (erişim tarihi: 06.04.2020).

Azerbaycan Haberleri ismi verilen özel projesi sayesinde de her gün Azerbaycan hakkında sosyal, siyasi ve ekonomik alanlar başta olmak üzere onlarca haber üretilip paylaşılmaktadır³³⁶.

Özellikle BDT ülkelerinde yayıncılık faaliyetlerine durmaksızın devam eden ve Rusya gazeteciliğinin yapı taşlarından birisi haline gelen Interfax'ın Azerbaycan ayağı olan Interfax-Azerbaycan Bilgi Ajansı'nın en önemli faaliyetleri ise resmî internet sitesinde;

- Ülkedeki en önemli ve ilginç olaylar hakkında sıcak haberler.
- Azerbaycan'ın kilit figürleri, hükümet ve iş dünyası temsilcileri ile özel görüşmeler.
- Ülkenin sanayi işletmelerinin faaliyetleri ile Azerbaycan'da faaliyet gösteren şirketler ve bankalar hakkında ayrıntılı bilgi.
- Yetkililerin girişimleri ve kararları hakkında operasyonel haberler.
- Yatırım projeleri ve ihaleler hakkında bilgi.
- Ajansın web sitesine afiş ve basın bültenleri yerleştirmek.
- Şirket konferanslarının basın toplantıları için salona yerleştirilmesi³³⁷.

olarak belirtilmektedir.

Ayrıca ajans, yine kendi internet sitesinde verilen bilgilere göre gerek yabancı gerekse Rus medyasında yer alan bilgi ajansları arasındaki atıf sıralamasında liderliğini korumakta ve Rusya Federasyonu'nda faaliyet gösteren haber ajansları arasında da önemli bir yer tutmaktadır.

Interfax Ajansı hakkında demeç veren liderler arasında Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev: “Interfax’ı Sovyet sonrası alanda en dinamik bilgi yapısı olarak görüyorum bağımsız haber ajansınız malzemelerin sunumunda son derece profesyonel hızlı ve objektiftir. Rusya’da ve yurt dışında en saygın olanlardan biridir.” sözlerine yer verirken Azerbaycan’ın mevcut Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ise: “Interfax-Azerbaycan Ajansı sadece önde gelen ulusal medyalardan biri değil, aynı zamanda ülkemiz hakkında güvenilir ve kanıtlanmış nesnel bilgi kaynağı haline geldi.” sözlerini ifade etmiştir³³⁸.

Ayrıca Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin ise verdiği demeçte Interfax Ajansı hakkındaki düşüncelerini:

Interfax Haber Ajansı, zamanımızın ana başarılarından birini ifade ediyor -konuşma özgürlüğü-. Interfaks haberleri iş adamları, politikacılar ve Rus hükümeti üyeleri tarafından yakından izleniyor. Bugün, zor bir değişim zamanında, materyallerin sunumunun öngörüsü ve profesyonelliği özellikle değerlidir³³⁹.

şeklinde belirtmiştir.

³³⁶ <http://interfax.az/about> (erişim tarihi: 06.04.2020).

³³⁷ <http://interfax.az/about> (erişim tarihi: 06.04.2020).

³³⁸ <http://group.interfax.ru/persons.asp?rbr=10&tp=2> (erişim tarihi: 06.04.2020).

³³⁹ <http://group.interfax.ru/persons.asp?rbr=10&tp=2> (erişim tarihi: 06.04.2020).

Interfax Ajansı, meslek tanımındaki bilgi paylaşımı seçeneğiyle beraber Azerbaycan'daki iş adamlarına ve yatırımcılara, haber seçeneği ile beraber de vatandaşlara kısa sürede ve etkili bir şekilde ulaşabilmektedir. Özellikle iş dünyasında yatırım gibi konularda sağladığı bilgi akışı sayesinde Azerbaycan'daki yatırımcılar için cazip bir hale gelen Interfax, bu avantajını kullanarak iş dünyası üzerinde etki kurabilmektedir. Aynı şekilde habercilik sektöründe de yapacağı haberleri titizlikle derleyerek vatandaşlara sunmakta ve bu sayede olumlu algı oluşturma konusunda Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetlerine katkı sağlayabilmektedir.

4.6.8. Sputnik

Sputnik Haber Ajansı, Rus hükümeti tarafından işletilen bir medya grubu olan Rossiya Segodnya tarafından 10 Kasım 2014 tarihinde kurulmuştur. Mevcut durumda 30'dan fazla dilde faaliyetlerini sürdüren Sputnik Haber Ajansı, Rusya Federasyonu'nun uluslararası alandaki en önemli medya kuruluşlarından birisi olarak görülmektedir. Ayrıca Sputnik Haber Ajansı, daha önce "Rusya'nın Sesi Radyosu" ismiyle yayın yapan Rus yayın organının da devamı niteliğindedir. Daha önceden de var olan bir kurumun yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi sayesinde daha etkili bir kurum olan Sputnik Haber Ajansı, Rusya Federasyonu açısından kamu diplomasisi uygulamalarındaki en önemli medya unsurlarından birisi olmaktadır³⁴⁰.

Sputnik Haber Ajansı, Azerbaycan'da ilk faaliyetlerine 2015 yılında başlamıştır. Bu noktada Sputnik, Azerbaycan'daki ilk Rus haber organı olma özelliğini taşımaktadır. 1991 yılındaki bağımsızlık sürecinden sonra Batı endeksli politikalar izlemeye başlayan ve gün geçtikçe batıya daha çok yaklaşan Azerbaycan'da kaybedilen Rus etkisinin tekrar kazanılması için olumlu bir Rus imajı çizmek adına Sputnik Haber Ajansı önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca Sputnik, Batı tarafından çizilen agresif Rusya propagandasını yıkmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple özellikle Azerbaycan mediasındaki faaliyetlerinde Batı karşıtı haberler hazırlayan Sputnik, Azerbaycan'daki vatandaşlar üzerinde kaybedilen Rusya Federasyonu etkisini tekrardan sağlamayı ve Batı tarafından oluşturulan olumsuz Rus algısını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır³⁴¹.

³⁴⁰ <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> (erişim tarihi: 05.12.2019).

³⁴¹ Aliyev, 2019: 48.

SONUÇ

İlk çağlarda gerek devletlerin gerekse devlet niteliği taşımayan toplulukların istemli ya da istemsiz bir şekilde başvurdukları diplomasi yöntemi, küreselleşme ile beraber günümüzdeki ulus devletler için de hayati öneme sahip olmakla beraber vazgeçilmesi mümkün olmayan bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşmenin getirisiyle beraber devletler arasındaki mesafeler sadece soyut bir kavram haline dönüşmüştür. Zira bu noktada artan teknolojik imkanlarla beraber gelişen ve değişen iletişim imkanları devletler arası iletişimin had safhaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu sayede devletler arası iletişime engel olan sınırların tamamen ortadan kalkması durumu diplomatik faaliyetlerin hızlanmasına ve daha etkin bir şekilde uygulanmasına sebep olmuştur.

Gelişen imkanlarla beraber diplomasi kavramı sadece daha etkin bir şekilde uygulanmakla kalmayıp aynı zamanda küreselleşme ile beraber gelen bu değişim ve gelişimden kendi payına düşeni de alarak birçok türe ayrılmıştır. Her biri belirli zamanlarda hayli etkili olan bu diplomasi türleri arasındaki en önemli türlerden birisi de hiç kuşkusuz kamu diplomasisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle iki büyük dünya savaşı geçiren ve ardından da soğuk savaş dönemini atlatan dünya için kamu diplomasisi kavramı sert gücün varlığını azaltacak olmasından dolayı büyük önem arz etmektedir. Zira kamu diplomasisi en temel anlamıyla bir devletin kendi ulusal çıkarlarını korumak ve uluslararası sahnede daha iyi bir konuma gelmek amacıyla başka devletlerin halkları üzerinde uygulamaya koyduğu diplomatik adımları ifade etmektedir. Ayrıca bu diplomatik adımlar sert güç unsurlarını mümkün olduğunca kısıtlı tutmakla beraber yumuşak güç unsurlarını da fazlaca barındırmaktadır.

Kamu diplomasisi uygulayıcısı olan devlet bu sayede hedef ülkenin kamuoyu nezdinde hayranlık uyandırarak bir cazibe merkezi haline gelmektedir. Bu sebeplerden dolayı devletler, hedefledikleri çıkar politikalarını gerçekleştirme noktasında askerî müdahaleler gibi sert güç unsurlarını kullanmak yerine, temelinde hayranlık uyandırma ve ilgi çekme arzularını barındıran ve sert güç unsurlarına nazaran çok daha az maliyetli ve etkin sonuçlar veren kamu diplomasisi faaliyetlerini uygulamayı tercih etmeye başlamışlardır. Ayrıca bu diplomasi türünün etkinliği artmaya başladıkça devletler tarafından birçok kamu diplomasisi uygulayıcısı devreye sokulmuştur. Bu uygulayıcılar kimi zaman devlet destekli kuruluşlar olurken kimi zaman da sivil toplum örgütleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ek olarak kamu diplomasisi uygulayıcıları noktasında önemli bir aktör de ekonomi unsurunu kullanan devlet destekli bankalar ve kredi kuruluşları olarak görülmektedir.

Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber ortaya çıkan yeni dünya düzeninde önemli bir yere sahip olan kamu diplomasisi yöntemi, olumsuz bir imaja sahip olan devletler için de itibar düzenleyicisi olarak kullanılabilir bir diplomasi türü haline gelmiştir. Bu noktada kamu diplomasisi, Soğuk Savaş'ın sonunda lağvedilen SSCB'nin halefi niteliğinde görülen Rusya Federasyonu için imaj düzeltme açısından hayati bir öneme sahiptir. Zira SSCB, günümüzde bağımsızlığını kazanmış olan 15 devletin tek çatı altında yaşadığı ancak Rus egemenliğinin hakim olduğu bir birlik halindeydi. Nispeten dışa kapalı bir siyaset izleyen ve sert güç unsurlarını mümkün olduğunca etkin kullanan SSCB'de Soğuk Savaş'ın sonuna doğru başlayan ayrılıklar sebebiyle yaşanan itibar kaybı üst seviyeye ulaşmıştır. Sovyet komünizminin sahip olduğu olumsuz imaj, SSCB'nin dağılmasından sonra halef statüsünü taşıyan Rusya Federasyonu açısından da adeta bir ateşten gömlek halini almıştır. Bu noktada Rusya Federasyonu, özellikle SSCB döneminde uzun yıllar boyunca tek çatı altında yaşadığı ve yakın çevresinde yer alan Post-Sovyet devletleri arka bahçesi olarak ilan edip yeniden eski gücüne ulaşmayı arzulamıştır. Bu sebeple başta Güney Kafkasya bölgesi olmak üzere birçok bölge Rusya Federasyonu açısından hayli önemli hale gelmiştir. Çünkü Soğuk Savaş öncesinde var olan çift kutuplu dünya sisteminin Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucunda SSCB'nin yıkılmasıyla beraber tek kutuplu bir dünya sistemine evrilmesinden dolayı Post-Sovyet devletler, ABD başta olmak üzere birçok batı devletinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu noktada hem Rusya Federasyonu hem de batı devletleri açısından en çok önem arz eden Post-Sovyet devletlerden birisi de şüphesiz ki Azerbaycan olmuştur.

Petrolün dünyada ilk kez çıkarıldığı nokta olmasından dolayı Ateşler Diyarı olarak adlandırılan Azerbaycan, sahip olduğu zengin enerji kaynaklarının yanı sıra coğrafi konumunun da etkisiyle hem Batı hem de Rusya Federasyonu açısından yadsınamaz bir öneme sahip olmuştur. Özellikle Rusya Federasyonu, uzun yıllar SSCB çatısı altında bulunan Azerbaycan üzerindeki etkisini tekrardan dirilterek batı devletlerinin bölgedeki etkisini en alt seviyeye indirmeyi amaçlamıştır. Ancak buna rağmen Azerbaycan'ın batı yanlısı politikalar izlemesi gerçeği Rusya Federasyonu açısından olumsuz bir durum arz etmiştir. Zira Azerbaycan'ın Sovyet komünizminden ziyade batı liberalizmini tercih edecek olması ihtimali oldukça olağan bir durum haline gelmiştir. Özellikle ülkedeki Rusya etkisinden olabildiğince kurtulmayı amaçlayan Azerbaycan, dış politikasında batıya oldukça yaklaşıma başlamıştır. Rusya Federasyonu ise arka bahçesi olarak adlandırdığı bölgede yer alan ve büyük önem arz eden Azerbaycan'ın batıya karşı olan yaklaşımını azaltmak ve bölgedeki nüfuzunu tekrar canlandırmak amacıyla dış politikasında keskin değişikliklere gitmeye başlamıştır. Özellikle sahip olduğu askerî güç ile ün salmış olan Rusya Federasyonu'nda yaşanan bu değişiklikler

hayli köklü değişiklikler olarak görülmüştür. Dış politika çizgisindeki bu değişiklikler somut adımlarla desteklenerek kamu diplomasisi eksenine doğru evrilmiştir. Ancak buna rağmen bazı otoriteler Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi uygulamalarının gereksiz ve başarısız olacağını, bu sebeple de askerî güç olanaklarının kullanımına devam edilmesinin Rusya Federasyonu'nun geleceği açısından daha önemli olacağını vurgulamıştır. Ancak 2000 yılında devlet başkanlığı makamına seçilen Putin, bu düşüncelerin aksine kısa sürede yumuşak gücün önemini fark ederek bu bağlamda adımlar atmaya başlamıştır. Rusya Federasyonu'nun kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vermesiyle beraber gerek SSCB döneminde var olan kuruluşların modernizasyonu gerekse yeni kuruluşların açılması gibi adımlar sayesinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesi hız kazanmıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu, Azerbaycan'da yeniden sempati kazanma ve eski nüfuzuna ulaşma arzusunu gerçekleştirmek için en önemli koz olarak kültür ve dil faktörlerini kullanmaya özen göstermiştir. Zira SSCB döneminde Rus vatandaşları ile Azerbaycan vatandaşlarının birlik halinde yaşamış olması durumu büyük oranda kültür transferinin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Rusya Federasyonu bu noktada Sovyet kültürünün Azerbaycan'daki etkisini kendi lehine çevirerek kamu diplomasisi uygulamalarında kullanma avantajını yakalamıştır. Ayrıca yine bir arada yaşanıldığı dönemlerdeki Rus dilinin yaygın olması da Rusya Federasyonu açısından kamu diplomasisi uygulamaları noktasında büyük avantaj sağlamıştır. Böylece özellikle yükseköğretim alanındaki Rus dili ve Rusya Federasyonu'nun ağırladığı Azerbaycanlı üniversite öğrencileri de önemli bir diplomatik misyon üstlenmiştir. Rusya Federasyonu'nda eğitim gören Azerbaycan vatandaşı öğrencilerin Rus dili üzerinden etkilenmeye çalışılmasının yanı sıra Azerbaycan'da da Rusya Federasyonu ile Azerbaycan ortaklığında üniversiteler ve yerleşkeler kurulmuştur.

Rusya Federasyonu, Azerbaycan ile yaşanan ortak geçmişe dayalı tarihi mirasın ve kültürel bağların yanı sıra kurumlar bazında da kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. Bu noktada Rusya Federasyonu'nun en önemli kamu diplomasisi kurumları olan Rossotrudnichestvo, Russkiy Mir Vakfı ve Gorchakov Kamu diplomasisi Destekleme fonu gibi kurumlar etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu kurumlar arasından Rossotrudnichestvo, Rus diasporasının etkinliğinin artırılması ve özellikle BDT ülkelerinde Rusya Federasyonu menşei faaliyetlerin düzenlenmesi noktasında oldukça etkili olmuştur. Rossotrudnichestvo, Azerbaycan'da kurulan Bakü Rus Bilim ve Kültür Merkezi'nin kuruluş aşamasında da ciddi bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Bakü Rus Bilim ve Kültür Merkezi ile müşterek bir şekilde birçok projeye imza atarak Rus kültürünün tanıtılması ve Rusya Federasyonu'nun sempati kazanarak imaj düzeltilmesi konusunda önemli bir görev üstlenmiştir.

Russkiy Mir Vakfı ise Rossotrudnichestvo ile aynı doğrultuda diplomatik görev üstlenmesine rağmen yoğunluğunu daha çok Rusça faktörüne vermiştir. Bu bağlamdaki çalışmalarıyla Rus dilinin geliştirilip yaygınlaştırılmasını amaçlayan Russkiy Mir için özellikle Rus diasporası ve Post-Sovyet ülkelerdeki Rus etkisi büyük bir avantaj haline gelmiştir. Bu noktada Russkiy Mir Vakfı, Rossotrudnichestvo ve ilgili bakanlıkların girişimleri sonucunda 2011 tarihinde Azerbaycan'da Rus Bilim ve Kültür Merkezi'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu kapsamda Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan büyükelçiliği ile Azerbaycan Millî Eğitim Bakanlığı arasında bir anlaşma imzalanarak iş birliği yolunda önemli bir adım atılmıştır. Rusya Federasyonu'nun uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetleri için önemli bir yer tutan bu anlaşmaya göre, Azerbaycan bünyesinde bulunan 50 okulda Rusça öğrenimi için özel programlar düzenlenmiştir. Rusya Federasyonu'nun dil merkezli eğitim alanında amaçladığı kamu diplomasisi faaliyetleri özellikle yükseköğretim seviyesinde ayrı bir önem teşkil etmiştir.

Rusya Federasyonu sahip olduğu dil avantajını medya sektöründe de kullanarak Azerbaycan'da Rusça yayın yapan televizyon kanallarını da kullanmayı amaçlamıştır. Ancak bu noktada Azerbaycan devletinin girişimleri neticesinde gerçekleşen millileşme hamleleri sayesinde Rus propagandası yapan birçok medya unsuru etkisizleştirilmiştir. Buna rağmen bazı rus menşeli kanallar ve yazılı medya unsurları kamu diplomasisi faaliyetleri noktasında Rusya Federasyonu'na avantajlar sağlamıştır. Bu noktadaki en büyük avantaj ise yine Rusçanın yaygınlaştırılmasına sağlanan katkı olarak görülmüştür.

Rusya Federasyonu, Azerbaycan'a yönelik uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetlerini sadece eğitim ve kültür gibi alanlarla kısıtlı tutmamıştır. Birçok alanda adımlar atarak kamu diplomasisi faaliyetlerinin yelpazesini genişletmeyi amaçlayan Rusya Federasyonu, nüfusunun tamamına yakını İslam dinine mensup vatandaşlardan oluşan Azerbaycan'da azınlık durumda bulunan Ortodox Hristiyanlar için de faaliyetler sürdürmüştür. Bu noktada Hristiyan dünyası için önemli bir patrik konumunda olan Rus Ortodox Kilisesi de Rusya Federasyonu tarafından bir diplomasi aktörü olarak kullanılmıştır. Zira Azerbaycan'da her ne kadar nüfusa oranla az olsa da üç yüz bine yakın Hristiyan vatandaşın bulunması durumu Rusya Federasyonu açısından kamu diplomasisi uygulamaları noktasında avantaj sağlayabilecektir.

Rusya Federasyonu'nun en önemli kamu diplomasisi araçlarından birisi ise hiç şüphesiz ekonomi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dünyanın en büyük 20 ekonomisinden birisi olan Rusya Federasyonu, Azerbaycan için ekonomik anlamda önemli bir ticari ortak pozisyonunda bulunmaktadır. Zira Azerbaycan'ın dış ticaret hacminin önemli bir bölümünü Rusya Federasyonu oluşturmaktadır. Azerbaycan açısından ithalat ve ihracat noktasında önemli bir konumda olan Rusya Federasyonu aynı zamanda bazı Azerbaycan vatandaşlarının ve iş

insanlarının mesleki anlamda da uğrak noktası durumuna gelmiştir. Özellikle istihdam noktasında bakıldığında ise çalışma amacıyla Azerbaycan'dan Rusya Federasyonu'na giden işçilerin durumu da Rusya Federasyonu tarafından avantaja çevrilerek Rus etkisinin aktarılması noktasında bir diplomatik unsur olarak değerlendirilmiştir.

Dış ticaret verilerine bakıldığında Azerbaycan ile Rusya Federasyonu arasında zaman zaman savunma sanayii alanında da ticari anlaşmalara rastlanmaktadır. Bu durumda ekonomik anlaşmalar sadece ekonomik alanla sınırlı kalmayarak askerî alanlarda da iş birliğinin gerçekleşmesine vesile olmuştur. Bu durumda millî savunma sanayii alanında tamamen yerli üretim gerçekleştiremeyen Azerbaycan açısından Rusya Federasyonu önemli bir konuma yükselmiştir. Rusya Federasyonu ise bu ticari faaliyetlerin sekteye uğramasına izin vermeyerek Azerbaycan'ın tedarikçisi konumunu sürdürmeyi ve Azerbaycan'ın batı ile millî savunma sanayii alanında iş birliği içerisine girme durumunu engellemeyi amaçlamıştır. Azerbaycan ise Rusya Federasyonu ile gerçekleşen bu ticari faaliyetler neticesinde Rusya Federasyonu'nun Ermeni işgali altında bulunan Dağlık Karabağ sorununda taviz vererek Azerbaycan yanlısı bir politika izlemesini arzulamaktadır. Zira işgal altında bulunan Dağlık Karabağ bölgesi, Birleşmiş Milletler tarafından da ayrı bir devlet olarak tanınmamakla beraber bir de facto bölge olarak görünse dahi hukuken Azerbaycan'a ait olup Ermenistan tarafından işgal edilmiş olan bir Azerbaycan toprağıdır.

Ekonomik alandaki kamu diplomasisi faaliyetleri sadece devletler arası ilişkilerle sınırlı kalmayarak zaman zaman özel kuruluşların etkisiyle de gerçekleşmiştir. Bu noktada özellikle Rusya Federasyonu menşeli bankalar ve finansal bilgi danışma şirketleri de birer diplomatik unsur olarak görülmüştür. Rusya Federasyonu tarafından finanse edilen bu bankalar özellikle Azerbaycan'daki küçük işletmelere ve vatandaşlara yönelik finansal kaynak sağlamıştır. Finansal bilgi danışma şirketleri de Azerbaycanlı yatırımcıların uluslararası düzeydeki danışma faaliyetlerini gerçekleştirerek ekonomik anlamda Azerbaycanlı iş adamları için önemli faydalar sağlamıştır. Bu özel kuruluşlar da sahip oldukları ekonomik etkiden dolayı Rusya Federasyonu açısından birer kamu diplomasisi uygulayıcısı olarak değerlendirilerek desteklenmiştir.

Rusya Federasyonu, arka bahçesi olarak nitelendirdiği Post-Sovyet devletlerde eski nüfuzunu tekrar sağlamak amacıyla dış politika değişikliğine giderek kamu diplomasisi odaklı bir dış politika izlemesine rağmen zaman zaman Sovyet geleneklerine bağlı kalarak sert güç unsuru olan askerî müdahale seçeneklerini de masaya yatırmaktan çekinmemiştir. Ancak yine de nispeten kısa süre önce başlamış olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerinin hızlanmasına ve gelişmesine önem vermiştir.

Rusya Federasyonu, Kamu diplomasisine verdiği öneme rağmen gerek bu diplomasi yönteminin uygulamalarına geç başlamış olması gerekse askerî gücünü sık sık kullanmış olması sebebiyle özellikle batılı devletlerle karşılaştırıldığında kamu diplomasisi konusunda nispeten geri kalmaktadır. Bu sebeple gün geçtikçe kamu diplomasisi faaliyetlerini ve imaj düzeltme çabalarını artırmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aksu, F. (2008). *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. MKM Yayıncılık, Bursa.
- Avatkov, V. (2012). “Kafkasya ve Orta Asya’da Rusya ve Türkiye Jeopolitik Alanlarının Kesişme Noktası (1991 - 2010).”. N. İyikan (Ed.). *Orta Asya - Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010*. Hiperlink Yayınları, İstanbul, 776-783.
- Biber, A. (2003). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Brzezinski, Z. (2016). *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Avrupa Komisyonu. (2014). *Açıklamalarla Avrupa Birliği: Avrupa Birliği nasıl çalışır?*. Avrupa Birliği Yayın Ofisi, Brüksel.
- Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons From The Past*. Figueroa Press, Los Angeles.
- Çelebi, O. B. (2011). *Rusya'nın Putin'inden, Putin'in Rusyasına: Parçalanmış Bir İmparatorluğun Bir Lider İle Yeniden Hayat Bulmasının Akademik Derlemesi*. Kültür Ocağı Vakfı Yayınları, (Google e-Kitap).
- Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Deniz (a), T. (2014). *Siyasi Coğrafya Penceresinden Güney Kafkasya'nın Zorunlu Dönüşümü*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Ekşi, M. (2014). *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erzen, M. Ü. (2012). *Kamu Diplomasisi*. Derin Yayınları, İstanbul.
- Hamilton, K. ve Langhorne, R. (2010). *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. Routledge, New York.
- Hasgüler, M. ve Uludağ, M. B. (2015). *Uluslararası Örgütler*. Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- İskit, T. (2018). *Diplomasi Tarihi, Teorisi Kurumları ve Uygulaması*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kamalov, İ. (2011). *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*. Tasarım Yayıncılık, Ankara.
- Kapani, M. (2018). *Politika Bilimine Giriş*. BB101 Yayınları, Ankara.
- Kışlalı, A. T. (2016). *Siyaset Bilimi*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Laçiner, S. (2008). *Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.

- Morgenthau, H. (1970). *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*. (Çev. B. Oran ve Ü. Oskay), Türk Siyasi Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*. (Çev. R. İ. Aydın), Elips Kitap, Ankara.
- Snow, N. (2009). "Rethinking Public Diplomacy". N. Snow ve P. M. Taylor (Ed.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge, New York, 3-11.
- Sancar (b), G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Sönmezoğlu, F., Güneş, H., Keleşoğlu, E. (2011). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Der Yayınları, İstanbul.
- Sönmezoğlu, F. (2019). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. Der Yayınları, İstanbul.
- Szondi, G. (2009). "Central and Eastern European Public Diplomacy: A transitional Perspective on National Reputation Management". N. Snow ve P. M. Taylor (Ed.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge, New York, 292-313.
- Şener, B. (2018). "Savaş İle Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi Ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri", *Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli*. T. Sakman, A. Yılmaz ve U. Çiçek (drl.). TASAM Yayınları, İstanbul.
- Tuncer, H. (1995). *Eski ve Yeni Diplomasi*. Ümit Yayınevi, Ankara.
- Tuncer, H. (2009). *Diplomasinin Evrimi Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*. Kaynak Yayınları, İstanbul.

Tezler

- Akyol, A. (2018). *Uluslararası Siyasal İletişim Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye-AB İlişkileri Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Alemdar, A. (2018). *Kültürel Diplomasi: Almanya ve Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Aliyev, M. (2019). *Yumuşak Güç Kavramı ve Rusya'nın Güney Kafkasya'da Yumuşak Gücü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Altınbaş, S. (2015). *Dünyada Kamu Diplomasisinin Gelişimi ve Türkiye Uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Ansari, K. Y. (2019). *Kültürel Diplomasi: Pakistan Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arodirik, H. D. (2019). *Rusya'nın Kültürel Diplomasi Çalışmaları: Castell'in Kültürel Nod Kavramı Üzerinden Rusya'nın Kültürel Diplomasi Uygulamaları ve Russkiy Mir Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arpacıoğlu, K. (2012). *Bir Yumuşak Güç Aracı Olarak Kamu Diplomasisinin Terörle Mücadelede Uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, A. (2019). *Putin'in Son Dönemi Kuzey Kafkasya'nın Rusya Federasyonu Güvenlik Algulamalarındaki Önemi: Dağıstan Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, M. M. (2019). *Türkiye'nin Ve Rusya'nın Orta Asya'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, Y. (2014). *ABD ve İngiltere'de Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Karşılaştırılmalı Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Aydemir, E. (2015). *Dış Politikada Stratejik Bir Değer Olarak Yumuşak Güç Unsurunun Medyada Kullanımı: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Medyanın Kullanımının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A. (2017). *İletişim Stratejileri Bağlamında Türk Dış İlişkilerinin Kamu Diplomasisi Açısından Değerlendirilmesi: İsrail ve Rusya Krizi Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Babayev, R. (2019). *Azerbaycan'da Türkiye ve Rusya Algısı; Azerbaycan'ın Türkiye ve Rusya İle İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ceferli, H. (2019). *Azerbaycan-Rusya Ekonomi-Politik İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, D. Ç. (2018). *Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Diaspora Diplomasisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Çubukçuoğlu, H. F. (2018). *Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığının Dijital Kamu Diplomasisi Uygulamaları: Facebook, V Kontakte ve Twitter Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, M. (2016). *Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi Enstitüsü'nün Faaliyetleri ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımına Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekmekci, A. (2016). *Moskova-Pekin Siyasi İlişkilerinde Enerji Faktörü: 2000-2015*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Er, A. (2018). *Türk Dış Politikası'nda Kültürel Diplomasi: Yunus Emre Enstitüsü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Eren, E. (2018). *Balkanlarda Türk Kamu Diplomasisi ve Faaliyet Alanları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Esercan, K. (2006). *Soğuk Savaş Sonrası Yeni Diplomasi Anlayışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Eyüpoğlu, H. (2018). *Kamu Diplomasisi: Aktörler, Türler, Araçlar ve Teknikler Bakımından Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ganbarov, A. (2016). *Azerbaycan'da Din, Siyaset ve Laiklik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, Y. (2016). *Türkiye'nin Gençlik ve Spor Alanındaki Kamu Diplomasisi Etkinliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gubina, M. (2016). *Yumuşak Güç Perspektifinden Rusya Federasyonu Dış Politikasının Jeolengüistiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gün, A. F. (2014). *Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi ve Türk Kamu Diplomasisine Mükemmellik Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güven, E. (2012). *Rusya Federasyonu'nun Yumuşak Güç Geliştirme Gayretleri ve Çevresel Politikalarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- İsmayılov, K. (2006). *Azerbaycan'ın Rusya İle İlişkilerinde Siyasi Sorunlar (1990-2003)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İsmayılov, K. (2020). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan-Rusya Ekonomik İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kadimoğulları, B. Y. (2019). *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye ve İran'ın Güney Kafkasya Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karabayram, F. (2007). *Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karagöz, S. (2016). *Stratejik İletişim Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi ve Medyanın Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçaslan, E. (2018). *Devletlerarası İlişkilerde Kamu Diplomasisi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kurtuluş, B. (2014). *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anayışının Türk Dış Politikasına Yansıması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mammadov, F. (2009). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan-Rusya İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mammadov, S. (2015). *Azerbaycan'ın Savunma Politikaları ve Enerji Gelirlerinin Savunma Harcamaları Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Mikayılzade, A. (2019). *Çatışma ve İşbirliği Döngüsünde Rusya-Azerbaycan İlişkileri (1991-2018)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Öz, H. A. (2017). *Diplomasi Dili: Fransızcadaki Diplomasi Terimlerinin Türkçeye Çevrilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Öztürk R. (2011). *2001 Yılı Sonrası Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikasının Bölgedeki ABD-Rusya Rekabetine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Sadigli, A. (2019). *Rusya'daki Azerbaycan Diasporası ve Azerbaycan-Rusya İlişkilerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sadigova, I. (2016). *Kamu Diplomasisinin Ülke Markası Oluşumundaki Rolü; Rusya Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sancar (a), G. A. (2012). *Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sargina, K. (2019). *Türkiye'nin ve Rusya'nın Orta Asya'daki Kamu Diplomasi Faaliyetleri: Rekabet ve İşbirliği Alanları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sojoudi, S. (2014). *Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikasında Hazar Enerji Kaynaklarının Rolü ve Tesiri: 1993–2003*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taganova, L. (2019). *SSCB'nin Dağılmasından Sonra Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Hazar Enerji Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Tatlı, U. (2018). *Yumuşak Güç Çerçevesinde Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptleri ve Pratikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Telli, A. (2015). *Hazar Havzası Enerji Diplomasisi'nde Rekabet ve İşbirliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Tutak, E. (2014). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'ın Yeniden Yapılanması ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Tüylüoğlu, E. (2019). *Kamu Diplomasisi Tekniği Olarak Kültürel Diplomasi: Suudi Arabistan Krallığının Türkiye'deki Kültürel Diplomasi Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, G. (2014). *Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi: "Türkiye Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Örneği Çerçevesinde Kültürel Diplomasi"*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yıldırım, S. (2014). *Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkanlar ve Sınırlar*. Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Yıldız, S. (2016). *Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kurulma Sürecinde Haydar Aliyev ve Fikirleri (1993–2003)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, E. A. (2014). *Globalleşme Sürecinde Propaganda Bağlamında Uluslararası Aktörlerin Uyguladıkları Kamu Diplomasisi Yöntemleri: ABD Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, H. (2015). *Bir Kamu Diplomasisi Faaliyeti Olarak Dış Yardımlar: Suriye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Zharmukhanbetova, N. (2010). *Dış Politika Aracı Olarak Diplomasi ve Kazakistan Cumhuriyeti Örneğinde Kurumsal Diplomasi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Makaleler

- Cowan, G. ve Arsenault, A. (2008). “Moving From Monologue To Dialogue To Collaboration The Three Layers Of Public Diplomacy”. *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*, 616(1): 10-30.
- Çapa, M. (2019). “Sovyetler Birliği'nin Dağılması: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Sürecinde Türkiye-Kazakistan Münasebetleri”. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(17): 1-23.
- Deniz (b), T. (2014). “Enerji Diplomasisi Açısından Siyasallaşan Mekân, Hazar: Statü ve Paylaşım Sorunu”. *Türk Coğrafya Dergisi*, 62(1): 29-37.
- Erdoğan, İ. (2013). “Dördüncü Güç Medyadan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm Mü Yaşanıyor?”. *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(1): 176-191.
- Halidov, İ. (2014). “Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları”. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 3(1): 37-75.
- Kahraman, N. ve Cinman, M. (2019). “Kamu Diplomasisinin Uygulama Alanı Olarak Sağlık Diplomasisi”. *Muhakeme Dergisi*, 2(1): 60-71.
- Kalın, İ. (2011). “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”. *T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 16(3): 5-23.

- Kocaman, M. E. (2018). “Hazar Havzası’nda Enerji Güvenliği ve Enerji Jeopolitiği”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(3): 152-171.
- Nye, J. S. (2008). “Public Diplomacy and Soft Power”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1): 94-109.
- Özdemir, H. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3): 113-144.
- Öztürk, T. E. (2011). “Dış Politikadaki Etkin Unsurlar: Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Etkinliği”. *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf> (erişim tarihi: 15.07.2019).
- Somuncuoğlu, A. (2002). “Roma Katolik Kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi’nin Eski Sovyet Alanındaki Faaliyetleri”. *Stratejik Analiz dergisi*, 3(28): 93-107.
- Yağmurlu, A. (2007). “Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi”. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(1): 9-38.
- Yılmaz, S. (2011). “Yumuşak Güç ve Evrimi”. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12): 31-36.

İnternet Kaynakları

- “10 Soruda Julian Assange ve WikiLeaks Davası”, *TRT Haber*, 12.04.2019. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/10-soruda-julian-assange-ve-wikileaks-davasi-411674.html> (erişim tarihi: 13.07.2019).
16. İstanbul Bienali, “Yedinci Kıta’ya yolculuk başlıyor: 16. İstanbul Bienali kapılarını açtı”, <https://bienal.iksv.org/tr/haberler/yedinci-kita-ya-yolculuk-basliyor-16-istanbul-bienali-14-eylul-de-kapilarini-aciyor> (erişim tarihi: 12.08.2019).
- Afrika Araştırmacıları Derneği, “Geçmişten Günümüze Batı Sahra Sorunu”, 25.05.2019 <https://www.afam.org.tr/gecmisten-gunumuze-bati-sahra-sorunu/> (erişim tarihi: 12.07.2019).
- Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, “Bağımsız Devletler Topluluğu Duşanbe Zirvesi: “Sovyetler Birliği Ruhu Geri mi Dönüyor?”, <https://ankasam.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-dusanbe-zirvesi-sovyetler-birligi-ruhu-geri-mi-donuyor/> (erişim tarihi: 04.12.2019).
- “Asrın Anlaşması 25 Yaşında”, *Anadolu Ajansı*, 20.09.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/asrin-anlasmasi-25-yasinda/1589095> (erişim tarihi: 24.09.2019).

- Ayna News, “Birinci Vitse-Prezident Rusiya’nın "Dostluq" Ordeni İlə Təltif Olunub”, 13.08.2019. <https://ayna.az/news/1946> (erişim tarihi: 14.03.2020).
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Dışışleri Bakanlığı, “Rusya Federasyonu”, <http://www.mfa.gov.az/az/content/336/rusiya> (erişim tarihi: 16.03.2020).
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Enerji Bakanlığı, “Şah Deniz Sahası”, <http://www.minenergy.gov.az/index.php/en/29-energetika/gas/322-shah-deniz> (erişim tarihi: 29.10.2019).
- Azərbaycan Cumhuriyyəti Rusya Federasyonu Bükükəlçiliđi, “İkili İlişkilər”, <http://moscow.mfa.gov.az/az/content/3> (erişim tarihi: 03.03.2020).
- “Azərbaycan'da Harf Devrimi”, *Hürriyyət Gazetesi*, 31.07.2001. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycanda-harf-devrimi-7402> (erişim tarihi: 05.11.2019).
- “Azərbaycanda Rus Dilində Danışmaq "Problemi", *BBC News Azərbaycan*, 03.03.2016. https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan/2016/03/160303_russian_language (erişim tarihi: 05.11.2019).
- Azvision.az, “Ölkəmizdə Rus Dilinə Maraq Niyə Artıb?”, 22.06.2018, <https://azvision.az/news/148902/olkemizde-rus-diline-maraq-niye-artib-sebebler.html> (erişim tarihi: 05.11.2019).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Olimpiyatlar: Elektronik Düknyada Rusya”, <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/23941> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Tüm Rusya Bilim Festivali Uluslararası NAUKA 0+ Yarışmaları”, <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/22129> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Uluslararası Rekabet: Yaşayan Klasikler 2020” <http://aze.rs.gov.ru/ru/announcements/25720> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Yeni Yıl Tatilleri Bakü'deki Rus Bilgi ve Kùltür Merkezi'nde Yapıldı”, <http://aze.rs.gov.ru/ru/news/61536> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Bakü Düknya Cennet Yarışması”, <http://aze.rs.gov.ru/ru/news/61579> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Bakü Rusya Bilim ve Kùltür Merkezi, “Temsilcilik Hakkında”, <http://aze.rs.gov.ru/az/about> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- “BBC Hakkında”, *Hürriyyət Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/haberleri/bbc> (erişim tarihi: 01.09.2019).

- “BBC Türkçe Servisi Hakkında”, *BBC News*, 06.06.2011.
https://www.bbc.com/turkce/kurumsal/2010/10/000001_hakimizda (erişim tarihi: 02.09.2019).
- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü,
<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 29.06.2019).
- BP Statistical Review of World Energy 2019, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf> (erişim tarihi: 21.12.2019).
- “Çocuklar Rusya’nın İstanbul Başkonsolosluğunda Rus yazarların eserlerini canlandırdı”,
Sputnik Türkiye, 12.03.2020.
<https://tr.sputniknews.com/columnists/202003121041580727-cocuklar-rusyanin-istanbul-baskonsoloslugunda-rus-yazarlarin-eserlerini-canlandirdi/> (erişim tarihi: 01.06.2020).
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), “Türkiye İle Rusya 100 Milyar Dolarlık Ticaret Hacmine Kenetlendi”, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-ile-rusya-100-milyar-dolarlik-ticaret-hacmine-kenetlendi> (erişim tarihi: 25.08.2019).
- “Dijital Diplomasinin 'En İyileri' Türkiye'den”, *Anadolu Ajansı*, 29.03.2017.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dijital-diplomasinin-en-iyileri-turkiyeden/781999>
(erişim tarihi: 13.07.2019).
- Doviz.com, “Uluslararası Para Fonu (IMF) Nedir?”, 10.12.2018,
<https://www.doviz.com/makale/uluslararasi-para-fonu-imf-nedir/81> (erişim tarihi: 30.06.2019).
<http://econ318-ka.bilkent.edu.tr/> (erişim tarihi: 17.03.2020).
- Efegil, E. Kamu Dilomasisi Enstitüsü, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”.
<https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/94-tuerk-di-poltkasi-ve-kamu-diplomass> (erişim tarihi: 01.08.2019).
- Egezegen.com, “Dünyanın En Büyük Ekonomileri Sıralaması (2020)”, 19.03.2020.
<https://egezegen.com/ekonomi/dunyanin-en-buyuk-ekonomileri-siralaması/> (erişim tarihi: 04.04.2020).
- Escapenews.org, “Azerbaycan ZHARA Müzik Festivali”, 11.07.2016,
<https://www.escapenews.org/tag/azerbaycan-zhara-muzik-festivali/> (erişim tarihi: 04.01.2020).

- Fikir.gen, “Bağımsız Devletler Topluluğunu Ne Zaman Neden Kurmuştur? (BDT)”, <https://www.fikir.gen.tr/bagimsiz-devletler-toplulugunu-ne-zaman-neden-kurmuster-bdt/> (erişim tarihi: 04.12.2019).
- Fulbright Türkiye, “Türkiye Fulbright Eğitim Komisyonu: Hakkımızda”, <https://fulbright.org.tr/hakkimizda> (erişim tarihi: 22.08.2019).
- Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu, “Hakkımızda: Misyon ve Hedefler”, <https://gorchakovfund.ru/en/about/> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu, “Hazar Gençlik Okulu”, <https://gorchakovfund.ru/project/view/kaspiyskaya-molodezhnaya-shkola/> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Gorchakov Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu, “Kafkas Diyalogu”, <https://gorchakovfund.ru/project/view/kavkazskiy-dialog/> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- IMDb, “Altın Yumruk İstanbul'da”, https://www.imdb.com/title/tt0271946/?ref=tt_sims_tt (erişim tarihi: 15.08.2019).
- IMDb, “In Old California”, <https://www.imdb.com/title/tt0001264/> (erişim tarihi: 15.08.2019).
- IMDb, “Skyfall”, <https://www.imdb.com/title/tt1074638/> (erişim tarihi: 15.08.2019).
- IMDb, “Yenilmezler”, https://www.imdb.com/title/tt0848228/?ref=ttls_li_tt (erişim tarihi: 07.09.2019).
- Interfax Group, “Dünya Çapındaki Şirketler Hakkında Bilgi”, <http://group.interfax.ru/rbr.asp?rbr=35> (erişim tarihi: 07.04.2020).
- Interfax Group, “Haberler”, <http://group.interfax.ru/rbr.asp?rbr=14> (erişim tarihi: 07.04.2020).
- Interfax Group, “Hakkımızda”, <http://group.interfax.ru/> (erişim tarihi: 07.04.2020).
- Interfax Group, “Interfax-Azerbaycan Projesi Hakkında”, <http://interfax.az/about> (erişim tarihi: 06.04.2020).
- Interfax Group, “Interfax Hakkında”, <http://group.interfax.ru/txt.asp?rbr=1&id=6> (erişim tarihi: 07.04.2020).
- Interfax Group, “Interfax Liderleri”, <http://group.interfax.ru/persons.asp?rbr=10&tp=2> (erişim tarihi: 06.04.2020).
- Interfax Group, “Ürünler ve Servisler”, <http://group.interfax.ru/default.asp> (erişim tarihi: 07.04.2020).
- International Federation Of Red Cross And Red Crescent Societies (IFRC). “Humanitarian Diplomacy Policy”, <https://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/> (erişim tarihi: 10.07.2019).

- “İslam İşbirliği Teşkilatından ‘Kudüs Filistin'in Başkentidir’ Vurgusu”, *Anadolu Ajansı*, 21.08.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/islam-isbirligi-teskilatindan-kudus-filistin-in-baskentidir-vurgusu/1561509> (erişim tarihi: 10.09.2019).
- Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, “Hazar’a Kıyıdaş Ülkelerin Tutumu”, 27.12.2016, <https://kafkassam.com/hazara-kiyidas-ulkelerin-tutumu.html> (erişim tarihi: 03.10.2019).
- Kanalfinans.com, “Emtia Ne Demektir? Emtia Piyasası Nedir?”, 19.04.2020. <https://kanalfinans.com/sorular/emtia-ne-demektir-emtia-piyasasi-nedir> (erişim tarihi: 21.04.2020).
- Koinbulteni.com, “IPO Nedir?”, <https://koinbulteni.com/ipo-nedir> (erişim tarihi: 21.04.2020).
- Londonstockexchange.com, “GDR (Global Depositary Receipt)”, <https://www.londonstockexchange.com/traders-and-brokers/security-types/gdrs/gdrs.htm> (erişim tarihi: 21.04.2020).
- Mediacat.com, “Euroleague’in Adı Artık Turkish Airlines”, 26.07.2010, <https://mediacat.com/euroleaguein-adi-artik-turkish-airlines/> (erişim tarihi: 28.08.2019).
- “Moskova ve Bakü Askerî İşbirliğini Geliştirmeye Niyetli”, *Sputnik Türkiye*, 12.08.2017. <https://tr.sputniknews.com/savunma/201708121029674944-moskova--baku-askeri-isbirligini-gelistirmeye-niyetli/> (erişim tarihi: 14.03.2020).
- MV Lomonosov Üniversitesi, <http://www.msu.az/postupayushim/> (erişim tarihi: 08.01.2020).
- “Özelleştirmede Federal Mülkiyet Yönetimi Ajansı’nın Rolünün Güçlendirilmesi Önerisi”, *Gazetem.ru*, 22.02.2020. <https://www.gazetem.ru/ozellestirmede-federal-mulkiyet-yonetimi-ajansinin-rolunun-guclendirilmesi-onerisi/> (erişim tarihi: 03.04.2020).
- OJSC VTB Bank (Azerbaijan), “About VTB Bank”, <https://en.vtb.az/about/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- Paraborsa.net, “Piyasa Ekonomisi Nedir?”, 21.06.2014, <https://www.paraborsa.net/i/piyasa-ekonomisi-nedir/> (erişim tarihi: 17.09.2019).
- Rossotrudnichestvo, “Rossotrudnichestvo Hakkında”, <http://rs.gov.ru/en/about> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Rossotrudnichestvo, “Rus Dilini Sağlamaştırma”, <http://rs.gov.ru/en/activities/9> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Rossotrudnichestvo, “Yeni Nesil Programı”, <http://rs.gov.ru/en/activities/4/projects/23> (erişim tarihi: 07.01.2020).

- Rossotrudnichestvo, “Yurt Dışındaki Yurttaşlara Destek”, <http://rs.gov.ru/en/activities/5> (erişim tarihi: 07.01.2020).
- Russkiy Mir Vakfı, “Ortaklar”, <https://www.russkiymir.ru/partners/> (erişim tarihi: 12.11.2019).
- Russkiy Mir Vakfı, “Russkiy Mir Vakfı Hakkında”, <https://russkiymir.ru/en/fund/> (erişim tarihi: 05.01.2020).
- “Rusya Radar Üssünü Kapattı”, *Aljazeera Türk*, 11.12.2012. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-radar-ussunu-kapatti> (erişim tarihi: 30.10.2019).
- Salam News Agency, “Moskova'da “Baku” Dergisinin İngilizce Versiyonunun Sunum Töreni Gerçekleşti”, 12.11.2011, <https://salamnews.org/tr/photolents/show/203/moskovada-baku-dergisinin-ingilizce-versiyonunun-sunum-toreni-gercekleshti> (erişim tarihi: 06.11.2019).
- Slideshare.net, “Yeni Medya”, 25.07.2014. <https://www.slideshare.net/MRdvanZDEMR/yeni-medya-sunumu> (erişim tarihi: 01.11.2019).
- SOCAR, “Azerbaycan’ın Gaz Yolculuğu”, <http://www.socargas.com/azerbaycanin-gaz-yolculugu/> (erişim tarihi: 29.11.2019).
- SOCAR, “Azəri-Çıraq-Günəşli”, <http://www.socar.az/socar/az/activities/production/azeri-chirag-deep-water-gunashli> (erişim tarihi: 26.09.2019).
- “Sputnik Türkiye: Hakkımızda”, *Sputnik Türkiye*, <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> (erişim tarihi: 05.12.2019).
- Study In Russia, “Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesi”, <https://studyinrussia.ru/tr/study-in-russia/universities/rudn/> (erişim tarihi: 08.01.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)”, <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-dto.tr.mfa> (erişim tarihi: 30.06.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)”, <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> (erişim tarihi: 15.08.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)”, <http://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi--notu.pdf> (erişim tarihi: 29.06.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kültür İşleri”, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?57a66466-ce7f-4a60-9587-eb1ff64b06cb> (erişim tarihi: 10.08.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Yurtdışı Tanıtım”, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?914d34d8-82c7-4aad-94a0-6f9af3e81cc2> (erişim tarihi: 10.08.2019).

- T.C. İstanbul Valiliği, “UEFA Süper Kupa Finali İstanbul’da”, 13.08.2019, <http://www.istanbul.gov.tr/uefa-super-kupa-finali-istanbulda> (erişim tarihi: 30.08.2019).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü, “Dünya Ticaret Örgütü (WTO)”, <http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Ticaret-Orgutu-WTO> (erişim tarihi: 04.07.2019).
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2020). *Azerbaycan Ülke Profili*. <https://ticaret.gov.tr/data/5eb6749913b8767e5c4b1fcd/Azerbaycan.pdf> (erişim tarihi: 08.05.2020).
- T.C. Ticaret Bakanlığı, “Azerbaycan’ın 2019 Yılı GSYİH Hakkında”, 23.01.2020. <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/azerbaycan/azerbaycanin-2019-yili-gsyih-hakkinda> (erişim tarihi: 04.04.2020).
- “Tarih: NATO’ya karşı Varşova Paktı”, *Deutsche Welle Türkçe*, 13.05.2005. <https://www.dw.com/tr/tarih-natoya-kar%C5%9F%C4%B1-var%C5%9Fova-pakt%C4%B1/a-2524916> (erişim tarihi: 13.06.2019).
- Tarihiolaylar.com, “Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)”, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sovyet-sosyalist-cumhuriyeti-birligi-sscb-310> (erişim tarihi: 15.12.2019).
- Taştan, B. “SSCB’nin Çöküşü ve Gorbacov”. <http://www.tuicakademi.org/sscb-nin-cokusu-ve-gorbacov-bilal-tastan/> (erişim tarihi: 15.12.2019).
- The World Bank, “Annual Report 2019”, <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report#anchor-annual> (erişim tarihi: 08.12.2019).
- The World Bank, “Products and Services”, <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services> (erişim tarihi: 30.06.2019).
- The World Bank, “Who We Are”, <https://www.worldbank.org/en/who-we-are> (erişim tarihi: 30.06.2019).
- Timeturk.com, “5. Bakü Uluslararası İnsani Forumu”, 30.9.2016. <https://www.timeturk.com/5-baku-uluslararasi-insani-forumu/haber-310167> (erişim tarihi: 14.03.2020).
- TRT Televizyon Tanıtım”, *TRT*, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx> (erişim tarihi: 01.09.2019).
- TUİÇ Akademi, “Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim”, 10.10.2011, <http://www.tuicakademi.org/diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim/> (erişim tarihi: 06.07.2019).

- TUİÇ Akademi, “Kamu Diplomasisi Yoluyla Yeni Bir Türkiye Algısı”, 11.02.2011 <http://www.tuicakademi.org/kamu-diplomasisi-yoluyla-yeni-bir-turkiye-algisi/> (erişim tarihi: 02.02.2019).
- TUİÇ Akademi, “Avrupa Birliği’nin Kurulumu”, 11.06.2012, <http://www.tuicakademi.org/avrupa-birliginin-kurulumu/> (erişim tarihi: 29.06.2019).
- Turkrus.com, “Rus Sinemasını Nasıl Bilirsiniz?”, <http://www.turkrus.com/343568-rus-sinemasini-nasil-bilirsiniz-xh.aspx> (erişim tarihi: 15.08.2019).
- Turkrus.com, “Rusya’nın 2. Büyük Bankası VTB'den Rönesans Holding'e 155 Milyon Dolar Kredi”, 04.03.2019. <http://turkrus.com/741263-rusyanin-2-buyuk-bankasi-vtbden-ronesans-holdinge-155-milyon-dolar-kredi-xh.aspx> (erişim tarihi: 04.04.2020).
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “Kültür Kavramı”, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=k%C3%BClt%C3%BCr> (erişim tarihi: 13.11.2019).
- Türkiye Kültür Portalı, “Haçlı Seferleri ve Anadolu’da Haçlı Devletleri”, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/hacli-seferleri-ve-anadolu-da-hacli-devletleri> (erişim tarihi: 21.08.2019).
- Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, “31 Aralık Hemreylük Günü ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin 100’üncü Kuruluş Yıldönümü Kutlu Olsun”, 31.12.2018, <http://turksam.org/31-aralik-hemreyluk-gunu-ve-azerbaycan-halk-cumhuriyetinin-100uncu-kurulus-yildonumu-kutlu-olsun> (erişim tarihi: 20.09.2019).
- Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, “Gebele Radar İstasyonu: Biri Bizi Gözetliyor”, 19.09.2007 <http://turksam.org/gebele-radar-istasyonu-biri-bizi-gozetliyor> (erişim tarihi: 30.10.2019).
- Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, “Sosyal Medyadan Sanal Diplomasiye”, 18.05.2018, <http://turksam.org/sosyal-medyadan-sanal-diplomasiye> (erişim tarihi: 15.07.2019).
- Uluslararası Politika Akademisi, “Bakü Forumu: Tarihi, Jeopolitik ve Kültürel Açılardan Bakış”, 18.10.2016. <http://politikaakademisi.org/2016/10/18/baku-forumu-tarihi-jeopolitik-ve-kulturel-acilardan-bakis/> (erişim tarihi: 14.03.2020).
- “Ülke Profili: Azerbaycan”, *Aljazeera Türk*, 12.12.2019. <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-azerbaycan> (erişim tarihi: 10.10.2019).
- “Ülke Profilleri: Azerbaycan”, *Anadolu Ajansı*, 05.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/azerbaycan/901996> (erişim tarihi: 01.11.2019).
- “Ülke Profilleri: Rusya”, *Anadolu Ajansı*, 06.09.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/rusya/902427> (erişim tarihi: 18.03.2020).

- VTB Group, “About VTB Group”, <https://www.vtb.com/o-banke/gruppa-vtb/skhema-gruppy/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- VTB Group, “Bank Management”, <https://en.vtb.az/about/management/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- VTB Group, “General Meeting of Shareholders”, <https://en.vtb.az/about/shareholders/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- VTB Bank, “History”, <https://www.vtb.com/o-banke/gruppa-vtb/istoriya/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- VTB Group, “Offices”, <https://en.vtb.az/about/requisites/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- VTB Group, “Strategy”, <http://vtb.az/group/strategy/> (erişim tarihi: 02.04.2020).
- Webrazzi.com, “THY'nin Kobe vs Messi Reklamı Son 10 Yılım En Beğenilen YouTube Reklamı Oldu”, 03.06.2015, <https://webrazzi.com/2015/06/03/10-yilin-en-begenilen-youtube-reklamı-thy-kobe-messi/> (erişim tarihi: 29.08.2019).
- Wox.com, “Avengers: Endgame Finally Beats Avatar to Become The Biggest Movie of All Time”, <https://www.vox.com/2019/7/22/20703487/avengers-endgame-avatar-biggest-movie-all-time-box-office> (erişim tarihi: 08.09.2019).
- Yatirimkredi.com, “Post Sovyet Ülkelerde Ekonomik Durum”, 18.01.2019. <https://www.yatirimkredi.com/post-sovyet-ulkelerde-ekonomik-durum.html> (erişim tarihi:18.03.2020).
- Zhara, “Festival Hakkında”, <https://zhara.az/en#about> (erişim tarihi: 04.01.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Cengiz AKÖZCAN
Doğum Yeri - Tarihi	Van – 01.01.1996
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Van Atatürk Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi –İİBF- Uluslararası İlişkiler
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-Posta	cengizakozcan@gmail.com